

Sveučilište u Zagrebu

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

Kristijan Kotarski

**FINANCIJALIZACIJA, DOHODOVNA
NEJEDNAKOST I STRUKTURA
RASPODJELE BDP-a: MEĐUODNOS
FINANCIJSKIH INSTITUCIJA I
POLITIČKIH ELITA NA PRIMJERU NR
KINE**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2014

University of Zagreb

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Kristijan Kotarski

**FINANCIALIZATION, INCOME
INEQUALITY AND GDP STRUCTURE:
INTERACTION BETWEEN FINANCIAL
INSTITUTIONS AND POLITICAL ELITES
IN PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA**

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2014

Sveučilište u Zagrebu

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

Kristijan Kotarski

**FINANCIJALIZACIJA, DOHODOVNA
NEJEDNAKOST I STRUKTURA
RASPODJELE BDP-a: MEĐUODNOS
FINANCIJSKIH INSTITUCIJA I
POLITIČKIH ELITA NA PRIMJERU NR
KINE**

Mentor: Prof.dr.sc.Luka Brkić

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2014

University of Zagreb

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Kristijan Kotarski

**FINANCIALIZATION, INCOME
INEQUALITY AND GDP STRUCTURE:
INTERACTION BETWEEN FINANCIAL
INSTITUTIONS AND POLITICAL ELITES
IN PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA**

Supervisor: Prof. Luka Brkić, PhD

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2014

Ovom prilikom želim se zahvaliti roditeljima, mentoru prof. Luki Brkiću, svim prijateljima, studentima, kolegama, članovima Povjerenstva za ocjenu disertacije, dr. Margot Schüller sa Instituta za azijske studije, Njemačkoj službi za akademsku razmjenu (DAAD) kao pružatelju stipendije koja mi je omogućila stjecanje dragocjenih profesionalnih vještina u Hamburgu i Fakultetu političkih znanosti koji mi je omogućio logističku potporu u mjesecima u kojima sam finalizirao ovu doktorsku disertaciju. Bez Vaše pomoći put do uspješnog okončanja dokorskog studija bio bi neizvediv i hvala vam što ste ga olakšali svojom prisutnošću, stručnom pomoći, mudrim savjetom, osmijehom i dobrom voljom!

Kristijan

Ukoliko stanovništvo ima obilje, njihov Princ neće ostati osamljen u potrebi. Ukoliko je stanovništvo u oskudici, njihov Princ ne može sam uživati u obilju.

Konfucije

Novac igra najveću ulogu u određivanju toka povijesti.

Karl Marx

Bankovne institucije opasnije su po naše slobode od stajacih vojski.

Thomas Jefferson

Sažetak na hrvatskom jeziku:

Financijsko produblјivanje u ekonomiji razvoja i političkoj ekonomiji odnosi se na pojam koji obuhvaća porast financijske aktive, novčanih agregata i kreditne aktivnosti u odnosu na cjelokupnu ekonomsku aktivnost u nekoj ekonomiji mjereno bruto domaćim proizvodom. Standardna pretpostavka koja se veže uz financijsko produblјivanje odnosi se na smanјivanje dohodovne nejednakosti kroz efekt lakšeg pristupa rastućoj likvidnosti. Ipak, u posljednja tri desetljeća porast dohodovne nejednakosti u većini zemalja OECD-a i zemalja u razvoju poput NR Kine proturječi spomenutoj pretpostavci, usprkos značajnom trendu financijskog produblјivanja. U naprednijem stadiju ekonomskog razvoja na trend financijskog produblјivanja nadovezuje se fenomen financijalizacije i recentna evolucija kineskog financijskog sustava pokazuje prisutnost njezinih elemenata u dizajnu institucionalnog uređenja i strategijama ključnih aktera. Osim toga, u posljednjih trideset godina zabilježeno je značajno smanjenje udjela nadnica u BDP-u u slučaju većine razvijenih i zemalja u razvoju kao rezultat politika koje se popularno karakteriziraju kao neoliberalne, a što se svakako ne bi smjelo promatrati izolirano u odnosu na trend rasta dohodovne nejednakosti. Ipak, ova doktorska disertacija nije usmjerena na primjenu i analizu pojma 'neoliberalizam' u slučaju NR Kine. Komparativna politička ekonomija s posebnim naglaskom na funkcioniranje financijskih institucija i njihovom ulogom u stjecanju i očuvanju političke i ekonomske moći kroz teorijski pristup historijskog institucionalizma te heterodoksan pristup analizi monetarne teorije, zajedno predstavljaju teorijski okvir disertacije. Ova disertacija namjerava testirati tri glavne i tri pomoćne hipoteze. Glavne hipoteze ovog istraživanja tvrde da: financijsko produblјivanje kineske ekonomije predstavlja faktor koji je povezan sa porastom dohodovne nejednakosti u NR Kini (HG1); da uska povezanost političke i financijske elite značajno doprinosi porastu dohodovne nejednakosti (HG2) i da novi savez između političke i šire definirane ekonomske elite prkosi osnovnoj pretpostavci modernizacijske teorije Seymoura Lipseta koja naglašava da ekonomska modernizacija sadrži snažan demokratizacijski potencijal (HG3). Osim toga, pomoćne hipoteze tvrde kako postoji negativna povezanost između udjela nadnica u BDP-u kao mjere funkcionalne raspodjele dohotka i porasta dohodovne nejednakosti (HP1); da financijske institucije s obzirom na njihovu inherentnu logiku funkcioniranja (stvaranje kreditnog novca) predstavljaju važan izvor dohodovne nejednakosti (HP2) i kako kineski autokratski sustav pokazuje simptome financijalizacije u provođenju reformi vlastitog financijskog sustava (HP3).

Ključne riječi: Financijsko produblјivanje, dohodovna nejednakost, NR Kina, financijske institucije, Kineska komunistička partija (CCP), funkcionalna raspodjela dohotka, financijalizacija

Summary in English:

Financial deepening in development economics as well as political economy refers to the notion which encompasses an increase in financial assets, monetary aggregates and credit activity in relation to the overall economic activity as measured by GDP. The standard assumption which is attached to the understanding of financial deepening perceives a decrease in income inequality as its obvious consequence due to easier access to rising liquidity. However, in the last three decades rising income inequality in most OECD countries as well as developing countries such as the PRC oppose the aforementioned assumption. In the more advanced stage of economic development, apart from financial deepening, emerges the phenomenon of financialization. The recent evolution of the Chinese financial system shows the presence of its most important defining features in the institutional framework design and key actors' strategies. On top of that, in the last three decades one can observe a falling share of wages as a proportion of GDP in the case of developed as well as developing countries. This is often seen by many observers as a result of policies which they characterize as neoliberal and which ought to be viewed as tightly interconnected with the aforementioned increase in income inequality. Nevertheless, this dissertation does not aim at the use and the analysis of the notion 'neoliberalism' in the case of China. Comparative political economy with a special emphasis on how financial institutions work and their impact on the acquisition and the preservation of political and economic power under the theoretical framework of historical institutionalism, as well as a heterodox approach to the analysis of monetary theory, represent a key theoretical framework to this dissertation. This dissertation aims to test three main and three auxiliary hypotheses. Three main hypotheses of this research claim that: the financial deepening of China's economy represents a factor that correlates with rising income inequality (HG1); that the close interconnectedness between political and financial elite significantly contributes to rising income inequality in China (HG2) and that a new alliance between the political and the broader defined economic elites defies the basic assumption of Seymour Lipset's modernization theory which posits that economic modernization bears the

strong potential for democratization (HG3). On the other side, auxiliary hypotheses claim that there is a negative relationship between the wage share as a percentage of GDP (measure of functional income distribution) and the rising income inequality (HP1), that financial institutions represent an important source of income inequality with regard to their inherent *modus operandi* (credit money creation) (HP2) and that the China's autocratic political system also displays symptoms of financialization in the implementation of financial sector reforms (HP3).

Key words: Financial deepening, income inequality, People's Republic of China, financial institutions, Chinese Communist Party (CCP), functional income distribution, financialization

SADRŽAJ:

1.Uvod i relevantnost teme.....	1
2.Stanje istraživanja i definicija pojmova.....	4
2.1.Financijsko produbljivanje i dohodovna nejednakost.....	4
2.2.Financijalizacija kineske ekonomije i njezina ukorijenjenost u širi globalni kontekst.....	6
2.3.Povezanost nejednakosti, endogene monetarne teorije i financijalizacije.....	8
2.4.Funkcionalna raspodjela dohotka i njezina povezanost sa porastom dohodovne nejednakosti.....	9
2.5.Interakcija financijskih institucija i kineskih političkih elita.....	10
2.6.Teorija modernizacije i kineska demokratizacija u kontekstu dohodovne nejednakosti....	13
3.Metodologija i odabir slučaja.....	16
4.Hipoteze.....	18
5.Varijable.....	20
6.Teorijska povezanost financijskog produbljivanja i dohodovne nejednakosti.....	21
6.1.Politička i ekonomska relevantnost pitanja dohodovne nejednakosti.....	26
6.2.Porast globalne nejednakosti i financijskog produbljivanja: slučaj NR Kine.....	27
6.3.'Dobra' nasuprot 'loše' nejednakosti u Kini.....	34
6.4.Političke reperkusije dohodovne nejednakosti u kontekstu kineske političke ekonomije.....	36
7.Teorijski okvir koji naglašava važnost institucionalnog pristupa u odnosu političke i financijske moći.....	39
8.Institucionalni faktori koji posreduju između financijskog produbljivanja i rastuće dohodovne nejednakosti u slučaju NR Kine: pristup u okviru historijskog institucionalizma.....	45
8.1.Bankovni model.....	51
8.2.Financijska represija.....	60
8.3.'Hukou' sustav.....	64
8.4.Decentralizirani autoritarni sustav.....	68
8.5.Izostanak efikasne porezne administracije s progresivnim oporezivanjem na strani prihoda.....	72
8.6.Izostanak efikasnog zdravstvenog, mirovinskog i socijalnog sustava na strani rashoda.....	77

9.Uska povezanost političke i financijske elite i njezin doprinos porastu dohodovne nejednakosti kroz financijsko produblјivanje.....	79
9.1.Dinamika gradualnih ekonomskih reformi u postmaovskoj Kini.....	79
9.2.Proces i uloga kineskih financijskih reformi u kineskoj ekonomskoj transformaciji.....	83
9.3.Politička ekonomija financijskog sustava Kine kao stožera moći KKP-a: uloga kontrole kamatnih stopa u strategiji financijske represije.....	91
9.4.Odnos političke elite i financijskih institucija kroz periode decentralizacije i centralizacije monetarne politike.....	95
9.5.Analiza interakcije elite zadužene za koncipiranje monetarne i financijske politike primjenom modela ponude i potražnje.....	102
9.6.Povezanost političke elite i financijskih institucija kroz analizu mrežnog upravljanja.....	103
9.7.Fragmentirani autoritarizam.....	108
10.Financijske institucije i kreiranje novca kao važan izvor dohodovne nejednakosti.....	111
10.1.Konvencionalno objašnjenje teorije monetarnog multiplikatora.....	111
10.2.Osnovni elementi endogene monetarne teorije.....	112
10.3.Argumenti u korist validnosti teze o postojanju bankovnog sustava u NR Kini koji se prema atributima uklapa u osnovne postulate endogene monetarne teorije.....	115
10.4.Uloga endogene monetarne teorije kao jednog od izvora dohodovne nejednakosti.....	117
10.5.Uloga endogene monetarne teorije u objašnjenju kriza.....	120
11.Financijalizacija kineske ekonomije.....	123
11.1.Faktori koji su doprinijeli pojavi fenomena financijalizacije.....	123
11.2.Ukorijenjenost Kine u globalnu financijsku superstrukturu.....	126
11.3.Domaća institucionalna konfiguracija koja pogoduje trendu financijalizacije.....	127
11.4.Financijalizacija kineske ekonomije nakon izbivanja globalne financijske krize 2008.godine.....	129
11.5.Empirijski pokazatelji financijalizacije kineske ekonomije.....	134
11.6.Politička ekonomija reformi financijalizirane ekonomije.....	138
12.Povezanost udjela nadnica u BDP-u kao mjere funkcionalne raspodjele dohotka i porasta dohodovne nejednakosti u NR Kini.....	140
12.1.Kineski ekonomski model i njegove političke reperkusije.....	140

12.2.Pregled teorijske literature koja ukazuje na važnost funkcionalne raspodjele dohotka za ekonomski rast.....	149
12.3.Povezanosti dohodovne nejednakosti i funkcionalne raspodjele dohotka te empirijsko testiranje veze na primjeru NR Kine.....	151
12.4.Ekonomski paradoks? Rast u kontekstu pada udjela nadnica u BDP-u i rastuće dohodovne nejednakosti.....	153
13.Odnos ekonomskog razvoja/modernizacije i demokratizacije u NR Kini.....	157
13.1.Definicija osnovnih pojmova i testiranje hipoteze	157
13.2.Primjena teorije modernizacije na socio-ekonomski kontekst NR Kine.....	160
13.3.Problematičnost teorije modernizacije u kineskom kontekstu.....	162
13.4.Pristup integraciji bogatstva i moći 'odozdo prema gore'.....	167
13.5.Pristup integraciji bogatstva i moći 'odozgo prema dolje'.....	170
13.6.Odnos nejednakosti i demokratizacije.....	174
13.7.Zaključna razmatranja o izgledima za demokratizaciju kineskog političkog sustava.....	178
14.Politička ekonomija kineskog autoritarnog razvojnog modela - Četiri 'NE': nestabilan, neuravnotežen, nekoordiniran i neodrživ.....	182
14.1.Neuravnotežen autoritarni razvojni model.....	187
14.2.Nestabilan autoritarni razvojni model.....	190
14.3.Nekoordiniran autoritarni razvojni model.....	193
14.4.Neodrživ autoritarni razvojni model.....	194
14.5.Vажnost inkluzivnih političkih i ekonomskih institucija u stvaranju održive kineske političke ekonomije.....	195
15.Zaključak.....	198
APPENDIX.....	201
1.Objašnjenje metodološkog pristupa u testiranju postavljenih hipoteza (HG1 i HP1).....	201
2.Pregled empirijskih podataka i analiza njihovog karaktera.....	212
Bibliografija.....	224

POPIS KRATICA

ABC – Agrikulturna banka Kine

BOC – Banka Kine

CASS – Kineska akademija društvenih znanosti

CBRC – Kineska bankovna regulatorna komisija

CCB – Kineska građevinska banka

CCDI – Centralna komisija za disciplinu i inspekciju

CDB – Kineska razvojna banka

CIC – Kineska investicijska korporacija (suvereni državni fond)

CIRC – Kineska komisija za regulaciju osiguranja

CSRC – Kineska komisija za regulaciju vrijednosnih papira

FDI – izravna strana ulaganja

GSP – granična sklonost potrošnji

GSS – granična sklonost štednji

ICBC – Industrijska i komercijalna banka Kine

KKP – Kineska komunistička partija

MOF – Ministarstvo financija

PBOC – Kineska središnja banka

RMB – renmimbi (narodna valuta)

SAFE – Državna administracija za upravljanje deviznim rezervama

SASAC - Komisija za nadzor i upravljanje državnom imovinom

USD – američki dolar

POPIS SLIKA

Slika 1: Kuznetsova krivulja

Slika 2: Financijska verzija Kuznetsove krivulje

Slika 3: Porast financijske aktive, monetarnog agregata M2 i bankovnih kredita kroz 20. stoljeće

Slika 4: Porast monetarnog agregata M2, domaće kreditne aktivnosti i Ginijevo koeficijenta u NR Kini (1980. – 2010.)

Slika 5: Porast ukupne financijske aktive i BDP-a u NR Kini (1980. – 2010.)

Slika 6: Porast kineskih monetarnih agregata M0, M1 i M2 (1996. – 2012.)

Slika 7: Domaći krediti u odnosu na depozite

Slika 8: Analiza kineskog institucionalnog okvira

Slika 9: Obuhvatan model povezanosti financijskog produbljanja i dohodovne nejednakosti u NR Kini

Slika 10: Theil elementi po sektorima u NR Kini (1993. – 2002.)

Slika 11: Theil elementi po sektorima u NR Kini (2003. – 2012.)

Slika 12: Odnos stope rasta BDP-a i monetarnog agregata M2 (1980. – 2011.)

Slika 13: Posljedice financijske represije u Kini (2001. – 2011.)

Slika 14: Nominalna i realna aktivna kamatna stopa u NR Kini (1983. – 2012.)

Slika 15: Nominalna i realna pasivna kamatna stopa u NR Kini (1983. – 2012.)

Slika 16: Odnos prosječne cijene nekretnine i prosječnog godišnjeg dohotka u kineskim metropolama

Slika 17: Theil elementi prema kineskim provincijama (1987. – 2007.)

Slika 18: Udio lokalnih administrativnih jedinica u ukupnim državnim prihodima i rashodima

Slika 19: Kretanje kineske stope štednje prema sektorima

Slika 20: Politički sustav NR Kine

Slika 21: Struktura aktive kineskog financijskog sustava prema njezinim vlasnicima

Slika 22: Odnos stvarnog i ciljanog kreditiranja

Slika 23: Decentralizirana struktura kineskog financijskog sustava do 1998. godine

Slika 24: Centralizirana struktura kineskog financijskog sustava od 1998. godine

Slika 25: Pristup mrežnog upravljanja u analizi kineskog financijskog sustava

Slika 26: Odnos monetarne baze i kreditne ekspanzije u Velikoj Britaniji, SAD-u i eurozoni

Slika 27: Postupak sanacije državnih banaka

Slika 28: Zaduženost kućanskog sektora

Slika 29: Ilustracija povezanosti kreditne ekspanzije i dohodovne nejednakosti

Slika 30: Stopa inflacije u NR Kini (1983. – 2012.)

Slika 31: Indikatori financijalizacije kineske ekonomije

Slika 32: Kretanje postotne promjene tržišne kapitalizacije kineskih tržišta kapitala i rasta BDP-a

Slika 33: Usporedba tržišne kapitalizacije tržišta kapitala u SAD-u, Njemačkoj i NR Kini

Slika 34: Volumen trgovine na tržištima kapitala u SAD-u, Njemačkoj i NR Kini

Slika 35: Dodana vrijednost financijskog sektora kineskom BDP-u

Slika 36: Promjena strukture imovine urbanog stanovništva (1997. i 2010.)

Slika 37: Odnos potrošnje i investicija u BDP-u Kine

Slika 38: Usporedba kretanja ruralnog, urbanog, *hukou* ponderiranog dohotka i BDP (1979. – 2004.)

Slika 39: Odnos investicija i bruto tvorbe fiksnog kapitala (1980. – 2011.)

Slika 40: Komparativni prikaz nacionalnih stopa štednje

Slika 41: Kretanje dohotka gornjih 1%, 5% i 10% stanovništva u NR Kini (1986. – 2003.)

Slika 42: Indeks kretanja udjela nadnica u BDP-u u zemljama u razvoju (1970. – 2007.)

Slika 43: Ilustracija modernizacijske teorije Seymoura Lipseta

Slika 44: Odnos ekonomske razvijenosti/modernizacije i demokratizacije

Slika 45: Indeks resursa moći Tatu Vanhanena i indeks demokratičnosti Polity IV za zemlje članice G-20

Slika 46: Pomak od zatvorene prema otvorenoj hegemoniji KKP

Slika 47: Postotak crvenih kapitalista (xahai) u redovima kineskih poduzetnika

Slika 48: Porast masovnih incidenata u NR Kini (1992. – 2006.)

Slika 49: Kompozicija kineske stope rasta BDP-a (1996. – 2010.)

Slika 50: Odnos ukupne zaduženosti i BDP-a per capita u komparativnoj perspektivi

Slika 51: Odnos suficita na tekućem računu bilance plaćanja i porasta deviznih rezervi

APPENDIX

Slika 1: Augmented Dickey-Fuller test za varijablu 'M2/BDP'

Slika 2: Augmented Dickey-Fuller test za varijablu 'Financijska aktiva/BDP'

Slika 3: Augmented Dickey-Fuller test za varijablu 'Ginijev koeficijent'

Slika 4: Augmented Dickey-Fuller test za varijablu 'Udio nadnica u BDP-u'

Slika 5: Johansenov test kointegracije za varijable 'Gini koeficijent' i 'Financijska aktiva/BDP'

Slika 6: Johansenov test kointegracije za varijable 'Gini koeficijent' i 'M2/BDP'

Slika 7: Johansenov test kointegracije za varijable 'Gini koeficijent' i 'Udio nadnica u BDP-u'

Slika 8: Engle-Grangerov test kointegracije za varijable 'Gini koeficijent' i 'Financijska aktiva/BDP'

Slika 9: Engle-Grangerov test kointegracije za varijable 'Gini koeficijent' i 'M2/BDP'

Slika 61: Engle-Grangerov test kointegracije za varijable 'Gini koeficijent' i 'Udio nadnica u BDP-u'

Slika 10: Kretanje nacionalnog Gini koeficijenta (1980. – 2010.)

Slika 11: Kretanje osnovnih empirijskih podataka za testiranje (HG1) (1980. – 2010.)

Slika 12: Kretanje udjela nadnica u BDP-u i Ginijevog koeficijenta (1980. – 2011.)

POPIS TABLICA

Tablica 1: Ruralni i urbani Gini koeficijent u NR Kini (1981. – 2010.)

Tablica 2: Dioničarska struktura vodećih pet kineskih državno-komercijalnih banaka

Tablica 3: Struktura izvršnih direktora ICBC-a, BOC-a i CCB-a

Tablica 4: Udio loših kredita na bilancama kineskih banaka

Tablica 5: Promjena strukture aktive u kineskom financijskom sustavu (2002. – 2010.)

Tablica 6: Porast profita vodeće četiri kineske banke (2007. – 2012.)

Tablica 7: Izvor financiranja investicijskih aktivnosti (1978. – 2003.)

Tablica 8: Kategorizacija kineskih poduzetnika prema stupnju kapaciteta i želje za konfrontacijom sa državom/Partijom

APPENDIX

Tablica 1: Pregled osnovnih empirijskih podataka za testiranje (HG1)

Tablica 2: Pregled osnovnih empirijskih podataka za testiranje (HP1)

Tablica 3: Rezultati višestruke linearne regresije između varijabli: 'Financijska aktiva/BDP', 'M2/BDP' i 'Gini koeficijent'

Tablica 4: Rezultati jednostavne linearne regresije za varijable: 'Udio nadnica u BDP-u' i 'Gini koeficijent'

Tablica 5: Durbin-Watson test u sklopu višestruke linearne regresije koja uključuje 'M2/BDP', 'Financijsku aktivu/BDP' i 'Gini koeficijent'

Tablica 6: Durbin-Watson test u sklopu jednostavne linearne regresije koja uključuje 'Udio nadnica u BDP-u' i 'Gini koeficijent'

Tablica 7: Stacionarnost varijable 'M2/BDP'

Tablica 8: Stacionarnost varijable 'Financijska aktiva/BDP'

Tablica 9: Stacionarnost varijable 'Gini koeficijent'

Tablica 10: Stacionarnost varijable 'Udio nadnica u BDP-u'

1. Uvod i relevantnost teme

Tijekom nekoliko posljednjih desetljeća većina azijskih zemalja inicirala je dinamičan razvoj i tehnološku modernizaciju te su u rasponu od nekoliko generacija iz poljoprivrednih ekonomija stasala industrijska i post-industrijska društva dok su dojučerašnje države na svjetskoj periferiji doživjele transformaciju u ključne aktere svjetske ekonomije. Dubina ove transformacije vraća Aziju u središte svjetskog ekonomskog i financijskog sustava i to na mjesto koje je imala prije industrijske revolucije i europske kolonizacije, a to se naročito odnosi na ekonomiju NR Kine. Rapidan uspon Zapada u 18. stoljeću promijenio je njezinu poziciju i označio proces implozije u naredna dva stoljeća sve do trenutka kada počinje postupno otvaranje post-maoističke Kine kao posljedica unutarnje kontradikcije prokušanog modela razvoja i strukturnih promjena na razini svjetske ekonomije u području trgovine, financija i komunikacija. Slabljenjem i konačno raspadom bipolarne podjele svijeta kao jedine ozbiljne prijetnje kapitalističkom procesu akumulacije došlo je do otvaranja do jučer zatvorene ekonomije s enormnim ljudskim, prirodnim i ekonomskim potencijalima. Suočena s krizom političkog legitimiteta i opadanjem međunarodnog prestiža, kineska elita odlučuje se za primjenu specifičnog seta politika i institucija koji kombinira državni intervencionizam i liberalizaciju u različitim stupnjevima, ovisno o ravnoteži političke i ekonomske moći između ključnih interesnih skupina kao i dominantnim društvenim idejama.

Kina danas predstavlja drugu svjetsku ekonomiju po veličini prema paritetu kupovne moći i najmnogoljudnija je zemlja svijeta sa 1.349,585,838 stanovnika te je gotovo svaki peti stanovnik svijeta Kinez (CIA: The World Factbook, 2012). Pomak težišta svjetskih ekonomskih zbivanja prema Istoku, naročito nakon razornih posljedica globalne financijske krize u prvom desetljeću 21. stoljeća ne označava kraj utjecaja SAD-a i EU-a kao još uvijek najvažnijih aktera međunarodnih odnosa. Međutim, novu realnost nitko ne može ignorirati jer Kina kao gospodarski 'teškaš' u sklopu multipolarnog svjetskog poretka dobiva novo i presudno značenje u osiguranju buduće trajektorije rasta svjetske ekonomije, ali i kao sve važniji akter s obzirom na njezinu proizvodnu i uslužnu matricu u procesu promjene. Uistinu, u protekla tri desetljeća stope ekonomskog rasta Kine daleko su više od prosjeka OECD-a. Ove tektonske promjene omogućene su ključnim reformama i promjenama makroekonomskih politika koje su počele 1980-ih u Kini, zajedno sa značajnim pomacima u produktivnosti i sve bržom integracijom u svjetsku ekonomiju na temelju novog pristupa tehnologiji, kapitalu i financijskim tržištima. Dakle, Kina je u periodu od 1990. do 2008. godine ostvarila skok sa

1.6% na 7.1% s obzirom na vlastiti udio u svjetskom *outputu* (OECD, 2010). Stoga razumijevanje logike kineske ekonomske transformacije i njezinih posljedica predstavlja iznimno relevantan znanstveno-istraživački i društveni pothvat.¹

U sklopu ovoga znanstveno-istraživačkog rada cilj je identificirati i analizirati faktore koji generiraju jedan od najdubljih problema današnje Kine: duboko socijalno raslojavanje na gotovo svim razinama, kao i dinamiku izučavanog fenomena. Analiza nejednakosti u Kini nije *dernier cri* studija posvećenih Kini, ali se novina odnosi na međupovezanost trendova: financijskog produbljivanja, rastuće dohodovne nejednakosti i smanjenja udjela nadnica u kineskom BDP-u; koja nije analizirana na sustavan način u zapadnoj empirijskoj i teorijskoj literaturi. Ova disertacija stavlja naglasak na ulogu financijskog sustava u genezi dohodovne nejednakosti, njegovu inherentnu logiku u procesu ekonomske reprodukcije kroz emisiju kreditnog novca i stvaranju obrazaca financijske ekskluzije i inkluzije. Naime, postoje radovi u području političke ekonomije posvećeni ulozi financijskog sustava u širem političkom kontekstu kineskog autokratskog sustava, npr. autora poput C. P. Chandrasekhara i Jayati Ghosh (2006) i Victora Shiha (2008), ali niti jedan rad ne proširuje analizu novim neortodoksnim pristupima monetarnoj teoriji i ulozi financijskog sustava u genezi nejednakosti. Proučavanje manje artikuliranih elemenata kineske ekonomske transformacije nudi priliku kontekstualizacije spoznaja simptomatičnih za širi globalni financijski i makroekonomski kontekst; objašnjenje mogućnosti tranzicije autokratskih zemalja prema otvorenijim političkim sustavima s obzirom na dominantnu teoretsku pretpostavku koja glasi da ekonomska i financijska liberalizacija ujedno implicira političku liberalizaciju i demokratizaciju; testiranje hipoteza o povezanosti financijskog produbljivanja i dohodovne nejednakosti kao i veze između udjela dohotka od rada u BDP-u i dohodovne nejednakosti. Uvide i spoznaje dobivene ovakvom analizom iz rakursa političke ekonomije moguće je osim u svrhu obogaćivanja teorije koristiti i u svrhu pokušaja predviđanja buduće trajektorije kineske ekonomije i njezinog političkog sustava.

Naime, disertacija kroz pristup elaboraciji fenomena povezuje i integrira analizu donošenja odluka i borbu za održanje i/ili preuzimanje političke moći s ključnim odlukama o ustrojstvu i arhitekturi financijskog sustava Kine. Kontroliranje osnovnih poluga moći u vidu financijskih institucija i posljedice spomenute kontrole po širu distribuciju ekonomske i

¹ Pregledom Hrvatske znanstvene bibliografije (CROSBI) moguće je pronaći samo jedan rad koji bi se eventualno mogao okarakterizirati kao rad posvećen političkoj ekonomiji i/ili međunarodnim odnosima Kine i to je magistarski rad Ane Lokin iz 2008. godine pod nazivom *Strategija odnosa Hrvatske i Kine u svjetlu globalizacijskih procesa*.

političke moći neizostavan je element bilo koje dubinske analize političkih procesa jer pristup ili uskraćivanje pristupa financijskom sustavu, kao i njegov karakter, određuju pravac razvoja političkog sustava. Osim toga, ova doktorska disertacija namjerava elaborirati do sada poprilično marginaliziran i heterodoksan pristup analizi monetarnog sustava i novca, koji je nosio taj predznak sve do izbijanje zadnje globalne financijske krize 2007. godine, a to je pristup endogene monetarne teorije. U posljednjih nekoliko godina grupa utjecajnih ekonomista poput Dirka Bezemera, Steve Keena, Charlesa Goodharta, Michaela Kumhofa i Randalla Wrayja dobivaju sve veću pozornost stručne i šire javnosti u elaboriranju koncepta ključnog za razumijevanje modernih ekonomskih sustava i bilo kakvih važnijih političkih odluka u ovome području. Analiza financijskih reformi na primjeru NR Kine svakako može poslužiti kao prilika za razlučivanje mjere u kojoj je, u skladu s doprinosom konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa, stvarno došlo do pridržavanja 'logike posljedica' u odnosu na 'logiku prikladnosti'. Pri tome kod 'logike posljedica' analiziramo političku akciju i odluke temeljene na racionalnoj kalkulaciji s ciljem maksimiziranja preferencija (interesi-izbori-ishodi) dok kod 'logike prikladnosti' politička akcija proizlazi iz normi i identiteta koje nalažu prikladno djelovanje u određenoj situaciji (identiteti/norme-izbori-ishodi-promjena/zadržavanje normi).

Odabir *modusa operandi* financijskog sustava (u Kini zapravo bankovnog sustava) kao i njegova prilagodba izazovima globalizirane ekonomije predstavlja niz strateških odluka koje pokazuju interese i ideje te njihovo uzajamno djelovanje na pozicioniranje ključnih političkih i ekonomskih aktera. Za kraj ovoga uvodnoga dijela o relevantnosti istraživačkog pothvata valja napomenuti da je većina recentne empirijske literature ustanovila pozitivnu povezanost između ekonomskog rasta i razvijenosti financijskog sustava, ali je vrlo malo istraživanja o njegovu utjecaju na dohodovnu nejednakost. Slučaj Kine kao zemlje koja je u proteklih trideset godina postizala dvoznamenkaste stope ekonomskog rasta, a u isto vrijeme bilježi značajan porast dohodovne nejednakosti, predstavlja značajan odstupajući slučaj od Kuznetsovog predviđanja prema kojemu na višim razina dohotka per capita dolazi do pada dohodovne nejednakosti.

2. Stanje istraživanja i definicija osnovnih pojmova

2.1. Financijsko produblјivanje i dohodovna nejednakost

Ekonomist Simon Kuznets (1955), u svojoj utjecajnoj studiji o dinamičkom tijeku distribucije dohotka kroz različite faze ekonomskog rasta, smatrao je da je ekonomski rast povezan u početnoj fazi uzleta sa porastom dohodovne nejednakosti dok nakon transformacije prema modernom industrijskom društvu dolazi do smanjenja iste. Početkom 1990-ih javljaju se prve studije o povezanosti stupnja razvoja financijskog sustava i dohodovne nejednakosti. Nadogradnjom Kuznetsove hipoteze Greenwood i Jovanovic (1990) pokazali su kako interakcija financijskog razvoja i dohodovne nejednakosti može rezultirati negativnom vezom između njih, ali samo u početnoj fazi financijskog produblјivanja. Većina recentne empirijske literature ustanovila je pozitivnu povezanost između ekonomskog rasta i razvoja financijskog sustava (Shabaz, Aviral i Sherafatian-Jahromi, 1973), ali je nedovoljno istraživanja o utjecaju financijskog sustava na nejednakost, pogotovo u istraživanju specifičnih zemalja poput Kine.

Istraživanje nejednakosti i političkih posljedica iste postaje sve popularniji istraživački pravac, naročito nakon izbijanja globalne financijske krize.² Naime, njoj je prethodio nagli porast dohodovne nejednakosti od početka 1980-ih pa sve do druge polovice prvog desetljeća 21. stoljeća. To pokazuju i podaci OECD-a s obzirom da je u 15 od 21 zemalja članica, za koje su dostupni podaci sredinom 1980-ih i u kasnim 2000-im, zabilježeno povećanje nejednakosti mjereno Ginijevim koeficijentom (OECD, 2011a). Usporedno s ovim trendom uočenim u razvijenim zemljama isti se trend može uočiti i analizirati u slučaju tržišta u nastajanju ili zemljama u razvoju što pokazuju publikacije OECD-a poput *Growth, Employment, Inequality in Brazil, China, India, and South Africa: An Overview* (2010) i

² Općenito, tema nejednakosti iznimno je relevantna jer novije studije ukazuju na pozitivnu korelaciju nejednakosti i niza socio-ekonomskih problema pa tako porast nejednakosti implicira porast alkoholizma, zatvoreničke populacije, porast broja mrtvorodenčadi i mentalno oboljelih, veći broj ubojstava i maloljetničkih trudnoća, kardiovaskularnih oboljenja i pretilosti; dok je negativna korelacija uočena između porasta nejednakosti i rezultata na matematičkim i pismenim testovima, socijalne mobilnosti i socijalnog kapitala operacionaliziranoga preko međusobnog povjerenja pripadnika neke zajednice (Wilkinson i Pickett, 2009). Stoga je potrebno naglasiti da se ovdje ne radi samo o fenomenu koji bi trebao zadobiti pozornost ekonomskih eksperata, već bi tema također trebala privući pozornost šire politološke zajednice zbog dubokih implikacija nejednakosti na društveni život i konstituiranje političkog poretka.

Special Focus: Inequality in Emerging Economies (EEs) (OECD, 2011b).³ Problem porasta dohodovne nejednakosti u Kini nije nov fenomen. U izvješću 'Kina 2020' iz 1998. godine Svjetska banka primijetila je rapidan porast nejednakosti vidljiv kroz porast Ginijevog koeficijenta koji je od 1981. do 1995. godine narastao s 0.288 na 0.388, zasigurno najviši porast nejednakosti u svijetu u tom istom periodu (Breslin, 2007). Hsu (2002) smatra da je razmjernost problema daleko veća ukoliko se službenoj brojci pridoda ilegalan i neslužbeni dohodak koji se ne pojavljuje u službenim podacima te se prema njegovom izračunu Ginijev koeficijent 2001. godine popeo na 0,56. Ukoliko prihvatimo službene brojke kao mjerodavne, Kina se nalazi na petom mjestu na popisu zemalja s najvećom dohodovnom nejednakošću, dok se prema izračunu Hsua nalazi na trećem mjestu iza Južne Afrike i Brazila. Podaci dobiveni u najrecentnijoj studiji *China Household Finance Survey*, koju su zajedno proveli *Southwestern University of Finance and Economics* i *Texas A&M University*, pokazuju da je Ginijev koeficijent dosegao razinu od 0,61 (Gan, 2013). S obzirom na problem sirove ekonomije i ilegalnog odljeva kapitala usprkos postojanju kapitalnih kontrola, standardizirani podaci o kretanju kineskog nacionalnog Ginijevog koeficijenta kroz period ekonomskih reformi zasigurno podcjenjuju pravi razmjernost nejednakosti.⁴ Ipak, u nedostatku boljih i pouzdanijih alternativa u koncipiranju ovoga istraživanja, a s obzirom da je spomenuta studija *China Household Finance Survey* novijeg karaktera i da ne postoji tako sistematičan tip istraživanja koji bi se protezao tri desetljeća unatrag, držat ću se podataka prof. Yaoa.

Paralelno sa porastom vrijednosti varijabli pomoću kojih definiram financijsko produbljivanje u Kini poput: rasta ukupne financijske aktive, rasta monetarnog agregata M2 u odnosu na BDP i rasta domaće kreditne aktivnosti u odnosu na BDP; u periodu od iniciranja ekonomskih reformi dolazi i do porasta dohodovne nejednakosti mjereno Ginijevim koeficijentom.⁵ Naravno, cilj ove disertacije ne svodi se na uspostavljanje kauzalne i linearne

³ U kontekstu ove rasprave zanimljivo je napomenuti da je studija ILO-a (2013) primjenom ekonometrijske analize došla do zaključka da je 46% smanjenja udjela nadnica u BDP-u u odnosu na profitnu komponentu moguće pripisati pretjeranom i neodrživom stupnju financijskog razvoja, a što je relevantno napomenuti zbog pomoćne hipoteze (HP1) koja govori o povezanosti dohodovne nejednakosti kao elementa personalne distribucije dohotka u odnosu na funkcionalnu distribuciju dohotka (ILO, 2012).

⁴ Autor je došao do podataka u korespondenciji sa Prof. Yao Yangom. Prof. Yao je dekan Nacionalne škole razvoja Pekinškog Sveučilišta i u osobnoj usmenoj i elektronskoj komunikaciji naglasio je da se radi o podacima iz internog istraživanja Pekinškog sveučilišta.

⁵ U procjeni povezanosti financijskog produbljivanja i dohodovne nejednakosti u kineskom slučaju koristit će se metoda najmanjih kvadrata (engl. OLS) pri čemu će se od gore navedenih varijabli koristiti samo porast

veze između financijskog produbljanja i dohodovne nejednakosti premda je analizom usporednog kretanja nezavisnih i zavisne varijable u slučaju Kine moguće naslutiti visok stupanj njihove povezanosti. Ova veza bit će testirana primjenom modela višestruke linearne regresije. Njihova povezanost može se izraziti modelom:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_{1,t} + \beta_2 x_{2,t} + e_t \quad t=1,2,\dots,T$$

gdje y_t predstavlja Ginijev koeficijent, $x_{1,t}$ predstavlja omjer monetarnog agregata M2 i BDP-a dok $x_{2,t}$ predstavlja omjer financijske aktive i BDP-a, β_1 i β_2 su pripadajući koeficijenti, dok su β_0 i e_t konstanta i greška. Podaci koji će se koristiti bit će u godišnjim frekvencijama i to za razdoblje od 1980. do 2010. godine. Model će biti procijenjen metodom najmanjih kvadrata.

Osim prethodno navedenog empirijskog dijela, rezultati kvantitativne analize o povezanosti financijskog produbljanja i porasta dohodovne nejednakosti potkrijepit će se korištenjem teorije historijskog institucionalizma koja predstavlja komplementaran kvalitativan teorijski okvir za dodatno objašnjenje i generiranje novih hipoteza. Dakle, u ovome slučaju valja napomenuti da teorija historijskog institucionalizma kao 'teorija srednjeg dometa' posjeduje vrijedno heurističko sredstvo analize načina kako određeni institucionalni kanali (intervenirajuće varijable) posreduju između fenomena financijskog produbljanja i rastuće dohodovne nejednakosti. Spomenuti institucionalni kanali obuhvaćaju specifičan kineski bankovni model, financijsku represiju, 'sistem hukou', postojanje sustava decentraliziranog autoritarizma, odsustvo učinkovite porezne administracije i fiskalne decentralizacije kao i odsustvo razvijene mreže socijalne sigurnosti.

2.2. Financijalizacija kineske ekonomije i njezina ukorijenjenost u širi globalni kontekst

U zadnja dva desetljeća sve veća razina financijskog produbljanja u zapadnim razvijenim ekonomijama naziva se financijalizacija. Zapravo, financijalizacija je pojam koji se često koristi u raspravama oko prirode i evolucije modernih inačica kapitalizma koje su se razvile u nekoliko proteklih desetljeća, a u kojima se naglo povećava korištenje financijske poluge i financijske institucije preuzimaju primat u odnosu na sektor realne ili proizvodne ekonomije. U slučaju zapadnih razvijenih zemalja govorimo o pojmu koji opisuje proces koji

financijske aktive i porast monetarnog agregata M2 u odnosu na BDP, a ne omjer domaćih kredita u odnosu na BDP zbog problema multikolinearnosti potonje dvije varijable.

nastoji svesti sve vrijednosti kojima se vrši razmjena (opipljive i ne-opipljive vrijednosti, sadašnja i buduća obećanja) na financijski proizvod ili derivat financijskog proizvoda. U slučaju kineskog proto-kapitalističkog sustava ili 'crvenog kapitalizma' kako ga definiraju Walter i Howie (2011) i s obzirom na stupanj razvoja cjelokupne ekonomije ne možemo govoriti o klasičnom poimanju financijalizacije kroz cjelokupno reformsko razdoblje, onako kako ju definiraju Lapavitsas (2012) i Epstein (2002; 2005). Naime, Epstein (2002) definira financijalizaciju kao rastuću dominaciju financijskih tržišta, financijskih motiva, financijskih institucija i financijskih elita u modalitetima upravljanja ekonomijom i njezinih najvažnijih institucija, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini. Osim toga, financijalizacija u kontekstu visoko razvijenih zapadnih financijskih tržišta podrazumijeva slabljenje stope akumulacije kapitala u realnom sektoru ekonomije i njezin pokušaj kompenzacije kroz postizanje jednako visokih ili viših profitnih stopa investicijama u financijske proizvode. Financijalizirani financijski sustav sve manje izvršava svoju esencijalnu ulogu alokacije kapitala u projekte s održivom stopom povrata i u formiranju kapitala potrebnog za dugoročan ekonomski rast. Iz tog će se razloga u ovoj doktorskoj disertaciji koja pokriva cjelokupno razdoblje kineske ekonomske transformacije pretežito koristiti pojam 'financijsko produbljivanje' kada će biti riječ o porastu financijske aktive i monetarnog agregata M2 u odnosu na BDP. Naime, financijalizacija kineske ekonomije sukladno Epsteinovoj definiciji javlja se tek u zadnjem desetljeću kineskih ekonomskih reformi i ova će se doktorska disertacija detaljno baviti fenomenom i njegovim reperkusijama kroz analizu treće pomoćne hipoteze (HP3).

U slučaju Kine fenomen financijalizacije može se svesti na difuziju *policy* koncepata i njezinu ukorijenjenost u globalnu obrazovnu i financijsku strukturu (Strange, 1994). Ukorićenost Kine u globalnu financijsku strukturu vezana je uz njezino stožerno mjesto u globalnoj proizvodnoj strukturi i njezinu ulogu u globalnoj podjeli rada. Naime, suficit na tekućem računu bilance plaćanja igra glavnu ulogu u financijskoj integraciji Kine sa ostatkom svijeta. U tom smislu, u kontekstu održavanja fiksnog tečaja kao jednog od tri fundamentalna makroekonomska cilja ('nemoguće trojstvo'), suficit ostvaren u dolarima kroz međunarodnu trgovinsku razmjenu koristi se za stvaranje novčane protuvrijednosti denominirane u RMB-u (renmimbi). Nakon toga dolazi do recikliranja dolarskih deviznih rezervi u procesu kupovanja američkih državnih obveznica kako bi se održavao tečajni paritet između valutnog para RMB-USD. Iz ovoga je vidljivo da je koevolucija financijskog sustava Kine sa širim globalnim kretanjima stvorila podlogu za visok stupanj financijskog produbljivanja kineske ekonomije, a u eri nakon 2000. godine počinju se javljati prvi znakovi financijalizacije kineske ekonomije.

Osim toga, oslobođena likvidnost stvaranjem protuvrijednosti u RMB nije mogla i ne može biti adekvatno sterilizirana operacijama kineske središnje banke (PBOC) pa je ista u kontekstu bankarskog sustava frakcijskih rezervi sa djelomičnim pokrićem korištena kao podloga za dodatnu kreditnu emisiju banaka u državnom (kasnije u tekstu: državno-komercijalne banke) i provincijskom vlasništvu, kao i manjeg dijela privatnih banaka.⁶ Taj trend naročito je izražen nakon 2008. godine i izbijanja globalne financijske krize (Shih, 2011a). U ovoj doktorskoj disertaciji koristit će se nekoliko indikatora koji mjere porast financijalizacije kineske ekonomije kao što je: porast dodane vrijednosti u BDP-u koja proizlazi iz aktivnosti financijskog sustava, rapidan porast profita financijskih institucija, omjer tržišne kapitalizacije izlistanih poduzeća u odnosu na BDP u komparativnoj perspektivi, omjer burzovnog prometa u odnosu na BDP također u komparativnoj perspektivi i omjer prosječnih cijena nekretnina i prosječnog godišnjeg dohotka u nizu kineskih gradova.

2.3. Povezanost nejednakosti, endogene monetarne teorije i financijalizacije

Na koji način je moguće s obzirom na već navedeno povezati fenomen financijskog produbljanja (koji u svojem disfunkcionalnom obliku prelazi u financijalizaciju cjelokupne ekonomije) sa porastom dohodovne nejednakosti i pogoršanjem funkcionalne raspodjele dohotka na štetu komponente nadnica u razvijenim zemljama i nekim zemljama u razvoju? Prije svega, u slučaju Kine rastuća nejednakost vodi prema stagnaciji domaće potrošnje budući da kvintile s nižim dohotkom imaju višu graničnu sklonost potrošnji i izbjegavanje stagnacije zahtjeva usvajanje i perpetuiranje izvoznog režima koji generira ozbiljne makroekonomske i političke neravnoteže.⁷ U slučaju razvijenih zemalja stagnacija ili smanjenje realnih nadnica uz rastuću nejednakost generira rapidnu kreditnu ekspanziju koja slijedeći postulate endogene monetarne teorije podiže ukupnu zaduženost. Promatrajući globalno, zemlje kao akteri razvile su dvije u kratkom roku komplementarne i različite strategije za odnos prema problemu nedostatka potražnje. U većini zemalja engleskog govornog područja i mediteranskim zemljama etabliran je model rasta temeljen na zaduživanju dok je u kontrastu prema drugoj grupi zemalja; u Njemačkoj, Japanu i

⁶ U anglo-saksonskoj literaturi preferira se termin 'državno-komercijalna banka', pogotovo nakon javnih ponuda dionica četiri vodeće banke: Industrial and Commercial Bank of China, China Construction Bank, Bank of China i Agricultural Bank of China; koje su počele 2004. godine kroz proces 'korporatizacije'.

⁷ Spomenuti trend vidljiv je u kineskim makroekonomskim pokazateljima jer potrošnja zauzima jedan od najmanjih udjela u BDP-u u usporedbi sa ostalim zemljama usporedive razine razvoja.

prvenstveno Kini; došlo do etabliranja modela rasta temeljenog na izvozu. Ova dva različita modela postala su kompatibilna u kratkom roku zbog financijske liberalizacije međunarodnih kapitalnih tokova koji su omogućili gomilanje međunarodnih neravnoteža bez presedana. U zemljama koje su davale zamah svojem rastu zaduživanjem porast nejednakosti moguće je povezati sa porastom duga koji se pak može objasniti pokušajem nižih kvintila stanovništva da na taj način zatvore rastući jaz u odnosu na gornju kvintilu, a što je vidljivo u sve nepovoljnijem omjeru zaduženja naspram dohotka (Rajan, 2010).⁸ Dakle, prevelika razina financijskog produblivanja podrazumijeva porast duga u razvijenim zemljama umjesto porasta nadnica kao izvora potrošnje. U konačnici, rastuća nejednakost dovela je do veće sklonosti prema angažmanu u špekulativnim financijskim aktivnostima vidljivim u potražnji za novim i egzotičnim financijskim proizvodima (opcije i razni derivati). Ovdje valja napomenuti da povećanje dohotka, a posljedično i bogatstva najbogatijih kućanstava igra ulogu u povećanju potražnje za investicijskim proizvodima. U modelu Kumhofa i Rancierea (2010) financijski sustav posreduje fondove između sve bogatijeg gornjeg dijela stanovništva i sve zaduženijih donjih decila/kvintila stanovništva i doprinosi stvaranju dodatne likvidnosti na temelju rastuće depozitne osnovice. Ovakav pravac promišljanja temelji se na primjeni endogene monetarne teorije u analizi ekonomskih procesa, a ona se bazira na radovima Wicksella (1898), Schumpetera (1934), Galbraitha (1975) te Kumhofa i Benesa (2012). S povećanjem toka fondova između ove dvije grupe stanovništva u vidu 'recikliranja' fondova bogatijeg stanovništva povećava se i veličina financijskog sustava mjerena totalnom financijskom aktivom u odnosu na BDP. Stvaranje kreditnog novca u Kini od strane državno-komercijalnih i ostalih banaka s jedne strane, te u SAD-u s druge strane, značajno je donijelo financijskom produblivanju koje je u kombinaciji sa za obje zemlje specifičnim institucionalnim faktorima doprinijelo porastu nejednakosti, pogotovo ako se ima na umu mogućnost da određeni akteri disproporcionalno prisvajaju korist financijskog produblivanja. Stoga valja zaključiti kako je rastuća nejednakost odigrala važnu ulogu u genezi faktora čija je konfluencija dovela do izbijanja globalne financijske krize 2007. godine (Stockhammer, 2012).

⁸ Valja napomenuti da je moguće raspravljati o endogenosti porasta nejednakosti na globalnoj razini, ali to nije svrha ove doktorske disertacije.

2.4. Funkcionalna raspodjela dohotka i njezina povezanost s porastom dohodovne nejednakosti

Uz bok s porastom nejednakosti, u posljednjih trideset godina zabilježeno je značajno smanjenje udjela nadnica u BDP-u razvijenih i zemalja u razvoju. Temeljni aksiom kojim se intelektualno brani opravdanost takvog trend odnosi se na obećanje porasta investicija, neto-izvoza i veći broj radnih mjesta, dakle pojednostavljeno govoreći, na djelu bi trebala biti 'ekonomija kapanja' ili prelijevanja plodova rasta iz gornjih kvintila stanovništva u donje kvintile. S druge strane, razlozi za ovakav trend udjela nadnica u BDP-u predmet su rastućeg korpusa literature iz područja političke ekonomije koja obuhvaća efekte tehnologije, globalizacije i promjena u institucijama tržišta rada. *Mainstream* neoklasični ekonomski modeli naglašavaju učinak 'ekonomike ponude', odnosno činjenice da ponuda stvara svoju potražnju te potpuno zanemaruju učinak smanjenja udjela nadnica u BDP-u i porast dohodovne nejednakosti povezane s time. Oprečno gledište na ovaj fenomen zastupaju protagonisti post-kejnezijanskog i Kalecki modela: Bhaduri i Marglin (1990), Molero Simaro (2011), Stockhammer (2012) te Onaran i Galanis (2013). Oni ukazuju na dualnu ulogu nadnica kroz njihov utjecaj na troškove i potražnju. Dok gore navedeni autori prihvaćaju mogućnost direktnih pozitivnih efekata većeg udjela profita u odnosu nadnice u poticanju investicija i neto izvoz poput *mainstream* modela, oni ne gube iz vida efekt neutralizacije agregatne potražnje kroz negativan učinak na komponentu potrošnje. U tim modelima, očekuje se da će potrošnja biti smanjena kada se smanjuje udio nadnica jer je granična sklonost potrošnji (GSP) iz dohotka deriviranog korištenjem kapitala manja u odnosu na dohodak od rada. Osim toga, autori spomenutog pristupa stavljaju takvo gledište u širi kontekst i ukazuju na pojam 'zabluda sastava', odnosno na poguban efekt inzistiranja na logici *mainstream* modela ukoliko ga primjenjuje većina zemalja u svjetskoj ekonomiji.

Kao nadogradnju ovih istraživanja i spomenutog pravca promišljanja potrebno je ukazati na vezu između smanjenja udjela rada u BDP-u kao mjere funkcionalne raspodjele dohotka i porasta dohodovne nejednakosti. Upravo je naglašavanje ove veze iznimno bitno u trenutačnoj raspravi o potrebi provođenja sveobuhvatnih ekonomskih i političkih reformi u NR Kini s obzirom na njihovu povezanost na teoretskoj razini koja je do sada često bila ignorirana. Ova veza testirat će se na primjeru Kine primjenom modela jednostavne linearne regresije i bit će stavljena u kontekst globalnih makroekonomskih neravnoteža generiranih u godinama prije erupcije globalne financijske krize. Oba trenda, porast dohodovne nejednakosti i smanjenje udjela nadnica u BDP-u u slučaju Kine nikako se ne mogu promatrati kao dva

izolirana procesa. Naime, u svrhu kvalitetnije teoretske elaboracije navedenoga, pozornost autora neće biti isključivo usmjerena na unutarnje procese u zemlji kao jedinici analize, već i na ukorijenjenost Kine u šire globalne procese o čemu je već bilo riječi u gore navedenim redcima. Zaključno, u svrhu empirijskog testiranja ove veze zavisnu varijablu u modelu čini Ginijev koeficijent (1980. - 2011.) dok je udio nadnica u kineskom BDP-u kao mjera funkcionalne raspodjele dohotka nezavisna varijabla.⁹ Funkcionalna raspodjela dohotka također obuhvaća period 1980.-2011. Njihova povezanost se može opisati modelom:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_t + e_t, \quad t=1,2,\dots,T$$

gdje y_t predstavlja Ginijev koeficijent, x_t predstavlja udio nadnica u BDP-u, dok su β_0 i e_t konstanta i greška. Podaci koji će se koristiti bit će u godišnjim frekvencijama i to za razdoblje od 1980. do 2010. godine. Model će biti procijenjen metodom najmanjih kvadrata.

2.5. Interakcija financijskih institucija i kineskih političkih elita

Veza između političke i financijske elite u Kini intenzivno je analizirana u kontekstu literature koja se bavi prirodom financijskih reformi (Shih, 2006; Shih, 2008; Shih, 2011b; Brandt i Zhu, 2007). Ostali autori indirektno tematiziraju obrasce odnosa između spomenutih elita u sustavu kojega nazivaju ili implicite karakteriziraju kao decentralizirani autoritarizam (Landry, 2008; Carney, 2012). Imajući na umu takav oblik institucionalnog uređenja, odnos financijske i političke elite bitno ovisi o *locusu* interakcije u kontekstu višerazinskog upravljanja u Kini.¹⁰ O isprepletenosti političke i financijske elite kroz koncepte 'mrežnog upravljanja' i 'integriranog fragmentizma' intenzivno raspravljaju Yeung (2009) i Brødsgaard (2012). U slučaju Kine izuzetno je teško povući demarkacijsku liniju između pripadnika političke i financijske elite s obzirom na postojanje cirkulacije elita u oba smjera,

⁹ Podaci o funkcionalnoj raspodjeli dohotka u Kini dobiveni su u osobnoj korespondenciji autora sa Ricardom Molerom Simarrom koji se je u trenutku korespondencije nalazio kao Visiting Research Student na School of Oriental Studies, University of London.

¹⁰ Premda je NR Kina *de jure* unitarna država i nema konstitucionalne elemente federacije ipak je prevladavajući stupanj ekonomske decentralizacije dovoljan kriterij da se uz postojanje upravljanja na razini: provincija, prefektura, okruga i gradskih područja; primjeni pojam višerazinsko upravljanje. Moguće je percipirati nekoliko osnovnih relacija poput: interakcije na središnjoj razini, interakcije između središnje i lokalne razine te interakcije na lokalnoj razini između provincijskih vodstava i financijskih institucija u njihovoj domeni.

ali je ipak ispravnije tvrditi da politički motivi dominiraju s obzirom na daleko veću koncentraciju političke moći no što je to slučaj u demokratskim političkim sustavima.¹¹ Teorijska i empirijska literatura u slučaju Kine pokazuje da je proces financijskog produbljivanja kineske ekonomije generiran pretežito političkom kontrolom nad kreditnom emisijom u kombinaciji s traženjem rente kao agende financijske elite, ukoliko usred postojeće političke konstelacije postoji manevarski prostor za takav tip djelovanja. Dakle, u tu svrhu koncept 'integriranog fragmentizma' može pružiti primjenjiv analitički alat. Dodatan element koji omogućava praćenje uske povezanosti financijske i političke elite, te utjecaj njihove interakcije na financijsko produbljivanje, odnosi se na analizu ciklusa centralizacije i decentralizacije kreditne ekspanzije u cjelokupnom razdoblju ekonomskih reformi (Shih, 2008). Periodi kreditne ekspanzije praćeni periodima kreditne kontrakcije značajno određuju dinamiku kineske ekonomije, ali su s obzirom na ukorijenjenost najvažnijih pripadnika financijske elite u sustav partijske nomenklature i rotirajućeg pristupa u poticanju cirkulacije elita bitno uvjetovani političkom dinamikom i borbom za premoć unutar nomenklature. Politički sustav u kojemu ne postoji institucionaliziran transfer moći i u kojemu je potrebno konstantno pokazivanje indikatora moći u svrhu kreiranja strategije političkog preživljavanja dovodi do negativne sinergije političke i financijske elite koja rezultira neodrživom razinom financijskog produbljivanja i preferencijalnom alokacijom kapitala određenom političkim kriterijima (Shih, 2008).

Naime, unutar Kineske komunističke partije (KKP) u svakom trenutku postoji nekoliko frakcija koje pretendiraju preuzeti kontrolu nad donošenjem partijskih odluka s obzirom da u prirodi kineskog dualističkog sustava riječ ili naredba proizašla iz redova Politbiroa još uvijek ima veću težinu u odnosu na paralelni utjecaj koji dolazi iz redova Državnog vijeća i ostalih administrativnih tijela.¹² Frakcije koje se bore za vlast u Partiji možemo definirati kao vertikale unutar kojih postoji odnos reciprociteta između patrona i klijenata i koje najčešće objedinjavaju partijske dužnosnike različitog profila: vojska, provincijska vodstva, tajne

¹¹ Evolucija financijskih sustava diljem razvijenih zemalja u zadnja tri desetljeća i rastući utjecaj fenomena financijalizacije također je pomutio demarkacijsku liniju u demokratskim političkim sustavima između pripadnika političke i financijske elite s obzirom na sve učestalije slučajeve politike kružnih vrata (engl. revolving door policy) i fluidniju prirodu moći.

¹² Dualistička priroda političkog ustrojstva u smislu paralelnog postojanja državnih i Partijskih struktura na svim razinama slična tradiciji preuzetu iz razdoblja imperijalne Kine u kojoj su ispravno ponašanje mandarina trebali osigurati carski eunusi u nastojanju da se spriječi institucionalna skleroza. Gotovo da je bezpredmetno naglasiti da u današnjoj dualističkoj strukturi Partija uvijek ima primat u donošenju odluka.

službe i kadar iz organizacijskog odbora i odbora za propagandu. Zbog izostanka institucionalnog aranžmana koji bi regulirao transfer vlasti i koji svakih deset godina unosi novu neizvjesnost u smjenu generacija na čelu Partije, frakcije s pretenzijama za preuzimanje kormila unutar KKP-a u borbi s konkurentskim frakcijama prisiljene su tražiti podršku i savezništvo tehnokratske financijske elite koja upravlja državnim tijelima poput Kineske središnje banke (PBOC), Ministarstva financija (MOF), regulatornim komisijama i agencijama različitog profila kao i državno-komercijalnim bankama. S druge strane, tehnokratska elita nema pretenziju preuzeti upravljanje KKP-om te joj za to nedostaje resursa vidljivih u razvijenoj mreži *guanxi* odnosa specifičnijih za općenite frakcije. Ipak, s obzirom na postojanje gore navedenog rivaliteta frakcija, ona daje podršku onoj frakciji koja joj obećava najviši stupanj autonomije u provođenju specifičnih javnih politika kao i maksimalnu količinu resursa za njihovu implementaciju, te se iz ovoga izvode ciklusi financijskog produblivanja kroz kreditnu ekspanziju i kontrakciju (Shih, 2008).¹³

Ukoliko se oslonimo na implicitno postojanje nejednake distribucije političke moći u autokratskom političkom sustavu, njezina zrcalna slika predstavlja nejednaku distribuciju financijske moći koju je moguće analizirati pomoću rastuće dohodovne nejednakosti mjerene Ginijevim koeficijentom. Naravno, ovakva organizacijska i institucionalna dinamika ima dalekosežne reperkusije po stabilnost cijena, kreditnu ekspanziju i kvalitetu kreditnog portfelja kineskog financijskog sustava, te se iz nje mogu razviti objašnjenja financijalizacije i dohodovne nejednakosti. Dakle, imajući u vidu spomenuti tip interakcije političke i uvjetno rečeno financijske elite te opisanu institucionalnu arhitekturu, moguće je pretpostaviti da je financijsko produblivanje u Kini imalo sasvim suprotan učinak od Kuznetsovog predviđanja.

¹³ *Guanxi* opisuje osnovnu dinamiku u personaliziranim mrežama utjecaja i predstavlja središnji lajtmotiv u kineskom društvu. Prema tome, u odnosu dvoje ljudi koji ne trebaju nužno biti istog socijalnog statusa moguće je ishoditi utjecaj ili izvršenje određenje usluge, te je u tom slučaju pokrenut ciklus recipročnih interakcija. Odbijanje uvažavanja interesa članova mreže predstavlja vrlo veliku uvredu i označava gubitak kredibiliteta unutar nje. Pod *guanxijem* se podrazumijevaju brižno kultivirani kontakti, temeljeni na životnom putu dotičnog člana mreže; od školovanja, radne sredine, geografske regije ili članstva u određenom obliku organizacije.

2.6. Teorija modernizacije i kineska demokratizacija u kontekstu dohodovne nejednakosti

Teorija modernizacije Seymoura Lipseta uzima se kao nit vodilja za analizu političkih procesa koji bi trebali uslijediti nakon što zemlja započne period rapidne ekonomske ekspanzije i sveobuhvatne društvene modernizacije, a što bi u konačnici trebalo kulminirati demokratizacijom pol. sustava. No, Kineska komunistička partija (KKP) kroz period ekonomskih reformi nije bila pasivan akter kao što to postulira veliki dio politološke literature o demokratskoj tranziciji kada se tematiziraju autokratski režimi, već je aktivno koristila dvije komplementarne strategije s ciljem infiltracije u redove novih potencijalno nezavisnih centara moći kao eventualnih protagonista demokratizacije. Prva strategija, strategija 'grana i mostova' (engl. branches and bridges) sastoji se u infiltriranju partijskih ćelija u novonastala privatna poduzeća. Druga strategija manifestira se u intenzivnoj koordinaciji oko određenih elemenata javnih politika (engl. policy concertation) što je vidljivo kroz iniciranje sektorskih udruga i kooptaciju nove ekonomske elite u svoje okrilje preko njihovog uključivanja u redove KKP-a (Dickson, 2003; Dickson, 2008; Tsai, 2007; Tsai, 2011).

Dakle, iz ovog kratkog sinopsisa njihove veze moguće je vidjeti da su političke reforme u Kini uvijek kaskale za ekonomskim reformama. Ključan razlog za takav razvoj događaja treba tražiti u strategiji adaptacije KKP-a na novi institucionalni kontekst uz preduvjet da adaptacija ne narušava distribuciju moći u sustavu inzistiranjem na centralnoj poziciji Partije. Poučeni kolapsom istočnoeuropskih komunističkih režima *policy-makeri* iz redova KKP-a uspjeli su strategijom adaptacije i učenjem iz neuspjeha dotičnih režima izbjeći atrofiju režima kroz cjelokupno reformsko razdoblje (Shambaugh, 2008). Pažljive institucionalne adaptacije koje su sankcionirale neformalne institucije na lokalnoj razini i posljedično uvažile interese nastajuće ekonomske elite, kao i sama heterogenost ekonomske elite bitno otežavaju potencijal za demokratizaciju kineskog političkog i ekonomskog sustava (Tsai, 2007; 2011). Postojanje ekonomske elite koja svoju poziciju duguje upravo asimetričnom pristupu institucionalnim kanalima političke i ekonomske moći predstavlja moćnog veto-aktera s obzirom da promjenom sustava riskira vlastite ekonomske i političke interese. Osim toga, asimetrija pristupa institucionalnim kanalima političke i ekonomske moći nije ništa drugo nego sinonim za posljedice iznimne dohodovne nejednakosti. Detaljnom analizom strategije Partije i pristupa institucionalnim kanalima moguće je dovesti u pitanje Lipsetovu teoriju modernizacije koja implicira da rastući dohodak *per capita* i industrijalizacija stvaraju preduvjete za demokratizaciju režima. Osim toga, u ovoj disertaciji detaljno će se analizirati

često zanemareni element demokratske tranzicije u vidu dohodovne nejednakosti koji tek u novije vrijeme dobiva veću pozornost. Analiza posljedica dohodovne nejednakosti po ključne političke procese, uključujući i mogućnost demokratske tranzicije u Kini, svakako se logički nastavlja na poglavlja u kojima će biti riječi o genezi i dinamici dohodovne nejednakosti kroz financijsko produblјivanje i financijalizaciju.

3. Metodologija i odabir slučaja

Studija slučaja je istraživačka metoda koja poput svake metode ima određene prednosti i nedostatke. Ona može pomoći u ostvarenju mnogih ciljeva do kojih se može doći i korištenjem drugih metoda, poput eksplorativnog cilja koji podrazumijeva stvaranje novog znanja, konstruktivnog cilja ili rješavanja problema i konfirmatornog cilja koji težište stavlja na testiranje hipoteza pomoću empirijskih dokaza. Ova doktorska disertacija teži ostvarenju sva tri cilja, čak i konstruktivnog cilja s obzirom da je njezinim čitanjem kreatorima politika omogućeno razumijevanje problema i olakšano koncipiranje rješenja. *Case study* ili studija slučaja oslanja se na primarne podatke koje istraživač samostalno sakuplja, ali i sekundarne i tercijarne podatke dobivene prikupljanjem podataka od strane drugih istraživača ili organizacija koje ih posjeduju. U ovom slučaju testiranje hipoteza bit će moguće na temelju korištenja sekundarnih podataka. Jedan od najvećih problema koji se nameće prilikom korištenja studije slučaja upravo je odnos eksterne i interne valjanosti. Korištenjem spomenute metode istraživač često nema kontrolu nad određenim varijablama i događajima i stoga ih ne može kontrolirati kao što bi ih mogao kontrolirati istraživač u laboratoriju za vrijeme eksperimenta. Posljedično, istraživač koji koristi studiju slučaja mora se pomiriti s time da njegova zapažanja mogu biti u najvećoj mjeri primjenjiva samo na slične slučajeve i to s određenim odmakom.

Unutarnju valjanost može se definirati kao mjeru u kojoj se zaključci izvedeni iz neke studije mogu pripisati upravo analiziranim, a ne nekim drugim čimbenicima dok izvanjsku valjanost definiramo kao mjeru u kojoj se zaključci neke studije mogu proširiti izvan granica zemalja koje su izvorno analizirane. Svaka zemlja je specifičan slučaj, pa tako i Kina kao zemlja koja je predmet ovog istraživanja. Sukladno odabranom metodološkom pristupu s jednim slučajem, u ovoj se doktorskoj disertaciji primjenjuju kvalitativne i kvantitativne istraživačke metode. Dakle, kvalitativne metode: *nastoje utvrditi i razumjeti svojstva, obilježja i značajke objekta istraživanja* (Landman, 2008: 33). U najvećoj mjeri koristit će kvalitativne metode koje su karakteristične za komparativna istraživanja: makro-historijsku komparaciju; uključujući njezine podtipove: paralelno dokazivanje teorije, usporedba konteksta i makro-kausalno objašnjenje; interpretizam ili 'gusti opis'; te analizu sekundarnih i tercijarnih izvora podataka (Landman, 2008; Burnham i *et al.*, 2006). Pri tome njihove definicije glase:

1. Paralelno dokazivanje teorije – testira se koliko je neka teorija plodonosna u različitim zemljama (Landman, 2008)
2. Uspoređivanje konteksta – pridonosi utvrđivanju jedinstvenih značajki pojedinih zemalja u nastojanju da se pokaže njihov utjecaj na društvene procese (deskriptivni holizam)
3. Makro-kauzalna analiza – nastoji objasniti opažene političke fenomene utvrđivanjem i analizom 'glavnih' varijabli (Landman, 2008)

U kontekstu ove doktorske disertacije moguće je primijeniti studiju slučaja s namjerom uspostave prototipskog slučaja i s ciljem testiranja teorije financijalizacije u najnepovoljnijem kontekstu. Prototipski slučajevi imaju posebnost da se za njih očekuje da će u nekim svojim segmentima postati tipični za buduće situacije. Odabir NR Kine kao zemlje s marksističko-lenjinističkim autokratskim političkim uređenjem može poslužiti kao prototip za druge zemlje sa sličnim političkim nasljeđem koje se nalaze na nižem stupnju integracije u svjetsku ekonomiju poput Sjeverne Koreje i Vijetnama i za koje se može očekivati pravljenje sličnih koraka na tom putu poput onih koje je poduzela NR Kina. Osim toga, slučaj NR Kine pruža mogućnost testiranja teorije financijalizacije u nepovoljnom kontekstu, u zemlji koja nije sudjelovala u prvom valu financijske liberalizacije na prijelazu iz 1970-ih u 1980-e i ne predstavlja stabilnu demokratsku članicu OECD-a u kojoj bi taj fenomen trebao biti najizraženiji prema dostupnim empirijskim podacima.

Osim gore navedenih kvalitativnih metoda u svrhu potpunijeg testiranja određenog broja postavljenih hipoteza (HG1 i HP1) namjeravam koristiti model jednostavne i višestruke linearne regresije. U svrhu procjene modela koristit će se metoda najmanjih kvadrata (engl. *OLS*).

4. Hipoteze

Glavne hipoteze ovog istraživanja glase:

HG1: Financijsko produblјivanje kineske ekonomije predstavlja faktor koji je povezan sa porastom dohodovne nejednakosti u NR Kini (HG1). Ova veza bit će testirana primjenom modela višestruke linearne regresije. Njihova povezanost može se izraziti modelom:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_{1,t} + \beta_2 x_{2,t} + e_t \quad t=1,2,\dots,T$$

gdje y_t predstavlja Ginijev koeficijent, $x_{1,t}$ predstavlja omjer monetarnog agregata M2 i BDP-a dok $x_{2,t}$ predstavlja omjer financijske aktive i BDP-a, β_1 i β_2 su pripadajući koeficijenti, dok su β_0 i e_t konstanta i greška. Podaci koji će se koristiti bit će u godišnjim frekvencijama i to za razdoblje od 1980. do 2010. godine. Model će biti procijenjen metodom najmanjih kvadrata.

HG2: Uska povezanost političke i financijske elite značajno doprinosi porastu dohodovne nejednakosti (HG2)

HG3: Novi savez između političke i ekonomske elite u Kini prkosi osnovnoj pretpostavci modernizacijske teorije Seymoura Lipseta koja naglašava da ekonomska modernizacija sadrži snažan demokratizacijski potencijal.

Pomoćne hipoteze tvrde sljedeće:

HP1: Između udjela nadnica u BDP-u kao mjere funkcionalne raspodjele dohotka i porasta dohodovne nejednakosti moguće je utvrditi negativnu povezanost. Ova veza bit će testirana na primjeru Kine primjenom modela jednostavne linearne regresije. Njihova povezanost može se izraziti modelom:

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 x_t + e_t \quad t=1,2,\dots,T$$

gdje y_t predstavlja Ginijev koeficijent, x_t predstavlja udio nadnica u BDP-u, dok su β_0 i e_t konstanta i greška. Podaci koji će se koristiti bit će u godišnjim frekvencijama i to za razdoblje od 1980. do 2011. godine. Model će biti procijenjen metodom najmanjih kvadrata.

HP2: Financijske institucije s obzirom na njihovu inherentnu logiku funkcioniranja (stvaranje kreditnog novca) predstavljaju važan izvor dohodovne nejednakosti.

HP3: Kineski autokratski sustav pokazuje simptome financijalizacije u provođenju reformi u financijskom sektoru.

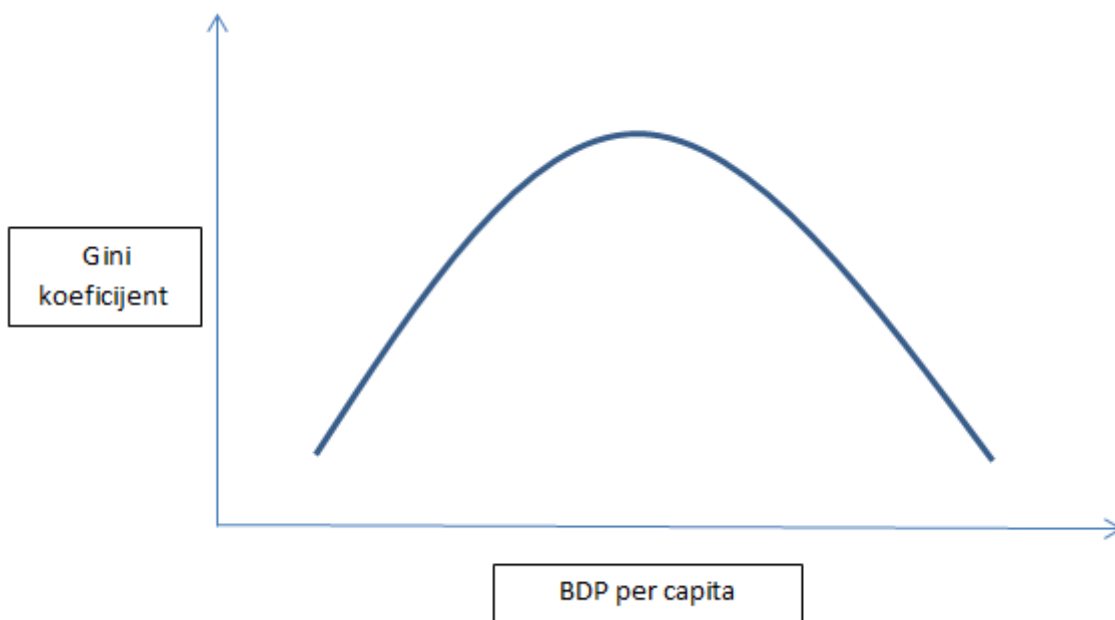
5. Varijable

Zavisna varijabla u ovome istraživanju obuhvaća Ginijeve koeficijente koji mjere nejednakost u raspodjeli dohotka između stanovništva (1980. - 2010./2011.). Podaci su dobiveni u osobnoj komunikaciji i korespondenciji sa Prof. Yao Yangom sa Pekinškog Sveučilišta, a baziraju se na temelju internog istraživanja koje je provelo Sveučilište. Dakle, u slučaju testiranja (HG1) i (HP1) Ginijeve koeficijenti za razdoblje od 1980. - 2010./2011. služe u svrhu konstruiranja zavisne varijable. U slučaju testiranja (HG1) koristit će se jedna opservacija manje zbog nemogućnosti popunjavanja niza za sve tri varijable (zavisnu i nezavisne) u 2011. godini.

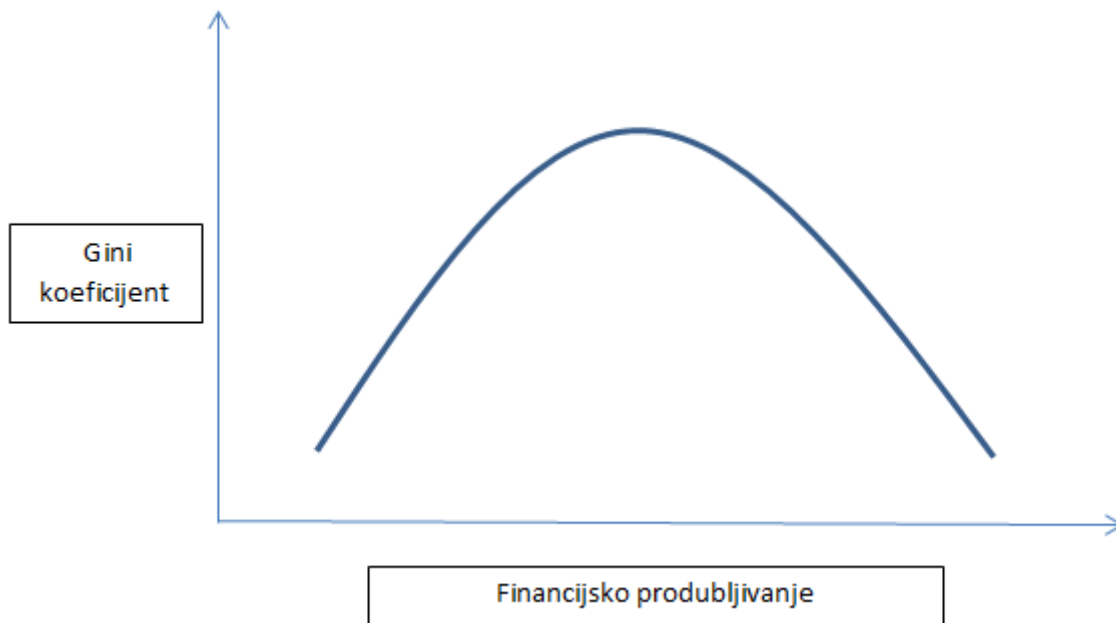
Nezavisne varijable pomoću kojih definiram financijsko produblјivanje kineske ekonomije odnose se na: omjer ukupne financijske aktive i BDP-a te omjer monetarnog agregata M2 i BDP-a. Podaci pomoću kojih su konstruirane nezavisne varijable obuhvaćaju razdoblje od 1980. – 2010. Oni su preuzeti iz baze podataka Svjetske banke *World Development Indicators*, iz sekcije koja pokriva razvoj, rast i evoluciju financijskih sustava članica; podatke dobivene analizom regularnih godišnjih izvješća o financijskoj stabilnosti kineske središnjeg banke (PBOC) *China Financial Stability Report* u periodu koji obuhvaća razdoblje 2004. – 2012. i podatke dobivene iz poglavlja *China's Banking Sector and Economic Growth*, autora Loren Brandt i Xiodong Zhu u knjizi *China's Financial Transition at a Crossroads*. Dakle, u slučaju testiranja (HG1) koriste se sljedeće nezavisne varijable: omjer ukupne financijske aktive i BDP-a i omjer monetarnog agregata M2 i BDP-a. Podaci obuhvaćaju razdoblje od 1980. – 2010. U slučaju testiranja (HP1), udio nadnica u BDP kao mjera funkcionalne raspodjele dohotka predstavlja nezavisnu varijablu. Podaci su preuzeti iz istraživanja *Functional Distribution of Income and Economic Growth in the Chinese Economy: 1978-2007*, Ricarda Molera Simara kao i osobne korespondencije sa autorom za period do 2011.

6. Teorijska povezanost financijskog produblјivanja i dohodovne nejednakosti

U svojoj utjecajnoj studiji o dinamičkom tijeku raspodjele dohotka u različitim fazama ekonomskog rasta Simon Kuznets (1955) ukazuje da u inicijalnoj fazi ekonomskog rasta dolazi do rasta dohodovne nejednakosti koja se smanjuje tek u kasnijoj fazi kada je dostignut viši dohodak *per capita*. Recentna empirijska literatura ukazuje na značajan stupanj korelacije između ekonomskog rasta i razvoja financijskog sustava ili financijskog produblјivanja (Levine, 1997). Prema Fergusonu (2008) uloga financijskog produblјivanja u financiranju ekonomskoga rasta je neizostavna i nadasve potrebna pa možemo ukazati na analogiju između financijskog produblјivanja i dohodovne nejednakosti kroz financijsku verziju Kuznetsove krivulje. Početkom 1990-ih određen broj ekonomista počinje detaljnije analizirati povezanost između ta dva fenomena. Greenwood i Jovanovic (1990) u njihovom utjecajnom članku *Financial Development, Growth, and the Distribution of Income* objavljenom u časopisu *Journal of Political Economy* pokazuju da inicijalni napredak u smislu financijskog produblјivanja utječe na porast dohodovne nejednakosti, trenda koji bilježi obrat tek nakon što financijski sustav dolazi u fazu sazrijevanja i veće sofisticiranosti, a što ima svoj odraz u sazrijevanju i razvoju cjelokupne ekonomije. Njihovo zapažanje može se predočiti kao obrnuta U-hipoteza po uzoru na spominjanu Kuznetsovu krivulju (*Slika 1* i *Slika 2*).

Slika 1 Odnos Ginijeveg koeficijenta kao mjere dohodovne nejednakosti i porasta BDP-a prema Simonu Kuznetsu (1955).

Slika 2 Odnos Ginijevoeg koeficijenta kao mjere dohodovne nejednakosti i financijskog produbljivanja prema Greenwoodu i Jovanovicu (1990).

Dakle, najveći dio dosadašnjih studija o vezi između financijskog produbljivanja i dohodovne nejednakosti ukazuje na njihovu linearnost u smislu velikog potencijala koje financijsko produbljivanje ima na smanjenje dohodovne nejednakosti, premda postoje određene kontroverze unutar akademske zajednice i među samim *policy-makerima*.¹⁴ Rezultati većine studija koje spominju Shabaz, Aviral i Sherafatian-Jahromi u svojem članku ukazuju na zaključak da financijsko produbljivanje značajno doprinosi smanjenju dohodovne nejednakosti (Shabaz, Aviral i Sherafatian-Jahromi, 2012).¹⁵ No, u takav pravac razmišljanja ne uklapaju se činjenice koje opisuju razvoj kineskog financijskog sustava i njegov

¹⁴ Takav pravac razmišljanja ima svoje korijene u McKinnovoj (1973) studiji na temu financijske represije. Naime, McKinnon je naglašavao da financijsko produbljivanje povećava stopu domaće štednje i smanjuje troškove kreditiranja te na taj način potiče investicije. Jezgra ovog argumenta sastoji se u tvrdnji da zemlje u razvoju snose posljedice primjene financijske represije u strategijama alokacije kapitala. Stoga bi ukidanje financijske represije potaknulo više stope štednje. Prema McKinnonovoj logici porast kamatne stope potiče štednju kod financijskih posrednika, a na taj način ujedno i povećava investicijske fondove i doprinosi dugoročnom rastu, tj. McKinnonov 'kanalizirajući efekt'.

¹⁵ Tu se prvenstveno misli na mehanizam lakšeg pristup financijskim sredstvima kroz efekt pojačanog kreditiranja marginaliziranih socijalnih skupina, mogućnost deponiranja štednje na bankovnim računima, povećanje kreditiranja na temelju veće štednje i ponovnom porastu štednje kao rezultatu ekonomske aktivnosti financirane kreditnom aktivnošću, tj. pozitivna povratna sprega (engl. positive feedback loop).

pretpostavljen utjecaj po dohodovnu nejednakost. Npr. omjer kineskih bankovnih depozita u odnosu na BDP je 2010. godine iznosio 1,194 i njega nadmašuju samo omjeri u Singapuru i Japanu. Osim toga, omjer ima konstantan porast u razdoblju od pokretanja kineskih ekonomskih reformi (Rutkowski, 2013). Ipak, usprkos McKinnonovom (1973) predviđanju, slučaj Kine pokazuje zanimljiv i odstupajući slučaj financijskog produbljiivanja u kontekstu financijske represije uz popratan trend rastuće dohodovne nejednakosti. Ovaj argument zaslužuje dodatno pojašnjenje. Naime, kineska politička ekonomija predstavlja odstupajući slučaj zbog toga što kombinira elemente financijske represije poput: vrlo učestalog korištenja stope obveznih rezervi u upravljanju monetarnom politikom, čvrstu kontrolu nad određivanjem kamatne stope na štedne i oročene depozite i kontroliranu alokaciju kapitala s ciljem pogodovanja određenim sektorima ekonomije ili kompenziranja socijalnih i političkih aktera koji gube u procesu ekonomskih reformi; zajedno sa rastućim financijskim produbljiivanjem koje je razvidno iz praćenja indikatora poput omjera monetarnog agregata M2 u odnosu na BDP, omjera domaćih kredita izdanih od strane službenog financijskog sustava i omjera financijske aktive u odnosu na BDP. Dotična konstelacija interesa i njihova manifestacija u oblicima i *modus operandi* financijskih institucija povezana je sa dohodovnom nejednakošću zbog toga što zajedničko djelovanje financijske represije i rastuće inflacije sprječava većinu populacije da koristi pogodnosti kvalitetnog financijskog produbljiivanja koje omogućava efikasnu konverziju prethodnih ušteda u buduće investicije. Zapravo, radi se o klasičnom primjeru kontrasta između aktera unutar institucija *tizhinei* i aktera izvan institucija *tizhiwai* u ekonomiji obilježenoj traženjem rente, pri čemu dominiraju financijska i politička renta.¹⁶

¹⁶ Prema Tollisonu (1982) traženje rente *predstavlja trošenje oskudnih resursa u svrhu ishođenja umjetno kreiranog transfera* što zapravo podrazumijeva štetne aktivnosti usmjerene na uzimanje većeg dijela 'ekonomskog kolača' za protagoniste takvog ponašanja umjesto aktivnosti usmjerenih na njegovo povećanje, čineći preduvjet za uspostavu igre s nulnim ishodom u kojoj je dobitak jedne strane ravan gubitku druge strane. Aktivnosti usmjerene na traženje rente mogu biti iznimno kompetitivne ukoliko se nekoliko različitih frakcija unutar političkog sustava bori za njihovo stjecanje. Međutim, takva vrsta kompetitivnosti dolazi nauštrb cjelokupne kompetitivnosti ekonomskog sustava i njegove efikasnosti. Murphy, Schleifer i Vishny (1992) ukazuju na dva razloga zbog kojih je traženje rente iznimno štetna aktivnost sa stajališta argumenta efikasnosti, ali posljedično i pravednosti. Prvi razlog odnosi se na činjenicu da traženje rente predstavlja primjer povećanja prinosa na opseg što izvlači sve više resursa iz produktivnih društvenih aktivnosti i usmjerava ih prema neproduktivnim aktivnostima. Drugi razlog leži u traženju rente javnih dužnosnika koje ima tendenciju da šteti inovativnim aktivnostima i njihovom utjecaju na disperziju moći s obzirom da takve aktivnosti ovise o javnoj podršci kroz ishođenje dozvola, patenata i osiguranje predvidivog investicijskog okvira.

U kontrastu prema raširenoj tezi o linearnom odnosu između financijskog produbljanja i dohodovne nejednakosti Lin i Kim (2011) u članku *Nonlinearity in the financial development–income inequality nexus* ukazuju na odnos ne-linearnosti i zaključuju da se koristi financijskog produbljanja u smanjenju dohodovne nejednakosti mogu isključivo postići ukoliko je zadovoljen preduvjet postojanja odgovarajućeg praga financijskog razvoja koji se manifestira u kvalitetnoj institucionalnoj arhitekturi. Upravo ovakav zaključak upućuje na važnost otvorenih i inkluzivnih financijskih institucija kao preduvjeta smanjenja dohodovne nejednakosti. Na ovome mjestu valja spomenuti studiju Claessensa i Perottija (2007) *Finance and Inequality: Channels and Evidence* koja analizira nejednak pristup kućanstava i poduzeća financijskim institucijama i financijskim uslugama. Restrikcije u smislu korištenja financijskih usluga prema većini građana i određenim socijalnim skupinama ne predstavljaju isključivo ekonomsku barijeru koje podiže *insiderska* elita na pozicijama moći kako bi maksimizirala isplatu financijske rente, već ujedno i političku barijeru s ciljem očuvanja političke moći u funkciji zadržavanja rente. Kineska praksa i svakodnevnica pokazuju niz sustavnih primjera kako politički *insideri* postaju dio poslovne i financijske elite (tzv. *xiahai* ili crveni kapitalisti) dok oni izvan sustava bivaju kooptirani u redove Kineske komunističke partije ukoliko njihovo djelovanje kao društvene elite u usponu može djelovati stabilizirajuće po cjelokupan sustav i služiti u ostvarenju njegovih ključnih prioriteta poput zaposlenosti (Dickson, 2008). Osim toga, regulatorna zarobljenost (engl. *regulatory capture*) eliti omogućava dualnu ulogu arbitra koji određuje pravila igre unutar sustava i ulogu aktera koji bi trebao biti podložan dotičnim pravilima, što neminovno vodi prema disproporcionalnoj distribuciji koristi generiranih financijskim produbljanjem. Institucionalna konfiguracija podešena je na ekstrakciju koristi koje proizlaze iz djelomično liberaliziranog financijskog sustava kao i financijskog okruženja re-reguliranog za potrebe *insidera* i realizaciju njihovih političkih i ekonomskih strategija. Na razini primjera dobro može poslužiti stupanj koncentracije financijske aktive na bilancama pet vodećih državno-komercijalnih banaka koji je 2011. godine iznosio 68,98 % i što će biti detaljnije elaborirano u narednim poglavljima (DataMarket, 2013a).

U tako podešenom sustavu *insiderska* elita zadržava mogućnost 'privatizacije dobitaka i socijalizacije gubitaka' u financijskom sustavu do kojih dolazi uslijed povećanog stupnja financijske nestabilnosti i volatilnosti, a što se događa u kontekstu financijskog produbljanja koje nije praćeno stvaranjem nepristranih i kredibilnih regulatornih tijela. Takvo stanje

dodatno može potencirati problem dohodovne nejednakosti jer efekti financijske krize u većoj mjeri pogađaju osobe u donjim kvartilama distribucije dohotka. Osim toga, vrlo je važno naglasiti razliku između financijskog produblivanja koje završava u poticanju produktivnih naspram neproduktivnih aktivnosti koje ne stimuliraju stvaranje dodane vrijednosti. Ukoliko je financijsko produblivanje povezano sa potonjom kategorijom aktivnosti onda je potrebno ukazati na barem tri iznimno problematična pitanja. Prvo, povećana kreditna aktivnost usmjerena na špekulativne aktivnosti ili aktivnosti koje ne donose povrat na uloženo kroz generiranje toka dohotka potrebnog za servisiranje duga smanjuje ukupan potencijal ekonomije potreban za proces ekonomske i socijalne reprodukcije. Drugo, rastući omjer dugova, pogotovo dugova usmjerenih na špekulativne aktivnosti u odnosu na one produktivne, smanjuje kupovnu moć zaduženih aktera s obzirom da sve veći dio njihovog dohotka otpada na servisiranje dugova. Treće i konačno, problematično povećanje bilanci financijskih institucija i rastuća vrijednost financijske aktive stvara okvir za neodrživu kreditnu ekspanziju koja potencira problem dohodovne nejednakosti (Bezemer, 2013). Naime, kućanstva, poduzeća i financijske institucije sa financijskom aktivom na svojoj bilanci kao potencijalnim kolateralom lakše dolaze do novih kredita za kupovinu financijske imovine koja povećava njihovu neto-vrijednost u uzlaznom dijelu poslovnog ciklusa. U silaznom dijelu ciklusa dolazi do gubitaka za sve kvintile stanovništva, ali uz postojanje ekspanzivne monetarne politike usklađene sa interesima vlasnika financijske imovine, 'reflacijske' politike dovode do disproporcionalnog povećanja neto-vrijednosti dotičnih aktera čemu svjedoče primjeri većine financijskih kriza u proteklih dvadesetak godina. Dakle, čak i u slučaju financijske nestabilnosti dobro umreženi i politički utjecajni akteri nalaze se u poziciji povećanja dohotka po višoj stopi od stope koja vrijedi za aktere izvan institucija ili *outsidere* koji ne kontroliraju poluge monetarne politike kroz proces kreditne ekspanzije. Na taj način dolazi do uspostave mehanizma koji koncentrira dohodak unutar uskog kruga pripadnika elite i povećava njihovu neto-vrijednosti. S druge strane, siromašni pojedinci s niskim dohotkom ranjiviji su spram direktnih posljedica disfunkcionalnih kreditnih institucija ('navala na bankovne depozite', zamrznuti depoziti, poremećaji u platnom prometu, teži pristup kreditima zbog 'kreditnog škripca' i inflacija generirana pretjeranom kreditnom aktivnošću) kao i indirektnih posljedica koje se manifestiraju u volatilnosti stopa rasta i ukupne produktivne investicijske aktivnosti (Guillaumont Jeanneney i Kpodar, 2008). Dakle, prevelika i

neuravnotežena razina financijskog produbljiivanja negativno utječe na dohodovnu nejednakost i makroekonomsku stabilnost u uzlaznoj i silaznoj fazi ekonomskog ciklusa.¹⁷

6.1. Politička i ekonomska relevantnost pitanja dohodovne nejednakosti

Na teorijskoj razini pitanje raspodjele dohotka iznimno je važno polit-ekonomsko pitanje iz nekoliko razloga. Studija Alesine i Perottija (1996) testirala je hipotezu da dohodovna nejednakost potiče veći broj socijalnih incidenata, a koji pak povećavaju socio-političku nestabilnost i neizvjesnost što dovodi do pada investicija i ekonomskog rasta. Sociopolitička nestabilnost (izražena putem socijalnih incidenata) i investicije promatrani su kao endogene varijable u njihovoj studiji različitih zemalja. Njihova hipoteza je potvrđena i iz nje se posljedično može izvesti zaključak da dohodovna nejednakost kroz utjecaj na stopu investicija negativno utječe na ekonomski rast. Ostale studije vrijedne spomena svakako su studije Aisena i Veige (2011), Knighta (2012b) te Berga i Ostryja (2011). Studija Aisena i Veige (2011) naglašava da povećana politička nestabilnost ima negativan učinak na ekonomski rast prvenstveno kroz smanjenje produktivnosti i nižu stopu formiranja fizičkog i ljudskog kapitala.¹⁸ S druge strane Knight (2012b) naglašava da dohodovna nejednakost i etnička frakcionalizacija sputavaju ekonomski rast kroz utjecaj na kvalitetu institucionalnog okruženja. Andrew Berg i Jonathan Ostry (2011) u svojem istraživanju mjerili su utjecaj raznih faktora percipiranih kao važnih po ekonomski rast. Autori su došli do zaključka da za zemlje koje uđu u period ekonomske ekspanzije distribucija dohotka predstavlja najvažniji faktor koji utječe na njezino trajanje. Naime, zemlje s egalitarnijom raspodjelom dohotka imaju duži period ekonomske ekspanzije što je testirano na temelju velikog uzorka zemalja kao i testiranjem sukcesivnih perioda rasta unutar njih.

¹⁷ U slučaju Kine, bogatiji sloj Kineza ima mogućnost zaštititi se od posljedica potencijalne financijske krize i volatilnosti stopa rasta kroz odljev kapitala usprkos postojanju relativno striktnih kapitalnih kontrola dok se siromašniji Kinezi moraju suočiti s rizikom gubitka cjeloživotne uštedevine zbog nepostojanja adekvatne razine osiguranja depozita i negativne realne kamatne stope koja smanjuje njihovu kupovnu moć (Shih, 2011a).

¹⁸ Dosadašnje iskustvo kineskih reformi pokazuje da porast dohodovne nejednakosti nije negativno utjecao na stope rasta kroz tvorbu fizičkog kapitala s obzirom na značajan udio egzogenih izvora ekonomskog rasta i investicija u ukupnoj stopi rasta kao i uhodanu primjenu represivnog aparata. No, faktor ljudskog kapitala ostaje problem u transformaciji kineske ekonomije prema održivijem modelu rasta usprkos značajnom povećanju broja studenata budući da obrazovni sustav ne honorira kreativnost i kritičko mišljenje. Iz ovoga je vidljivo da iznimno visoka dohodovna nejednakost sputava tvorbu ljudskog kapitala i prijeti održivosti visokih stopa rasta.

Zaključak koji se nameće govori da optimalna razina dohodovne nejednakosti predstavlja važan motivacijski faktor, ali njezino prerastanje u ekstremnu nejednakost dohotka ima nekoliko očitih nedostataka prema Hodgsonu (2013). Ekstremna razina dohodovne nejednakosti koju definiramo kao Ginijev koeficijent čija vrijednost premašuje 0,4 problematična je iz nekoliko razloga: stvara neefikasnost koja smanjuje održivu agregatnu potražnju financiranu iz porasta dohotka umjesto kreditima, s obzirom da bogatiji dio stanovništva ima višu graničnu stopu štednje (GSS); politički je korozivna jer koncentracija ekonomskih resursa osigurava ishode u korist bogatih *insidera*, bilo kroz legalna sredstva lobiranja ili kroz koruptivne aktivnosti; djeluje destruktivno po okoliš jer se bogatije skupine rasipnije odnose spram oskudnih resursa i potiče socijalnu polarizaciju jer bogatiji imaju bolji pristup privatnim uslugama dok indirektno uskraćuju pristup javnim dobrima kroz smanjenje njihovog financiranja putem poreza.

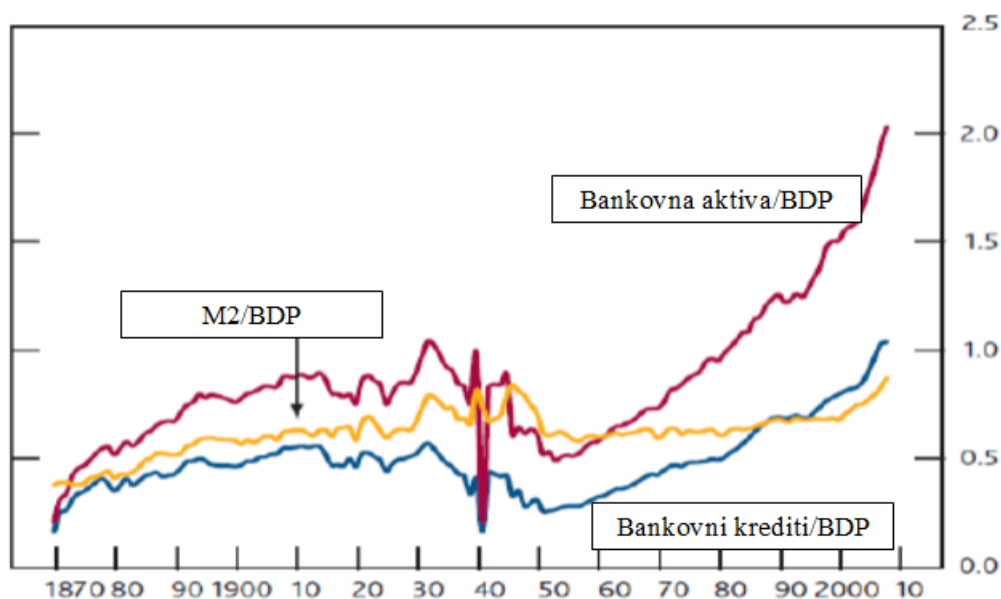
6.2. Porast globalne nejednakosti i financijskog produblivanja: slučaj NR Kine

Rastuća globalna nejednakost potkraj 20. stoljeća relativno je dobro dokumentiran trend (Milanovic, 2005; Solt, 2011). U vrlo poznatoj studiji koju je proveo talijanski ekonomist Giovanni Andrea Cornia i koja pokriva razdoblje od 1950. – 1995. i ukupno 73 zemlje, do izražaja dolazi očiti trend porasta dohodovne nejednakosti. Naime, od 73 zemlje u njih 48 došlo je do porasta dohodovne nejednakosti, u njih 16 dohodovna nejednakost stagnira u spomenutom periodu, a u samo njih 9 dolazi do smanjenja dohodovne nejednakosti (Cornia, 2004). Govoreći o globalnoj nejednakosti važno je ukazati na tri koncepta nejednakosti koje je razvio ekonomist Svjetske banke Branko Milanović (2005). U sklopu prvog koncepta sve članice UN-a za koje postoje podaci uzimaju se kao zasebni entiteti bez korištenja pondera koji bi uzimali uz obzir veličinu pojedine zemlje u demografskom smislu. Koristeći ovaj prvi koncept nedvojbeno je da je došlo do porasta globalne nejednakosti. U sklopu drugog koncepta uvodi se kriterij koji diferencira veličinu pojedine zemlje prema broju stanovnika i zbog izvjesnih pomaka u poboljšanju životnog standarda stanovništva velikih zemalja poput Kine i Indije dolazi do opadanja globalne nejednakosti. U sklopu trećeg koncepta koji dezagregira države u pojedince i cijeli svijet promatra kao jednu državu unutar koje se mjeri Ginijev koeficijent autor dolazi do zanimljivog rezultata. Zbog metodoloških poteškoća u takvom pristupu (dostupne studije raspoloživog dohotka za zemlje kroz duži period) teško je pratiti trend u periodu od 1950. - 2007. i ne može se pokazati nedvojbeni trend. No ipak, podaci govore da Ginijev koeficijent na razini svijeta fluktuirao oko 0,7 što je podatak bez

presedana jer niti jedna država obuhvaćena studijom ne pokazuje toliki stupanj nejednakosti u raspodjeli dohotka. Od 1980-ih do kraja 2000-ih porast dohodovne nejednakost izražen je i u slučaju OECD zemalja (OECD, 2011a) pa je tako u njih 15 od 19 došlo do porasta nejednakosti što proturječi osnovnim pretpostavkama neoklasične ekonomije koje percipiraju konvergenciju cijena faktora proizvodnje i cijena finalnih dobara kao neminovan proces (Samuelson-Stolperov teorem), a što bi se trebalo odraziti i na kompresiju distribucije dohotka.¹⁹ Podaci agregirani za Aziju također pokazuju da kontinent s najvibrantnijim i izvozno-usmjerenim ekonomijama bilježi značajan porast nejednakosti usprkos uspjehu. U periodu od 1990. – 2008. postotak stanovništva koje živi s manje od 2 USD dnevno smanjio se sa 81% na 49,8%, ali je u istom periodu došlo do porasta Ginijevog koeficijenta sa 0,39 na 0,46 (INET, 2013a). Ovakav razvoj pokazatelja dohodovne nejednakosti treba staviti u kontrast prema razdoblju od 1970. – 1990. kada su Južna Koreja, Tajvan i Japan ostvarivali iznimno visoke stope rasta uz relativno stabilnu distribuciju dohotka (Feng, 2011). Dakle, velika većina studija i baza podataka pokazuje nedvojbenu porast dohodovne nejednakosti u razvijenim i zemljama u razvoju.

S druge strane, od 1980. - 2009. ukupna globalna financijska aktiva porasla je sa 108 % na više od 400% globalnog BDP-a (Sheng, 2011). Iz dugoročne perspektive, prema istraživanju Alana P. Taylora i Moritza Schularicka (2009) vidljivo je da postoji uzak odnos između novca u optjecaju i kredita, koji je prekinut nakon Velike Depresije i Drugog svjetskog rata kada do izražaja dolazi stogodišnji trend divergencije. Schularick i Taylor smatraju da su sljedeće promjene uvjetovale i uvjetovane su širim kontekstom makroekonomskih i financijskih politika: nakon 1930-ih dolazi do uspona *fiat* novca i središnjih banaka kao zajmodavaca u krajnjoj nuždi, a što uz pomak prema deregulaciji financijskog sektora potiče izniman porast kreditne ekspanzije što rezultira financijskim produblivanjem bez presedana (Slika 3).

¹⁹ Namjera ove disertacije nije elaboracija i rasčlamba svih faktora koji dovode do porasta dohodovne nejednakosti, ali studije Međunarodne organizacije rada (2012; 2013) izdvajaju nekoliko osnovnih faktora kao što su tehnološke inovacije i obrazovna premija koja proizlazi iz toga, financijalizacija, međunarodna trgovina i slabljenje institucija koje štite pregovaračku poziciju radnika poput sindikata/institucija države blagostanja.

Slika 3 Istraživanje Moritza Schularicka i Alana M. Taylora (2009) obuhvatilo je 14 razvijenih zemalja (SAD, Kanada, Australija, Velika Britanija, Francuska, Italija, Njemačka, Danska, Norveška, Španjolska, Japan, Nizozemska, Švicarska i Švedska) u periodu od 1870. – 2008. Glavne varijable koje autori identificiraju u analizi finansijskog produbljivanja i njihove uloge u generiranju razornih finansijskih kriza obuhvaćaju: omjer monetarnog agregata M2 i BDP-a, bankovnih kredita u odnosu na BDP i bankovne aktive u odnosu na BDP.

Slučaj NR Kine također nije izuzet od trenda povećanja dohodovne nejednakosti kao što ga prikazuje studija Cornie. Ipak, kinesko iskustvo je posebno i bez presedana: *Ne postoji drugi slučaj gdje se je društvena raspodjela dohotka toliko pogoršala u tako kratkom periodu* (Naughton, 2007: 218). Ginijev koeficijent od početka ekonomskih reformi u Kini 1978. godine pokazuje konstantan rast uz izostanak dužeg perioda stagnacije ili pada. 1980. godine Gini koeficijent iznosio je 0,27 dok je 2010. porastao na 0,48 (podaci profesora Yao Yanga, Slika 4). On u svojoj nedavnoj studiji spominje Ginijev koeficijent od čak 0,5 u razdoblju nakon 2010. godine (Yao, 2013) dok NBS (Nacionalni statistički ured NR Kine) pokazuje da koeficijent fluktuirao oko 0,48 sa blagim trendom smanjenja Ginija.²⁰ Važno je napomenuti da podaci o dohodovnoj nejednakosti u Kini variraju od studije do studije s obzirom na njihova

²⁰ Naime, nakon što je NBS (2012) odbio objavljivati godišnje vrijednosti Ginijevog koeficijenta od 2000. godine zbog 'metodoloških ograničenja u izračunu', 2012. godina je prva godina u kojoj je NBS odlučio objaviti brojke. Suzdržanost NBS-a u objavljivanju brojki svakako je lako povezati sa političkim utjecajem i pritiskom Kineske komunističke partije u konstituiranju njegovog rada. Naime, većina ekonomista i politologa suglasna je u tvrdnjama da je Ginijev koeficijent viši od 0,4 iznimno problematičan u smislu ekonomske i političke održivosti takve distribucije dohotka, stoga dotične brojke izazivaju neugodu u redovima Partije (NBS, 2012).

različita metodološka polazišta i uzorak. No, velik broj eksperata za Kinu smatra da često citirani Ginijevi koeficijenti podcjenjuju razmjer dohodovne nejednakosti. Zadnja studija koja je imala izniman odjek među proučavateljima Kine odnosi se na studiju pod vodstvom profesora Li Gana u zajedničkoj suradnji *Southwestern University of Finance and Economics iz Changdua* i *Texas A&M Universityja*. Studija nosi ime *China Household Finance Survey* i iznosi poprilično šokantan podatak da je Ginijev koeficijent u Kini 2010. godine iznosio 0,61 pri čemu je gornja decila stanovništva raspolagala sa 57% ukupnog dohotka (Gan, 2013). Ovakav rezultat Kinu svrstava u tabor zemalja svijeta sa najvećom nejednakošću, uz bok sa Brazilom i Južnoafričkom Republikom. Ipak, u ovoj doktorskoj disertaciji koristit će se podaci dobiveni u korespondenciji sa eminentnim profesorom Yao Yangom imajući u vidu kriterij dostupnosti u cjelokupnom periodu od međunarodnog otvaranja Kine. Osim toga, budući da su podaci dobiveni proučavanjem dohodovne nejednakosti u Kini od strane Pekinškog sveučilišta, izvoru se može pripisati daleko veća razina kredibiliteta u odnosu na službene izvore.

Iz svega navedenoga je vidljivo da usprkos 30 godina ekonomskih i financijskih reformi u NR Kini, a što predstavlja relativno mladu povijest razvoja i rasta, postoje ozbiljne indicije da kinesko iskustvo značajno odstupa od pretpostavljene trajektorije financijske verzije Kuznetsove krivulje i njezinog povoljnog učinka po ublažavanje stupnja nejednakosti u raspodjeli dohotka. Nakon iznošenja podataka i njihovog grafičkog prikaza na narednim stranicama, u devetom poglavlju naglasak će se staviti na analizu institucionalnih faktora koji posreduju između samog financijskog produbljivanja i rastuće dohodovne nejednakosti. Naime, paralelna prisutnost/odsutnost određenih institucija zajedno sa idejama koje ih legitimiraju i emaniraju iz njih, te koje je iznimno teško empirijski mjeriti zbog njihove kontingencije, može stvoriti preduvjete za ekskluziju većine iz koristi rastuće likvidnosti u sustavu. Valja napomenuti da problem postaje akutniji uz odsustvo socijalne mreže koja bi amortizirala jaz u dohotku koji nastaje na taj način.

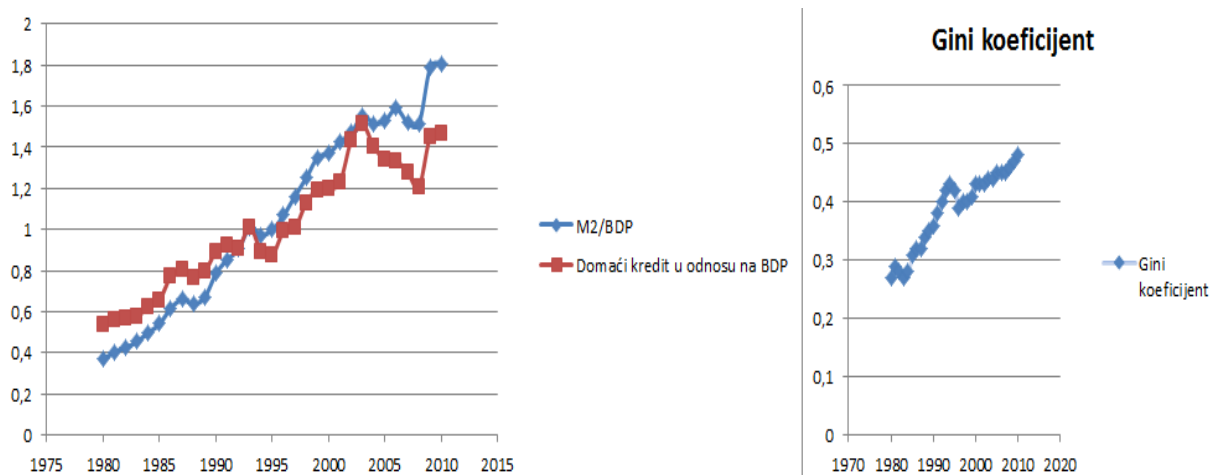
Vezano uz pitanje iznimnog stupnja financijskog produbljivanja na globalnoj razini, precizno seciranog u studiji Schularicka i Taylora (2009), Kina također nije izuzetak jer je omjer ukupne financijske aktive u odnosu na kineski BDP u periodu od 1980. - 2011. porastao sa 1,097 na 3,194 (Brand i Zhu, 2006; izračun autora dobiven korištenjem financijskih izvješća kineske središnje banke). Naravno, s obzirom na već ukazani problem pouzdanosti i transparentnosti kineskih statističkih podataka ovo bi mogla biti konzervativna procjena ukupne financijske aktive budući da u zadnjih nekoliko godina naročito do izražaja dolazi 'bankovni sustav iz sjene' koji dodatno potiče kreditnu aktivnost i time doprinosi povećanju

financijskog produbljanja na razinu koja nije kompatibilna sa razinom razvijenosti zemlje mjerenom BDP-om *per capita* (FSB, 2012).²¹ Podaci o razini financijskog produbljanja u Kini pokazuju da se kineski financijski sustav može usporediti za znatno financijaliziranijim ekonomijama poput Irske, Nizozemske, Danske, Švicarske, Cipra i Luksemburga u smislu da je razina financijskog produbljanja znatno viša u odnosu na produktivni kapacitet njezine ekonomije (World Development Indicators, 2013). Osim toga, u usporedbi sa prethodno navedenom grupom zemalja u Kini ne postoji značajna divergencija između tržišne dohodovne nejednakosti i dohodovne nejednakosti nakon socijalnih transfera u odnosu na slučaj navedenih zemalja. Uočena razlika objašnjava viši stupanj dohodovne nejednakosti usprkos visokom stupnju financijskog produbljanja karakterističnog za sve ekonomije na koje se referira u prethodnoj rečenici (vidjeti bazu podataka *World Development Indicators* i *OECD Statistics*). Ova doktorska disertacija pokazat će da se takav trend može u najvećoj mjeri povezati sa institucionalnim okruženjem u kojem se odvija financijsko produbljanje.

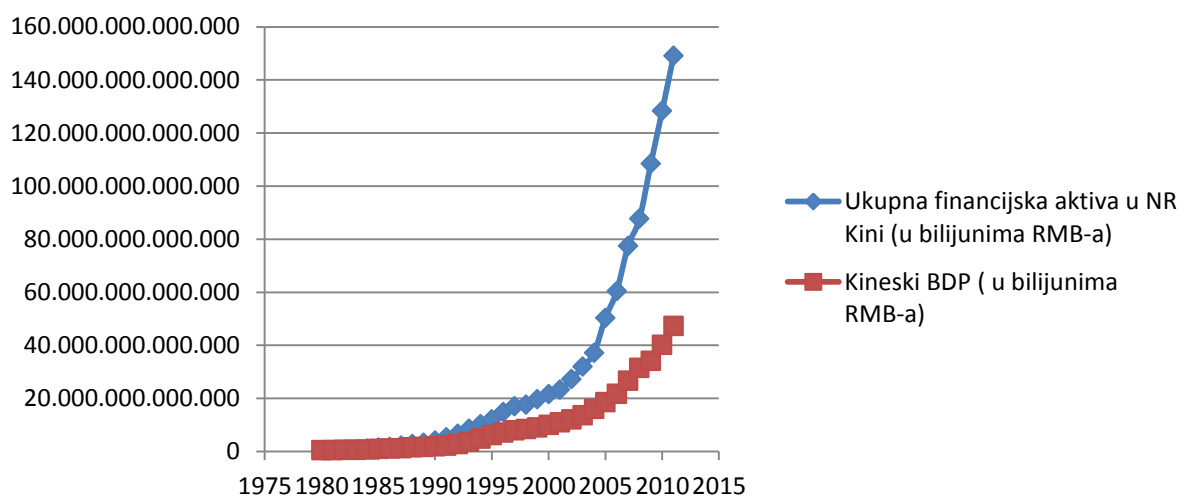
Stoga je financijsko produbljanje, mjereno pomoću nekoliko indikatora kao što su: omjer monetarnog agregata M2 u odnosu na BDP; porast kredita odobrenih od strane domaćih kreditnih institucija i porast financijske aktive u odnosu na BDP, jukstapozirano sa porastom dohodovne nejednakosti mjerene porastom Gini koeficijenta na nacionalnoj razini. U svrhu bolje ilustracije spomenutog trenda poslužit će *Slika 4*, *Slika 5* i *Slika 6* i *Slika 7*. Iz ovoga je moguće zaključiti da empirijski podaci predočeni na stranicama koje slijede izgledaju vrlo nepovoljno po osiguranje klime za razvoj stabilnih i održivih političkih i ekonomskih institucija te njihovu potencijalnu demokratizaciju.²²

²¹ 'Bankovni sustav iz sjene' (engl. shadow banking system) odnosi se na pojam koji obuhvaća sve ne-bankovne financijske institucije koje pružaju slične usluge poput registriranih banaka, a koje uopće nisu ili nisu u tolikoj mjeri podložne nadzoru regulatornih tijela kao potonje (hedge fondovi, novčani fondovi, itd.)

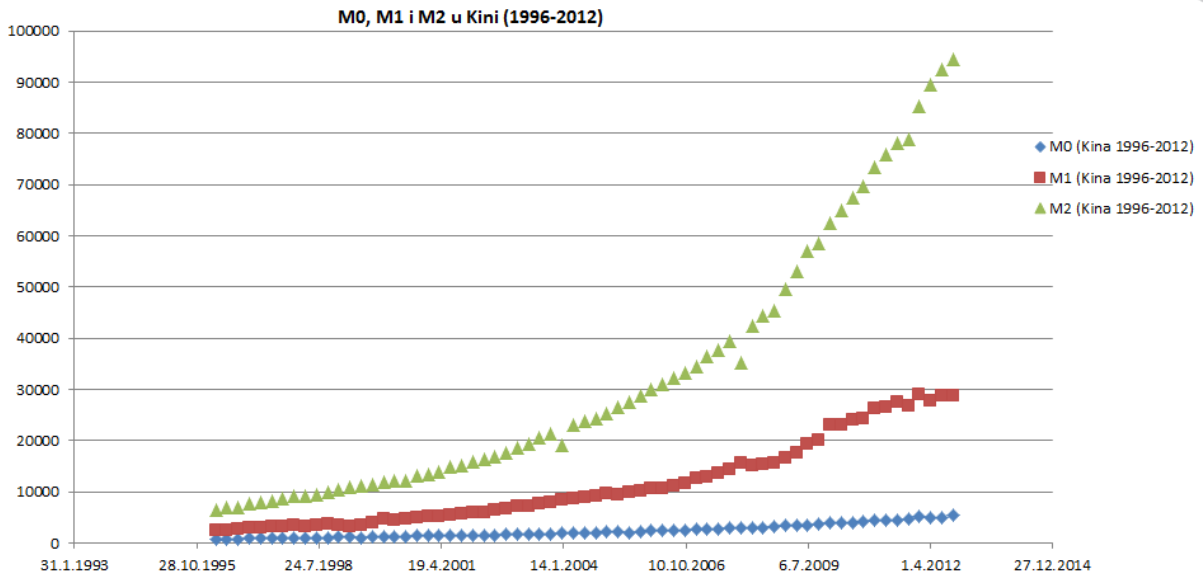
²² Sve naglašeniji narativ o povezanosti financijske stabilnosti (pod utjecajem financijskog produbljanja) i rastuće dohodovne nejednakosti u periodu nakon izbijanja globalne financijske krize služi kao vrlo upečatljiva i upozoravajuća poruka za kinesku elitu, usprkos različitom povijesnom iskustvu i drugačijoj institucionalnoj konfiguraciji koja je prisutna u Kini.

Slika 4: Trend kretanja M2/BDP i domaće kreditne aktivnosti u odnosu na BDP uz paralelan porast dohodovne nejednakosti u NR Kini u periodu od 1980. Dio grafikona koji pokazuje odnos domaće kreditne aktivnosti i BDP-a te omjera monetarnog agregata M2 i BDP-a sve do 1995. godine može zbuniti promatrača s obzirom da je logično postaviti pitanje kako je moguće da domaća kreditna aktivnost bude veća od same razine monetarnog agregata M2. No, spomenutu zagonetku moguće je riješiti na način da se u obzir uzme centralno-planska priroda ekonomskog sustava Kine pa je najveći dio kredita državnim poduzećima prije velikog vala privatizacije sredinom 1990-ih dotjecao u obliku robnih kredita i zaliha. Izvor: autorovi izračuni na temelju *World Development Indicators*, *China Statistical Yearbook 2012* i podataka o dohodovnoj nejednakosti iz istraživanja profesora Yaoa i Pekinškog sveučilišta, dobivenih u direktnoj korespondenciji.

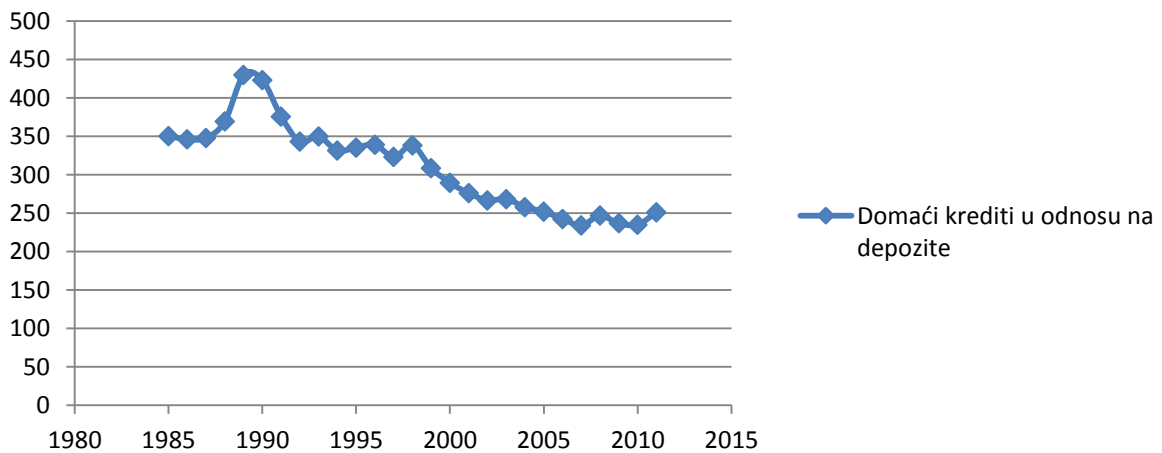

Slika 5: Ukupna kineska financijska aktiva u odnosu na BDP (1980. – 2010.) Izvori: autorov izračun na temelju podataka iz *China Statistical Yearbook 2012*, dokumenata kineske središnje banke *PBOC China Financial Stability Reports* i podataka preuzetih iz poglavlja knjige *China's Financial Transition at the Crossroads*, autora L. Brandt i X. Zhu (2006). Podaci o kineskom BDP-u dobiveni su iz *China Statistical Yearbook 2012*. Podaci o ukupnoj financijskoj aktivi prikupljeni su iz gore navedene knjige, redovitih godišnjih izvješća kineske središnje banke *China Financial Stability Reports* kao i knjige *Red Capitalism: The Fragile Foundation of China's Extraordinary Rise*, autora C. Waltera i F. Howiea (2011).

Slika 6: Podaci o rastu kineskih monetarnih agregata M0, M1 i M2 od 1996. - 2012. Podaci su predloženi u bilijunima RMB-a. Zanimljivo je napomenuti da je udio M0+M1 u odnosu na M2 početkom 1996. iznosio 12,65 % dok je krajem 2012. pao na 5,66%. U skladu sa postulatima endogene monetarne teorije objašnjenje u narednim poglavljima ovo pokazuje da kineska središnja banka sve manje kontrolira proces kreditne ekspanzije i da ne postoji linearnost u kretanju monetarnih agregata, pogotovo nakon 2006. Izvor: Trading Economics

Domaći krediti u odnosu na depozite

Slika 7: Domaći krediti u odnosu na depozite u Kini u periodu od 1985. - 2011. Vidljivo je da je kreditna ekspanzija bila visoka u odnosu na depozitnu bazu u prva dva desetljeća kineskih ekonomskih reformi, a kasnije je omjer domaćih kredita u odnosu na domaće depozite padao zbog učinaka povećanja depozitne baze i centralizacije monetarne politike za vrijeme mandata premijera Zhu Rongjia. Izvor: *Global Financial Development Database* (World Bank, 2013).

6.3. 'Dobra' nasuprot 'loše' nejednakosti u Kini

Naravno da je distribucija dohotka u Kini u periodu centralno-planskog ustrojstva ekonomskog života bila umjetno komprimirana, a cijena za takvo stanje stvari plaćena je visokom razinom sveopćeg siromaštva. Ključan mehanizam za ostvarenje dotičnog ishoda sastojao se u potiskivanju poticaja za poboljšanom alokacijom resursa. Svakako da je bilo za očekivati da će napuštanjem centralnog planiranja doći do povećanja nejednakosti budući da su pojedinci konačno dobili poticaj korištenja vlastitih talenata i mogućnosti koje su nejednako distribuirane. Iz perspektive efikasnosti, ovakva vrsta nejednakosti je poželjna jer doprinosi podizanju produktivnosti i životnog standarda stanovništva. No, osim ovako koncipirane poželjne ili 'dobre' nejednakosti postoji i nejednakost koja nije uvjetovana utroškom rada, poduzetničke energije i kreativnosti. Ova potonja vrsta nejednakosti ima vrlo negativan učinak na mogućnost socijalne mobilnosti i dugoročnu stabilnost ekonomskog i političkog sustava. U tom slučaju radi se o tome da postoje primjeri privilegiranih pojedinaca ili čak čitavih socijalnih skupina, privilegiranih kroz politički proces, financijski sustav ili kroz regulativne propise, a što im omogućava prisvajanje većeg dijela 'ekonomskog kolača' za sebe u odnosu na produktivan doprinos društvu (Huang, 2008). Ovakav tip nejednakosti izrazito je anti-kompetitivan i anti-tržišni u svojoj definiciji. Osim anti-kompetitivnih ekonomskih procesa kao izvora nejednakosti važno je napomenuti da ona ima utjecaj i na nejednak pristup institucijama koje bi trebale omogućiti jednakost mogućnosti i pristup obrazovanju kao sredstvu socijalne mobilnosti.²³

Ako i pretpostavimo pomak prema egalitarnijoj distribuciji ekonomskih resursa u sekundarnoj fazi ekonomskog razvoja prema Kuznetsu, preostaje problem ukoliko je u primarnoj fazi stvorena takva razlika između *insidera* i *outsidera* da *outsideri* nemaju mogućnost ostvarenja pristupa institucijama koje osiguravaju jednakost mogućnosti. Gotovo je nemoguće napraviti striktnu delineaciju između 'dobre' i 'loše' nejednakosti jer ne postoji zemlja u svijetu u kojoj bi to doista bilo moguće učiniti, podrazumijevajući da konstantno postoji splet i interakcija oba obrasca nastanka nejednakosti.²⁴ Ipak, promatrajući slučaj Kine i

²³ Naime, neupitno je da pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama omogućava izgradnju ljudskog kapitala i ekonomsku kompetitivnost te na dugi rok potiče cirkulaciju elita, proliferaciju novih ideja i podiže životni standard.

²⁴ Čak i u relativno egalitarnim zemljama Srednje Europe postoje loši faktori koji utječu na dohodovnu nejednakost poput diskriminacije manjina, dok u liberalnoj demokraciji poput SAD-a postoji utjecaj moćnih i organiziranih interesnih skupina koje su zaslužne za povećanje 'loše' nejednakosti.

period njezine ekonomske transformacije popraćene trendom izrazitog porasta nejednakosti, potrebno je ukazati da je dohodovna nejednakost na samom početku reformi bila u većoj mjeri uvjetovana novim poticajima koji su oslobodili val kreativne poduzetničke energije i potaknuli produktivnost (Huang, 2008; 2010; 2011). Sustav odgovornosti kućanstava u agrarnom sektoru i odgovornosti poduzeća u industrijskom sektoru (engl. household responsibility system i contract responsibility system) omogućili su sve veću produktivnost jer su menadžeri i glave obitelji dobili profitni motiv, a osim toga menadžeri državnih kompanija postaju u većoj mjeri odgovorniji za rezultate (premda ove institucionalne novine nisu dokinule problem mekih budžetskih ograničenja). Analizirajući podatke profesora Yaoa, na temelju kojih vršim provjeru postavljenih hipoteza u svojem istraživanju, moguće je uvidjeti da je porast nacionalnog Ginijevog koeficijenta sve do sredine 1990. godine bio manje strm nego porast od 1990. - 2010. Naime, u periodu od 1980. – 1990. godine Ginijev koeficijent porastao je sa 0,28 na 0,36, dok je u periodu od 1990. do 2010. porastao sa 0,36 na 0,48. Prema studiji Khana i Riskina (2005) u prvome periodu kineske reforme sve do početka 1990-ih poduzetništvo ruralnog karaktera poboljšavalo je sliku raspodjele dohotka na relaciji grad-selo. Premda je ruralno poduzetništvo rezultiralo porastom Ginija u ruralnoj Kini sa 0,25 na 0,32 (1981. – 1990.) ipak je napredak kineskog sela smanjio jaz grad-selo, pa je neto učinak kineskog ruralnog poduzetništva pozitivan. Poduzetništvo u gradovima povećalo je iznos Ginijevog koeficijenta sa 0,17 na 0,23, ali to možemo okarakterizirati kao pozitivan trend jer se radi u najvećoj mjeri o reakciji dijela gradskog stanovništva izvan državnog sektora ili svježe otpuštenih radnika na profitni motiv, na kojega je reagiralo višom stopom produktivnosti i boljom alokacijom resursa. Nakon 1990. raspodjela dohotka u urbanoj Kini naglo se pogoršava i prema podacima prof. Yaoa Ginijev koeficijent raste sa 0,23 na 0,5 u 2010. godini. Premda je i u fazi inicijalnih reformi došlo do mogućnosti da pripadnici partijske nomenklature profitiraju zbog svoje umreženosti i time doprinesu porastu dohodovne nejednakosti, vrata su bila relativno širom otvorena i za milijune manje privilegiranih Kineza sa poduzetničkim talentom i enormnom radnom energijom. Promjena nakon 1990. godine i daleko brže povećanje dohodovne nejednakosti nego u fazi inicijalnih reformi moguće je objasniti kao političku reakciju na demonstracije 1989. godine koje su se urezale u kolektivnu svijest članova Partije kao iznimno traumatično iskustvo. Nakon tog događaja dolazi do represije zbog toga što se javlja strah od promjene koju bi mogla donijeti masa uspješnih i nezavisnih poduzetnika po samu stabilnost režima i preživljavanje Partije. Sukladno političkoj logici preživljavanja dolazi i do zaokreta od inicijalnih liberalizacijskih dometa kineskih ekonomskih reformi i pomaka prema autoritarnom modelu razvoja koji se

zasniva na alokaciji kapitala od ruralnog prema urbanom dijelu Kine i od štednje kućanstava prema korporativnoj i državnoj štednji, a što bi bilo nemoguće bez primjene financijske represije.

Vezano uz glavnu tezu ove disertacije o povezanosti financijskog produbljiivanja i porasta dohodovne nejednakosti valja napomenuti da je u početku financijsko produbljiivanje omogućilo apsorpciju i recikliranje povećane štednje kineskih kućanstva. To je bilo logično u kontekstu boljih i raznolikijih šansi za povećanje zarade koje su stvorene otpuštanjem viška radne snage u poljoprivrednom sektoru i njezinom apsorpcijom u nastajućoj prerađivačkoj industriji, u gradskim i seoskim poduzećima (eng. TVE – Township and Village Enterprises).²⁵ Dakle, u inicijalnoj fazi reformi financijsko produbljiivanje povezano je sa porastom 'dobre' nejednakosti, no nakon promjene pristupa razvoju 1990-ih financijsko produbljiivanje povezano je preko niza posrednih ili intervenirajućih varijabli (institucionalni kanali) sa porastom dohodovne nejednakosti koja nije ni približno u tolikoj mjeri reakcija na ekonomske poticaje. Takvo stanje stvari odražava političku logiku represije nad svim društvenim elementima koji predstavljaju ugrozu po primat Partije i traženje rente pripadnika partijske nomenklature kao uvjeta vlastite lojalnosti režimu.

6.4. Političke reperkusije dohodovne nejednakosti u kontekstu kineske političke ekonomije

Iako tri desetljeća rapidnog ekonomskog rasta u Kini nisu bila značajno narušena sustavnom korupcijom i porastom dohodovne nejednakosti, usporavanje ekonomskog rasta kojem svjedočimo od 2011. godine neizbježno je zbog potrebe promjene neodrživog ekonomskog modela koji u značajnoj mjeri ovisi o egzogenim izvorima potražnje i koji tvori problematičnu spregu između financijskog produbljiivanja i dohodovne nejednakosti. Nejednaka distribucija plodova ekonomskog rasta i razvoja karakterizira cjelokupno razdoblje reformi postmaoističke Kine, ali ona sama po sebi ne predstavlja sredstvo političke mobilizacije i izvor nezadovoljstva. U skladu s time, ekonomski rast sadrži potencijal za distributivne konflikte između različitih socijalnih grupa ukoliko određene grupe stanovništva

²⁵ Važna institucionalna novina u poticanju financijskog produbljiivanja odnosila se je i na praksu anonimnosti vlasnika bankovnog računa sve do početka 2000-ih kako bi Partija poslala poruku štedišama da je njihov novac siguran od konfisciranja u državnim bankama (doskočica orijentirana na ispravljanje nedostatka jasnog prava vlasništva i njegove zaštite).

profitiraju daleko više i brže od drugih, pogotovo ukoliko su mehanizmi kojima se ostvaruje takva distribucija dohotka društveno percipirani kao nepravedni.

Ubrzanom ekonomskom rastu i nejednakom razvoju potrebno je stoga pripisati dvije politički važne posljedice. Prvo, javlja se potreba i želja za participacijom i uvažavanjem interesa novonastalih poduzetnika u procesu donošenja odluka sa dalekosežnim posljedicama i kao drugo, dolazi do dinamičkog preoblikovanja poticaja i motiva ostalih socijalnih skupina. U inicijalnoj fazi reformi novonastajući poduzetnici i protagonisti iz redova državnih poduzeća daleko brže povećavaju svoje profite te financijske i političke rente, što se uklapa u poznatu frazu Deng Xiaopinga da se prvo trebaju obogatiti određene skupine i time poslati snažnu poruku drugima da je 'slavno postati bogat'.²⁶ U toj fazi raste veličina 'ekonomskog kolača' za sve socijalne skupine i nejednaka distribucija dohotka ne figurira kao veliki problem jer se čini da svi profitiraju od uzlaznog trenda i povećava im se životni standard. Ovakva situacija idealno se može objasniti 'efektom tunela' Alberta Hirschmana (1973). U slučaju prometnog začepljenja tunela sa dvije prometne trake u jednom smjeru, početak pomicanja jedne kolone vozači u drugoj koloni protumačit će kao pozitivnu vijest, s obzirom da rastu šanse da se prometne prilike stabiliziraju i za njih same (Yongnian, 2010). Analogija sa prometom vrlo dobro se može preslikati na stanje u današnjoj Kini u odnosu na inicijalni zamah reformi. Veliki uspjeh u smanjenju stope siromaštva u periodu 1980-ih i početkom 1990-ih smanjio je političko značenje i mobilizacijski potencijal pitanja dohodovne nejednakosti. No, same kontradikcije unutar kineskog autoritarnog modela rasta i drugačiji karakter dohodovne nejednakosti rezultirao je pojačanim značenjem distributivnih pitanja i konflikata, a koja će postajati sve značajnijima zbog pada stope ekonomskog rasta. Dodatan element kojega je svakako potrebno naglasiti u drugoj polovici 1990-ih odnosi se na činjenicu da rastuća dohodovna nejednakost utječe na usporavanje smanjenja stope siromašnih i da je velika većina pomaka na ovom polju ostvarena u prva dva desetljeća ekonomskih reformi.²⁷ U skladu s gore iznesenom tezom, studija Whytea (2010) pokazuje da većina Kineza nije toliko nesporna tolerirati porast dohodovne nejednakosti ukoliko je ona rezultat zasluga talentiranih pojedinaca ili preuzimanja rizika u poduzetničkoj sferi (Knight, 1921). Ovakvo

²⁶ Aludirajući na poznatu doskočicu o utrci između Jonesovih i Smithovih u stjecanju materijalnog bogatstva moguće je reći da je Dengova namjera bila potaknuti utrku između Zhangovih i Wangovih. Deng je često govorio da 'siromaštvo nije socijalizam i da je slavno biti bogat'.

²⁷ Polovica smanjenja broja siromašnih u reformskom periodu do 2004. godine otpada na prvih nekoliko godina prvog desetljeća reformi (Ravallion i Chen, 2004). Stoga je reverzibilnost trenda rastuće dohodovne nejednakosti važna u osiguranju ubrzanja stope smanjenja broja siromašnih.

stanje, usprkos povećanju dohotka i smanjenju broja stanovnika sa raspoloživim dohotkom manjim od jednog dolara dnevno, potencira problem nejednakog pristupa javnim dobrima, njihove slabe kvalitete i nemogućnosti ostvarenja 'jednakosti mogućnosti'. Političke reperkusije nejednakosti manifestiraju se velikom frustracijom i padom povjerenja u državne institucije, a što podriva političku stabilnost kao ključni cilj Kineske komunističke partije.²⁸

²⁸ U slučaju Kine spomenuti 'institucionalni stres' amortizira kompleksan sustav upravljanja na više razina tako da se je većina nezadovoljstva stanovništva do sada kanalizirala prema nižim instancama. Naime, središnja vlast zadržala je praksu iz doba imperijalne Kine prema kojoj je stanovništvu u rješavanju razmirica sa lokalnim vlastodršcima uvijek ostajala mogućnost traženja pravde kroz pisanje peticija i posjet carskome dvoru (klasičan primjer onoga što se danas u pregovorima naziva strategijom 'dobrog i lošeg policajca').

7. Teorijski okvir koji naglašava važnost institucionalnog pristupa u odnosu političke i financijske moći

Raspadom bipolarne podjele svijeta i kolapsom komunizma u kasnim 1980-im komparativna politička ekonomija kao dio političke znanosti doživljava temeljnu reviziju. U sklopu teorijskog pristupa komparativne političke ekonomije promatra se izbor između alternativnih institucionalnih aranžmana kapitalizma kao jedne od žarišnih točaka istraživanja. Istraživanje u sklopu grane odvija se kroz ispitivanje načina na koji različite pravne, političke i socijalne institucije oblikuju ekonomsko ponašanje i utječu na funkcioniranje ekonomije na makrorazini (Boettke *et al.*, 2005). Usprkos mnogim tvrdnjama da možemo govoriti o univerzalnoj prirodi kapitalističkih ekonomija one su ipak ukorijenjene u šire institucionalne strukture u okviru kojih djeluju. Samuel P. Huntington's u svojoj knjizi *Political Order in Changing Societies* (1968) naglašava da su institucije stabilni, cijenjeni i ponavljajući obrasci ponašanja koji mogu biti više ili manje kompleksni, prilagodljivi, autonomni i koherentni. Veblenovo shvaćanje još preciznije artikulira ovu logiku: *Situacija današnjice oblikuje institucije sutrašnjice kroz selektivan i prisilan proces, utječući na uobičajeno ljudsko shvaćanje stvari* (Veblen, 1899:190). Dakle, može se rezimirati da je ekonomska aktivnost posredovana i oblikovana posebnim institucionalnim sklopom koji postoji unutar svake zemlje.

D. Acemoglu i J. Robinson (2012) u svojoj sveobuhvatnoj knjizi *Why Nations Fail?*, u kojoj analiziraju ekonomski razvoj kroz povijest, smatraju da su otvorene političke i ekonomske institucije one koje omogućavaju širok stupanj participacije različitih aktera u procesu donošenja odluka, pluralističku disperziju moći kao i mogućnost kreativne destrukcije koja omogućava cirkulaciju elita i proliferaciju novih ideja. Naspram takvih institucija stoje izrabljivačke institucije koje manjini omogućavaju bogaćenje i akumuliranje političke moći nauštrb isključene većine, sprječavaju tehnološke promjene koje narušavaju *status quo*, stvaraju monopole i posebne privilegije te potiču konflikt oko kontrole rente u ekonomiji podešenoj na izvlačenje rente umjesto povećanja veličine 'ekonomskog kolača'. U knjizi su vrlo zanimljivo objašnjeni koncepti pozitivne i negativne povratne sprege između otvorenih i izrabljivačkih političkih i ekonomskih institucija. Institucije otvorenog tipa u procesu kreativne destrukcije zadržavaju stabilizatore važne za održavanje pluralizma i pri tome autori naglašavaju pojavu novih društvenih skupina s novim idejama i drugačijom ekonomskom pozadinom, različite interesne skupine od kojih niti jedna nije dovoljno jaka da učini pomak prema izrabljivačkim institucijama i političko predstavništvo koje ograničava manevarski

prostor vladajućim elitama. U takvoj situaciji kada vladajuće elite kontroliraju manji dio ekonomskog i političkog života postoji i manji ulog kojeg gube promjenom sustava pa se ublažava konflikt oko raspodjele moći i stvara preduvjet za postizanje demokratskog konsenzusa. U situaciji negativne povratne sprege politički akteri pod kontrolom izrabljivačkih političkih institucija vrlo teško čine pomak prema demokratizaciji, pluralizmu i ekonomskom razvoju. Ovako razvijen i elaboriran teoretski pristup primjenjiv je na institucionalni kontekst specifičan za kinesku ekonomsku transformaciju i središnje istraživačko pitanje o odnosu financijskog produbljiivanja i dohodovne nejednakosti. Dakle, analitički pristup zauzet u sklopu ove doktorske disertacije dodatno će elaborirati i zaoštriti pristup Acemoglua i Robinsona stavljanjem posebnog naglaska na povezanost nejednakosti i financijskih institucija.

Teorijska predviđanja utjecaja financijskog sustava na nejednakost su kontroverzna. Rajan i Zingales (2003) naglašavaju da poboljšanja u financijskom sustavu primarno pogoduju pripadnicima bogatijih interesnih skupina. Greenwood i Jovanovic (1990) predviđaju ne-linearnu vezu između financijskog razvoja i dohodovne nejednakosti u sklopu koje se postavlja hipoteza da dohodovna nejednakost raste porastom sofisticiranosti financijskih sustava, nakon čega dolazi do stabilizacije nejednakosti, odnosno njezinog kasnijeg eventualnog pada. Teorijska literatura o institucionalnim preduvjetima financijskog razvoja i nedavni empirijski dokazi postuliraju da neograničena politička moć podriva samu funkciju financijske akumulacije te usmjerenost prema inkluzivnom i održivom modelu rasta i razvoja. To se može objasniti činjenicom da financijska tržišta imaju pet temeljnih funkcija: mobilizacija štednje, alokacija resursa, olakšavanje upravljanja rizikom, monitoring menadžera i vršenje korporativne kontrole kao i olakšavanje razmjene dobara i usluga (Levine, 1997). U autokratskim sustavima poput kineskog moguće je kritički preispitivati funkcioniranje sustava i njegov utjecaj na ciljeve ekonomske efikasnosti i pravednosti upravo prema gore navedenim funkcijama koje su bitno narušene kombinacijom financijske represije i umreženih interesnih skupina.

Iznimno značenje povezanosti financijskog sustava i nejednakosti nedavno je sažeto u istraživanju koje su proveli Claessens i Perotti (2007). Prema njihovom istraživanju u mnogim zemljama u razvoju pristup financiranju i financijskim uslugama za poduzeća i kućanstva iznimno je otežan, a u to se uklapa i slučaj Kine. Oni pokazuju da slab i otežan pristup financiranju ne predstavlja samo ekonomsko ograničenje, već i barijere koje *insiderska* elita namjerno postavlja s ciljem zadržavanja postojeće distribucije moći. Nejednakost bitno utječe na distribuciju političkog utjecaja pa pristup financijskoj regulaciji najčešće ide u smjeru

regulatorne zarobljenosti. Takav razvoj događaja produbljuje prije nego što proširuje pristup financiranju pri čemu umrežena elita prisvaja disproportionalno veliki udio koristi od razvoja financijskog sustava dok zadržava mogućnost socijalizacije rizika koji proizlaze iz neadekvatno reguliranog financijskog sustava. Ograničena financijska liberalizacija motivirana povećanjem pristupa u tako definiranom institucionalnom kontekstu zapravo može povećati financijsku krhkost, nejednakost i politički otpor prema budućim reformama.²⁹ Iz svega navedenoga vidljivo je da reforme usmjerene na jačanje pristupa financijskim institucijama mogu uspjeti samo u izgrađenom institucionalnom kontekstu. Čak i u slučaju ograničene vladavine kroz sistem kočnica i ravnoteža, otežan pristup i netransparentnost financijskih institucija vode regulatornoj zarobljenosti, nastajanju ukorijenjenih interesa i restrikciji slobodnog ulaska i izlaska na tržište što dosta dobro pokazuje klizanje SAD na ljestvici ekonomskih sloboda od izbijanja globalne financijske krize. Dakle, stupanj i razvijenost političkih prava građana koreliraju sa njihovim pristupom financijskim institucijama (Haber i Perotti, 2008).

Politički izbori duboko utječu na razvoj i operacije financijskog sustava.³⁰ Haber i Perotti (2008) izdvajaju tri politička ograničenja na financijski razvoj: autokratski oportunistički, oligopolistički zarobljenost i demokratski korporativizam. U kontekstu ove doktorske disertacije poseban naglasak stavlja se na autokratski oportunistički s obzirom na izbor slučaja. Zemlje sa autokratskim političkim institucijama imaju manji stupanj permisivnosti spram slobodnog ulaska u financijski sustav i teže uvođenju regulatornih restrikcija u većoj mjeri. Čvrsta regulatorna ograničenja od strane autokratske elite na financijsko poslovanje povezana su sa nižim razvojem kreditnih tržišta i manjom bankovnom stabilnošću, kao i višom mjerom korupcije u izdavanju zajmova. Regulatorni okvir u tim zemljama obeshrabruje privatni monitoring vezan uz diseminaciju nezavisnih informacija, te

²⁹ U slučaju regulatorne zarobljenosti financijska liberalizacija često dovodi do pojave financijskih kriza koje kao posljedicu sadrže nepravednu distribuciju koristi stečenih prije njihovog izbijanja i troškova njihovog saniranja jednom kada nastupe. Takve krize često se neopravdano svaljuje na tržišni *modus operandi* financijskog sustava kao inherentno nestabilnog što pojačava politički pritisak prema ne-liberalnim financijskim rješenjima, a koja mogu usred krize pridobiti veliku podršku *stakeholdera*. Uzimajući u obzir važnost financijskog sustava za ekonomski razvoj lako je upasti u zamku podrazvijenosti imajući na umu gore izrečeno.

³⁰ Utjecaj vlade na cijenu i alokaciju bankovnih kredita prema privatnom sektoru bio je centralan u ekonomskom razvoju Japana, kontinentalne Europe, Brazila i Istočne i Jugoistočne Azije, ali to ne znači da se radi o dovoljnom elementu koji omogućava tranziciju prema demokratskom kapitalizmu. Temeljni kriterij u evaluaciji performansi financijskog sustava odnosi se na njegovu funkcionalnu efikasnost u promicanju ekonomskog rasta kroz osiguranje optimalne likvidnosti i međunarodne financijske integracije.

je takav okvir prijeko potreban uvjet za političku kontrolu nad alokacijom kapitala. Autokratski režimi poput kineskog koriste državne banke za kanaliziranje kredita u skladu sa interesima politički umreženih aktera i ograničavaju nastupanje natjecanja u financijskom sustavu. Ukratko, postoji jaka povezanost između striktnih regulatornih ograničenja te ukorijenjenih i etabliranih interesa. Zaključno, društva u kojima postoji nizak stupanj ograničenja političke vlasti karakteristična su po presudnom utjecaju koalicije političke elite i financijske/ekonomske elite koja uživa specijalne privilegije. Takav sustav održava visoke oligopolističke rente i financijske barijere za ulazak na tržište i sputava pojedince bez 'elitnog zaleđa' u pristupu resursima.

Iz prethodno navedenoga vidljivo je da neoklasična ekonomska teorija nije u stanju teorijski zahvatiti i konceptualizirati fenomen financijskog produbljanja i njegov utjecaj na dohodovnu nejednakost te je potreban alternativan pristup. Neoklasična ekonomska teorija koja zanemaruje ulogu institucija smatra da ne postoje problemi u alokaciji kapitala od suficitarnih prema deficitarnim sektorima.³¹ Pod pretpostavkom savršene konkurencije, racionalnosti i dobrovoljne razmjene pojedinaca, pojedinci bi trebali doći do efikasne intertemporalne distribucije potrošnje. Teorija permanentnog dohotka i model životnog ciklusa trebali bi elegantno objasniti različite obrasce potrošnje i štednje, ali u kasnijim poglavljima će se preispitati opravdanost tih pretpostavki iz perspektive kineskog financijskog sustava. S druge strane, poduzeća bi se trebala natjecati za fondove štediša koji odlaze prema optimalnim i najrentabilnijim projektima te je kamatna stopa jednaka graničnom proizvodu kapitala (Weintraub, 2002). Međutim, neoklasična sinteza ima ograničeno značenje u zemljama u razvoju poput Kine. Oni akteri prema kojima ide alokacija financijskog kapitala nastaviti će akumulirati sredstva još bržim tempom dok će oni koji akumuliraju kapital uštedama iz svojeg dohotka sve više zaostajati u odnosu na njih. Dakle, početna alokacija rezultirat će dugoročnom ovisnošću o prijašnjem putu i u tom svjetlu treba promatrati formiranje socijalnih i političkih koalicija. Osim toga, neoklasični pristup ima problem 'crne kutije' u središtu njegove analize (McCartney, 2009). Model efikasne alokacije kapitala pretpostavlja financijske institucije koje obnašaju tu funkciju. Međutim, financijska intermedijacija ne nastaje automatski pojavom kapitalnih viškova što je vidljivo iz primjera u

³¹ Ortodoksan pristup analizi ekonomskih i političkih procesa počiva na neoklasičnoj sintezi koja konflikt oko distribucije političke i ekonomske moći vidi kao isključivi nusproizvod državne intervencije. Osnovni aksiom glasi da državna intervencija stvara ekonomske rente koje privlače različite agente koji se bore za što veći dio rente raznim sredstvima pa država postaje arena političkog konflikta.

kojima upravo državna intervencija igra važnu ulogu kroz promicanje i izgradnju bankovnog sustava. Dakle, uloga države u alokaciji kapitala mora se promatrati kroz perspektivu političke ekonomije, a jednom kad se u obzir uzmu spomenuti institucionalni faktori teško je očekivati efikasnu alokaciju kapitala prema receptima standardnih makroekonomskih udžbenika.

Pojedine interesne skupine u autokratskim sustavima mogu preuzeti ulogu veto-igrača prema poduzetnicima u nastajanju čak i ukoliko bi im takva alokacija donijela povećanje dohotka i bolju socioekonomsku poziciju. Dakle, one mogu blokirati Pareto optimalnu alokaciju iz dva razloga; kredibiliteta i pitanja političke moći. U slučaju kredibiliteta Acemoglu (2002) obrazlaže primjer 'političkog Coase teorema'. Ukoliko su vlasnička prava precizno definirana i ne postoje transakcijski troškovi, ekonomski agenti prepustit će se ugovaranju s ciljem postizanja ekonomski efikasnih rezultata (maksimiziranje *outputa*), neovisno o tome tko ima vlasničko pravo. Ekstrapolacija ovoga zaključka u političku sferu implicira da ekonomske i političke transakcije stvaraju snažnu tendenciju prema politikama i institucijama koje stvaraju najbolje i najefikasnije ekonomske ishode, neovisno o tome koja grupa posjeduje moć. U tom slučaju višak bi alocirala država prema agentima koji ga mogu uložiti na najrentabilniji način dok bi oni agenti od kojih bi višak bio generiran primili kredibilno obećanje da će sudjelovati u podjeli plodova rasta kroz više dividende, zaposlenost ili neki drugi opipljivi oblik buduće isplate. U stvarnosti, u mnogim situacijama određene interesne skupine imaju poticaj blokirati takve transfere (kredite, subvencije) jer ne postoji mogućnost kredibilnog obećanja da će biti kompenzirane nakon što nastupi ekonomska transformacija (North, 1990). Npr. država može oporezivati pojedince i koristiti prihode oporezivanja za subvencioniranje poduzetnika u nastajanju, ali teško je uspostaviti povratnu vezu da će dotične poduzetnike jednoga dana biti moguće oporezivati. Drugi povezani razlog odnosi se na mogućnost postojanja moćnih interesnih skupina koje se mogu opirati uvođenju efikasnih transfera fondova zbog straha od narušavanja postojeće distribucije političke i ekonomske moći i u tome se manifestira problem kineske političke ekonomije. Mogućnost državne intervencije u smjeru jačanja efikasnih transfera fondova biva drastično smanjena nakon što pojedine interesne skupine akumuliraju i ostvare dovoljnu institucionalno-političku polugu u odnosu na samu državu i druge skupine (McCartney, 2009).

Pored ovog dužeg izlaganja na temu institucija i institucionalne promjene nikako se ne smije podcijeniti uloga ideja u formiranju i transformaciji institucija. Institucionalne strukture ne služe samo kao filter preferencija interesnih skupina koje ne nastaju iz vedrog neba već i kao sredstvo za njihovo oblikovanje. Pojedinci i skupine nemaju isključivo ekonomski

derivirane preferencije koje su na određen način ograničene institucijama, već i postoje njihove preferencije spram institucija koje predstavljaju kontekst za donošenje važnih odluka (Steinmo, 1989). Političke institucije dio su preferencijske strukture zbog toga što odražavaju referentnu točku za oblikovanje političkih izbora i upravo ih to čini toliko esencijalnim za svakog politologa u nastojanju da se suzbije predodžba o njima kao nedokučivoj 'crnoj kutiji'.

Važna dinamička implikacija gore navedene uloge institucija odnosi se na činjenicu da će se mogućnost pristupa finansijskim institucijama povećati stjecanjem političkog predstavništva, što opet dovodi do šireg pristupa izvorima financiranja i višeg stupnja natjecanja. Dakle, politička ekonomija bez sumnje ostaje jedno od središnjih mjesta u pokušaju definiranja i analiziranja kompleksne stvarnosti. Apstrahiranjem analize koristi i troškova koje implicira *status quo* nemoguće je proniknuti u pravu svrhu određenih politika. Međutim, pretjerani naglasak na ukorijenjene interese eliminira produktivan doprinos kojega omogućuju *policy-analiza* i političko poduzetništvo. Stoga se može rezimirati da priroda ekonomske transformacije ne proizlazi isključivo iz realnosti koju nameće sama politička ekonomija institucionalne arhitekture. Nju ne posreduju isključivo određeni interesi nego i snaga ideja koje aktiviraju njezin transformacijski kapacitet, te će o tome biti više riječi u kontekstu kineske političke ekonomije u devetom poglavlju (Rodrik, 2013a).

8. Institucionalni faktori koji posreduju između financijskog produbljanja i rastuće dohodovne nejednakosti u slučaju NR Kine – pristup u okviru historijskog institucionalizma

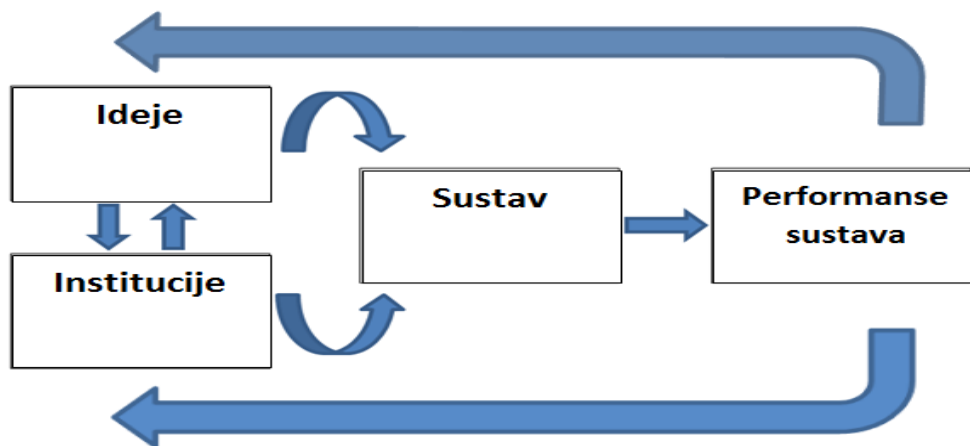
U sklopu empirijskog testiranja veze između financijskog produbljanja i dohodovne nejednakosti Johansenovim testom kointegracije utvrđena je kointegriranost nezavisnih varijabli kojima se mjeri financijsko produbljanje i Ginijevog koeficijenta kao zavisne varijable (HG1). Dakle, između dotičnih parova varijabli moguće je utvrditi dugoročnu ravnotežnu vezu (za detaljnije objašnjenje empirijskog postupka vidi Appendix). Stoga će se u ovome poglavlju kvalitativnim pristupom u okviru teorije historijskog institucionalizma pokušati identificirati ključni institucionalni kanali koji u kineskom kontekstu povezuju financijsko produbljanje i dohodovnu nejednakost. No, za početak je potrebno ukratko odrediti osnovne elemente same teorije. Historijski institucionalizam može se definirati kao teorija srednjeg dometa (engl. meso-level theory) u sklopu polit-ekonomske analize i primarno je konstruirana s ciljem nadilaženja dihotomije između pristupa usmjerenih na državu i pristupa usmjerenih na društvo. Ona je usmjerena na institucionalne aranžmane koji strukturiraju odnos države i društva i po svojoj definiciji nalazi se između univerzalnih generalnih teorija koje nadilaze politički i kulturalni kontekst i druge krajnosti u vidu isključive fokusiranosti na lokalni kontekst bez mogućnosti bilo kakve ekstrapolacije zaključka na veći broj slučajeva (Xuanhui, 2013). Inkorporiranje mobilizacijske snage ideja i *policy*-poduzetnika sa transformacijskim potencijalom nudi mogućnost prevladavanja sterilne podjele na dihotomiju državnocentričnih i društvenocentričnih pristupa objašnjenju institucionalne promjene s obzirom da politička ekonomija podrazumijeva borbu za moć, ali i socijalno učenje (Hall, 1993). U slučaju elaboracije teme ove doktorske disertacije kroz odabrani pristup moguće je izvući šire primjenjive zaključke o dugoročnoj vezi varijabli kroz njihovo empirijsko testiranje, uz mjeru opreza *vis-a-vis* kontekstualnih ograničenja koje nameće slučaj Kine kao najmnogoljudnije zemlje i druge ekonomije po veličini u svijetu. Sklop institucionalnih faktora identificiran i detaljno elaboriran u narednim redcima služi u svrhu povezivanja financijskog produbljanja i rastuće dohodovne nejednakosti.

Umjesto oslanjanja na pristup 'probušene ravnoteže' Stephena Krasnera (1984) koji kontrastira duge periode institucionalne stabilnosti, periodički 'probušene' radikalnom promjenom institucionalne arhitekture, nakon čega ponovno dolazi do pojave institucionalnog *stasisa*, potrebno se je osloniti da dinamičniji, prilagodljiviji i koherentniji okvir. 'Dinamički model' Kathleen Thelen (2004) nudi daleko plauzibilniji opis institucionalne promjene koja se

ne događa samo kao posljedica institucionalnih lomova, već i kao posljedica strateških odluka donesenih od strane ključnih političkih i ekonomskih aktera, čak u slučaju pojave egzogenih šokova koji ih prisiljavaju da pronađu strategiju adaptacije na novonastale okolnosti. Govoreći o strategiji Kineske komunističke partije moguće je reći da ona odražava donesene odluke u odnosu na ovisnost o prijašnjem putu (engl. path-dependancy) kroz suočavanje sa nasljeđem Mao Zedonga i kolapsom istočnoeuropskih komunističkih režima koji su na dnevni red nametnuli dilemu adaptacije ili atrofije režima (Shambaugh, 2008).

Neki autori kinesku ekonomsku transformaciju ne objašnjavaju kao radikalnu rekonfiguraciju političke moći nego kao pažljivo kreiranu strategiju skrojenu za potrebe vladajuće elite, odnosno nadovezivanje institucionalnih inovacija na postojeće institucije (Acemoglu and Robinson, 2013). Stoga je i tip ekonomske strukture pažljivo dizajniran kako ne bi poremetio odnose moći i ugrozio monopol na političku moć KKP. U 35 godine kineske ekonomske transformacije 'autokratski razvojni model' omogućio je značajno poboljšanje u alokaciji resursa u odnosu na razdoblje centralnog planiranja, ali bez značajnije redistribucije moći jer se njegov ključan cilj nije sastojao u maksimizaciji efikasnosti i postizanju inkluzivnog rasta, već u maksimizaciji političke kontrole nad društvom i ekonomskim procesima. Na tragu pristupa historijskog institucionalizma te interakcije institucija i ideja Yang i Li (2013) pružaju zanimljivu konceptualnu skicu kineskog reformskog perioda (*Slika 8*). Monopol na političku moć KKP-a i njezina percepcija izvanjskog svijeta koja nalazi svoju manifestaciju u strategiji ekonomskih reformi na dva kolosijeka pruža okvir za vrlo zanimljivu interakciju institucija i ideja. O tome će biti više riječi u narednim poglavljima u kojima će se tematizirati odnos financijskih institucija i političke elite.³²

³² Postoje tri pravca pomoću kojih možemo pratiti kako ideje utječu na ekonomske interese i institucije prema Daniju Rodriku. Prvo, ideje utječu na način kako političke i ekonomske elite percipiraju sebe i kako definiraju svoje ciljeve – novac, status, ostanak na vlasti, čast ili mjesto u povijesti. Drugo, ideje utječu na percepciju elita o tome po kojim načelima uistinu funkcionira svijet oko njih. Političke elite koje smatraju da je jednostavno izvršiti regulatornu arbitražu ili izbjeći plaćanje poreza sigurno će težiti uvođenju manjih poreznih stopa kako bi minimizirale gubitak prihoda. Treće i ujedno najvažnije, ideje utječu na strategije za koje elite drže da ih mogu implementirati. Jedan od načina kako elite u autokratskom režimu ciljaju prema održanju političke moći može obuhvaćati visok stupanj restrikcija na ekonomske aktivnosti koje bi mogle prema njihovom sudu podrivati stabilnost režima (DR Koreja). Druga varijanta odnosi se na diverzifikaciju ekonomske osnovice režima, uspostavljanje novih koalicija interesa, provođenje državno usmjerene strategije industrijalizacije i još niz drugih strategija koje ciljaju prema jačanju legitimnosti režima putem viših stopa ekonomskog rasta i povećanja društvenog blagostanja kao što to u velikoj mjeri pokazuje primjer Kine (Rodrik, 2013).

Slika 8 Analiza kineskog institucionalnog okvira (engl. institutional framework analysis). Izvor: Yang, Guangbing, i Miao Li (2013)

U slučaju Kine i Južne Koreje diverzifikacija ekonomske osnovice režima, uspostavljanje novih koalicija interesa i provođenje državno usmjerene strategije industrijalizacije činili su predložak za dvije ekonomske transformacije bez presedana u protekla četiri desetljeća kroz koje su upravo najviše profitirale etablirane elite (npr. korejski poslovni krugovi koncentrirani oko *chaebola* i Kineska komunistička partija). U oba slučaja reforme nisu bile omogućene rekonfiguracijom političke moći, već promjenom strategije.³³ Ovo se može rezimirati konstatacijom da ekonomska transformacija ne mora nužno podrazumijevati promjenu ukorijenjenih interesa, već promjenu strategija koje elite odabiru slijediti. Prevladavajući tip ekonomskih odnosa u slučaju Kine nije etabliran kao jedini mogući razvojni put kojega je zemlja mogla odabrati u određenom trenutku, ali je izabran iz razloga što nije unio neravnotežu u postojeću distribuciju političke i ekonomske moći između Partije i stanovništva. O važnoj ulozi i sinergiji institucija/ideja govori i radikalni zaokret kojega je napravio generalni sekretar KKP i kineski predsjednik Jiang Zemin. Nakon vala prosvjeda koji su paralizirali Peking 1989. godine i brutalne represije istih, Jiang Zemin kao partijska zvijezda u usponu smatrao je da osim studenata prijetnju stabilnosti poretka predstavljaju i novonastali poduzetnici te da ih treba potisnuti na društvene margine.

³³ Južna Koreja je tek na pritisak izvana od strane hladnoratovskih saveznika (SAD) uoči Olimpijskih igara u Seoulu 1988. i uplašena zbog gubitka međunarodne reputacije nakon krvavog gušenja Gwangju pokreta za demokraciju odlučila uvesti demokratske reforme u sklopu kojih se je najznačajnija odnosila na neposredan izbor Predsjednika.

Neovisno o tome što je većina njih zauzela neutralan stav spram prosvjeda ipak je prevladao strah zbog angažmana dijela poduzetnika u pomaganju studentskih prosvjeda. Rečenica kojom ih je okarakterizirao kao: *samozaposlene trgovce i kramare koji varaju, pronevjeruju, podmićuju i izbjegavaju plaćanje poreza* (Acemoglu and Robinson, 2012: 438) služi kao dobar primjer s kojim se može usporediti kasnija promjena Ustava NR Kine. Naime, ustavnom promjenom iz 2002. godine omogućeno je primanje poduzetnika kao novih članova u redove KKP-a. Zapravo, ona dobro odražava promjenu percepcije dotične kategorije stanovništva u očima najužeg vodstva. Već je objašnjeno da u slučaju autokratskog režima politička elita može odabrati da li će potisnuti ekonomsku aktivnost koja prema njezinom sudu sprječava i podriva stabilnost političkog sustava ili će pod svojom palicom pokušati inicirati diverzifikaciju ekonomske strukture režima u svrhu jačanja političke legitimnosti. Kada je u pitanju uloga ideja u kreiranju financijskih institucija skrojenih u skladu sa potrebom za održavanjem moći KKP-a, realizacijom ciljeva industrijalizacije i sklapanjem pro-reformskih koalicija, svakako je važno spomenuti proces *policy-učenja* koji je bio iniciran od strane Deng Xiaopinga i konkretiziran u vidu serije inozemnih putovanja i posjeta Singapuru, Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji, Japanu i ostalim zemljama. Nakon Dengovog povlačenja i smrti konsektivne administracije nastavile su sa tom praksom o čemu svjedoči naredni odlomak.

Najkasnije od 1994. godine, a zasigurno od 1998. i bankovne krize koja je eskalirala u jeku Azijske financijske krize, bankovna reforma i pristup regulaciji baziran je na iskustvu američkih financijskih reformi i američkog modela. *Citibank, Morgan Stanley, Goldman Sachs* i *Bank of America* percipirani su u to vrijeme kao utjelovljenje najbolje financijske prakse i mudrosti. Dakle, ovaj američki model figurirao je unutar kineske središnje banke (PBOC) i *Chinese Banking Regulatory Commission* (nakon 2003.) što je vidljivo iz opetovanih pokušaja implementacije reformi po uzoru na SAD koje su ponekad djelomično provedene, ali nikad nisu išle tako daleko da bi se uistinu liberalizirao financijski sustav. Naime, ovakva nastojanja uvijek su se suočavala sa imperativom KKP-a da banke preuzmu ulogu fiskalne politike i financiraju njezinu političku bazu, tako da je kredibilitet reformi bio uvijek zasjenjen političkim ograničenjima kojega nameće partijski monopol (Walter i Howie, 2011). U tome je prepoznatljiv klasičan primjer mezalijanse između Partije i financijskog sustava čiji je centralni element faustovska pogodba u kojoj banke preuzimaju ulogu fiskalne politike i država dobiva kontrolu nad alokacijom kapitala što predstavlja indirektan oblik oporezivanja banaka i štediša, a država za uzvrat bankama nudi osiguranje i garanciju preživljavanja u slučaju njihove nesolventnosti. U slučaju Kine bankrot vodećih banaka nije

moć ne samo zbog strukture vlasništva, već i zbog središnje pozicije najvećih banaka u kineskom financijskom sustavu koje su prevelike da propadnu (engl. too big to fail) što predstavlja eklatantan moralni hazard.

Nakon provedene analize nije pretjerivanje donijeti zaključak da kineski financijski sustav predstavlja 'čudnovatog kljunaša' koji je sastavljen od elemenata preuzetih iz američkog sustava poput održavanja iznimno visoke likvidnosti u sustavu, preuzimanja financijskih inovacija, pojave 'bankovnog sustava iz sjene' i principa stvaranja kreditnog novca sa samo djelomičnim pokrićem kao sekundarnih institucija, a što je nakalemljeno na primarne institucije financijske represije, fiskalne uloge financijskih institucija i podređenost financijskog sustava političkoj logici Partije. U izraženom kontrastu prema drugim područjima ekonomije, institucionalno eksperimentiranje poprilično je neuspješno u slučaju kineskog bankovnog sustava. U tom pogledu možemo govoriti o konstantnom izmjenjivanju perioda u kojima se pokušava izvršiti liberalizacija financijskog sustava i perioda u kojima dolazi do revizije započetoga. To je naročito vidljivo u slučaju osnivanja novih financijskih institucija i njihovom posljedičnom gašenju ili transformaciji u mnogo jednostavniji organizacijski oblik podložniji političkoj kontroli (Naughton, 2007).

Veliki dio financijskih neravnoteža akumuliranih kroz period kineskih ekonomskih reformi uvjetovan je proturječnošću primarnih i sekundarnih institucija koje rezultiraju različitim i kontradiktornim poticajima za djelovanje. Pri tome sekundarne institucije predstavljaju zakonski i institucionalni okvir (formalni), dok primarne institucije tvore konvencije, običaje i prešutne navike (Engerer i Voigt, 2002). U slučaju Kine spomenutu napetost precizno je izrazio Tang Tsou:

Kinezi nikada nisu uspjeli iznjedrili set aranžmana u kojima su formalne institucije čvrsto ukorijenjene te kojima su neformalni odnosi dodaci formalnim institucijama, omogućavajući potonjima da funkcioniraju efikasno i efektivno umjesto da ih zasjene i pretvore u puke simbole. (Goldman i MacFarquhar, 1996).

Dakle, prilikom oblikovanja financijskih institucija ciljalo se je na sinergiju između stare paradigme bankovnog sustava kao ekonomskog oruđa u rukama političke elite i novih ideja o tome kako bi trebalo organizirati funkcioniranje bankovnog sustava uvezenih sa Zapada. Ovo dobro objašnjava zbog čega Kina u zadnjih dvadesetak godina provođenja ekonomskih reformi i otvaranja prema ostatku svijeta pokazuje toliko nezdravu i neodrživu razinu financijskog produblivanja i negativnih konzekvenci koje se vežu uz nju. Detaljan opis

načina na koji je KKP usmjerio produktivnu energiju nastajuće ekonomske elite bez unošenja neravnoteže u postojeću političku i ekonomsku strukturu kroz proces adaptacije opisuju Dickson (2008) i Tsai (2011) i o tome će biti više riječi u poglavlju o demokratizaciji. Važno je naglasiti da usprkos enormnom stupnju koncentracije političke moći i naglasku na planiranje Partija nije u mogućnosti provoditi planove zbog niza političkih ograničenja koja postoje u velikoj zemlji poput Kine i što pokazuje Naughton (2010) kroz demistifikaciju omnipotentnosti autoritarnog političkog sustava u implementaciji reformi, što se pokušava prikazati kao esencijalni dio *Beijing konsenzusa* (2010). Stoga su planirani ishodi ekonomskih reformi u sklopu Partijske strategije u jednome području često su bili kompromitirani učincima reforme u nekom drugom području (Wong, 1992). Zapravo, rapidan i značajan porast dohodovne nejednakosti u Kini, u tandemu sa visokom razinom financijskog produbljivanja bez popratnog stupnja ekonomskog razvoja, ne znači nužno da je KKP namjerno dizajnirao takav ishod, već da je proizašao kao neplanirana posljedica ekonomskih reformi i postojanja često konfliktnih ciljeva. Zaključno razmatranje u ovom pregledu interakcije institucija i ideja, institucionalne promjene i njezinog učinka na porast dohodovne nejednakosti možemo zaokružiti mišlju da institucije nisu neutralni mehanizmi za koordinaciju različitih interesa i preferencija nego zapravo odražavaju, stvaraju i pojačavaju obrasce distribucije političke moći (Thelen i Steinmo 1992). Upravo njihova inkluzivnost naspram ekskluzivnosti određuje marginalizaciju ili ojačavanje pregovaračke pozicije društvenih aktera za koje ishod institucionalnog djelovanja biva najvažnijom, a često zanemarenom eksternalijom.

Iz tog razloga potrebno je analizirati institucionalne kanale u postmaoističkoj Kini čija prisutnost/odsutnost igra vrlo važnu ulogu u stvaranje dugoročne povezanosti između financijskog produbljivanja i dohodovne nejednakosti. Opširnim pregledom teorijske i empirijske literature moguće je izdvojiti postojanje četiri plauzibilna institucionalna kanala koja djeluju na povećanje dohodovne nejednakosti uz odsustvo dva institucionalna kanala koja ne djeluju u smjeru kompresije dohodovne nejednakosti (*Slika 9*).

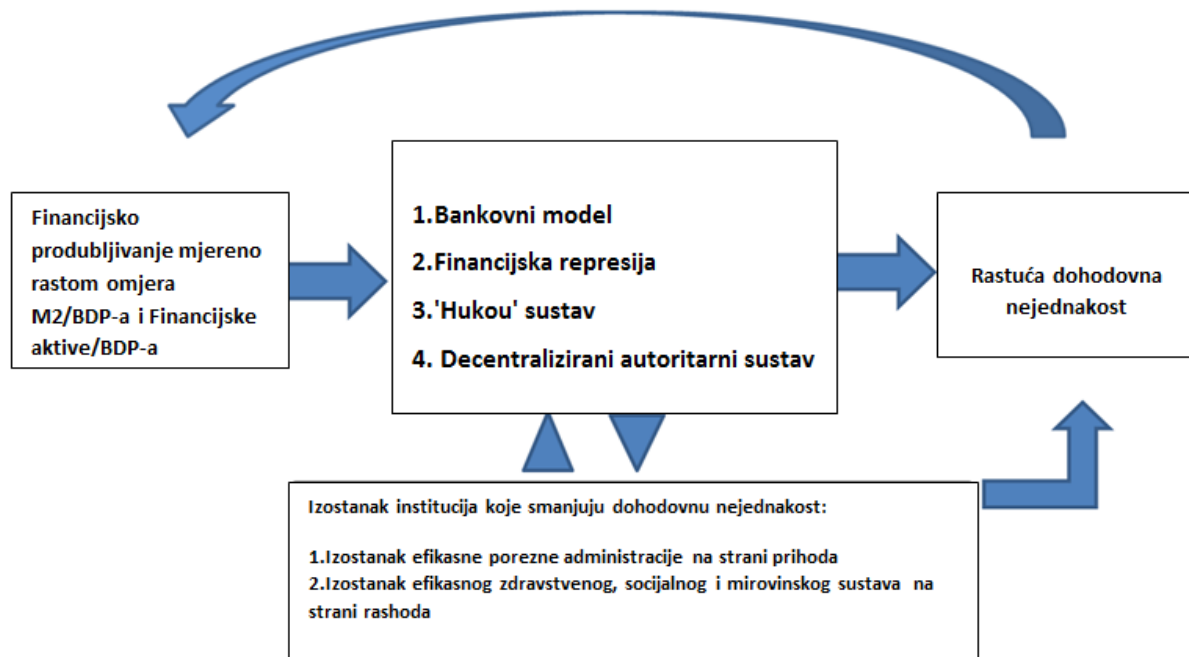
Institucionalni kanali koji potenciraju porast dohodovne nejednakosti u kombinaciji sa financijskim produbljivanjem:

1. Bankovni model
2. Financijska represija
3. 'Hukou' sustav

4. Decentralizirani autoritarni sustav

Izostanak institucionalnih kanala koji ne smanjuju dugoročnu pozitivnu povezanost financijskog produblјivanja i dohodovne nejednakosti:

1. Izostanak porezne administracije sa progresivnim djelovanjem na strani prihoda
2. Izostanak efikasnog zdravstvenog, socijalnog i mirovinskog sustava

Slika 9 Obuhvatan model dugoročne povezanosti između financijskog produblјivanja i dohodovne nejednakosti u Kini. Izvor: autorova vlastita ilustracija

8.1. Bankovni model

Kineski financijski sustav zapravo je bankovni sustav sa bankama kao ključnim financijskim institucijama (Walter i Howie, 2011). Upravo oslanjanjem na bankovni sustav spriječen je razvoj financijske disintermedijacije i njezin posljedičan učinak u smjeru liberalizacije kamatnih stopa. Nemogućnost zaobilazjenja formalnih banaka kao financijskih posrednika za najveći broj društvenih aktera omogućava kontrolu ključne komponente potrebne za osiguranje političke moći, kontrolu novca. Tijekom prvih godina reformi i gradualnog otvaranja kineske ekonomije zajmovi su bili isključivo odobravani na temelju političkih kalkulacija nauštrb komercijalnih i prudencijalnih kriterija. No, s obzirom na sve veći stupanj trgovinske i financijske integracije Kine i ostatka svijeta dolazi do postupnog, ali vrlo sporog utjecaja egzogenog okruženja na *modus operandi* kineskih banaka.

Kineske banke trenutačno posluju u hibridnom svijetu u kojem su povremeno ohrabrivane da donose odluke u skladu sa komercijalnim interesima, dok se u drugim vremenima od njih očekuje da strogo slijede Vladine direktive (Martin, 2013:2).

Upravo ovaj citat pokazuje svu kompleksnost kineskog bankovnog modela te je vrlo specifičan budući da postoji izražena distinkcija između formalnih i neformalnih kriterija za odobravanje kredita (Yeung, 2009). Interakcija ova dva elementa definitivno ima ogroman utjecaj na činjenicu da rastuće financijsko produbljivanje utječe na povećavanje dohodovne nejednakosti. Nakon razornih posljedica Azijske financijske krize u zemljama jugoistočne Azije, partijska elita uplašila se je da bi se u budućnosti sličan scenarij mogao ponoviti i u Kini. Sukladno potezima koji su vodili prema većem stupnju centralizacije kada je u pitanju odlučivanje o financijskim pitanjima nakon 1998. Godine, sve veći naglasak stavlja se je na zapadnu financijsku praksu te formalni pristup u određivanju kriterija za alokaciju kapitala.³⁴ Dodatan naglasak na formalizaciji kriterija kreditiranja dolazi nakon rekapitalizacije kineskih banaka u iznosu od 625 milijardi američkih dolara sve do njihove javne ponude sredinom 2000-ih (Walter i Howie, 2011).³⁵ Spomenuti formalni kriteriji obuhvaćaju oslanjanje na kreditni rejting (*xindai dafen*) kod procjene svake kreditne prijave i njihovo razvrstavanje u devet različitih kategorija. Kreditni rejting bazira se na verificiranim poslovnim izvješćima (*gongshang baogao*) i trogodišnjem financijskom auditu (*baobiao*). Osim toga, službenici za odobravanje kredita imaju mogućnost posjeta pravnoj osobi koja je dostavila kreditni zahtjev. Također je stavljen naglasak na praksu 5C koja obuhvaća vođenje brige o karakteru ili reputaciji dužnika, kapitalu u odnosu na obveze, kapacitetu otplate kroz kvalitetan *cash flow*, kolateralu u obliku likvidne aktive i fazi poslovnog ciklusa (Yeung, 2009). Inzistiranje na ovim formalnim kriterijima i analizu njihovih učinaka potrebno je uravnotežiti sa analizom neformalnih kriterija koji su vrlo često važniji od onih formalno stipuliranih. Stoga se kineski financijski sustav može okarakterizirati kao iznimno netransparentan i opterećen problemima

³⁴ Osim inzistiranja na kreditnim kvotama za lokalne podružnice velikih banaka, odobravanjem kredita s visokim iznosima na najvišoj razini pokušalo se je stati na kraj praksi proliferacije loših kredita. Dakle, nakon 1998. osim osobne odgovornosti za izdavanje lošeg zajma, lokalne podružnice banaka morale su sve zahtjeve za velikim kreditnim sredstvima slati u centralu na službeno odobrenje. Pri tome valja napomenuti da je visina kredita kvalificirana za odobrenje od strane centrale varirala od banke do banke, ali pravilo se je opet moglo zaobići razbijanjem iznosa kredita na nekoliko manjih zasebnih kredita.

³⁵ Rekapitalizacija je provedena sredstvima iz deviznih rezervi i ulaskom privatnog kapitala u njihovu vlasničku strukturu.

moralnog hazarda, mekog budžetskog ograničenja i rizikom pogrešnog odabira. Neformalni kriteriji reflektiraju nasljeđe iz centralno-planskog sustava u kojemu je postojala jaka veza između državnih banaka i poduzeća, ali i željom da Partija instruiranjem banaka po pitanju kreditiranja zadrži 'komande visine' kineske ekonomije i spriječi političke posljedice nezaposlenosti u velikim državnim poduzećima. U konkretizaciji neformalnih kriterija svakako je potrebno navesti kriterije vlasništva, veličine i sektora. Kriterij vlasništva signalizira bankama da je oportuno posuđivati državnim poduzećima čak ukoliko im to nije eksplicitno naredio partijski sekretar. Zbog problema nedostatka pouzdanih i kvalitetnih kreditnih registara na taj način smanjuju se transakcijski troškovi izdavanja kredita.³⁶ Osim ovog svjesnog elementa postoji i nesvjesni koji izvrsno opisuje citat jednog kineskog visokopozicioniranog bankara iz jedne od četiri velike državno-komercijalne banke:

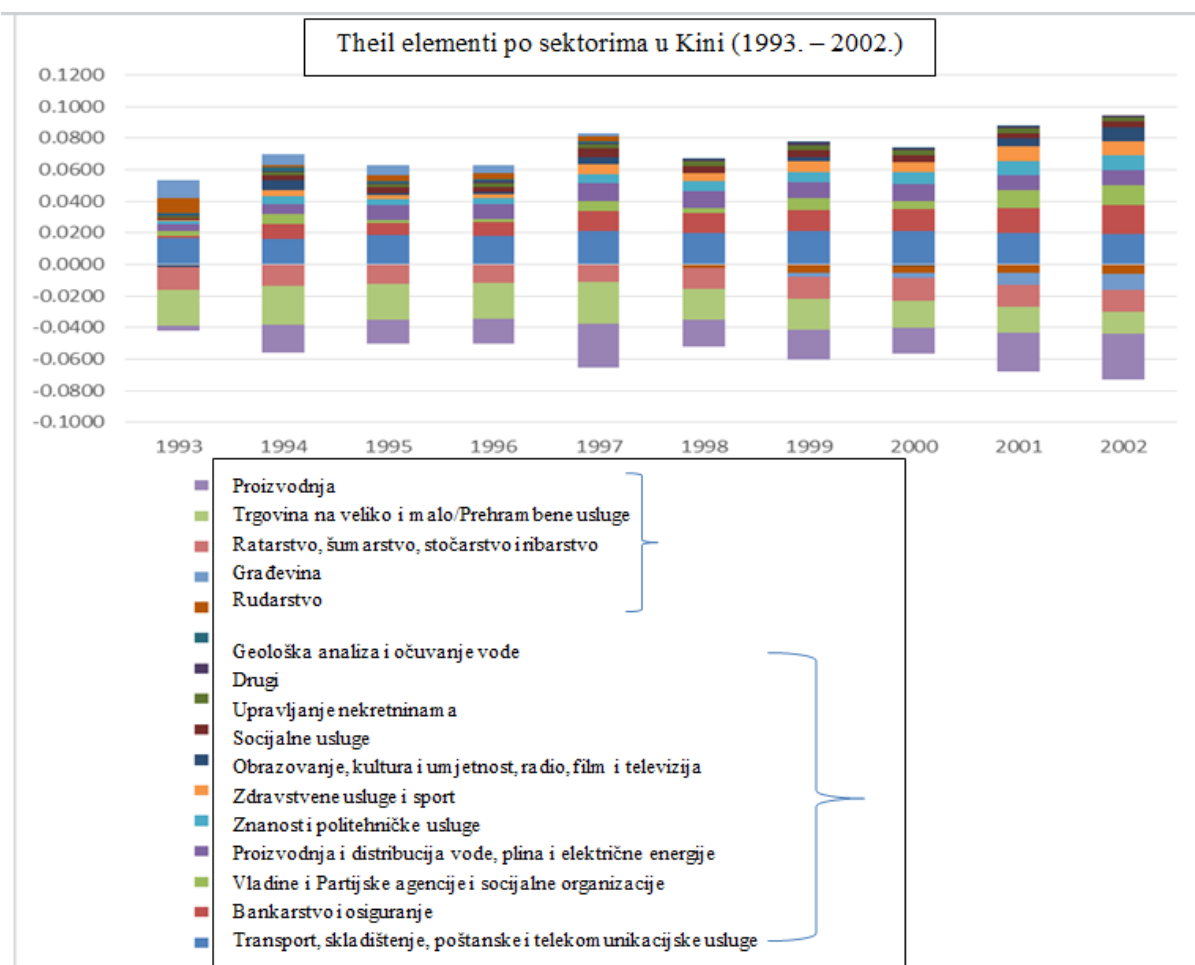
Neki od nas rade u državnim bankama desetljećima i nama se nije lako promijeniti usprkos institucionalnim promjenama....sama ideja davanja prioriteta državnim poduzećima je duboko ukorijenjena u naše umove, svjesno i nesvjesno (Yeung, 2009: 294).

Drugi neformalni kriterij je veličina poduzeća u smislu broja zaposlenika i poreznog doprinosa u budžet lokalnih vlasti te koje su političke reperkusije bankrota dotičnog entiteta. Dakle, o veličini bilance značajno ovisi pristup kreditu s obzirom na percepciju mogućnosti naplate službenika za odobravanje kredita.³⁷ Konačno, treći kriterij odnosi se na činjenicu da li se kreditirano poduzeće nalazi u strateški važnom sektoru ili sudjeluje u nekom velikom projektu od državnog prioriteta (*zhongdian xiangmu*). Takav stav odražava pretpostavku financijske elite u državno-komercijalnim bankama da je ionako obvezna slijediti politike

³⁶ Vrlo zanimljiv detalj iz odnosa banaka i korisnika kredita usprkos naporima oko profesionalizacije uvjeta kreditiranja predstavlja činjenica da banke nemaju mogućnost pristupa financijskim izvješćima koja su poduzeća predala poreznoj upravi. Zanimljiv uvid u kinesku poduzetničku kulturu pruža komentar Yashenga Huanga (2008) koji konstatira da u Kini postoje tri vrste financijskog izvješća: jedno za poreznu upravu, jedno za potrebe banke i dioničara i jedno za vlastite potrebe.

³⁷ Ovo je krajnje upitno s obzirom da usvajanje Zakona o bankrotu iz 2007. nije previše promijenilo činjenicu da se vjerovnici i dalje iznimno teško naplaćuju. Npr. vjerovnici teoretski mogu pokrenuti postupak bankrota pred lokalnim sudom, ali prevladava neformalni princip da je za to potreban pristanak lokalne vlasti koja bi se našla pogođena potrebom zbrinjavanja otpuštenih radnika. Stoga takvi slučajevi često završavaju procesom spajanja i akvizicije (engl. merger and acquisition) od strane većih poduzeća (Allen *et al.*, 2013). Osim toga, ne smije se izgubiti iz perspektive da su lokalne vlasti nadležne za imenovanje i financiranje lokalnih sudova, pa se i u tome sastoji njihova prednost.

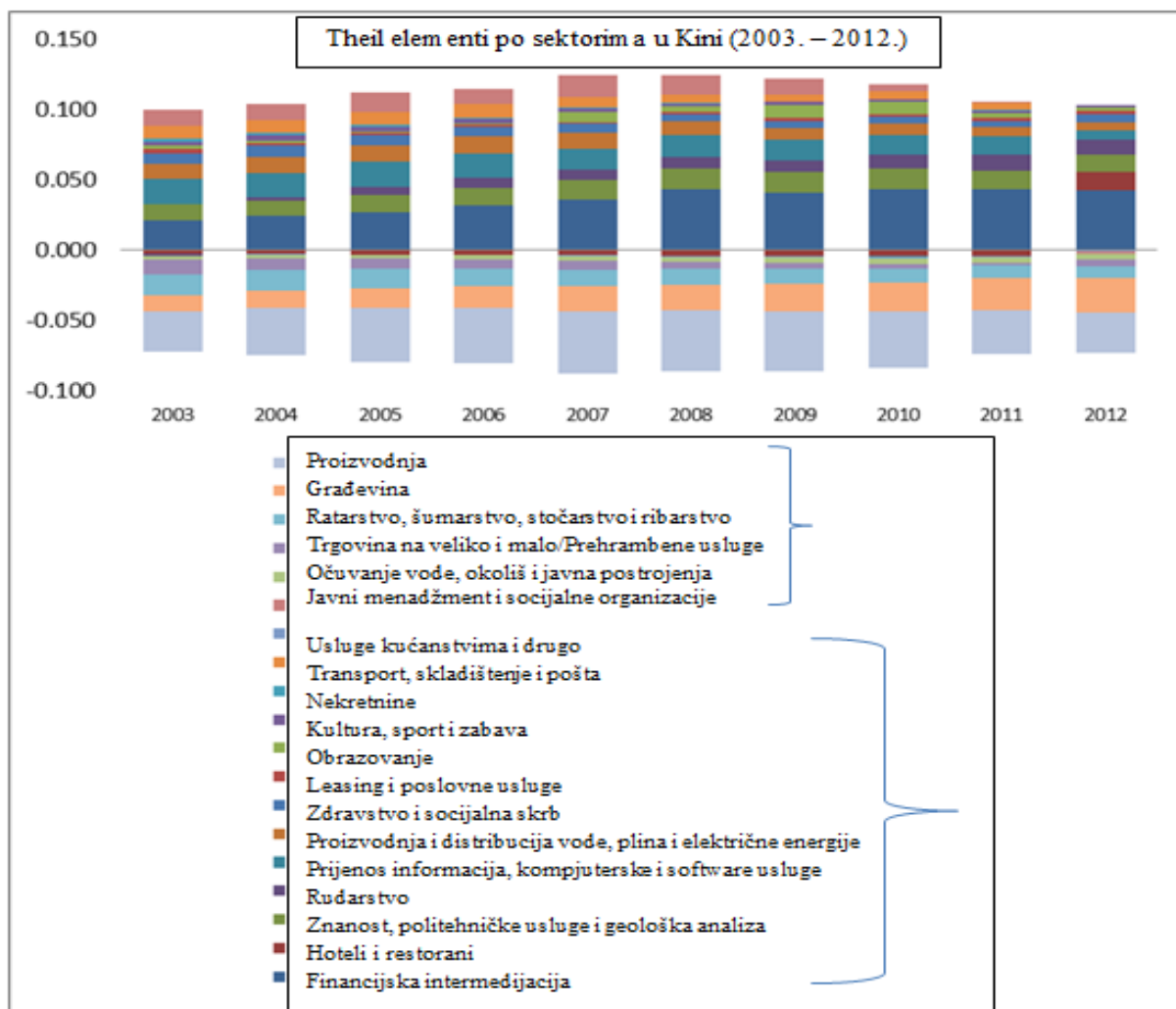
središnje vlade, odnosno političke ciljeve, a ne isključivo komercijalne. Iz kombinacije ovako proturječno definiranih kriterija, formalnih i neformalnih, vidljivo je da nemogućnost pristupa kapitalu kroz pristup formalnim kreditnim institucijama uz zaduživanje na daleko skupljem neformalnom tržištu objašnjava povezanost financijskog produblivanja i rastuće dohodovne nejednakosti. Financijska elita u formalnom sektoru također koristi priliku za generiranje renti s obzirom da iskorištava slabo definirani prostor neformalnih uvjeta. Odobravanje kredita pod lažnim navodima pruža značajnu priliku za stjecanje neregistriranog dohotka. Pri tome je vrlo učestala praksa odobravanje kredita stranim podružnicama državnih poduzeća od strane inozemnih podružnica državno-komercijalnih banaka za fiktivne poslovne transakcije, a na čije se ime vode poslovi s nekretninama i trgovanje ostalom financijskom aktivom. Drugi moment se sastoji od 'zajmova sa crvenim šešikom' gdje se kredit naizgled usmjerava prema poduzeću koje je stabilno i financijski zdravo, ali ono prosljeđuje sredstva na račun drugog poduzeća koje nema bonitet pa bi se kredit vrlo lako mogao pojaviti u kategoriji 'loših kredita'. Korupcija i traženje rente povezano je sa ukorijenjenošću financijske elite u strukturu mrežnog upravljanja koje daje akterima ograničenu mogućnost praćenja malverzacija i uspostavljanja discipline na svim razinama. Naime, najveći dio pripadnika financijske elite ima zajedničku političku i ekonomsku pozadinu što ih čini kohezivnom grupom (Levy i Meyer, 2012). Upravo ih taj element sprječava da prijavljuju koruptivne slučajeve unutar vlastitih redova zbog strukturalnih ograničenja i brojnih veza između financijskih entiteta, regulatora i disciplinskih tijela čime žele umanjiti mogućnost odmazde i narušavanje vlastitih karijernih izgleda, a mnogi zajednički surađuju u malverzacijama i nemaju poticaja podrivati uspostavljeni kanal zarade. Dakle, i formalni i neformalni kriteriji za odobravanje zajmova imaju važan utjecaj na nejednak pristup financijskim uslugama, djeluju diskriminirajuće i omogućavaju brzi socijalni uspon onima sa dobrim *guanxi* ili velikom imovinom što čini poveznicu između financijskog produblivanja i dohodovne nejednakosti. Ovo se najbolje može ilustrirati pomoću *Slika 10* i *11* jer u smislu međusektorske nejednakosti u periodu od 1993. – 2012. *University of Texas Inequality Project* pokazuje da najveći doprinos nejednakosti dolazi iz sektora bankarstvo/financije i to naročito u periodu 2003. – 2012.

Slika 10 Theil indeks odnosi se na način opisivanja raspodjele dohotka/bogatstva među populacijom kojega je razvio ekonometričar Henri Theil. Theil indeks dobiva se umnoškom udjela grupe u cjelokupnoj populaciji, omjerom prosječnog grupnog dohotka prema ukupnom prosječnom dohotku i logaritmu istog omjera. Dakle, za grupu m vrijedi:

$$T^B = \sum_{i=1}^m \left(\frac{p_i}{P}\right) * \left(\frac{y_i}{\mu}\right) * \ln\left(\frac{y_i}{\mu}\right) \quad \text{pri čemu je } \left(\frac{p_i}{P}\right) \text{ ponder grupe unutar populacije dok je } \left(\frac{y_i}{\mu}\right) \text{ omjer}$$

prosječnog dohotka grupe i prosječnog dohotka cjelokupne populacije. Theil elementi mogu biti pozitivni i negativni, ali njihova suma mora biti pozitivna. Pozitivni su za grupe sa nadprosječnim dohotkom, a negativni su za grupe sa ispodprosječnim dohotkom. Theil indeks koji prikazuje nejednakost između sektora u Kini u periodu od 1993. – 2002. U skupinu negativnih elemenata spada: proizvodnja, trgovina na veliko i malo/prehrambene usluge, ratarstvo, stočarstvo, šumarstvo i ribarstvo, građevina i rudarstvo. Ostale kategorije označene na slici čine Theil pozitivne elemente. Izvor: University of Texas Inequality Project (2012)

Slika 11 Theil indeks koji prikazuje nejednakost između sektora u Kini u periodu od 2003. – 2012. U skupinu negativnih elemenata u spomenutom periodu spada: proizvodnja, trgovina na veliko i malo/prehrambene usluge, ratarstvo, stočarstvo, šumarstvo i ribarstvo, građevina, očuvanje vode, okoliš i javna postrojenja te javni menadžment i socijalne organizacije. Ostale kategorije označene na slici čine Theil pozitivne elemente, a najviše se ističe kategorija financijska intermedijacija koja sve više dobiva na značenju u tumačenju povećanja nejednakosti među sektorima. Izvor: University of Texas Inequality Project (2012)

Unatrag proteklih petnaest godina bilo je nekoliko pokušaja središnje vlade usmjerenih prema smanjivanju udjela loših kredita, ali mjere su bile selektivno prihvaćene od strane onih koji su ih trebali implementirati s obzirom da su imali diskrecijski prostor da zadovolje nominalne ciljeve na kontraproduktivan način. Naime, udio loših kredita u ukupnoj aktivi banke lako se može prividno smanjiti kroz povećanje kreditne ekspanzije koja sa povećanjem bilance kratkoročno smanjuje udio istih (Goodhart i Zeng, 2006). Oslanjanje na kolateral umjesto na kriterij profitabilnosti i kvalitetan poslovni plan izaziva distorziju kapitalne alokacije u korist velikih državnih poduzeća i nekretninskog sektora što stvara problem njihovih prevelikih kapaciteta. Umjesto da je sustav podešen kako bi nagrađivao efikasnost i one koji za *output* trebaju manje resursa, ovakav bankovni model podržava preživljavanje 'najdebljih umjesto najsposobnijih' (engl. survival of the fattest and not of the fittest).

S druge strane, neslužbeni kriteriji izdavanja kredita favoriziraju *insidere* koji su u stanju iskoristiti svoju poziciju za traženje financijske rente kroz izdavanje kredita poznatih pod nazivom 'crveni šešir' i druge načine 'kreativnog računovodstva' u odsustvu adekvatne regulatorne kontrole i audita. Kod kredita koji nose atribut 'crveni šešir' radi se o tradiciji još iz razdoblja dinastije Ming i ona obuhvaća predstavljanje pod lažnim identitetom kako bi se ishodio pristup samome kreditu. Danas je ova praksa široko rasprostranjena u post-maoističkoj Kini s obzirom na iznimno restriktivne uvjete dobivanja kredita za aktere izvan *tizhiwai* pa oni koriste pomoć *insidera* unutar institucija kako bi lakše ostvarili pristup njemu. Zbog iznimno niske percepcije rizika u kreditiranju državnih poduzeća i velikih privatnih poduzeća sa dobrim *guanxijem*, uzimajući u obzir gore navedene elemente, ovi akteri djeluju kao posrednici u ishođenju kredita na način da kreditni zahtjev predstavljaju kao ishođenje sredstava za vlastite potrebe dok dobiveni kredit uz proviziju prosljeđuju manjih i srednjim poduzećima sa slabim pristupom. Pri tome je važno napomenuti da kineske banke često ne znaju gdje se nalaze svi njihovi krajnji korisnici kredita i koliki rizik zapravo nose na svojim bilancama koji se tek pokazuju u slučaju periodičke pojave krize u kineskom bankovnom sustavu. Stoga krediti vrlo često nisu alocirani prema stvarnoj procjeni rizika i isplativosti investicije nego prema akterima koji su voljni platiti najvišu rentu za korištenje kredita, dok državni akteri koji sudjeluju u dobivanju kredita koji nosi atribut 'crvenog šešira' računaju sa mekim budžetskim ograničenjem i novom emisijom novca koji će pokriti pretrpljene gubitke

u slučaju pogrešne kalkulacije.³⁸ Ovo zapažanje svakako uklapa se u kontekst rasprave o financijskom produblivanju i dohodovnoj nejednakosti.

Konačno, sama struktura mrežnog upravljanja u kineskim bankama onemogućava 'načelo nepristrane cijene' (engl. arm's length principle) koje označava nepristranost u transakcijama financijske elite i korisnika njezinih usluga. Zbog toga što disproporcionalno veliki broj ključnih protagonista u kineskom financijskom sustavu ovisi o sustavu partijske nomenklature u smislu njihovog budućeg napredovanja u karijeri i hijerarhiji moći, načelo nema potrebnu razinu prihvaćenosti u očima adresata (Levy i Meyer, 2012). Pozicija kineske elite stoga je jako dobro opisana konceptom 'integrirane fragmentacije' (Brødsgaard, 2012).³⁹

³⁸ Koncept budžetskog ograničenja potječe iz mikroekonomske teorije usmjerene na kućanstva kao jedinicu analize i razvio ga je poznati mađarski ekonomist Janos Kornai (1992). U analitičke svrhe pojam je moguće rastegnuti na analizu socijalističkog poduzeća. Kornai je promatranjem došao do zaključka da će se s vremenom ograničenje stalno prilagođavati pretjeranoj potrošnji, a ne vice versa. Socijalistička poduzeća redovito su primala eksternu pomoć koja se može klasificirati u četiri osnovne kategorije: meke subvencije, meki krediti, meko oporezivanje i meko administrativno određivanje cijena. U slučaju mekog kreditnog ograničenja valja napomenuti da se pridjev 'meko' odnosi na situaciju u kojoj ugovor s bankom ne slijedi opće i univerzalne principe, već poduzeće u nevolji može 'kukati' i iznuditi kredit koji zapravo često podrazumijeva prikriveno davanje bespovratnih sredstava. S druge strane, meko budžetsko ograničenje znači da banka ne inzistira na punom poštivanju kreditnih uvjeta stipuliranih ugovorom o zajmu što znači da ispunjenje ugovora postaje predmet pregovaranja. Raspravljajući o mekoći budžetskog ograničenja pogrešno je usmjeriti pitanje na pojedinačno poduzeće budući da koncept odražava kolektivno iskustvo velikog broja poduzeća. Potrebno je promotriti očekivanja poduzeća u državnom vlasništvu i njihovo inzistiranje na profitabilnosti. Lako je vidjeti da se radi o stohastičkom konceptu. Pružanje eksterne pomoći upravo je nasumična varijabla s danom distribucijom vjerojatnosti o kojoj direktor poduzeća ima subjektivnu percepciju. S porastom subjektivne vjerojatnosti, tj. pojačanjem uvjerenja da će poduzeće primiti pomoć izvana dolazi do mekog budžetskog ograničenja. Savjesno ispunjavanje dužnosti supervizije nad budžetom od strane birokracije podrazumijeva takav tip orijentacije u upravljanju poduzećem koji ne tolerira konstantne gubitke. Tvrdoća naspram mekoće budžetskog ograničenja podrazumijeva kredibilnost u ispunjavanju spomenute dužnosti. Koncept tvrdog budžetskog ograničenja povezan je s maksimizacijom profita, ali se nipošto ne radi o sinonimima. Naime, maksimizacija profita odnosi se na cilj ili internu motivaciju donositelja odluka unutar poduzeća o tome što želi postići. S druge strane, mekoća ili tvrdoća budžetskog ograničenja povezana je s eksternim uvjetima koji daju odgovor na pitanje o tome što tolerira okolina poduzeća (Kornai, 1992).

³⁹ U periodu labave kontrole monetarne i financijske politike moguće je postizanje viših renti i koristi koje proizlaze iz kontrole kreditne ekspanzije od strane nekusa političke i financijske elite na lokalnoj razini (pomak prema fragmentaciji), dok u slučaju akumuliranja neravnoteža koje dovode do bankovne/financijske krize dolazi do integracije oktroirane odozgo prema dolje.

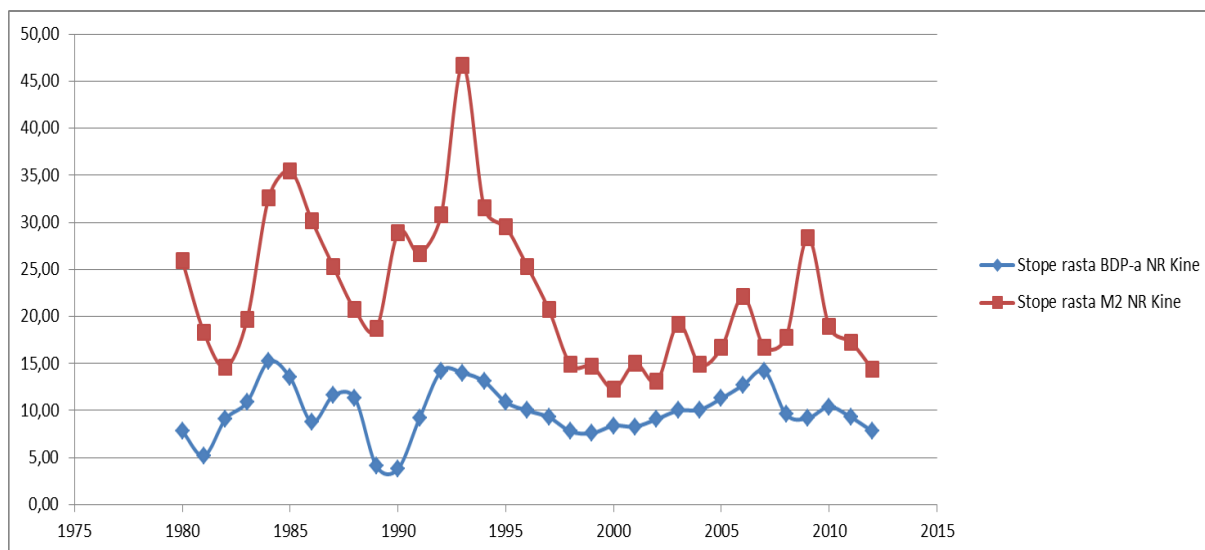
Iz gore navedenoga opisa lako se može zaključiti da je centralizacija financijskog odlučivanja pod egidom Partije motivirana eventualnim nastupanjem recesije, sprječavanjem galopirajuće inflacije i jačanjem kapaciteta za subvencioniranjem državnih poduzeća o čemu ovisi baza moći Kineske komunističke partije i to se odnosi na integracijski dio pojma. S druge strane, relativno autonomna pozicija neksusa financijske i političke elite na lokalnoj razini u traženju rente u periodu ekspanzije te decentralizirana priroda kineske političke ekonomije predstavlja fragmentacijski dio pojma. Dakle, stalna napetost između integracije i fragmentacije, napetost između političke i financijske elite (premda politička elita ima premoć, tj. upper hand), dovodi do pojave značajnog financijskog produbljivanja bez stvaranja adekvatnog kapaciteta za servisiranje dugova koje samo financijsko produbljivanje podrazumijeva, uz paralelni porast dohodovne nejednakosti. Osim toga, na ovome mjestu potrebno je spomenuti da kineska državna poduzeća proizvode prema zadnjim statistikama samo 1/3 ukupne proizvodnje, ali primaju 2/3 ukupnih kredita pa se i taj argument može iskoristiti u korist teze da kineski bankovni model pojačava problem dohodovne nejednakosti zbog nejednakog pristupa kreditnoj aktivnosti (Knoop, 2013). Više dinamizma u privatnom sektoru moglo bi djelovati u obrnutom smjeru i ublažiti problem koje donosi neadekvatno financijsko produbljivanje jer je povrat na uložena sredstva u privatnom sektoru 2009. godine iznosio 8,2% u usporedbi sa 3,1% u državnim poduzećima (Li, 2012). Ovi podaci govore u korist pretpostavke da bi se s obzirom na prirodu monetarnog sustava (frakcijskog sustava bankovnih rezervi sa djelomičnim pokrićem koji je prisutan u Kini i ostatku svijeta) kreditiranje privatnog sektora, koji je učinkovitiji u korištenju kapitala, generiralo sredstva potrebna za servisiranje dužničkih obveza. Zbog navedenoga problema kreditiranja neproaktivnih u odnosu na produktivne aktivnosti valja napomenuti da je 2010. godine više od 70% od ukupno 120 velikih državnih poduzeća pod nadzorom *State-owned Assets Supervision and Administration Commission* (SASAC), središnjeg državnog tijela za upravljanje njihovom imovinom, bilo angažirano u određenom obliku špekulativne aktivnosti na tržištu nekretnina. O akutnosti problema svjedoči i nastavak takvih transakcija od strane državnih poduzeća nakon formalne zabrane Državnog vijeća (Cheng, 2012). Ovi podaci detaljnije će se razraditi u poglavlju koje se bavi financijalizacijom kineske ekonomije.

8.2. Financijska represija

Inzistiranje Kineske komunističke partije na provođenju financijske represije, koja je već definirana na početku ove disertacije, očituje se prvenstveno u domeni određivanja kamatnih stopa i određivanju tečajne politike. Zapravo, ona je na samom vrhu političkih prioriteta Partije zbog toga što omogućava kontrolu alokacije kapitala u ekonomiji i usmjeravanje kreditne aktivnosti prema sektorima od strateškog značaja i prema članovima Partije koji čine njezinu bazu moći. To se može lako pokazati brojkom prema kojoj od ukupno nešto više od 80 milijuna članova Partije njih 5 milijuna zauzima neku od izvršnih pozicija u državnim poduzećima ili povezanim entitetima (Pei, 2012). Govoreći o značenju financijske represije u povezanosti financijskog produbljanja i dohodovne nejednakosti, ona se primarno manifestira kroz nejednake povrate na štednju u kontekstu segmentiranih financijskih tržišta (Johansson and Wang, 2012a). Imućni akteri unutar sustava *tizhwai* imaju puno bolju mogućnost diverzificirati svoj ulagački portfelj dok ruralna i siromašna kućanstva imaju vrlo slabe alternative. Vlade koje usvajaju strategiju financijske represije određuju aktivne kamatne stope (vrlo često, ali i ne nužno pasivne kamatne stope) ispod stope inflacije što najčešće dovodi do alokacije kredita prema industrijskom sektoru i sektoru nekretnina. Simptomi tako usmjerene kreditne aktivnosti u slučaju Kine očituju se u hipertrofiranom financijskom, građevinarskom i državnom sektoru s jedne strane, te atrofiranom uslužnom sektoru kao elementima neuravnotežene makroekonomske strukture s druge strane (Johansson and Wang, 2012b). Ovakvo ustrojstvo financijskog sustava povezano je s nejednakošću na nekoliko načina. Prvo, uštedevine radnika zarobljene su unutar represivnog financijskog sustava dok u isto vrijeme umreženi *insideri* traže visoke povrate na uloženo kroz napuhivanje imovinskih mjehura. Od 1978. godine kada su u Kini inicirane ekonomske reforme rast monetarnog agregata M2 odvija se po stopi višoj od stope rasta BDP-a što znači da je s vremenom stopa inflacije erodirala kupovnu moć uštedevina većine Kineza koji nisu imali mogućnost diverzifikacije vlastitog portfelja (Slika 12).

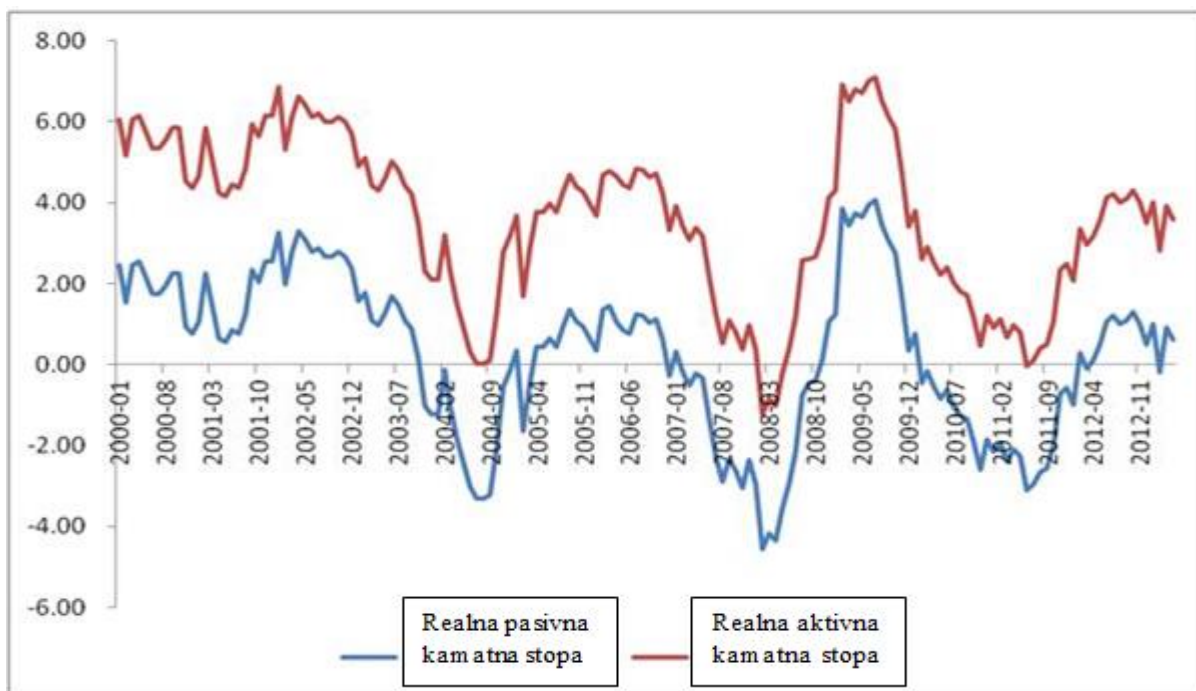
Negativna eksternalija aktivnosti aktera koji su radili na diverzifikaciji investicijskog portfelja, dijelom pod pritiskom zaštite od inflacije, odnosi se na vrlo izražen porast cijena nekretnina i iznajmljivanja u zadnjih deset godina što se je odrazilo na kupovnu moć dijela urbanog stanovništva kroz sve više iznose mjesečnog dohotka potrebnog za financiranje stanovanja. U principu, financijski sustav Kine ustrojen je poput Ponzi sheme koja od prosječnih štediša poput sifona izvlači novac i transferira ga akterima na vrhu te piramide, primarno partijskoj nomenklaturi i pojedincima sa dobrim *guanxijem* (Slika 13, 14 i 15).

Dodatno pojašnjenje nude sljedeći empirijski podaci. Naime, nacionalna stopa štednje u odnosu na BDP prema podacima Bank for International Settlements (BIS) iznosila je 2007. godine 51,8 % (18,8% otpadalo je na korporativni sektor, 22,2 % na kućanstava i 10,8% na vladin sektor dok je zaduženost privatnog sektora iznosila manje od 19%) (Ma i Yi, 2010; Rabinovitch, 2013). No te brojke ne pružaju najadekvatniju ilustraciju pa je potrebno diferencirati argument time da su u periodu od 1992. do 2008. godine vladin i korporativni sektor sudjelovali sa 4/5 u povećanju nacionalne stope štednje za 17 postotnih poena, sa 36,4% na 53,2% (BIS, 2010). Ovi podaci odlično ilustriraju činjenicu da financijska represija transferira dohodak od privatnih kućanstava prema korporativnom i državnom sektoru koji na taj način povećavaju svoj udio u štednji.⁴⁰ Zaključno, valja navesti da kombinacija financijske represije i rastuće likvidnosti podrazumijeva ujedno i problem moralnog hazarda i 'rizik pogrešnog izbora' (eng. adverse selection) u pristupu financijskim uslugama za velik broj aktera. Dakle, financijska represija ima negativan učinak na stabilnost i makroekonomsku efikasnost te doprinosi povezanosti financijskog produbljanja i dohodovne nejednakosti.

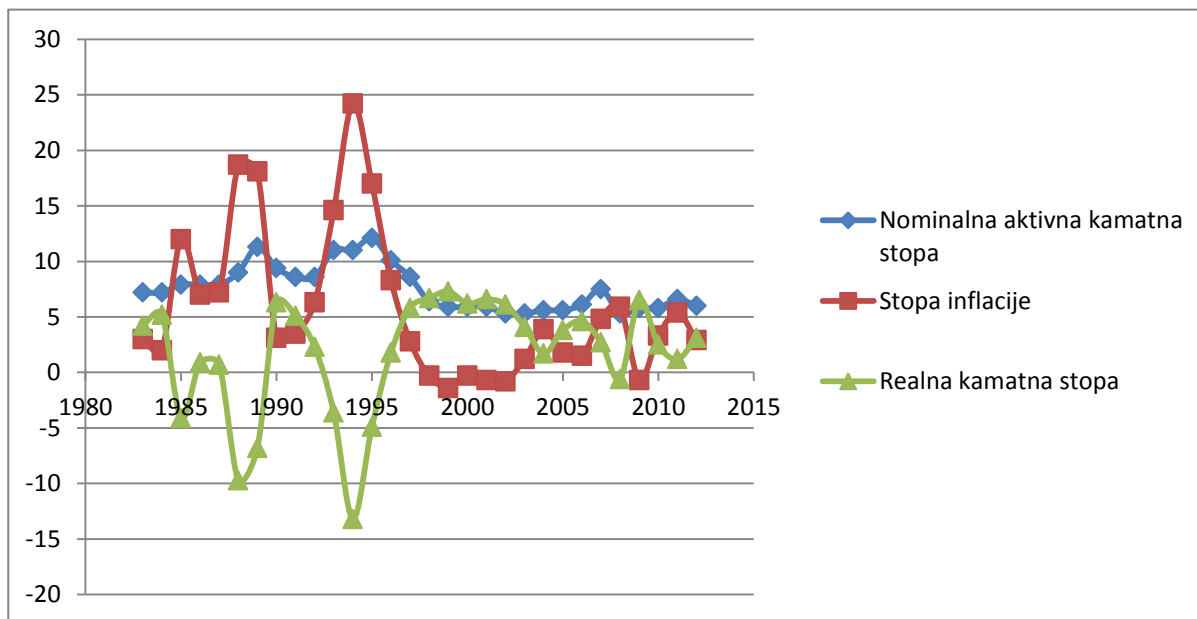

Slika 12 Od 1980. – 2011. možemo pratiti paralelno kretanje stope rasta monetarnog agregata M2 i stope rasta kineskog BDP-a. Izvor: World Development Indicators

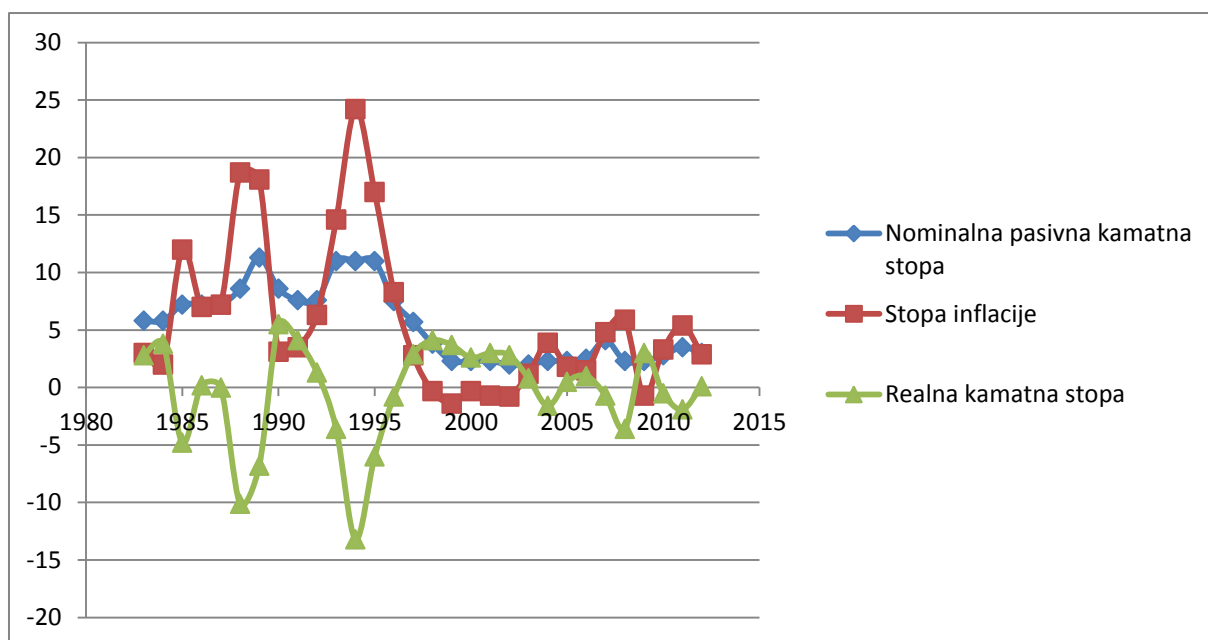
⁴⁰ Prof. Michael Pettis sa Sveučilišta Tsinghua smatra da je govoreći o Kini zbog uske isprepletenosti državnog i korporativnog sektora opravdano oba sektora promatrati zajednički.

Slika 13 Polovica razdoblja u desetljeću između 2000. i 2011. Obilježeno je negativnom realnom kamatnom stopom što je klasičan primjer preraspodjele dohotka od štediša prema vjerovnicima. Izvor: INET, 2013b

Slika 14 Službena nominalna i realna aktivna kamatna stopa u periodu kineske ekonomske transformacije od 1983. – 2012. godine. Izvor: World Development Indicators

Slika 15 Službena nominalna i realna pasivna kamatna stopa u periodu kineske ekonomske transformacije od 1983. – 2012. godine. Slika pokazuje da je u značajnim dijelovima reformskog razdoblja realna pasivna kamatna stopa bila negativna. Razlog zbog kojega takva kamatna stopa nije sprječavala financijsko produbljivanje kroz štednju sastoji se u nedostatku alternativa za velik broj štediša u najvećem broju provincija kao i jakim neformalnim oblicima kreditiranja u obalnim provincijama, naročito provinciji Zheijang (Tsai, 2002). Dotične financijske institucije često su uz prešutnu podršku lokalnog partijskog vodstva služile kao utočište za depozite, a situacija se danas potencira pojavom 'bankovnog sustava iz sjene'. S druge strane kapital akumuliran kroz financijsko produbljivanje u obalnim provincijama, koje je bilo potencirano međunarodnom trgovinom, posredovan je prema drugim provincijama sve razvijenijim međubankarskim tržištem (Sehrt, 2005). Izvor: World Development Indicators

8.3. *Hukou* sustav

Slobodna i neograničena mobilnost rada ne postoji u Kini od 1958. godine kao posljedica uvođenja sustava *hukou* ili registracije kućanstava na određenoj adresi i u tome treba tražiti korijene kineske dualne ekonomije. Sustav je imao svoju logiku u ciljevima centralno-planske ekonomije s ciljem da se ograniči migracija na relaciji grad-selo jer se vezivanjem prebivališta najvećeg dijela stanovništva uz ruralne sredine htjelo postići stvaranje poljoprivrednog viška, potrebnog za nastanak teške industrije.⁴¹ Usprkos predviđanju Arthura Lewisa o konvergenciji ruralnog i urbanog dohotka, nakon što zemlja prijeđe tzv. Lewisovu točku i iscrpi zalihe jeftinog rada koji dotječe iz ruralnih sredina u bujajuće gradove, kinesko iskustvo ne može potkrijepiti tu pretpostavku. Usprkos činjenici da više od pola Kineza danas živi u gradovima, u Kini postoji najveći jaz u dohotku između ruralnih i urbanih sredina na svijetu i prema zadnjim podacima iznosi 3,2:1 (Dexing i Yao, 2013). Dakle, suprotno ekonomskoj logici koja nameće interakciju ponude i potražnje za radnom snagom ovaj jaz je umjetno konstruiran i može se pripisati primarno sociološkim i političkim faktorima (Molero Simaro, 2013). Manjak ili izostanak prednosti pristupa urbanim uslugama povećava razliku između dijela stanovništva sa urbanim *hukouom* i stanovništva sa ruralnim *hukouom* (dozvolom boravka). Na taj način pojačava se razlika u dohotku između ove dvije kategorije stanovništva jer registrirani stanovnici u gradu imaju mogućnost kroz bolji pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama izgraditi i razviti ljudski kapital te time ostvariti i potvrditi premiju obrazovanja na tržištu rada. Stanovnici bez *hukoua*, dakle masa kineskih migranata o kojima ovisi kineska izvozna ekonomija, ne mogu ostvariti isto pravo usprkos tome što u obalnim gradovima poput Shenzena od 15 milijuna stanovnika samo 2,7 milijuna ima urbani *hukou* (trećinu od 104 milijuna stanovnika izvožno usmjerene provincije Guangdong čine migranti).⁴² Usprkos nekoliko pokušaja za poboljšanjem položaja kineskog ruralnog stanovništva poput strategije razvoja zapadne Kine, revitalizacije sjeveroistoka i ukidanja agrikulturnog poreza 2006. godine nakon preuzimanja kolektivnog vodstva od strane Hu Jintaoa i Wen Jiabaoa razlika se ne smanjuje. Ova razlika motivira ruralno stanovništvo iz unutrašnjosti da priliku za višim životnim standardom traži u obalnim gradovima, a revers

⁴¹ Umjesto linearnog puta koji postulira neoklasična teorija rasta i koji podrazumijeva sekvence od poljoprivredne ekonomije, lake/prerađivačke industrije pa sve do teške industrije, Kina nudi odstupajući slučaj s obzirom da je poduzela put od poljoprivredne ekonomije, faze izgradnje teške industrije pa sve do bujanja lake/prerađivačke industrije.

⁴² <http://www.clb.org.hk/en/content/latest-population-statistics-show-migrants-still-margins-guangdong>

migracijskog vala moguće je vidjeti u velikoj ponudi rada i pritisku na porast nadnica u gradovima koji su odredište migracije. Prema podacima profesora Yaoa 2010. godine Ginijev koeficijent u urbanim sredinama premašio je Ginijev koeficijent u ruralnim sredinama što je vrlo neuobičajeno jer je kroz kinesku povijest veća nejednakost uvijek bila prisutna na selu (*Tablica 1*).

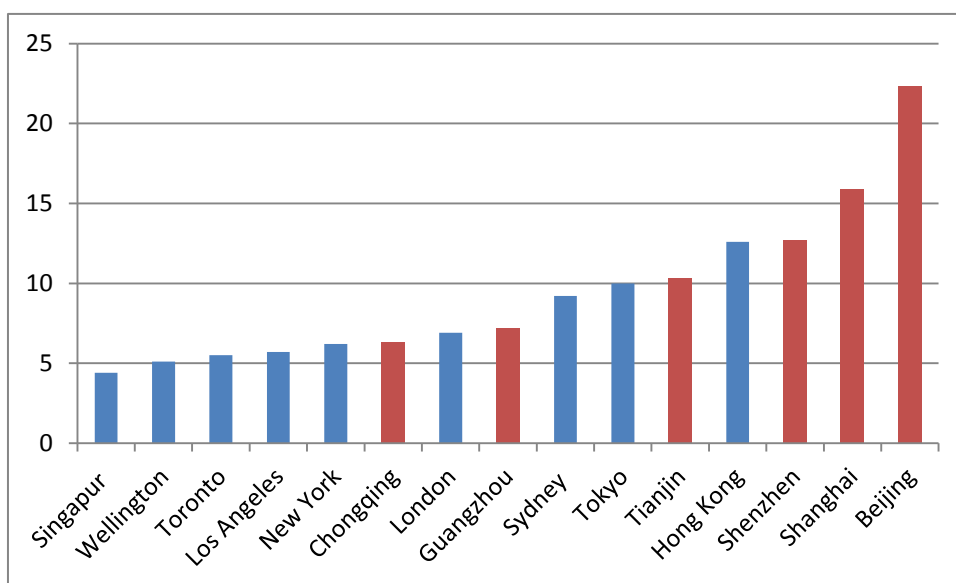
Tablica 1

Godina	Ruralni Gini	Urbani Gini
1981	0,2504	0,1712
1982	0,2515	0,1692
1983	0,2595	0,1693
1984	0,2662	0,1715
1985	0,2812	0,2166
1986	0,296	0,2117
1987	0,2981	0,2208
1988	0,3111	0,2229
1989	0,323	0,2281
1990	0,3221	0,2319
1991	0,32	0,24
1992	0,3185	0,2473
1993	0,3395	0,2625
1994	0,3374	0,2847
1995	0,3349	0,2792
1996	0,2974	0,2783
1997	0,3353	0,2861
1998	0,3375	0,2911
1999	0,3471	0,2961
2000	0,3623	0,3089
2001	0,3671	0,3121
2002	0,3725	0,3057
2003	0,3788	0,3221
2004	0,3637	0,3263
2005	0,3751	0,34
2006	0,3737	0,35
2007	0,3742	0,36
2008	-	-
2009	-	-
2010	0,45	0,5

Izvor: osobna korespondencija sa prof. Yao Yangom

Nakon ovog uvodnog dijela i opisa najbitnijih obilježja *hukoua* potrebno je detaljnije argumentirati na koji način sustav posreduje između financijskog produbljivanja i dohodovne nejednakosti, pri čemu se izdvaja nekoliko važnih elemenata. Naime, od raspuštanja

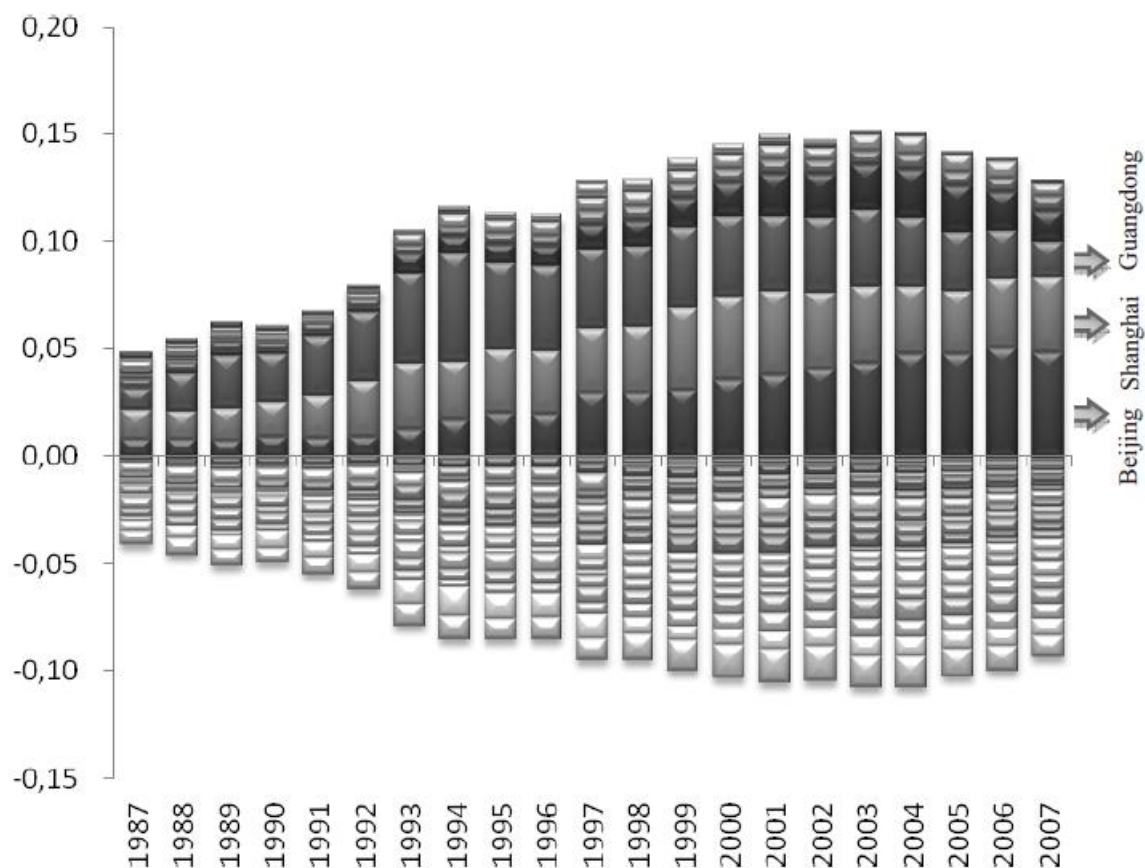
danweia, tzv. radnih jedinica koje su bile zadužene za osiguranje 'željezne zdjelice riže', tj. najvažnijih usluga za tvorničke radnike poput stanovanja, hrane, osnovnih zdravstvenih usluga i obrazovanja djece, u urbanoj Kini dolazi do sve većeg naglaska na privatizaciji stanovanja. Dakle, povlašteni dio urbanog stanovništva uz manje prepreke mogao je doći do vlasništva nad nekretninom koja je kasnije u kontekstu financijskog produblivanja i specifičnosti kineskog bankovnog modela često služila kao kolateral u financijalizaciji stambenog prostora (*Slika 16*). Nicholas R. Lardy u svojoj analizi pokazuje da se je u periodu 1997. – 2010. značajno promijenio sastav bogatstva urbanog stanovništva u smislu da je udio vrijednosti nekretnina u portfelju skočio sa manje od 20% na gotovo 40% (Lardy, 2011). Naravno da je taj proces dodatno potencirao nejednaku raspodjelu bogatstva i dohotka koji proizlazi iz bogatstva.

Slika 16 U usporedbi sa cijenom nekretnina u zapadnim metropolama moguće je izvesti zaključak o financijalizaciji tržišta nekretnina i njegovoj 'pregrijanosti'. Usporedba je učinjena na temelju MMF-ovog omjera prosječne cijene nekretnine i prosječnog godišnjeg dohotka u gradovima. Tako je u Pekingu za prosječnu nekretninu početkom 2013. godine trebalo izdvojiti 22,3 prosječnih godišnjih dohodaka dok je u slučaju New Yorka to 6,2. Izvor: INET (2013b)

Ovo je vidljivo u izračunima Theil indeksa Galbraitha *et al.* (2009) koji pokazuje da najveći doprinos nejednakosti u Kini u smislu geografske komponente u periodu od 1987. – 2007. potječe od najvažnijih i najvećih kineskih metropolitanskih područja i obalnih provincija poput Pekinga, Shangaia, Guangdonga, Zheijanga i Tianjina u kojima se redom nalaze gradovi 1-zone, u kojima su najskuplje nekretnine te u kojima je rezidentima s kolateralom olakšan pristup financijskom sustavu (*Slika 17*). Takav zaključak moguće je dodatno

potkrijepiti podacima Hurun izvješća koje obuhvaća popis Kineza sa visokom neto vrijednosti iznad 6 milijuna RMB-a. U provinciji Guangdong i dva grada sa najvećim Theil elementima, Pekingu i Shanghaiu, živi 16,9%, odnosno 17 i 13,7% svih Kineza sa visokom neto vrijednosti (Hurun i Industrial Bank Co. Ltd., 2012). Važan element kineske političke ekonomije sastoji se u činjenici da su lokalne vlasti daleko responzivnije na potrebe urbane populacije koja je politički i ekonomski moćnija. Politički pritisak urbane populacije u reformskom periodu rezultirao je raznim programima koji su bili daleko više usmjereni na njihove potrebe u odnosu na potrebe ruralne populacije. Stoga važan element za porast dohodovne nejednakosti između ruralnih i urbanih sredina treba potražiti u djelovanju financijskih institucija. Izraženi stupanj državnog intervencionizma u samu alokaciju kapitala 1990-ih (lakši pristup burzama i lakši uvjeti kreditiranja banaka) prema recipijentima u državnom sektoru, u najvećoj mjeri koncentriranima u gradovima, omogućio je da njihove kompenzacije rastu brže od produktivnosti što je svakako dodatno povećalo jaz u dohotku. Zaključno, valja naglasiti da *hukou* sustav pojačava problem dohodovne nejednakosti jer ruralni stanovnici imaju nedovoljan pristup financijskim institucijama dok su mnogi urbani stanovnici sa urbanim *hukouom* u daleko boljoj poziciji da iskoriste prednosti rastuće likvidnosti i financijskog produblivanja.

Slika 17 Theil indeks koji prikazuje nejednakost između provincija u Kini u periodu od 1987. – 2006. U ovom konkretnom slučaju provincije i gradovi koje se nalaze između 0 i krajnje pozitivne vrijednosti su: Beijing, Guangdong, Shanghai, Zhejiang, Jiangsu, Tibet, Ningxia i Qinghai. Između 0 i krajnje negativne vrijednosti nalaze se: Hainan, Chongqing, Xinjiang Unutrašnja Mongolija, Liaoning, Guizhou, Gansu, Guangxi, Anhui, Jilin, Fujian, Shaanxi, Shanxi, Yunnan, Hunan, Jiangxi, Shandong, Sichuan, Hubei, Hebei, Heilongjian i Henan Izvor: Galbraith et al. (2009) i University of Texas Inequality Project (2013)

8.4. Decentralizirani autoritarni sustav

Ekonomске reforme inicirane 1978. godine vodile su prema neminovnom smanjenju utjecaja središnje vlasti u Pekingu s obzirom da je značajan dio moći i ovlasti u domeni donošenja ekonomskih odluka delegiran na provincijska i ostala lokalna vodstva, naročito prema obalnim provincijama koje su imale inicijalne geografske prednosti zbog kontakata sa ostatkom svijeta. Upravo ovakva vrsta ekonomske decentralizacije u kombinaciji sa potrebnim stupnjem političke centralizacije, koja je djelovala kao kohezivno ljepilo u zemlji bogatoj secesionističkom prošlosti, bila je iznimno važna za poticanje rapidnog ekonomskog

rasta. Geografska veličina Kine i jaki lokalizam kroz povijest, koji je stajao iza dinastičkih ciklusa smjene vladara, čini rigidno upravljanje iz jednog centra teškim u dobrim vremenima, a kamoli u vremenima pojačane turbulentnosti i nestabilnosti.⁴³ Moderna Kina zapravo podrazumijeva dva tipa državne kontrole, središnju i lokalnu, pa se kineski model upravljanja može okarakterizirati kao sustav kolektivnog donošenja odluka. Naime, nakon negativnih iskustava kroz razdoblje Velikog skoka naprijed i Kulturne revolucije, koja se pripisuju prevelikoj koncentraciji i personifikaciji moći u osobi Mao Zedonga, nakon njegove smrti dolazi do pomaka prema sustavu kolektivnog odlučivanja i moć se disperzira na predstavnike različitih frakcija zastupljenih unutar Politbiroa koje odluke donose konsenzualnim putem. No, najveću koncentraciju moći unutar Politbiroa ne umanjuje već navedenu podjelu između dva tipa državne kontrole, središnje i lokalne, čije međudjelovanje izaziva mnoge neplanirane posljedice.

Iako je lokalna razina vlasti 'izabrana' od strane lokalnih narodnih kongresa ona je u suštini odgovorna razini iznad nje u hijerarhijski strukturiranom sustavu upravljanja. Institucionalni mehanizam koji regulira odnose središnje i lokalnih vlasti predstavlja vertikalno organizirani sustav (*xitong*) kojim se upravlja iz Pekinga. Funkcionalni uredi lokalnih vlasti organizirani su u splet centralno organiziranih *xitonga* kojima se upravlja iz Pekinga. To u principu znači da su ti uredi stavljeni pod dualan nadzor. Po teritorijalnoj osnovi na horizontalnoj razini postoji odgovornost prema lokalnom partijskom komitetu i lokalnoj razini vlasti, a po funkcionalnoj osnovi na vertikalnoj razini postoji odgovornost prema središnjoj vlasti. Tenzija između horizontalne i vertikalne razine svakako doprinosi dinamici kreiranja javnih politika u Kini i ovisno o tome da li prevladava horizontalna ili vertikalna razina možemo govoriti o stupnju centralizacije ili decentralizacije. Dakle, tenzija se izvodi iz činjenice da vodstvo na razini provincije igra dualnu ulogu agenta središnje vlasti kao i predstavnika lokalnih interesa i da se rukovodi starom kineskom maksimom da je 'car daleko, a planine su visoke'. Iz tako fluidno definiranih linija odgovornosti, moći i utjecaja

⁴³ U slučaju Kine postoji problem fluidnosti (*zhengling buchang*) u odnosima središnje vlasti i lokalne razine što stvara probleme lojalnosti, razmjene informacija i problem koordinacije unutar države s obzirom da su središnja i lokalna razina stalno uključene u oportunističko ponašanje jer ne postoje kredibilne institucije koje bi nagrađivale suradnju i kažnjavale varanje i nepridržavanje pravila. Problem implementacije reformi u Kini sastoji se u tome što Kina nije 'ekonomski tanker' kojim se teško manevrira, ali koji se ipak može okrenuti u željenom smjeru, već bi se Kina lakše mogla usporediti sa armadom malih i potentnih trgovačkih brodova od kojih svaki plovi u zacrtanom smjeru neovisno o posljedicama koje to može imati po cijelu armadu (McGregor, 2010).

proizlaze mnoge komplikacije financijskog produblivanja. Kao dobar primjer može se navesti kompleksna dinamika moći povezana sa ciklusima centralizacije i decentralizacije u domeni monetarne politike i iza koje stoje interesi i motivi različitih frakcija unutar Partije. Ovakva situacija rezultira paradoksalnom kombinacijom visokog udjela loših kredita na bankovnim bilancama i izostankom scenarija produžene inflacije koja bi kreatorima monetarne politike izmakla van kontrole (Shih, 2008).

Iznimno je važno naglasiti da središnja i lokalna razina teže kontrolirati financijski sustav i njegove dijelove, ali iz potpuno različitih razloga. Središnja vlast u Pekingu teži promicanju ekonomskog rasta i socijalne stabilnosti na razini cijele zemlje dok lokalna partijska vodstva kroz poticanje visokih stopi ekonomskog rasta ciljaju na promociju vlastite karijere unutar partijske nomenklature. Ovakav poticaj od ranih 1990-ih u obliku maksimiziranja BDP-a čini ključan indikator uspjeha na listi ciljeva koje moraju ostvariti lokalni dužnosnici te o kojima ovisi njihovo političko preživljavanje (Carney, 2012). Osim toga, mjerenje rasta BDP-a predstavlja praktičnu metriku personalnog uspjeha u usporedbi sa kompleksnijim pristupom evaluaciji u sustavu u kojemu bi različiti akteri mogli imati suprotne ideje o tome na temelju kojih kriterija treba doći do promocije kadrova ili njihovog profesionalnog nazadovanja (Sisci, 2013). Ovakav pristup zapravo dovodi do motivacijske strukture koja cilja na maksimiziranje BDP unutar jurisdikcije lokalnog partijskog vodstva bez obzira na negativne eksternalije (ekološke, socijalne, ekonomske) koje se mogu prelići na ostatak zemlje. Dakle, ovakva motivacijska struktura igra važnu ulogu u vezi između financijskog produblivanja i dohodovne nejednakosti. Iznimna i istaknuta uloga regionalnih principala u institucionalnoj diverzifikaciji financijskog sustava dodatno je potencirana posebnostima kineske reformske strategije.⁴⁴ Provincijski i lokalni principali nakon početka reformskog procesa u Kini i postupne integracije Kine u matricu svjetskih trgovinskih i kapitalnih tokova zadržavaju čvrst interes nad kontrolom provincijskih i lokalnih banaka. Zbog toga je vidljiv njihov utjecaj u direktnom ili indirektnom (toleriranje privatne inicijative) uspostavljanju banaka i ne-bankovnih financijskih posrednika (investicijskih fondova, fiducijarnih i *leasing* ustanova).⁴⁵ Upravo mogućnost upravljanja bankovnim sustavom na

⁴⁴ Regionalni principali slijede vlastite interese maksimizacije moći i u tu svrhu teže širenju vlastitog manevarskog prostora i pokušavaju utjecati na promjenu/stvaranje pravila. Iz međusobnog utjecaja aktera i institucionalnih pravila dolazi do institucionalne promjene.

⁴⁵ Prve banke osnovne od strane provincijskih vodstava su: Guangdong Development Bank, Shenzhen Development Bank i Fujian Industrial Bank i koje su zapravo stvorene da bi pružale financijsku podršku prvim gospodarskim i izvoznim zonama nastalima u obalnom dijelu Kine. Uskoro su uslijedile Pudong Development

provincijskoj i lokalnoj razini omogućava financiranje investicijskih projekata o kojima ovisi ekonomski rast, a s čime je direktno povezana mogućnost napredovanja članova partijske nomenklature u hijerarhijskoj strukturi KKP-a. S ciljem dobivanja novih izvora financiranja, banke su poticane da osnivaju odjele za fiducijarne poslove i investicijsko bankarstvo te su ti odjeli kroz značajan period reformi mogli zaobići ograničenja državnog kreditnog plana i državno utvrđenih kamatnih stopa kako bi sudjelovali u financijskim poslovima koji su bili zabranjeni državnim bankama.

Lokalne vlasti i njihovi organi čak su direktno osnivali fiducijarne i investicijske ustanove kroz koje su vršili izvanproračunsko financiranje vlastitih potreba poput infrastrukturnih projekata, a koristili su ih i kao mjesto za 'parkiranje' uprihođenih financijskih sredstava za koje su dobivali višu kamatnu stopu nego u strogo kontroliranim državnim bankama (Schüller, 2003a). Hu i Zhou (2001) obrazlažu interes lokalnih vlasti za osnivanjem financijskih institucija činjenicom da je sredinom 1990-ih postalo upravo lakše osnivati njih nego projicirati svoj utjecaj na lokalne ogranke velikih državnih banaka. Domino efekt osnivanja takvih institucija sadržavao je mnoge negativne eksternalije poput bujanja netransparentnog financiranja, financiranja prestižnih i nerentabilnih projekata i pojavu korupcije. Dva najpoznatija primjera moguće je pronaći u bankrotu *Guangdong International Trust and Investment Corporation* (GITIC), financijskog konglomerata koji je bio pod kontrolom provincijskog partijskog vodstva i ogromnog kolapsa tržišta nekretnina na otoku Hainan.⁴⁶

Bank i Hainan Development Bank. Osim provincijskih vodstava priliku su uskoro prepoznali i državni konglomerati koju su također osnovali svoje vlastite banke poput CITIC Industrial Bank (China International Trust and Investment Corporation Ltd.), China Merchants Bank (China Merchants Holdings Corporation Ltd.), Hu Xia Bank (Capital Steel Corporation), Everbright Bank (Everbright Group) i Minsheng Bank kao prva privatna dioničarska banka.

⁴⁶ GITIC je 1998. godine izgubio dvije milijarde američkih dolara na ne-hedgiranim špekulacijama na deviznom tržištu. S druge strane otok Hainan zadesio je kolaps 1993. te je u vrijeme kulminacije krize na otoku postojalo 20000 kompanija specijaliziranih za poslovanje s nekretninama (jedna kompanija na svakog osamdesetog stanovnika otoka). Kolaps GITIC-a dogodio se u vrijeme Azijske financijske krize i radilo se je o ogromnom gubitku ugleda Kine u očima međunarodnih investitora jer su u tom trenutku devizne rezerve Kine iznosile 147 milijardi dolara, a njezin vanjski dug iznosio je 139 milijardi dolara (Walter i Howie, 2011). Usprkos tome što je postojao povoljan trenutak za suštinsku reformu kineskog financijskog sustava Zhu Rongji nije iskoristio priliku i danas se financijski sustav Kine sa svim svojim zakulisnim kapricama i proturječnostima po svojoj inherentnoj logici malo razlikuje od sustava koji je doživio međunarodni debakl 1998. godine.

Iz svega navedenoga lako je uočljiva poveznica između tih slučajeva 1990-ih i proliferacije entiteta koji se vežu uz 'bankovni sustav iz sjene' nakon izbijanja globalne financijske krize. Očito je da se određene neformalne institucije u autokratskim sustavima ne mogu tako lako iskorijeniti. Sinergija dotičnih strategija sastoji se u naglasku na ostvarenju kratkoročnih rezultata koji zanemaruju cilj dugoročnog održivog razvoja. Pretjerano kreditiranje lokalnih jurisdikcija u kontekstu lokalnih turnira služi ujedno i kooptaciji društvenih elita u autokratskom sustavu (engl. selectorate). Njihova podrška potrebna je za održavanje moći centra u decentraliziranom autokratskom sustavu. Navedena politička dinamika povezuje financijsko produblјivanje i porast dohodovne nejednakosti s obzirom da je revers nekontrolirane razine financijskog produblјivanja prisvajanje dijela iznosa zajmova kroz traženje financijske rente (kreditni s atributom 'crveni šešir') i inflacijska dinamika objašnjena u odlomku posvećenom financijskoj represiji.

8.5. Izostanak efikasne porezne administracije s progresivnim oporezivanjem na strani prihoda

Sama suština političke ekonomije kineske administracije može se opisati kao 'polu-planirana administracija' (Liu, 2012). Ovaj koncept podrazumijeva delegiranje odgovornosti za ostvarivanje važnih ekonomskih i političkih ciljeva te koje je praćeno prebacivanjem troškova za njihovo ostvarenje sa središnje na lokalnu razinu.

Središnje, provincijsko i vodstvo na razini prefektura suočeno je sa mekim budžetskim ograničenjem jer je uvijek u poziciji da prebaci svoje odgovornosti na niže razine u lancu administrativne hijerarhije i da za sebe osigura više prihoda (Shih et al, 2008).

Nasuprot tome, niže pozicionirane razine u administrativnoj hijerarhiji suočavaju se sa tvrdim budžetskim ograničenjem. Ipak, ovaj odnos često završava u kooperativnom tonu i tvrđa budžetska ograničenja mogu se zaobići efektivnim oblikom koluzije između superordinirane i subordinirane razine vlasti. Analizirajući kinesku 'polu-planiranu' administraciju moguće je uočiti tri organizacijska paradoksa. Prvi paradoks odnosi se na uniformnost u kreiranju politike i fleksibilnost implementacije na terenu. Drugi paradoks čini konfliktnost između izoštrenih i jasno mjerljivih poticaja za implementaciju specifičnih politika i odstupanja od njihove prave svrhe kroz proces implementacije. Zadnji ili treći paradoks moguće je uočiti u težnji prema birokratskoj impersonalnosti i paralelnoj personalizaciji administrativnih veza

(Zhou, 2010). S obzirom na prirodu 'polu-planirane' administracije u Kini popularna izreka 'odozgo dolaze politike, a odozdo strategije za njihovo izbjegavanje (*shang you zhengce, xia you duice*) svakako ima niz primjera. Ovo izbjegavanje često ima oblik koluzije između dvije neposredno povezane administrativne razine s ciljem demonstriranja lojalnosti ili uspješnosti (ponekad navodne) u ispunjavanju propisanih im zadataka od strane još više razine vlasti ili čak središnje vlasti. Kao što je već objašnjeno u prethodnoj cjelini o decentraliziranom autoritarnom sustavu, u Kini ne postoje demokratski mehanizmi pozivanja na odgovornost tako da izostaje kontrola odozgo prema gore. U isto vrijeme u slučaju koluzije superordinirane i subordinirane administrativne razine dolazi do erozije kontrole odozgo prema dolje.

U razdoblju kineskih ekonomskih reformi do konca 1990-ih došlo je do devolucije odgovornosti za ostvarivanje važnih političkih i ekonomskih ciljeva na lokalne vlasti, a što je bez adekvatne fiskalne podrške centra stvorilo uvjete za transformaciju lokalnih vlasti u fiskalne predatore u svrhu njihovog ostvarenja. Predatorstvo se je manifestiralo prvenstveno na prihodovnoj strani proračuna, ali logično je povezati samu transformaciju i sa rashodovnom stranom proračuna.⁴⁷ Dakle, 1990-ih naglo dolazi do povećanja porezne presije za većinu kineskog ruralnog i urbanog stanovništva zbog gore navedene institucionalne konfiguracije. Ono ih je u prvo vrijeme primoravalo da razviju predatorsku strategiju političkog preživljavanja prebacivanjem tereta za ostvarivanje delegiranih razvojnih ciljeva na lokalno stanovništvo, dok nešto kasnije nakon što negativne konzekvence ove strategije postaju sve očiglednije dolazi do njihove transformacije u dužnike. Stoga je u ovome moguće prepoznati institucionalni kanal koji potiče financijsko produblivanje. Drugi važan atribut ovoga institucionalnog kanala, koji potiče financijsko produblivanje i akumulaciju duga na lokalnoj razini te smanjuje poticaj za stvaranje efikasne porezne administracije, sastoji se u politici Partije prema sustavu kadrovskog napredovanja. U sustavu partijskog napredovanja važno mjesto zauzima rotacija lokalnih kadrova s dvojakim ciljem. Jedan od ciljeva je

⁴⁷ Osim toga, provincijska i lokalna vodstva povisivala su cijenu pružanja osnovnih usluga kao što su zdravstvo i osnovno obrazovanje. Dakle, broj osnovnih škola i medicinskih ustanova u ruralnim dijelovima Kine počeo je padati, a neke lokalne vlasti čak su počele naplaćivati vakcinaciju protiv osnovnog spektra bolesti. Jedno od dugoročnih nasljeđa takve transformacije je porast broja nepismenih Kineza u periodu od 2000. – 2005. što je iznimno važno za pitanje dohodovne nejednakosti. S obzirom na porast od 30 milijuna nepismenih Kineza u tom periodu može se pretpostaviti da 30% djece školske dobi u drugoj polovici 1990-ih nije pohađalo osnovnu školu, a najvažniji uzrok tome je uvođenje i porast naknada koje nisu mimosile ni najosnovnije usluge kao što je bazično školovanje (Huang, 2008).

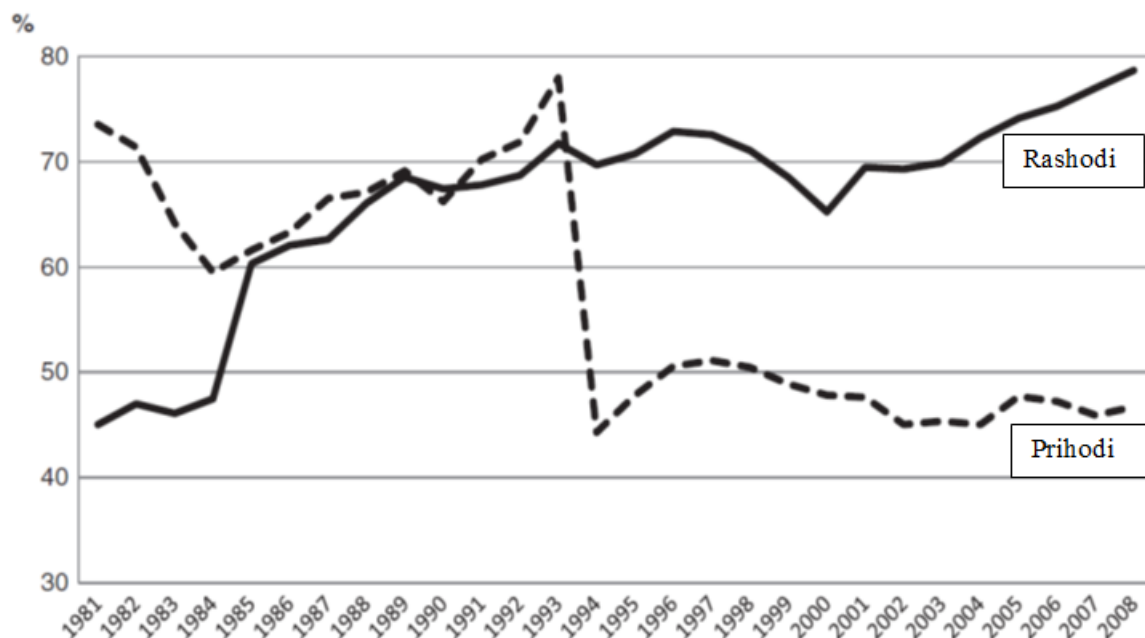
profesionalno napredovanje kadra koji treba skupiti iskustvo u obnašanju niza profesionalnih dužnosti kako bi najbolji od njih mogli obavljati najviše dužnosti unutar nomenklature (sustav profesionalne provjere). Drugi cilj obuhvaća politički imperativ da se spriječi predugo vezivanje jednog aktera za određenu provinciju ili neku drugu lokalnu razinu vlasti što bi moglo imati konotacije secesionizma i lokalnog feudalizma toliko karakterističnog za carsko razdoblje te smanjiti poslušnost središnjoj vlasti. Koliko god ovaj sustav rotacije kadrova ima prednosti evidentni su i njegovi nedostaci. Prosječan mandat partijskih provincijskih sekretara i guvernera iznosio je 4,8 i 3,5 godina 1995. dok se je 2000. skratio na 3,3 i 2,3 što se svakako može povezati sa nedostatkom svijesti o važnosti dugoročnog inkluzivnog rasta i razvoja (Tao-chiu, 2010). Naime, tendencija skraćivanja mandata povezana je sa problematičnim razinama financijskog produbljivanja jer lokalni kadrovi u nadi za ostvarenjem promocije imaju poticaj za ulazak u mnoge projekte koji nisu rentabilni i služe kratkoročnom cilju maksimizacije BDP-a te su financirani zaduživanjem. U slučaju kada bi se lokalni kadrovi morali oslanjati na pažljivo planiranje budućih prihoda koje bi balansiralo cilj efikasnosti i pravednosti; kada ne bi postojali politički motivirani međuvladini transferi koji ovise o sustavu političke patronaže i meko budžetsko ograničenje koje potiče neodgovorno akumuliranje lokalnih dugova, zasigurno ne bi postojali institucionalni preduvjeti za problematičnu razinu financijskog produbljivanja i problema povezanih s njome u tolikoj mjeri.⁴⁸

Izostanak koordinacije između fiskalne centralizacije na prihodovnoj strani i decentralizacije rashoda vodi prema sustavu negativnih poticaja u svrhu promicanja lokalnog rasta i mobilizacije resursa pod svaku cijenu (*Slika 18*). Vrlo dobar primjer mobilizacije resursa koja potiče neodrživu razinu financijskog produbljivanja odnosi se na oslanjanje na kategoriju izvan-proračunskih prihoda, a do kojih se dolazi prodajom lokalnog zemljišta *developerima* što potiče bujanje lokalnih nekretninskih mjehura. Nakon fiskalne centralizacije provedene fiskalnom reformom 1994. godine dolazi do promjene u razvojnoj strategiji lokalnih vlasti. Čak i prije njezine provedbe lokalne vlasti imale su mogućnost raspolaganja

⁴⁸ Prema Weingastu *et al.* (2005) bilo koja centralizacija praćena kroz redistributivnu fiskalnu politiku vodi prema negativnim poticajima koji ne promiču cilj ekonomskog rasta i mobilizacije resursa jer su odnosi središnje vlasti i lokalne vlasti ukorijenjeni u političkim motiviranim pregovorima, a ne na temelju eksplicitnih pravila čiji izostanak dopušta prevelik prostor za diskrecijsko donošenje odluka. Osim toga, lokalne vlasti koje u većoj mjeri ovise o fiskalnim transferima nemaju dovoljno poticaja za pružanje javnih dobara važnih za ekonomski razvoj, već više energije ulažu u traženje rente i izgradnju klijentelističkih mreža.

prihodima od prodaje zemlje što je jačalo njihov fiskalni kapacitet uz mogućnost da zadrže prihode od oporezivanja lokalnih poduzeća. Međutim, od 1992. središnja vlada u Pekingu počinje prisvajati 50% prihoda od poreza na lokalna poduzeća. U ovome potezu treba tražiti razlog promjene u strukturi poticaja za lokalne vlasti koje svoje politike usmjerene na razvoj lokalnih poduzetničkih struktura počinju usmjeravati prema urbanizaciji kroz prodaju lokalnog zemljišta i popunjavati proračun takvom vrstom prihoda (Knight, 2012b).

Dodatan element u objašnjenju treba tražiti u kineskom sustavu 'polu-planirane' administracije u kojemu postoji izražen stupanj državnog paternalizma. Središnja vlast tolerira zatvaranje neefikasnih poduzeća koja crpe fiskalne resurse pod egidom novoga Zakona o bankrotu iz 2007. godine, ali nikako neće dozvoliti istu situaciju sa lokalnim vlastima, pogotovo ukoliko su njihovi problemi nastali kao rezultat pokušaja ostvarenja zacrtanih ciljeva. Ovo vrlo dobro opisuje količinu moralnog hazarda prisutnog u redovima lokalnog vodstva što ga motivira da se se beskrupulozno zadužuje u ostvarenju lokalne i vlastite partikularne agende. Takvo ponašanje dodatno legitimiraju transferi sa centralne razine u nekoliko godina prije izbijanja krize koji su imali za cilj očistiti dugove lokalnih vlasti.

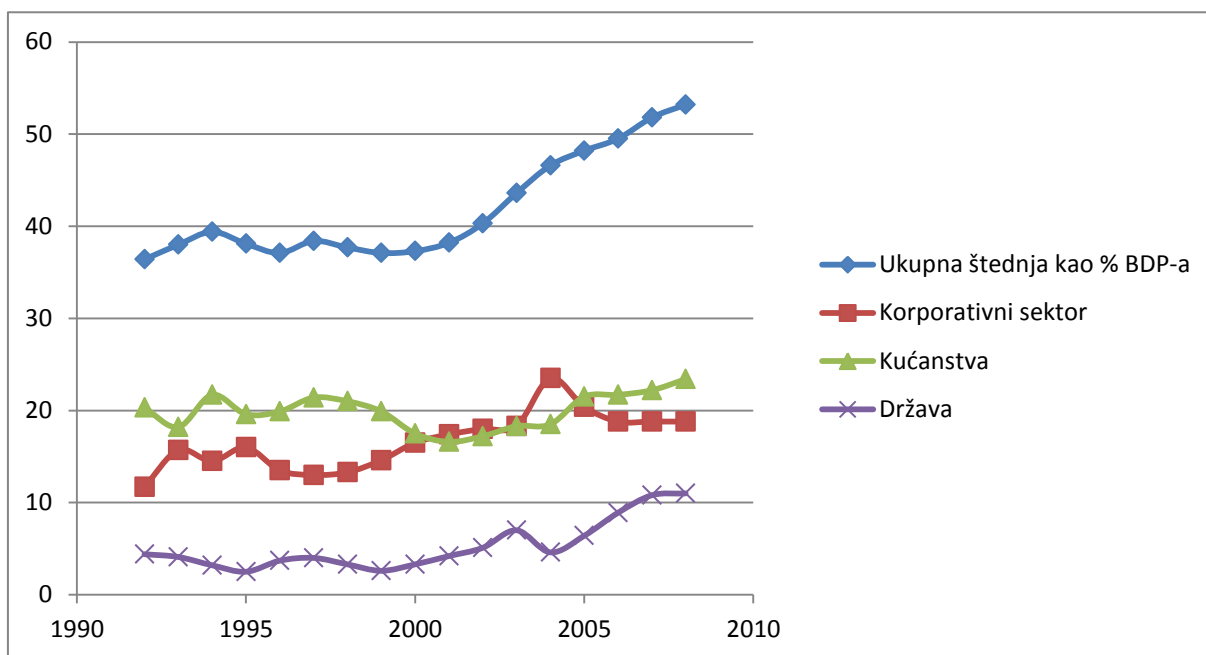
Slika 18 Udio prihoda i rashoda lokalnih jedinica u odnosu na ukupne prihode i rashode. Nakon fiskalne recentralizacije 1994. godine uočljiva je divergencija prihoda i rashoda koja se kompenzira sve većom komercijalizacijom zemljišta kao izvora izvan-proračunskih prihoda i emitiranjem novoga duga, a što je naročito vidljivo nakon izbijanja globalne financijske krize. Izvor: Tao-chiu (2010)

Fiskalni transferi u Kini temeljeni su na sustavu političke patronaže, a ne na konstitucionalno stipuliranim pravilima što neizbježno stvara negativne poticaje za kreiranje i pružanje javnih dobara temeljenih na vlastitim prihodima, generiranih poticanjem ekonomske aktivnosti koja je održiva. Naravno da izostanak ili pružanje javnih dobara u nedovoljnoj mjeri negativno utječe na dohodovnu nejednakost (Tao *et al*, 2009). Sama esencija strukture kineskog fiskalnog sustava koji je centraliziran od 1994. godine predstavlja institucionalni kanal koji potiče neproduktivan oblik financijskog produblivanja i ne doprinosi održivom ekonomskom rastu te efektivnom pružanju javnih dobara i transfera prema egzistencijalno ugroženim slojevima stanovništva.

U Kini se u proteklih 20 godina može promatrati sve jača kontrola države nad ekonomskim resursima što je primarno postignuto pojačanim oporezivanjem i ekstrakcijom renti. U periodu od 1998. do 2008. godine BDP neprilagođen za inflaciju porastao je 3,37 puta, dok je u isto vrijeme dohodak urbanog stanovništva porastao 2,91, a ruralnoga 2,2 puta. Vladini prihodi u isto vrijeme povećali su se 6,21, a porezni prihodi 5,85 puta, daleko premašujući stopu rasta BDP-a. To je omogućilo da se udio javne potrošnje u kineskom BDP-u povećao sa 11,7% na 20,4% BDP-a u istome periodu, ali čija struktura nije bila dovoljna da djeluje u pravcu smanjenja dohodovne nejednakosti (Feng, 2011). Promatrajući ove podatke lako se može zaključiti da je centralizacija fiskalnih prihoda i njihovo ubiranje imalo marginalan učinak na smanjenje dohodovne nejednakosti i pružanje kvalitetnijih javnih dobara. Nažalost, vladina politika pojačanog ubiranja poreza može još više proširiti državni kapacitet i manevarski prostor Partije, ali neće imati znatnijeg utjecaja na smanjenje dohodovne nejednakosti u kontekstu postojeće distribucije političke i ekonomske moći. To je logično jer će u takvom sustavu bilo kakav program redistribucije najviše pogodovati onima koji implementiraju program kao i akterima slizanima sa političkim centrima moći. Iz ovoga je više nego razvidno da izostanak efikasne porezne administracije i politička ekonomija fiskalnog sustava posreduje između financijskog produblivanja i rastuće dohodovne nejednakosti.

8.6. Izostanak efikasnog zdravstvenog, mirovinskog i socijalnog sustava na strani rashoda

Na prvi pogled sasvim je kontraintuitivno da štednja u Kini raste usprkos zastupljenosti fenomena negativne realne kamatne stope kao što je bilo spomenuto u odjeljku koji se odnosi na postojanje financijske represije (Slika 19).

Slika 19 Kretanje kineske nacionalne stope štednje, stopa štednje korporativnog sektora, kućanstava i države kao (%) BDP. Vidljivo je da u periodu od 1992. – 2008. štednja korporativnog sektora i države najviše doprinose podizanju nacionalne stope štednje. U isto vrijeme porasla je i stopa štednje kućanstava, ali samo neznatno za tri postotna poena i fluktuirala na razini oko 20%. Dakle, iz ovih podataka moguće je vidjeti da periodičke pojave negativne realne kamatne stope nisu bitno destimulirale štednju zbog niza razloga, ali od kojih je najvažniji izostanak razvoja zdravstvenih, mirovinskih i socijalnih sustava na strani rashoda. Izvor: Guoan i Ma (2010)

Najvažniji razlog za visoke stope štednje nalazi se u izostanku razvoja zdravstvenih, mirovinskih i socijalnih sustava na strani rashoda pa je štednja primarno motivirana strahom od neizvjesnosti poput teške bolesti, invaliditeta i starosti (engl. fear-driven precautionary saving). Prema podacima Službe za istraživanje američkog Kongresa, prosječna stopa štednje urbanih kućanstava u odnosu na njihov raspoloživ dohodak porasla je sa 18% u 1995. godini na 29% u 2009. godini (Morrison, 2013). 2009. godine ukupna imovina svih kineskih mirovinskih sustava (općeg nacionalnog, lokalnih namijenjenih službenicima i privatnih) iznosila je svega 2,4 bilijuna RMB-a što je 470 američkih dolara po svakom Kinezu kroz cijeli život (Roach, 2011). Govoreći o izdacima u obrazovnom sustavu kao postotku BDP-a u 2011. godini, oni

iznose 1,81% što je iznimno nizak postotak čak i u usporedbi sa ostalim tržištima u nastajanju (IndexMundi, 2013). U smislu zdravstvene zaštite i zdravstvene politike, ukupni zdravstveni izdaci iznosili su 2011. godine 5,2% BDP-a te je 58% ukupnih izdataka financirano iz privatnih džepova (World Bank, 2013a, DataMarket, 2013b). Za zemlju na takvom stupnju razvoja i sa izostankom modernih zdravstvenih, mirovinskih i socijalnih sustava sasvim je lako ukazati na pasivnu ulogu postojećih rudimentarnih sustava u redukciji dohodovne nejednakosti. Važno je napomenuti da je razvojni model sa enormnim naglaskom na instrumente 'državnog kapitalizma' potencirao problematičnu vezu između financijskog produblivanja i rastuće dohodovne nejednakosti, a što je vidljivo kroz podrazvijene sustave objašnjene u prethodnim redcima. Naime, kineski razvojni model od 1990-ih bio je usmjeren na subvencioniranje investicija u urbanim centrima poput Shangaia i Pekinga na štetu ravnomjerne izgradnje gore navedenih sustava u cjelokupnoj Kini. Dugoročna implikacija ovakve alokacije resursa koja vrlo često nije komplementarna sa razvojem privatnog sektora financirana je i indirektnim oporezivanjem ruralnog dijela Kine kroz izostanak pružanja zdravstvenih i obrazovnih usluga (Huang, 2008). Dakle, ovakva alokacija resursa je kontraproduktivna iz perspektive ekonomske i socijalne logike. Iz socijalne perspektive, ovakav razvojni model posijao je sjeme rastuće nejednakosti i političke nestabilnosti koja je naročito uočljiva u ruralnom dijelu Kine kroz niz socijalnih protesta i incidenata. S druge strane, iz ekonomske perspektive, ovakav odabir razvojnog modela dugoročno podriva mikroekonomske fundamente budućeg kineskog prosperiteta. Dakle, predviđanje financijske verzije Kuznetsove krivulje o smanjenju dohodovne nejednakosti sa rastućim stupnjem financijskog produblivanja tek treba biti potvrđeno u dalekoj budućnosti uzimajući u obzir sve probleme koje implicira kineska ekonomska transformacija i izazovi implementacije reformi. U suprotnosti sa modelima razvoja Japana i 'Istočnoazijskih tigrova' 1970-ih i 1980-ih koji su podrazumijevali rast sa egalitarnijom distribucijom dohotka i poboljšanjem socijalne mobilnosti, negativne konzekvence kineske ekonomske transformacije po dohodovnu nejednakost bacaju ozbiljnu sjenu na buduću trajektoriju rasta.

9. Uska povezanost političke elite i financijskih institucija: uloga njihove interakcije u porastu dohodovne nejednakosti kroz financijsko produblјivanje

9.1. Dinamika gradualnih ekonomskih reformi u postmaovskoj Kini

Na početku kineskih ekonomskih reformi 1978. godine Kina se je suočavala sa dualnim izazovom, izazovom razvoja i izazovom tranzicije. Imajući u vidu odnos između njih, Deng Xiaoping napomenuo je da je razvoj fundamentalni princip dok je ultimativna svrha reformi ili tranzicije poticanje ekonomskog razvoja i poboljšanje životnog standarda Kineza. Dakle, tranzicija u kineskom kontekstu nije shvaćena kao linearan proces kroz kojega je moguće lako slomiti okosnicu stare centralno-planske ekonomije i zamijeniti je tržišnim implantatom. Iz ovoga proizlazi da uvođenje kapitalizma ili optimalna tržišna alokacija kapitala kroz proces privatizacije ne predstavljaju *ultima ratio* reformi, već je njihova jezgra pragmatična potraga za stvaranjem bogatstva, socijalne stabilnosti, izgradnje moderne Kine i prvenstveno održavanje primata Partije (Sanders i Chen, 2003).

U suprotnosti sa najvećim dijelom tranzicijskih ekonomija nakon raspada bipolarne strukture međunarodnih odnosa, NR Kina je slijedila strategiju gradualnih reformi na dva kolosijeka koje su uključivale decentralizaciju odlučivanja, eksperimente na lokalnoj razini i paralelno postojanje tržišta i planskih struktura u gotovo svim ključnim pitanjima kao što su: reforma poduzeća u državnom vlasništvu, politika cijena, regionalna politika, politika vanjske trgovine i devizna politika.⁴⁹ Kineska ekonomska transformacija pokazuje da Kina nije slijedila *big-bang* strategiju s ciljem uvođenja najboljih ekonomskih institucija, već je uvijek s obzirom na političku pozadinu tranzicije odabirala druga najbolja rješenja (engl. second best institutions).⁵⁰ Ukoliko su eksperimenti doprinosili stvaranju prosperiteta i održavanju socijalne stabilnosti, Partija ih je pragmatično autorizirala i legitimirala. Stoga se ključno obilježje 'socijalizma s kineskim karakteristikama' sastoji u tome da se njegov sadržaj mijenja

⁴⁹ Privatizacija financijskog sustava i njegovo otvaranje inozemnim investitorima ne stoji u središtu reformskih nastojanja, već je ključan naglasak na mobilizaciji štednje i kreditnoj ekspanziji. Interakcija ključnih protagonista na razini središnje vlade, provincijskih i lokalnih partijskih komiteta te članova uprave banaka iskristalizirala je realizaciju gore navedenih ciljeva putem institucionalne diverzifikacije i ograničene liberalizacije kroz uvođenje minimalnih elemenata tržišta.

⁵⁰ Napuštanje i labavljenje ideoloških obrazaca poticalo je lokalno eksperimentiranje sa novim rješenjima poput prijenosa prava vlasništva na lokalne administrativne jedinice (TVE – gradska i seokse poduzeća) što je omogućilo efektivnu zaštitu vlasništva od konfiskacije i na taj način dalo poticaj nastajanju poduzetnika sa i bez političkog zaleđa.

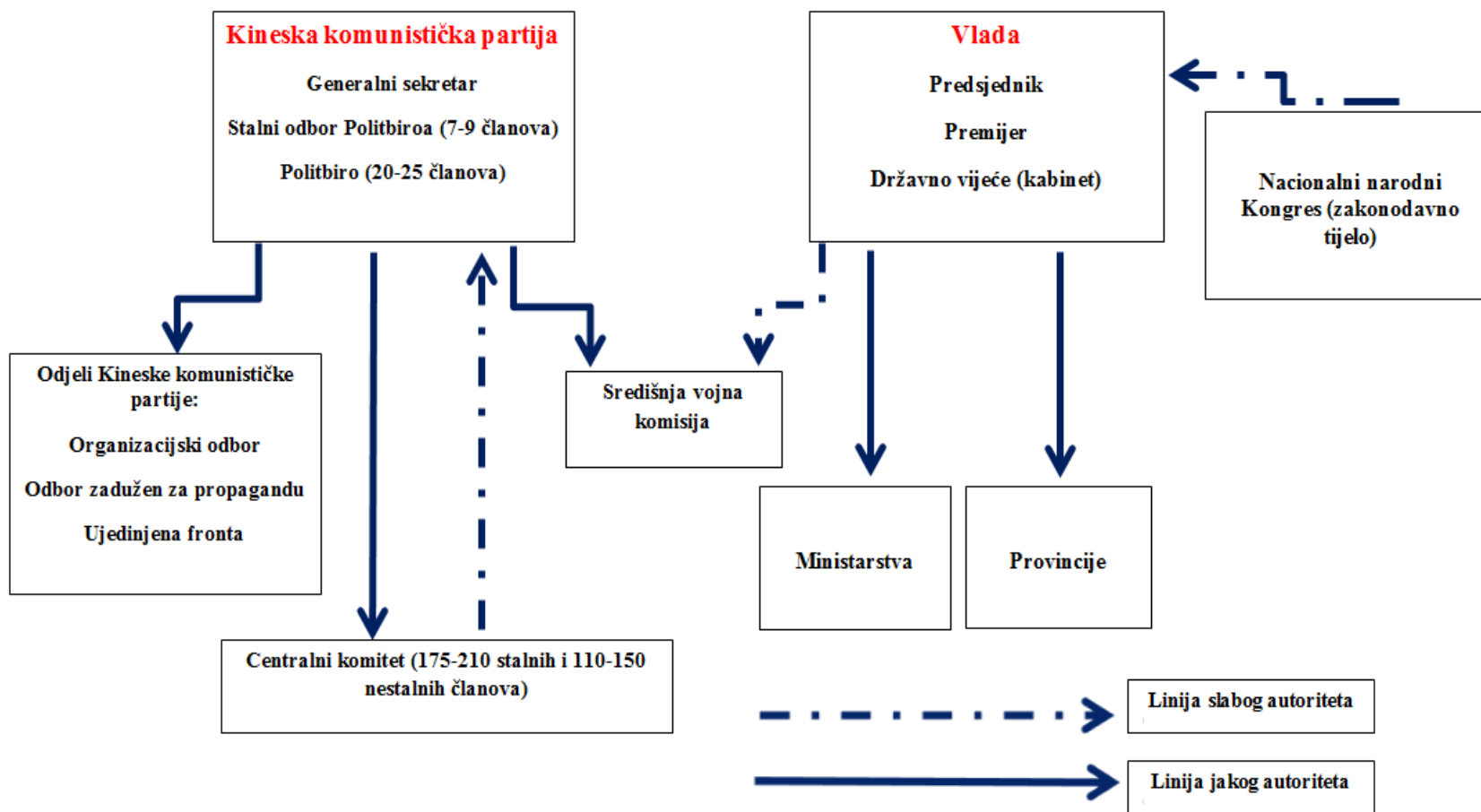
ovisno o promijenjenim okolnostima. Rasprava o tome što je dostižno i prihvatljivo definitivno zasjenjuje pitanje finalne destinacije reformi. Prilikom njihovog koncipiranja i implementacije reformskom krilu Partije bilo je ključno ostvariti dva osnovna kriterija: povećanje efikasnosti i kompatibilnost reformskih ciljeva sa postojećom interesnom i ideološkom strukturom (Qian, 2002). Naime, na početku kineskih ekonomskih i finansijskih reformi ključan otpor prema reformama sastojao se u otporu partijskih ideologa i bilo je potrebno stvoriti jaku pro-reformsku koaliciju. Nasuprot opstruirajućoj ulozi ideoloških koncepata u prvoj fazi reformi, u kasnijoj fazi ključan problem više ne predstavljaju ideje nego ukorijenjeni interesi upravo onih aktera koji su najviše profitirali od inicijalnih reformi (Jinglian, 2009). Ako su u inicijalnoj fazi reformi državna poduzeća predstavljala enorman teret državnim bankama i cjelokupnom režimu zbog akumuliranih dugova, neprodanih zaliha i redovitih gubitaka, ona koja su bila označena kao potencijalni nacionalni šampioni u sektorima od strateškog interesa s vremenom su postala prava poslovna carstva. Upravo ona danas čine ključne protagoniste protivljenja daljnjim reformama koje bi mogle ugroziti njihove stečene pozicije jer reforme u kasnijem stadiju više nisu Pareto poboljšavajuće u smislu da svi akteri profitiraju od bolje alokacije resursa bez elemenata igre sa nultrim- ishodom.

Dakle, važan razlog za postojeću pat-poziciju u provođenju reformi autokratskog modela razvoja treba tražiti u ovisnosti o prijednom putu kroz otvaranje Kine nakon godina samonametnute izolacije. U početku reformskog procesa koji je bio krajnje neizvjestan zbog otpora partijskih ideologa Deng Xiaoping je tražio savezništvo sa obalnim provincijama koje su bile u najboljoj poziciji privući investicije i ojačati kinesku ekonomiju, što zbog geografskih prednosti, a što zbog činjenice da su se velika državna poduzeća u teškoj industriji nalazila u unutrašnjosti zemlje pa u obalnom dijelu nije postojao toliki otpor prema liberalizaciji.⁵¹ No, da bi se učinkovitost otvaranja dodatno povećala u provođenju reformi postojao je problem kako kompenzirati gubitnike kako bi se potpuno napustio centralno-planski sustav. Usprkos tome što su državna poduzeća imala ogromne gubitke, neprodane zalihe i rastuće dugove koji su ugrožavali bilance državnih banaka, njihova je pregovaračka moć bila značajna pa je za daljnje provođenje reformi bilo potrebno zadobiti njihovu podršku. Odlučeno je da će se implementirati politika *zhuada fangxiao* koja je značila da će se privatizirati i zatvoriti manja državna poduzeća, ali da će se istovremeno poticati

⁵¹ Velika državna poduzeća locirana su u unutrašnjosti zbog geostrateških razloga. Mao Zedong smatrao je da lokacija strateške industrije u obalnom dijelu Kine, u blizini Tajvana, predstavlja rizik u slučaju eskalacije sukoba.

konsolidacija najvećih državnih poduzeća koja bi se trebala pretvoriti u nacionalne šampione. Pri tome se ta konstatacija naročito odnosi na spregu državno-komercijalnih banaka i državnih poduzeća koja su uspjela isklesati svoje monopolističke ili oligopolističke pozicije u sklopu Ma Hongove strategije stvaranja 'nacionalnih šampiona'. U skladu s time, sastavni dio rješenja pronađen je u zatvaranju manjih poduzeća i napuštanju ostataka centralno-planske ekonomije u zamjenu za povoljan pristup finansijskim sredstvima i meko budžetsko ograničenje (Shirk, 1993). Upravo je ovaj kompromis početkom 1990-ih bacio sjenu na daljnji razvoj i transformaciju kineske ekonomije.

Dodatan element važan za kontekst ekonomskih reformi u Kini odnosi se na proces transfera moći i izbora vodstva u post-maoističkoj Kini koji nalikuje onome što Susan Shirk (1993) naziva 'recipročnom odgovornosti'. Pojednostavljeno govoreći, najviše vodstvo koncentrirano u Politbirou izabire službenike i službenici izabiru vodstvo. U odnosu na ostale autoritarne režime Kina nije izuzetak u smislu da su njezine institucije hijerarhijski ustrojene. Najviši dužnosnici u Partiji imenuju provincijske guvernere i sekretare te reguliraju namještenja u vojsci, policiji, velikim državnim poduzećima i propagandnom aparatu. No, s druge strane, prema partijskim pravilima Centralni komitet ima autoritet da imenuje najviše vodstvo. U prijevodu, najviše vodstvo imenuje službenike, a službenici u Centralnom komitetu imenuju članove Politbiroa, tako da je uloga službenika dualna i linije odgovornosti teku u oba smjera (Shirk, 2007). Ipak, ovo ne smije promatrača navesti na zabunu da se radi o jednakom utjecaju kojega imaju oba pola političke moći jer je utjecaj odozgo jači od onoga odozdo. Ovo nije samo vidljivo u protoku moći između formalnih institucija, već je vidljivo i u protoku moći između neformalnih institucija kao što su frakcije unutar same Partije. Naime, frakcije podržavaju svoje kandidate za vodstvo, dok ti kandidati za vodstvo zauzvrat podržavaju interese svoje političke baze (*Slika 20*).

Slika 20 Politički sustav Kine. Izvor: Shirk (2007)

9.2. Proces i uloga kineskih financijskih reformi u kineskoj ekonomskoj transformaciji

Reforme financijskog sustava kao dio šireg procesa kineskih ekonomskih reformi vrlo su im slične po svojim obilježjima i pratećim strategijama: one su državno-upravljane, inkrementalne i 'de-statizirajuće' umjesto da predstavljaju izravnu privatizaciju. U sklopu ekonomske transformacije Kine naravno da je došlo u hodu i do promijenjene uloge banaka pod utjecajem Partije/državnih struktura. Ukoliko su u inicijalnoj fazi reformi financijske institucije bile isključivo prateća infrastruktura za financiranje državnih poduzeća, s vremenom je njihova dotadašnja glavna uloga olabavljena te su mogle u većoj mjeri slijediti komercijalne ciljeve, pogotovo nakon izlistavanja njihovih dionica na domaćim i međunarodnim tržištima kapitala sredinom 2000-ih.⁵² Dakle, pozicija državno-komercijalnih banaka ojačana je njihovom internacionalizacijom s obzirom na dokapitalizaciju i izlistavanje na domaćem i međunarodnom tržištu kapitala. Nakon toga, u normalnim godinama bez većih makroekonomskih kolebanja banke mogu autonomnije slijediti svoje poslovne ciljeve, ali ukoliko se pojavi potencijalna ekonomska ugroza za režim uopće nije upitno koji se cilj nalazi na prvome mjestu. Za razliku od ostalih tranzicijskih ekonomija, u slučaju Kine nije došlo do naglog poniranja stopi ekonomskoga rasta usprkos svim nedostacima u koncipiranju financijske intermedijacije, a što se može svesti na specifičnu transformacijsku strategiju financijskog sustava u Kini i pojavi novih institucija kao što su institucija 'anonimnog bankarstva' te razvoj neformalnih tržišta kapitala (Tsai, 2002; Tsai, 2003).⁵³ Ipak, u niti jednom trenutku institucije 'anonimnog bankarstva' nisu uzele toliko maha da bi ugrozile primat vodećih banaka poput: *China Construction Bank (CCB)*, *Bank of China (BOC)*, *Industrial and Commercial Bank of China (ICBC)* i *Agricultural Bank of China (ABC)*.

⁵² Važnu promjenu u njihovom poimanju opisuje izjava Guo Shuqinga, Predsjednika CCB-a (China Construction Bank), prema kojoj 'je jedini način za realizaciju najnovijih komunističkih principa maksimizacija povrata uložena za dioničare' (McGregor, 2010). Pri tome se ne smije izgubiti iz vida da je država najveći dioničar. No, samo povezivanje koncepta dioničarstva sa ostvarenjem ciljeva komunizma u javnome diskursu je uistinu neobično i novo. Naravno da je primarni cilj državno-komercijalnih banaka i ostalih banaka pod kontrolom Partije omogućiti ekonomski rast kroz kreditnu ekspanziju, pogotovo ukoliko se sustav suočava sa prijetećom recesijom kao što to pokazuje djelovanje banaka nakon izbijanja globalne financijske krize 2008. godine.

⁵³ U kategoriju anonimnog bankarstva spadaju financijske institucije osnovane bez dozvole službenih i partijskih tijela poput: raznih zalagaonica, malih privatnih neregistriranih ruralnih banki, rotirajućih štedno-kreditnih zadruga i klasičnih neregistriranih štedno-kreditnih zadruga koje su uspjevale uz podršku lokalnog partijskog vodstva jer su omogućavale financiranje hibridnog i privatnog sektora, što je bilo u skladu sa njihovim karijernim interesima i preferencijama.

Umjesto ubrzane privatizacije ili šok-terapije na samom početku kineskih reformi iz strategije KKP-a može se iščitati strategija 'rasta iz plana' inkrementalnim putem uz zadržavanje ključnih upravljačkih poluga poput financijskog sustava u državnim rukama, dok se je privatnom sektoru omogućavao postupan razvoj kroz toleriranje neformalnih kreditnih institucija na lokalnoj razini (Naughton, 1995; Tsai, 2002). Lokalni, a kasnije i partijski činovnici na razini središnje vlasti, uvidjeli su prednost razvoja privatnog sektora ne samo u smislu više produktivnosti, već i ponajprije u tome da je privatni sektor polako i sigurno apsorbirao radnike otpuštene u velikom privatizacijskom valu 1990-ih u sektorima koji nisu smatrani strateškim. Dva različita koncepta, *feiguoyouhua* ('de-statizacija') i *siyouhua* (privatizacija) nisu samo pitanje semantike već reflektiraju dva uistinu različita pristupa u reformiranju centralno-planske ekonomije. Kineski financijski sustav se po načinu njegova ustrojstva uklapa u koncept 'destatizacije' jer su reforme išle daleko sporijim tempom u odnosu na ostale sektore s obzirom da je kontrola nad alokacijom kapitala ključan prerogativ pomoću kojega KKP osigurava poziciju moći, a to je moguće vidjeti iz *Tablice 2*.⁵⁴ Čak i nakon ulaska stranih i privatnih investitora kontrolu nad četiri ključne banke u smislu postotka vlasništva zadržavaju državna tijela i državna poduzeća.

Tablica 2

Agricultural Bank of China	Ministry of Finance (50%)	Hui Jin (50%)			
Bank of China	Hui Jin (67,53%) A	HKSCC Nominees Limited (26,64%) H	National Council for Social Security Fund PRC (3,3%) H	Li Ka Shing (1,21%) H	Asian Development Bank (0,2%) H
Bank of Communications	Ministry of Finance (26,48%) A	HKSCC Nominees Limited (21,91%) H	HSBC (18,6%) H	Capital Airports Holding Company SOE (2,01%) A	State Grid Asset Management Co. (0,92%) A
China Construction Bank	Hui Jin (57,08%) A	HKSCC Nominees Limited (26,34%) H	Bank of Amerika (10,95%) H	Baosteel Group (1,28%) H	Reca Investment Limited

⁵⁴ Početkom 1990-ih nakon otpočinjanja vala otpuštanja u malim i srednjim državnim poduzećima i državnog odricanja od njihove kontrole, Zhu Rongji se je za vrijeme posjeta suočio sa zajedljivom primjedbom Georgea W. Busha da Sjedinjene Američke Države dobro znaju što se događa u Kini, a to je privatizacija. Na to mu je Zhu Rongji odgovorio da on ne razumije strategiju kineskog vodstva (McGregor, 2010).

					(0,34%) H
Industrial and Commercial Bank of China	Hui Jin (35,4%) A	Ministry of Finance (35,3%) A	HKSCC Nominees Limited (15,3%) H	National Council for Social Security Fund PRC (4,2%) H	Goldman Sachs (3,9%) H

Izvor: Pistor (2013)

Gradualno provođenje financijskih reformi na dva kolosijeka uključivalo je osnivanje banaka i ne-bankovnih financijskih institucija na lokalnoj razini. Nedostatak jasnog pravnog okvira i efektivnog nadzora 1990-ih otvorio je mogućnost banaka da se angažiraju u špekulativnim aktivnostima s ciljem podizanja profita koji je bio bitno smanjen sve većim udjelom loših kredita. U tu svrhu otvoreni su mnogi trustovi i investicijska društva izvan sfere klasičnih bankovnih poslova što je dovelo do financijske krize 1992./1993., ali čiji su učinci bili ograničeni tako da je trebalo čekati povoljniju priliku za centralizaciju monetarne i financijske politike sve do izbijanja Azijske financijske krize 1998. Posljedično, to je rezultiralo zamjenom univerzalnog bankovnog sustava podijeljenim bankovnim sustavom pri čemu su se u to vrijeme mogli čuti argumenti da je to pogrešna odluka jer je u to vrijeme SAD odlučio ukinuti Glass-Steagall zakon koji je regulirao odvojenost investicijskog i komercijalnog bankarstva (Schüller, 2003a).⁵⁵

⁵⁵ Nasuprot podijeljenom bankovnom sustavu koji je poslovično karakterističan za anglosaksonske zemlje i Japan i za kojega vrijedi podjela kreditnih i investicijskih poslova između banaka i jakih tržišta kapitala, univerzalni bankovni sustav karakterističan za Njemačku i ostatak kontinentalne Europe predviđa pružanje cjelokupne palete financijskih proizvoda i usluga. Prema klasifikaciji Rafaela La Porte, Florencia Lopez-de-Silanesa, Andreia Schleifera i Roberta Vishnyja (1997) (LLVS klasifikacija) izdvojena su četiri pravna sustava koja korespondiraju sa strukturom financijskog sustava (njemački, skandinavski, francuski i anglo-saksonski), ali je nažalost isključen kineski pravni sustav koji je tijekom modernizacije prije 1949. značajno koristio elemente njemačkog pravnog sustava. Ipak, ovo ne diskvalificira usporedbu i pozicioniranje odnosa pravnog i financijskog sustava Kine sa ostalim zemljama u spomenutim kategorijama. Važnost banaka u kineskom financijskom sustavu mjerena udjelom ukupnih bankovnih kredita u odnosu na BDP nadilazi važnost banaka u zemljama pod utjecajem njemačkog pravnog sustava (bankocentrični financijski sustav). 1997. godine omjer u Kini iznosio je 1,11 dok je prosjek zemalja referentne skupine iznosio 0,99. U usporedbi sa bankovnim sustavom, tržišta kapitala u Kini su manja nego što je to slučaj sa anglosaksonskim zemljama. Takav zaključak se uklapa u LLVS klasifikaciju prema kojoj zemlje sa slabo razvijenim pravnim sustavom i slabom zaštitom investitora imaju podrazvijena tržišta kapitala. Usprkos otežanom pristupu financijskim sredstvima za financiranje obrtnog kapitala i dugoročnih investicija kroz formalni bankovni sustav i tržište kapitala privatni sektor se je ipak mogao razviti zbog konfucijanske tradicije i visokog stupnja interpersonalnog povjerenja. Studija World Values Survey iz 2007. pokazuje da čak 20% Kineza u potpunosti vjeruje ljudima koje poznaje,

Nakon njihovog izlistavanja na burzama u Shanghaiju i Hong Kongu sredinom 2000-ih, kineske državno-komercijalne banke imaju dualnu strukturu korporativnog upravljanja (izvršni i nadzorni odbor) sa izvanjskim nezavisnim direktorima koji bi trebali voditi računa o interesima svih dioničara i pomagati u strateškom usmjeravanju kompanija. No, iza formalnih struktura uvijek je potrebno imati na umu neformalne strukture koje u slučaju Kine imaju daleko veću težinu, pogotovo kada je u pitanju toliko osjetljivo pitanje kao što je reguliranje kreditne aktivnosti i usmjeravanje banaka. Svaka banka mora imati partijski komitet kojega predvodi sekretar KKP (Fan *et al.*, 2013).⁵⁶ Njegova uloga se sastoji u informiranju izvršnih direktora o smjeru Vladine politike i prikupljanju informacija od ćelija Partije unutar banke s ciljem praćenja implementacije Partijskih smjernica (*Tablica 3*). Osim toga, komitet ima mogućnost suspenzije odluke glavnog izvršnog direktora ukoliko to narušava interese Partije ili može zaobići pojedine članove izvršnog odbora u izvještavanju o Vladinim strateškim ciljevima.⁵⁷ Osim kontrole imenovanja menadžmenta i postojanja utjecaja Partije kroz sustav partijskih komiteta, druga dva načina projekcije državnog utjecaja su većinski dionički paketi koje posjeduju pojedina državna ministarstva i entiteti poput Huijina ili projekcija kroz piramidalni sustav *holding* društava što zapravo znači da se dio dionica nalazi u rukama pojedinih državnih poduzeća kao što je to pokazala prethodna tablica.⁵⁸

60% im vjeruje uz određene ograde, dok iznimno mali postotak (ispod 5%) otpada na one koji nemaju apsolutno povjerenja u svoje poznanike (World Values Survey, 2013). Takva distribucija može objasniti mogućnost mobilizacije štednje neformalnim kanalima.

⁵⁶ Prema Ustavu KKP-a iz 2002. godine svi tipovi organizacija, uključujući poduzeća koja nisu u državnom vlasništvu, dužna su uspostaviti partijske ćelije ukoliko su u njihovim redovima barem tri člana Partije. Ove ćelije i komitete u slučaju postojanja većeg broja članova odrađuju osnovne partijske zadatke i imenuju se od strane partijskih organizacija sa više razine. Ovakva odluka na 16. Nacionalnom partijskom kongresu 2002. signalizira pokušaj Partije da ojača svoju kontrolu nad stranim i privatnim poduzećima (Dickson, 2003; 2008). Glavni zadaci partijskih sekretara u državnim poduzećima sastoje se od promicanja partijske discipline i principa dok se menadžment pretežno bavi realizacijom poslovnih ciljeva. S obzirom na različitu prirodu zadataka s kojima se suočavaju ove dvije kategorije aktera oni trebaju posjedovati različite talente i vještine, ali ponekad to nije slučaj kao što to pokazuje imenovanje Guo Shuqinga koji prije imenovanja na mjesto izvršnog direktora CCB-a nikada nije odobrio niti jedan zajam i nije imao direktnog iskustva u bankarstvu. Ipak, većina izvršnih direktora posjeduje profesionalnu ekspertizu dok partijski sekretari imaju više iskustva u radu sa ljudskim resursima i ostalim 'mekim vještinama'.

⁵⁷ Dobar primjer pruža McGregor (2010) opisujući da su strani izvršni direktori tek iz novina saznali za pokušaj CNOOC-ovog preuzimanja američkog Unocala.

⁵⁸ Zanimljivo je napomenuti da se najvećim postotkom dionica ne može slobodno trgovati na burzi kako bi se spriječilo preuzimanje ili bilo kakva značajnija promjena u strukturi vlasništva. Od ukupne kineske tržišne

Tablica 3

Direktori	CCB	BOC	ICBC
Izabrani od vlade	7	7	7
Nezavisni	6	3	3
Eksterni dioničari	1	2	2
Vrhovni menadžment	2	3	3
Ukupno	16	15	15
% državnog vlasništva	0,68	0,71	0,71

Izvor: Levy i Meyer (2012)

Iz ovoga je vidljivo da se u zadnjih 30 godina kineski financijski sustav odjenuo u ruho organizacijskog i financijskog ustroja zapadnih korporacija, izlistao je kompanije na stranim tržištima kapitala i počeo koristiti profesije poput računovođa, odvjetnika i investicijskih bankara. Međutim, radi se samo o mimikriji i kamuflaži za oko površnog zapadnog promatrača jer se iza tih reformi na papiru skriva klijentelistički sustav ukorijenjen u partijsku nomenklaturu (Walter i Howie, 2011). Kineske bankovne reforme sažimaju dva ključna obilježja kineskog reformskog procesa. Prvo, kada se uvode novi sustavi oni često ne vrše funkciju zamjene starih financijskih sustava, već su nakalemljeni na njih, o čemu je bilo riječi u raspravi o kontradikciji primarnih i sekundarnih institucija u prvome dijelu ove disertacije. Npr. nakon što su 1994. godine uspostavljene tri *policy* banke, četiri najveće državne banke nastavile su s poslovanjem u dosta neizmijenjenom obliku te su zadržale nadzor nad upravljanjem starim kreditnim portfeljem.⁵⁹ Drugo, usprkos čestom ponavljanju o predanosti cilju neovisnosti banaka od upliva politike (Zakon o središnjoj banci i Zakon o komercijalnim bankama) političko uplitanje u rad uprava predstavlja jedno od ključnih obilježja kreditne aktivnosti. Čak je i teoretska neovisnost PBOC poprilično ograničena (Breslin, 2007). Već je

kapitalizacije 1992. 69% dionica nije imalo *free-float*, dok je 2009. taj postotak pao na 52% (Allen *et al.*, 2013). Kao ilustrativan primjer mogu poslužiti dionice *Industrial and Commercial Bank of China*, od kojih se samo 4,3% nalazi u privatnom vlasništvu i kojima se može slobodno trgovati. No, povećanju *free-floata* daleko su više doprinijela izlistavanja novih privatnih poduzeća nego iole kakva značajnija promjena vlasničkih konstelacija u poduzećima u strateškim sektorima i državnim bankama.

⁵⁹ Fiktivan karakter dokidanja veze vodeće četiri banke sa državnim projektima i njihovo prebacivanje na *policy* banke lako se može dokazati činjenicom da su ICBC, BOC, CCB i ABC vodeći kupci korporativnih obveznica koje emitiraju *policy* banke.

bilo riječi u prethodnom poglavlju da se kineski financijski sustav može još u najvećoj mjeri definirati kao bankovni sustav premda se u godinama nakon izbijanja globalne financijske krize sve više razvijaju ne-bankovni financijski entiteti, tj. 'bankovni sustav iz sjene', što sve više otežava kontrolu Partije nad financijskim sustavom i količinom likvidnosti, a o tome će biti više riječi u poglavlju o financijalizaciji.

'Korporatizirani' kineski bankovni sustav danas je izuzetno kompleksan i sastoji se od nekoliko slojeva. U prvom ešalonu nalazi se pet najvećih državnih banaka: *Agricultural Bank of China* (ABC), *Industrial and Commercial Bank of China* (ICBC), *China Construction Bank* (CCB), *Bank of China* (BoC) i *Bank of Communications* (BoComm).⁶⁰ Osim pet glomaznih državnih banaka, 1994. godine osnovane su tri *policy* banke s ciljem preuzimanja financiranja projekata i izdataka za koje su bile zadužene četiri vodeće državne komercijalne banke, svaka sa svojom specifičnom misijom: *Agricultural Development Bank of China* (ADBC), *China Development Bank* (CDB) i *Export-Import Bank of China* (Chexim). Spomenute banke odgovorne su za financiranje ekonomskog i trgovinskog razvoja i državne investicijske projekte. Nakon ovih najvažnijih i najprominentnijih banaka dolazi 12 banaka srednje veličine poznatijih kao 'dioničarske banke', Poštansko-štedna banka, 147 gradskih komercijalnih banaka, 85 ruralnih komercijalnih banaka, 223 ruralne štedno-kreditne zadruge, 63 trusta i investicijske kompanije, velik broj kompanija specijaliziranih za financijski i automobilski *leasing*, brojni brokerski uredi, 40 lokalno inkorporiranih podružnica stranih banaka i naravno, najmanje četiri kompanije specijalizirane za upravljanje financijskom imovinom. Sve zajedno, radi se o 3769 financijskih entiteta sa 196 000 podružnica i 3 milijuna zaposlenih (Walter i Howie, 2011 ; Financial Stability Report 2011).

Ipak, ova slika koja pruža uvid u postojanje brojnih financijskih entiteta skriva pravo stanje konkurencije i koncentracije u kineskom financijskom sustavu. Pet vodećih banaka zajedno drže 59% svih državnih obveznica, 85% svih financijskih zapisa kineske središnje banke (PBOC) i 44% svih izdanih korporativnih dužničkih instrumenata. One pružaju 32% međubankovnog i fiksnog financiranja za ostale banke i 76% za ne-bankovne entitete poput osiguravajućih društava i trust kompanija (Walter i Howie, 2011). Ova slika postaje kompletna analizirajući izvore njihovog financiranja (govorimo o četiri vodeće državne banke pri tome isključujući BoComm). One primaju 58 % svih depozita kućanstava, 50 % svih korporativnih depozita i iza njih stoji 50% vlasničkog kapitala cjelokupnog kineskog

⁶⁰ Većina autora spominje veliku 'četvorku' kao prvi ešalon dok Walter i Howie (2011) dodaju i Bank of Communications kao petu.

financijskog sustava. 12 dioničarskih banaka drže 29 % korporativnih depozita, ali primaju svega 9% depozita kućanstava pa su iz tog razloga previše ovisne o međubankovnom financiranju u sklopu kojega apsorbiraju 34 % bankovnih zajmova i 30 % posudbi ne-bankovnih entiteta, ali su sa samo 10% vlasničkog kapitala podkapitalizirane. Vrijednost ruralnih komercijalnih banaka vidljiva je u činjenici da su one odredište za 16% depozita kineskih kućanstava, a zajedno sa Kineskom poštanskom bankom zauzimaju 26% i upravo su ove manje banke iznimno važan izvor likvidnosti kineskog financijskog sustava (Walter i Howie, 2011). Međutim, upravo su : *Agricultural Bank of China (ABC)*, *Industrial and Commercial Bank of China (ICBC)*, *China Construction Bank (CCB)*, *Bank of China (BoC)* zajedno sa *China Development Bank*; ključni dijelovi kineskog financijskog sustava i transmisijskog remena koji pogone kineski ekonomski rast u periodu ekonomskih reformi, reflektiraju postojeću ravnotežu moći u društvu, vrše financijsko produblјivanje i na taj način produblјuju problem dohodovne nejednakosti.

Zaključno, središnji element za razumijevanje evolucije kineskog financijskog sustava predstavlja razumijevanje njegove cjelokupne političke ekonomije koja je obilježena centraliziranom kontrolom nad imenovanjem kadra i decentraliziranim lokalnim operacijama (Xu, 2011). Podjela poslova u kontekstu decentraliziranog autoritarizma sastoji se od autoriteta centra da vrši selekciju kadrova i određuje nacionalne razvojne ciljeve, dok su lokalne razine vlasti preuzele zadatak vođenja najvećeg dijela ekonomije, iniciranja, pregovaranja, implementacije i modificiranja politika, direktiva i zakona.⁶¹ U hodu je naravno došlo i dolazi do učestale divergencije između ciljeva centra kao principala i lokalnih vlasti kao agenata.⁶² Interakcije na razini središnja vlast-lokalne vlasti, središnja vlast-financijska

⁶¹ Decentralizirani autoritarizam obilježen je mješavinom utjecaja središnje razine i lokalnih razina vlasti na kreiranje politika, zakona i ciljeva. Kreiranje politika proizlazi iz njihovog međusobnog pregovaranja, građenja konsenzusa i eksperimentiranja sa određenim pilot projektima na lokalnoj razini. U sustavu napredovanja više razine se oslanjanju na apsolutne i relativne performanse što znači da nije isključivo važno da li je pojedini gradonačelnik marljivo ispunio zacrtane ciljeve, već i da li je u tome nadmašio ostale gradonačelnike. Ovisno o poticajima, ovako strukturirana okolina može imati pozitivan i negativan učinak. Kroz ovako koncipiran sustav 'lokalnih turnira' nadređeni ciljaju na lojalnost svojih podređenih. U njemu se lokalne vlasti često upuštaju u eksperimente sa određenim politikama, koji mogu biti sankcionirani od centra, ali ponekad to nije slučaj i završavaju pravim katastrofama. Uspješni eksperimenti mogu kasnije postati službena politika na nacionalnoj razini ili se neformalne institucije mogu pretvoriti u formalne nakon što su sankcionirane od središnje vlasti.

⁶² Detaljna analiza čak dovodi u pitanje takvu dihotomiju jer se iz određenih *policy* poteza institucija koje ubrajamo u ešalon središnje vlasti mogu vidjeti njihova međusobna neslaganja i borba za moć. Npr. nakon izbijanja globalne financijske krize PBOC je pokušavao utjecati na državno-komercijalne banke i ostale banke

elita i lokalna vlast-lokalne financijske institucije određuju evoluciju prirode financijskog sustava Kine. U ranim godinama kineskih ekonomski reformi kada su lokalne vlasti bile stimulirane od centra da maksimiziraju veličinu BDP-a kroz proces decentralizacije one su razvile uske veze sa lokalnim ograncima državnih banaka i sa ograncima kineske središnje banke prije 1998. godine. Premda je nakon te godine mogućnost lokalnih vlasti da utječu na lokalne ogranke velikih državno-komercijalnih banaka oslabljena one su ipak ostale važni akteri u razvoju regulatornog okvira i novih kanala financiranja. Pri tome se ne smije zanemariti činjenica da su vladini i partijski dužnosnici na svakoj razini ispod razine provincije imenovani od strane više razine i predominantno su odgovorni njoj, a ne stanovništvu. Dakle, decentralizacija moći u Kini odnosi se primarno na ekonomsku moć, dok je Kineska komunistička partija vezivno tkivo zemlje. U prijevodu, to znači da lokalne vlasti imaju relativnu mogućnost opiranja politikama i direktivama središnje vlasti koje nisu kompatibilne s njihovim interesima, ali je monopol centra na političku moć neprikosnoven. Odgovor na pitanje zbog čega centar nije u poziciji značajno reducirati odstupanje lokalnih vlasti od propisanih im ciljeva i smanjiti negativne efekte financijskog produblivanja u odsustvu kvalitetne institucionalne arhitekture sastoji se u nemogućnosti upravljanja ogromnom zemljom kao što je Kina iz jednoga centra što je evidentno pokazalo razdoblje maoizma.

da što veći dio kreditiranja usmjere na manje i srednje poduzetnike kako bi se izbjegao nastanak kreditnog škripca i smanjila se otpuštanja, dok je CBRC kao komisija direktno zadužena za nadzor banaka i osiguranje njihove stabilnosti bila protiv jer je prevladavalo mišljenje da bi takav potez povećao udio loših kredita na bilancama banaka i poljuljao stabilnost financijskog sustava.

9.3. Politička ekonomija financijskog sustava Kine kao stožera moći KKP-a: uloga kontrole kamatnih stopa u strategiji financijske represije

Dva su kamena temeljca kineskog financijskog sustava. Prvi se odnosi na predanost ekstremnoj verziji modela autoritarne razvojne države koji obuhvaća promociju izvoza kroz podcijenjen tečaj nacionalne valute, visoke stope investicija, potiskivanje osobne potrošnje, kontrolirane kapitalne tokove i bankocentrični financijski razvoj. Drugi kamen temeljac sastoji se u primatu Partije nad cjelokupnim sustavom koji nije moguć bez jake financijske represije kroz podcijenjeni tečaj i potisnutu slobodu određivanja kamatnih stopa (Knoop, 2013). Iz ovoga se može zaključiti da se pridjev 'ekstremno' u slučaju Kine odnosi na daleko veći stupanj kontrole KKP-a nad financijskim sustavom nego što je to bio slučaj sa Japanom i 'Azijskim tigrovima'. Riječi Dai Binggua, jednog od višerangiranih dužnosnika zaduženih za vanjsku politiku, jako dobro otkrivaju tu pozadinu: *ključan i prvenstveni interes Partije je održanje njezinog osnovnog sustava i državne sigurnosti* (McGregor, 2010:16).

Analizirajući financijsku represiju u Kini i pritisak na održavanje pasivnih kamatnih stopa na vrlo niskoj razini, potrebno je zaroniti dublje u suštinu kineske političke ekonomije. Naime, jedini period u kojemu je Partija dozvolila indeksaciju depozita za stopu inflacije je period od 1988. – 1994. u kojemu su postojale dvije kratke, ali oštre epizode galopirajuće inflacije (Shih, 2011b). Na taj način želio se je ostvariti cilj sprječavanja odljeva depozita iz službenog bankovnog sustava u neformalne financijske institucije i posljedično slabljenje banaka.⁶³ Nedvojbeno je da su u razdobljima visoke stope inflacije i pojave recesije kamatne stope pod kontrolom Partije i njezinih organa igrale puno važniju ulogu u odnosu na razdoblja visokog rasta i relativno stabilnih cijena. U slučaju nastupa ova dva šoka (visoke inflacije i/ili pojave recesije) bilo je važno spriječiti odljev depozita i omogućiti njihovu centralizaciju. Ključan argument za kontrolu kamatnih stopa sastojao se od koncipiranja anti-cikličke politike u kontekstu održavanja političkog primata Partije i potrebe financiranja svoje baze pristaša (državnih monopola i oligopola, provincija). S obzirom na sustav poticaja u kojemu se veliki dio fiskalne politike odvija preko kreditiranja banaka, održavanje niskih pasivnih kamatnih stopa predstavljalo je *conditio sine qua non* za postizanje profitabilnosti banaka koje

⁶³ Promatrajući cijelo reformsko razdoblje moguće je vidjeti periode u kojima je liberalizacija kamatnih stopa pokazivala određeni napredak u odnosu na druga razdoblja u kojima se je inzistiralo na značajnom stupnju financijske represije.

su imale ograničenu mogućnost određivanja aktivnih kamatnih stopa.⁶⁴ U tako koncipiranom sustavu naravno da dolazi do pojave gubitnika i dobitnika financijske represije. Nedvojbeno je da su veliki gubitnici štedište u bankama u razdoblju negativne realne kamatne stope kao i određene lokalne vlasti sa uspješnim poduzetnicima kojima nedostaje pristup kreditima i koji bi kroz povoljnije uvjete zaduživanja u formalnom u odnosu na one u neformalnom sektoru mogli podići lokalnu stopu rasta. Jedan od vjerojatnih dobitnika bi bio i PBOC kojemu bi se smanjili administrativni troškovi monitoringa kamatnih stopa i u središnjoj banci može se prepoznati najvokalniji zagovornik liberalizacije kamatnih stopa (Shih, 2006).⁶⁵

S druge strane stoje: Ministarstvo financija, državno-komercijalne i ostale banke, velika državna poduzeća i članovi Politbira. Ministarstvo financija se u slučaju recesije uvijek može osloniti na anti-cikličko djelovanje banaka bez da u svojim službenim statistikama mora prijaviti višu razinu fiskalnog deficita, a čije držanje pod kontrolom igra važnu ulogu u političkoj promociji kadra unutar Ministarstva. Sukladno tome, mnogi poznavatelji financijskog sustava Kine ukazuju da je KKP odličan 'menadžer percepcije' jer uspijeva poslati poruku da je eksplicitni kineski javni dug daleko niži nego što je implicitni koji bi obuhvaćao obveze Ministarstva željeznica, provincija i vodećih državnih poduzeća (Walter i Howie, 2011). Državna poduzeća (monopoli i oligopoli) profitiraju od iznimno jeftinog pristupa kreditima, naročito u silaznom dijelu poslovnog ciklusa, te su i sama u mogućnosti igrati ulogu kreditora. Na ovome mjestu važno je ukazati da je sa pojavom globalne financijske krize naročito akutan problem kreditnog škripca za mala i srednja poduzeća pa se državna poduzeća često pojavljuju kao vjerovnici izdavanjem 'kredita sa crvenim šeširom'.⁶⁶

⁶⁴ Čak i u razdoblju nakon liberalizacije aktivne kamatne stope nije se znatno povisio trošak kreditiranja državnih poduzeća zbog toga što su se bankari više rukovodili birokratskim profilom rizika nego tržišnim profilom rizika. Osim toga, nije niti postojao razlog za značajan stupanj natjecanja banaka za depozite jer im je nisko postavljen plafon za pasivne kamatne stope i nisko dno za aktivne kamatne stope omogućio solidne profite uz nizak rizik s obzirom na meko budžetsko ograničenje.

⁶⁵ KKP se pod utjecajem bankovnih lobija opire liberalizaciji kamatnih stopa kao i procesu financijske disintermedijacije jer bi sigurno došlo do povećanja kamatnih stopa koje su potisnute financijskom represijom. Naime, ICBC, CCB, BOC i ABC drže značajnu količinu državnih obveznica i obveznica državnih poduzeća na svojim bilancama te bi to neminovno značilo probleme jer sa porastom kamatnih stopa pada vrijednost postojećih obvezničkih izdanja na sekundarnom tržištu i time se potencira problem bankovne solventnosti.

⁶⁶ Podaci iz 2011. govore da 80% malih i srednjih poduzeća koristi neformalne kanale posuđivanja iz razloga što nisu u mogućnosti ponuditi kolateral ili nemaju *guanxi*. (Knoop, 2013). Npr. 48 najuglednijih privatnih poduzeća u provinciji Fujian primila su 2004. godine manje od pola kredita koja su tražila u iznosu od 2,58 milijardi RMB-a. S financijskim produbljanjem nije došlo do proširenja dostupnosti financijskih usluga za većinu stanovnika

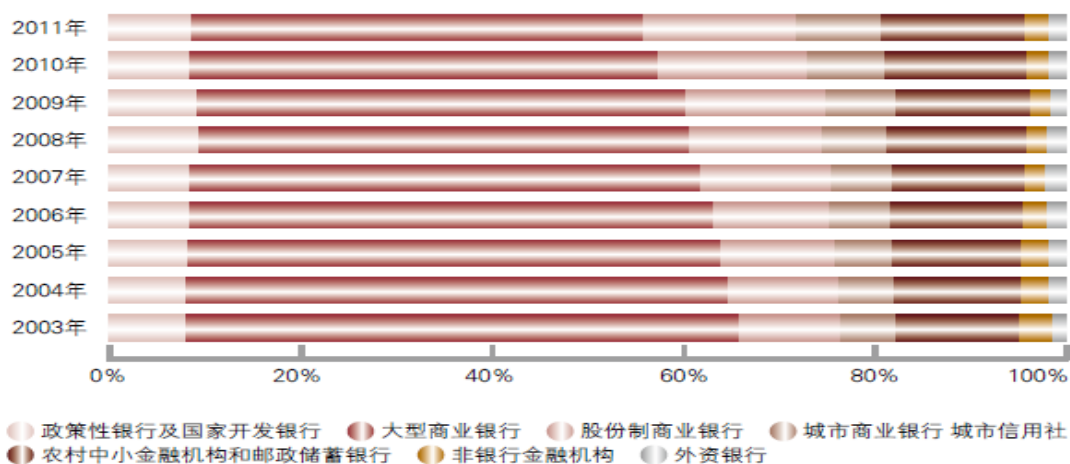
Zbog niskog birokratskog profila rizika banke im posuđuju novac, a ona ga uz značajnu proviziju posuđuju korisnicima koji nemaju otvoren pristup zaduživanju kod banaka što rezultira povećanim rizikom financijske nestabilnosti jer se ne zna gdje su koncentrirani rizici za inicijalne zajmodavce.⁶⁷ Na koncu, najviše pozicionirani *insideri* u Politbirou profitiraju od mogućnosti održavanja čvrste kontrole nad cjelokupnim sustavom kineske političke ekonomije kroz distribuiranje renti i centralizaciju upravljačkih poluga u vremenima kada bi porast nezaposlenosti mogao znatno narušiti socijalnu koheziju i korodirati same fundamente političkog legitimiteta (Shih, 2008; Shih, 2011b). Iz gore objašnjene uloge kontrole nad kamatnim stopama u kontekstu kineske političke ekonomije, te spleta komercijalnih i političkih imperativa kineskih banaka (pogotovo najvećih), dolazi do istovremenog postojanja kapitalnih viškova i manjkova. Viškovi kapitala nakon namirenja potrebe za financiranjem obrtnog kapitala i dugoročnih investicija javljaju se u slučaju državnih poduzeća zbog njihove privilegirane pozicije i percepcije nižeg rizika njihovog kreditiranja na strani banaka. Taj višak vrlo često završava u izgradnji prekomjernih kapaciteta i prekomjernoj poslovnoj ekspanziji s jedne strane, dok se s druge strane mnoga državna poduzeća zbog viška likvidnosti odlučuju za bavljenje špekulativnim poslovima poput kupovine nekretnina i ulaganjima na tržištu kapitala.⁶⁸ Nasuprot problemu viška kapitala, privatni i hibridni sektor (gradska i lokalna poduzeća sa mješovitim vlasništvom) zaknuti su u pristupu kreditiranju i njima se nameće problem manjka kapitala za financiranje vlastitih poslovnih operacija.

što pokazuje dokument Svjetske banke pod nazivom *Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database* iz 2012. godine. U dokumentu se navode podaci da je u godini koja je prethodila studiji samo 7% odraslih Kineza uzelo zajam kod formalne financijske institucije, dok je to učinilo čak 25% posudbom kod svojih prijatelja ili rodbine.

⁶⁷ Ovdje valja navesti i problem nejednakosti jer su rente generirane na taj način svakako koncentriranije među *insiderima* u odnosu na situaciju u kojoj ne bi bilo dodatnog posrednika između malog i srednjeg poduzeća te vjerovnika.

⁶⁸ Franklin *et al.* (2013) i Schüller (2003b) u svojim studijama zaključuju da politika i *guanxi* dominiraju u procesu donošenja odluka kineskih banaka o alokaciji kapitala te da su imune od tržišne discipline s obzirom da im njihova veličina i utjecaj na financijski sustav i realnu ekonomiju garantiraju opstanak neovisno o kvaliteti poslovnih odluka (engl. too big to fail).

Kao što je već bilo rečeno, reakcija na takvo stanje od početka kineskih ekonomskih reformi sastoji se u pojavi neformalnih kreditnih institucija koje su u najvećoj mjeri pomogle nastanku i održavanju visokih stopi rasta (Allen *et al.* 2013, Tsai, 2002). One su bile poprilično lokalne u svom obuhvatu i nisu predstavljale sistemski rizik po financijski sustav sve dok nije došlo do razvoja međubankarskog tržišta i pojave 'bankovnog sustava iz sjene'. Nakon izbijanja globalne financijske krize i ekspanzivne monetarne politike koja je uslijedila stvaraju se povoljni uvjeti za proliferaciju 'bankovnog sustava iz sjene' koji ima mnogo dodirnih točaka sa formalnim bankovnim sustavom kroz njihovu financijsku isprepletenost u sklopu sekuritizacije. Isprepletenost nakon 2008. godine raste i postaje sve disfunkcionalnija zbog sve špekulativnijeg pristupa u ulaganju kapitalnih viškova i likvidnosti stvorene kroz frakcijski sustav bankovnih rezervi sa djelomičnim pokrićem. Osim toga, Kineska komunistička partija sve više gubi kontrolu nad stožerom kreditne ekspanzije što pokazuju podaci koji se odnose na vodeće četiri banke poput ICBC-a, CCB-a, BOC-a i ABC-a, a što zorno predočuje *Slika 21*.

Slika 21 S lijeva na desno možemo pratiti strukturu vlasništva nad kineskom financijskom aktivom: tri glavne *policy* banke uključujući Kinesku razvojnu banku (CDB), državno-komercijalne banke, komercijalne banke, gradske komercijalne banke i urbane kreditne kooperative, male i srednje ruralne financijske institucije i poštanske štedne banke, nefinancijske institucije i strane banke. Izvor: China Banking Regulatory Commission 2011 Annual Report.

9.4. Odnos političke elite i financijskih institucija kroz periode decentralizacije i centralizacije monetarne politike

U periodu prije 1998. godine imenovanje menadžmenta i direktora banaka na lokalnoj razini bilo je u nadležnosti ogranaka PBOC-a, lokalnih partijskih komiteta i Središnjeg organizacijskog odbora KKP-a. Nakon godina kreditiranja lokalnih projekata pod pritiskom lokalnih partijskih vodstava u kineskom financijskom sustavu dolazi do (to se tada naročito odnosi na četiri najveće državne banke) otvaranja problema gomile loših kredita koji se nisu uredno servisirali i banaka koje su se počele suočavati sa problemom nesolventnosti (*Tablica 4*).

Tablica 4

	Udio loših kredita
2000	22,40%
2001	29,80%
2002	26%
2003	20,40%
2004	13,20%
2005	8,60%
2006	7,10%
2007	6,20%
2008	2,40%
2009	1,60%
2010	1,10%
2011	1%
2012	0,90%

Izvor: World Development Indicators

No, tek je izbijanje Azijske financijske krize stvorilo preduvjet sa oštru centralizaciju kreditne politike vodećih banaka. Naime, Azijska financijska kriza pružila je Partiji pogled na zastrašujući primjer političke nestabilnosti uslijed izbijanja financijske nestabilnosti u Indoneziji kada je nakon dugogodišnje diktature morao odstupiti Haji Mohamed Suharto. Decentralizirana administrativna struktura bankovnog sustava prije 1998. godine dala je lokalnim vlastima prednost u preuzimanju kontrole nad lokalnom financijskom politikom (*Slika 23*). Samo nakon što su se kreditna ekspanzija i posljedičan porast inflacije znatno oteli kontroli dolazilo je do poticaja za jaču centralizaciju financijske politike. Naime, tek tada je mogao do izražaja doći kolektivni cilj članova Partije, a to je preživljavanje autokratskog režima.

U fazi centralizacije naglasak se je stavljao na smanjivanje priljeva novih kredita lokalnim projektima kako bi se stabilizirale cijene i eliminirao rizik političke destabilizacije zemlje. Pod vodstvom premijera Zhu Rongjia centralizirano je imenovanje financijske elite pod egidom Središnje financijske radne komisije (engl. Central Finance Work Commission) kao i donošenje odluka o izdavanju kredita visokih iznosa (*Slika 24*). Reorganizacija i restrukturiranje poluga monetarne i financijske politike rezultiralo je daleko višim stupnjem centralizacije, ali je usprkos tome i nakon toga zaokreta dolazilo i dolazi do intervencije lokalnih vodstava u djelovanje financijskih institucija ili otimanja financijske elite kontroli središnje vlasti što je vidljivo na *Slici 22*. Naravno, reforma nije polučila uspjeh kada je u pitanju uklanjanje mekih budžetskih ograničenja državno-komercijalnih banaka i državnih poduzeća, mogućnost osnivanja privatnih banaka i liberalizacija kamatnih stopa. Razlog za to treba tražiti u činjenici da je Zhu Rongjiu, kao tehokratu koji također nije bio oslobođen političkih imperativa, centralizacija otvorila mogućnost povećanja vlastite moći kroz kreditiranje razvojnih projekata od političkog interesa na središnjoj razini, korištenje centraliziranih resursa u anti-cikličke svrhe u slučaju izbijanja krize i to bez gomilanja fiskalnih deficita te političkog protežiranja nad najvećim državnim poduzećima. Uspjeh u periodu od 1998. - 2003. sastojao se u mogućnosti PBOC-a da utječe na popunjavanje ključnih pozicija u bankovnom sustavu s obzirom da se je nekoliko središnjih bankara nalazilo u redovima Središnje financijske radne komisije kao ključnog političkog tijela za provođenje reforme (CFWC).⁶⁹ Osnivanje regulatornog tijela za nadzor bankovnog sektora (CBRC) i ukidanje CFWC-a 2003. lišilo je središnju banku mogućnosti da utječe na imenovanje kadra (Heilemann, 2005). Sa formiranjem CBRC-a, PBOC je samo zadržao mogućnost imenovanja regionalnih guvernera PBOC-a dok su CBRC i Središnji organizacijski odbor (COD) potpuno preuzeli zadatak imenovanja kadra na najvažnije pozicije u financijskom sustavu. Pri tome je (COD) imao ovlast imenovanja kadra na sve ključne pozicije 10 najvećih financijskih institucija, dok je CBRC zadobio moć imenovanja izvršnih direktora u četiri kompanije za upravljanje lošom aktivom (AMC), China Merchant Bank i Minsheng Bank (Shih, 2008). Utjecaj CBRC-a odnosio se je i na evaluaciju

⁶⁹ Važno je napomenuti da kineska središnja banka (PBOC) u kontekstu kineskog financijskog sustava uvijek ima status institucije koja najviše favorizira liberalizaciju financijskog sustava i koristi koje bi iz takvog pristupa trebale proizaći.

profesionalnih kvalifikacija svih kandidata za ključne pozicije unutar podružnica stranih financijskih institucija.⁷⁰

Sustav monitoringa koji se podrazumijeva kao dio reforme iz 1998. godine podrazumijeva da Centralna inspekcijska i disciplinska komisija (CDIC) ima mogućnost sankcioniranja dužnosnika na nižim razinama kao i financijske elite koja uzlazi u nedozvoljeni tip dogovora sa lokalnim vlastima. No, on često ostaje mrtvo slovo na papiru zbog same logike frakcijske borbe za prevlast unutar Politbiroa pa velik broj lokalnih kadrova ima svoje zaštitnike s više razine kojima se pružaju usluge važne za povećanje moći i političko preživljavanje u zamjenu za odriježene ruke u implementaciji vlastitih planova. Ovaj odnos decentralizacije i centralizacije financijske i monetarne politike jako dobro pokazuje da usprkos institucionalnim inovacijama unutar kineske političke ekonomije postoji ogromna važnost neformalnih kanala kroz koje se distribuira politička i financijska renta čija raspodjela ovisi o ravnoteži moći između različitih frakcija unutar Partije.⁷¹ Iz ovoga je vidljivo da se u kineskom pristupu financijskoj regulaciji javlja napetost među proturječnim mandatima koje središnji politički principal (Kineska komunistička partija) nalaže ostalim agentima (provincijama, regulatornim tijelima i financijskim entitetima). Naime, jedan od ciljeva kineskog središnjeg vodstva je zadobivanje kredibiliteta kroz izgradnju financijskih tržišta uz pomoć uvođenja regulatornih tijela koja rade na temelju najboljih međunarodnih praksi (Levy i Tal, 2012). Paralelno s tim pothvatom, političko vodstvo Partije odlučno je u zadržavanju političke kontrole nad tim istim tijelima i financijskim entitetima posredstvom partijske kadrovske politike (imenovanje i supervizija). Partijska tijela zadržavaju kontrolu u imenovanju ključnih izvršnih direktora čak ukoliko privatni kapital čini većinu dioničara kao što je to slučaj u Minsheng Bank. Stoga odabir menadžmenta i administrativne direktive pojačavaju utjecaj političkih kriterija u alokaciji kapitala (Heilemann, 2005).

⁷⁰ Dakle, moć nad imenovanjem i otpuštanjem nomenklature je ključna poluga u bilo kojem autoritarnom režimu. Kad je u pitanju kineski financijski sustav bitka oko imenovanja kadra bila je privremeno suspendirana od 1998. - 2003. pod vodstvom CFWC komisije, ali je nakon njezine disolucije 2003. ponovno latentno otvoren izazov imenovanja kao i posljedična borba različitih aktera za moć. Naime, CFWC je bila sastavljena od visokih partijskih dužnosnika koji su svoje iskustvo dugovali dugodišnjem radu u propagandi i organizaciji i koji su imali malo veza sa financijskim sustavom. Nakon ukidanja ovoga provizornoga tijela ponovno se javlja problematična veza između reguliranih i regulatora (regulatorna zarobljenost) zbog postojanja sustava rotacije partijske nomenklature.

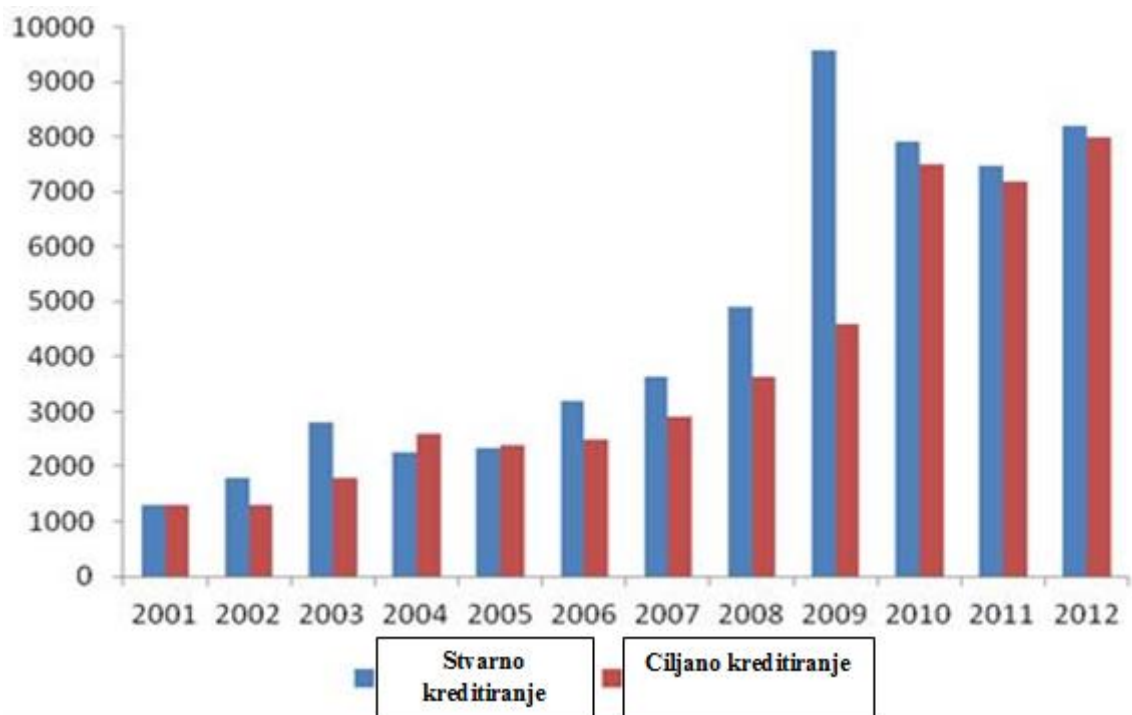
⁷¹ Ovaj rudiment decentraliziranog sustava ostao je na životu s obzirom na prirodu frakcijske politike i borbe za sukcesiju unutar političkog sustava koji nema transparentan mehanizam prijenosa vlasti i jasne indikatore moći.

Zadnji važan element u tumačenju neučinkovitosti reformskih pokušaja centralizacije monetarne politike i smanjenju nekontrolirane kreditne ekspanzije sastoji se u rangu financijskih institucija u odnosu na ostale aktere na popisu nomenklature. Vrlo važan primjer izvora konflikata u pristupu regulaciji financijskog sustava, kao i negativnih reperkusija financijskog produbljanja proizlazi upravo iz slabe pozicije financijskih institucija u situacijama stresnima po stabilnosti sustava. U financijskom sustavu vrlo zanimljiv primjer moguće je pronaći u birokratskom rangu regulatora i aktera podložnih regulaciji. Kineska bankarska regulatorna komisija (CBRC) ima ministarski rang i nadređena je velikim državno-komercijalnim bankama čiji direktori imaju rang vice-ministra dok na razini provincija obje strane zauzimaju isti rang što rezultira čestim otporom ogranaka državno-komercijalnih banaka provincijskim ekspoziturama CBRC-a (Martin, 2013).^{72,73} Odnos državnih poduzeća i državno-komercijalnih banaka također treba promatrati kroz njihovu poziciju u hijerarhijskom rangu. Naime, izvršni direktori četiri vodeće banke zauzimaju pozicije u rangu vice-ministra (Walter i Howie, 2011). U isto vrijeme mnogi izvršni direktori državnih poduzeća zauzimaju mjesto ekvivalentno rangu ministra. Iz ovoga proizlazi da su državno-komercijalne banke podređene ne samo Državnom vijeću, već su vrlo često i u podređenom položaju spram najvećih državnih poduzeća koja njihove depozite tretiraju kao 'kasicu-prasicu'.⁷⁴

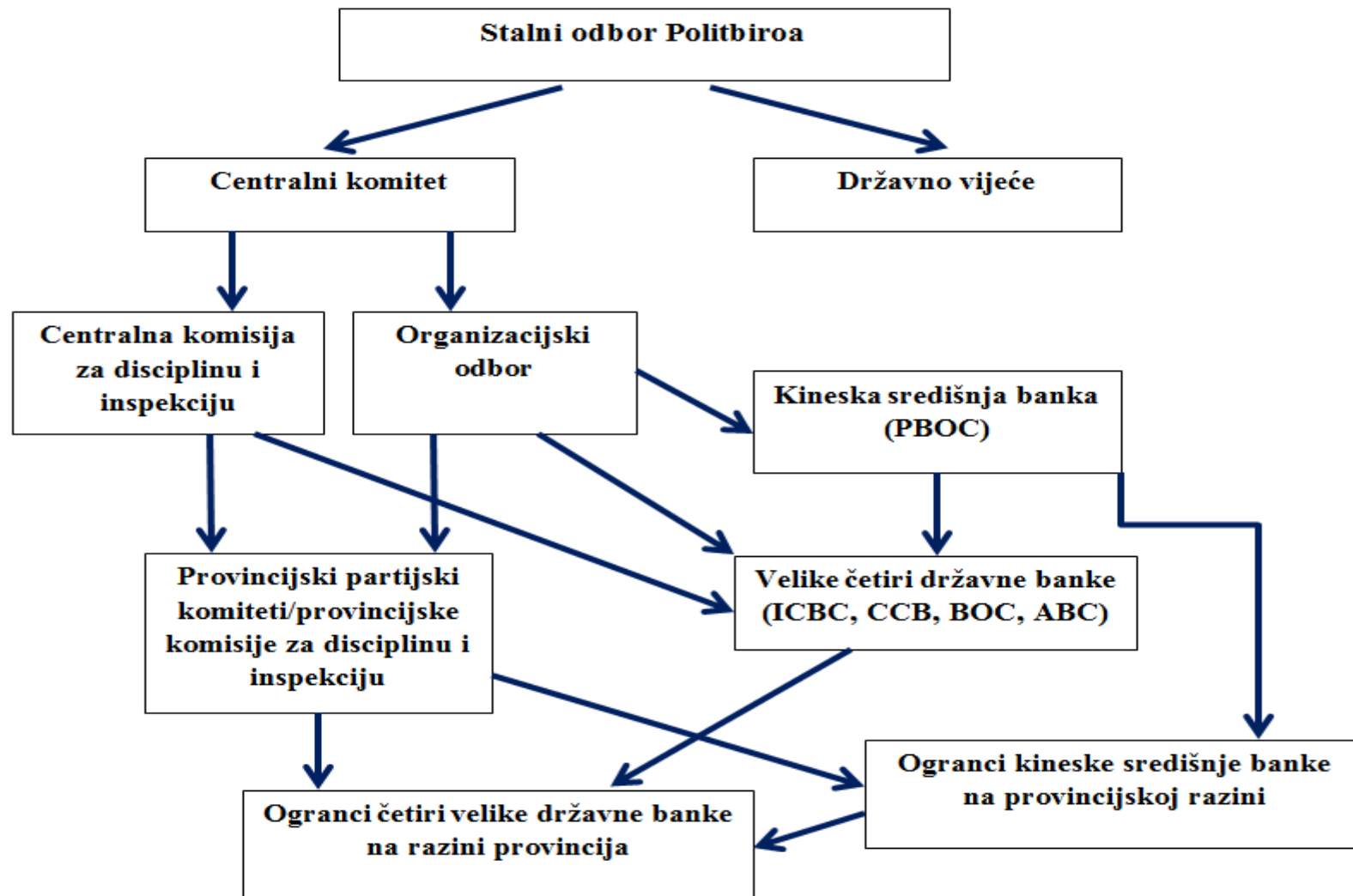
⁷² Jedno od rješenja za problem nekoherentnosti strukture makroekonomskog upravljanja svakako je ukidanje hijerarhijskog ranga za izvršne direktore i menadžment državnih poduzeća, financijskih institucija i sveučilišta. Zauzimanje pozicije koja je izjednačena sa rangom ministra uključuje veliki broj privilegija poput automobila do 71,000 dolara sa stalno raspoloživim vozačem, sredstva za kupovinu rezidencija do 223 m² i ekskluzivno zdravstveno osiguranje sa jednokrevetnim sobama u VIP bolnicama i svim računima pokrivenima od strane Ministarstva zdravstva. Sve ove privilegije vrijede do kraja života čak i nakon prestanka obnašanja dužnosti. Iz ovog je lako vidljivo zbog čega postoji veliki ulog za *insidere* i zbog čega su toliko ustrajni u obrani *statusa quo*.

⁷³ Npr. izvršni direktori vodećih državnih poduzeća po svojem rangu nadmašuju rang partijskog sekretara ili guvernera u geografskoj jurisdikciji u kojoj se nalazi poduzeće.

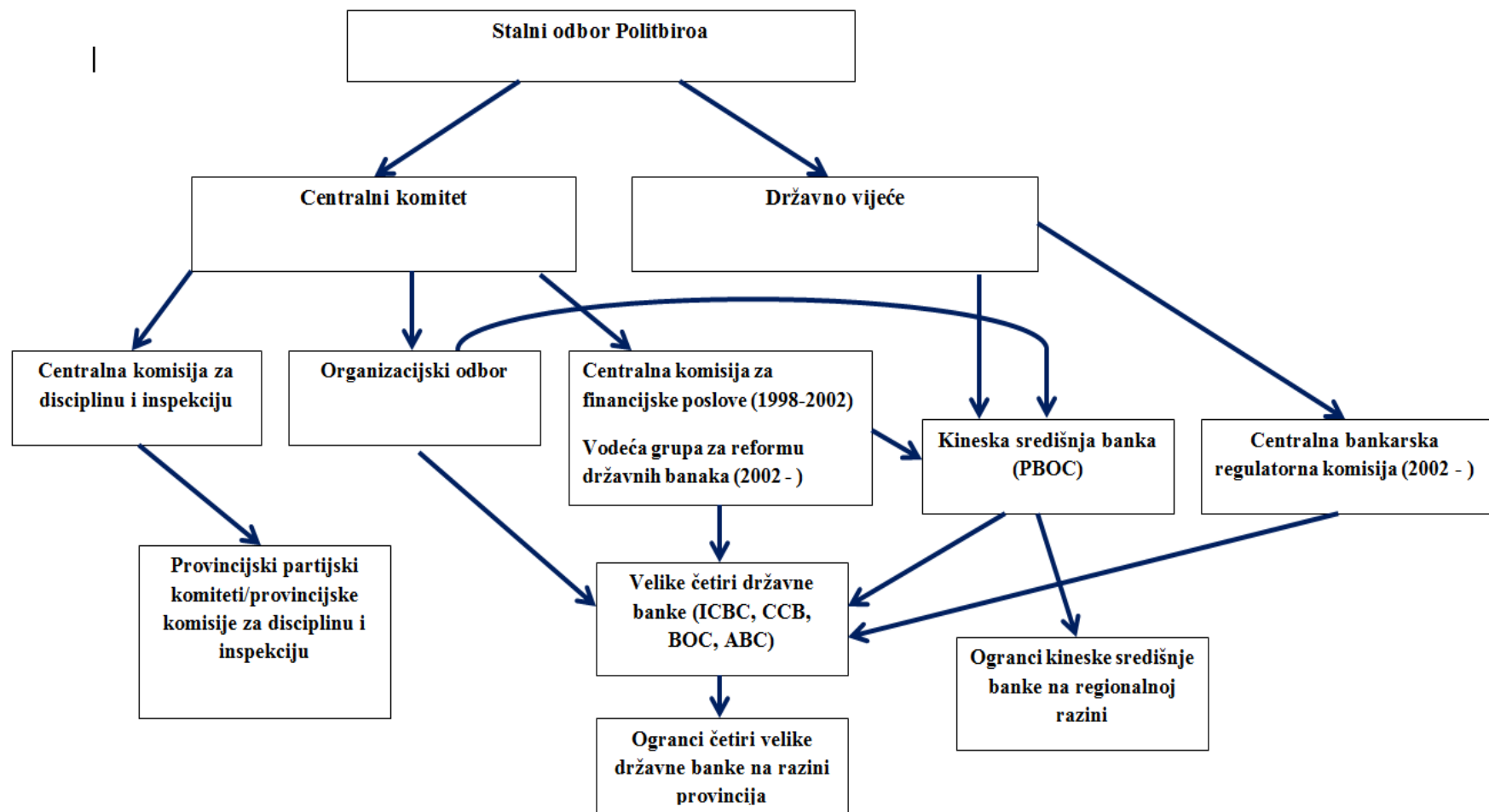
⁷⁴ Od nešto više od 120 državnih poduzeća pod formalnim nadzorom SASAC-a, 54 njihova izvršna direktora nalazilo se 2011. godine na listi središnje nomenklature i izravno su imenovani od strane Središnjeg organizacijskog odbora KKP (Walter i Howie, 2011).

Slika 22 Iz slike je vidljivo da od 2001. u većini godina obujam kreditiranja kineskog finansijskog sustava premašuje ciljani obujam postavljen od strane Politbiroa i regulatornih tijela. Izvor: INET China Economics Seminar (2013b)

Slika 23 Decentralizirana struktura kineskog financijskog sustava do 1998. Izvor: Shih (2008)

Slika 24 Centralizirana struktura kineskog financijskog sustava od 1998. Izvor: Shih (2008)

9.5. Analiza interakcije političke i financijske elite zadužene za koncipiranje monetarne i financijske politike primjenom modela ponude i potražnje

Mnogi naivni i neupućeni promatrači kineske ekonomske transformacije smatraju da je kinesko vodstvo monolitno, da je uspjelo potisnuti svoje privatne interese i da uvijek na prvo mjesto stavlja dugoročnu perspektivu razvoja Kine. Velik dio takvog shvaćanja definitivno proizlazi iz tehnokratskog shvaćanja politike u kojemu su donositelji ključnih odluka oslobođeni pritiska demokratske javnosti kao i uvjerenja o superiornosti posljedičnih ishoda (Shih, 2006). No, čak i u sustavu koji ima neupitan središnji politički autoritet kao što je sustav Kine preostaje problem koordinacije divergentnih interesa. Kolektivno gledajući, članovi Politbiroa imaju interes u tome da održavaju stabilne i visoke stope rasta s obzirom da znaju da na tome počiva najveći dio političke legitimnosti Kineske komunističke partije. Apstrahirajući ukorijenjene interese i borbu za prevlast različitih frakcija unutar Partije, oni su generalno otvoreni prema financijskim inovacijama koje promoviraju rast. S druge strane, individualno gledajući, svaki član Politbiroa želi naglasiti vlastito postignuće unutar portfelja zadataka koji su mu dodijeljeni i time ojačati svoju poziciju i ostaviti trajno *policy* nasljeđe (Shih, 2005).

Vrlo dobar teoretski okvir za analizu pokušaja koordinacije odlučivanja u pitanjima monetarne i financijske politike i objašnjenje ishoda koji stoje u napetom odnosu s ciljem efikasnosti i zadržavanjem političke kontrole može se pronaći u kvazi-tržišnoj analizi interakcije između pripadnika financijske i političke elite (Shih, 2005). Prema tom pristupu protagonisti financijske politike mogu se podijeliti na konzumente i proizvođače iste. Obje grupe, konzumenti i proizvođači imaju poticaj maksimizirati svoju moć i poziciju unutar sustava. Korisnici financijske politike na razini Politbiroa bez tehnokratske pozadine preferiraju politike koje pojačavaju impresiju uspjeha u sektorima koje pokriva njihov *policy*-portfelj, i to u najvećoj mogućoj mjeri. Njihov vremenski horizont rezultat je kratkoročne strategije, a ne bilokakve dugoročne orijentacije. Znajući za takav tip preferencija konzumenata, proizvođači specifičnih politika izlaze često sa prijedlozima politika koje u kratkom roku donose efektne i vidljive rezultate, ali rezultiraju trivijalnim i često štetnim posljedicama na dugi rok. S druge strane, čak niti 'tehnokrati' na čelu ministarstava ili regulatornih agencija nemaju nužno na umu interes svojih organizacija, već maksimizaciju moći unutar sustava (primjer Zhu Rongjia). Iz tog razloga pojedine politike mogu rezultirati naklonošću konzumenata, ali stvaraju ogromne probleme po kredibilitet organizacije i performanse cjelokupne ekonomije. Naklonost konzumenata očituje se u mogućnosti

povećanja vlastite organizacijske autonomije, financijskih resursa i prerogativa. Zbog toga za proizvođače politika postoji poticaj prisvajanja što većeg broja prerogativa u inter-organizacijskim borbama pri čemu su neki proizvođači politika poput PBOC-a, Ministarstva financija i Nacionalne reformske razvojne komisije (NDRC) u boljoj poziciji u odnosu na CBRC, CSRC (China Securities Regulatory Commission) i CICR (China Insurance Regulatory Commission).

Rezimirajući navedeno važno je ukazati da u svakom trenutku postoji kolektivni interes članova Partije za održanjem moći unutar sustava kao i pojedinačni poticaj za maksimizacijom vlastitog prestiža i pozicije. Poticanje financijskih inovacija i deregulativnih financijskih mjera koje u kratkom roku mogu znatno povećati stopu rasta svakako se uklapa u ovaj okvir, ali uz napomenu da političko natjecanje između različitih frakcija i agencija onemogućava radikalnu financijsku inovaciju. Na strani potražnje postoje članovi užeg vodstva koji žele politike koje će proizvesti željene političke i ekonomske ishode, a ponekad želja za nekom politikom nije usmjerena na maksimiziranje blagostanja ili osobnih financijskih isplata, već pukom željom za lošom politikom koja će diskreditirati konkurente za moć. S druge strane, na strani ponude nalaze se 'tehnokrati' sa manje ili jače naglašenim političkim ambicijama, ali nedovoljnom političkom infrastrukturom, koji kao u marketingu pokušavaju proizvesti potrebu za rješenjima koja su već pripremili (model kante za smeće) ili ih pripremaju za povećanje vlastite moći. Kroz ovaj teoretski okvir dobro se može promatrati splet pozadinskih utjecaja koji dovode do nekontroliranog financijskog produblivanja kroz interakciju financijskih i političkih elita.

9.6. Povezanost političke elite i financijskih institucija kroz analizu mrežnog upravljanja

Dakle, premda na papiru ICBC, BOC, CCB, ABC, CDB i druge banke izgledaju kao visoko individualizirani entiteti neovisni jedan od drugoga i premda postoje formalni kanali odgovornosti stvoreni po uzoru na zapadne financijske institucije ipak ih sve povezuje gusta mreža odnosa i veza koje proizlaze iz njihove ukorijenjenosti u sustav partijske nomenklature. Karijerna perspektiva svakog izvršnog direktora u bankama obuhvaćenih tim sustavom ovisi o pažljivom ispunjavanju partijskih direktiva i kriterija koji služe u procjeni stupnja njihove implementacije. Ovisno o postojećoj ravnoteži snaga unutar Politbiroa, financijska elita koja se može transformirati u užu političku elitu kao i obratno po principu kružnih vrata (engl. revolving door policy), dužna je uvažavati preferencije najužeg političkog vodstva po pitanju monetarne politike i obujma kreditiranja. Ukoliko se ekonomija nalazi u silaznoj fazi

poslovnog ciklusa i javljaju se naznake recesije koja bi mogla bitno umanjiti političku stabilnost tada je financijska elita u kontrolnoj orbiti Politbiroa dužna povećati kreditiranje i djelovati anti-ciklički. Međutim, problem u takvom pristupu krije se u vrlo neselektivnom kreditiranju instantno odobrenih projekata od strane NDRC-a što je bilo vidljivo kao reakcija na izbijanje globalne financijske krize 2008. godine, a slična praksa vidljiva je u svakom desetljeću kineskih ekonomskih reformi od njihove inauguracije.⁷⁵ Ipak, nakon intenzivne kreditne ekspanzije redovito se javlja problem porasta udjela loših kredita i potrebe njihovog saniranja i uklanjanja sa bilanci banaka na bilance 'loših banaka' u vidu AMC-a (Asset Management Companies). Stoga je u toj fazi ciklusa važniji kriterij evaluacije financijske elite inzistiranje na prudencijalnom pristupu odobravanju kredita i većoj efikasnosti u korištenju kapitala kao što je bilo vidljivo u reformi financijskog sustava započetoj nakon Azijske financijske krize koja nije zahvatila Kinu, ali je podgrijala strah da bi se tako nešto moglo dogoditi u budućnosti.

Kineska državna poduzeća i najveće banke nalaze se pod dualnim vodstvom države i KKP-a.⁷⁶ Kada je u pitanju država njezina prava vlasništva izvršava Komisija za nadzor i upravljanje državnom imovinom (SASAC) i suvereni državni fond *China Investment Corporation* (CIC), osnovan 2007.⁷⁷ Oboje igraju aktivnu ulogu, ali njihov utjecaj nije presudan. Na strani Partije ključnu riječ ima Središnji organizacijski odbor KKP koji odabire i imenuje izvršne direktore vodećih banaka i vodi računa o njihovoj evaluaciji i nadzoru. Prvi korak u odabiru izvršnih direktora vodećih državnih kompanija sastoji se u identifikaciji grupe pogodnih kandidata na temelju konzultacija, sugestija i preporuka od strane samih zaposlenika ('demokratska preporuka' ili *minzhu tujian*). U sljedećem koraku SASAC uz

⁷⁵ Mnogi financijski analitičari upozoravaju na sličnosti sa japanskim sindromom 1990-ih kada je velika količina financijskih sredstava završila u mostovima, cestama i željeznicama koje ne vode nikuda.

⁷⁶ U kineskom političkom sustavu KKP je i dalje integralni dio dualističke strukture moći zajedno sa državnim aparatom sa kojim tvori dvije različite, ali međusobno povezane hijerarhije koje koriste različite kontrolne mehanizme (Naughton, 2008). Državno-Partijski sustav seže od najviših ešalona sve do razine gradskih vlasti (čak i u državnim poduzećima). Partijski sekretar na svakoj razini ima više moći u kreiranju politika, dok je njegov administrativni suradnik (guverner, gradonačelnik, itd.) odgovoran za implementaciju i mobilizaciju financijskih resursa.

⁷⁷ U financijskom sustavu upravljanje vlasničkim udjelima države u vodeće četiri državno-komercijalne banke preuzeo je Huijin kao podružnica u 100-postotnom vlasništvu CIC-a. Kontrolu nad Huijinom ima Državno vijeće i on služi kao organizacijska struktura za transmisiju odluka Državnog vijeća u odluke banaka kao i agent koji bi trebao imati ulogu u promicanju prudencijalnog upravljanja financijskim sustavom kroz proces financijskih reformi.

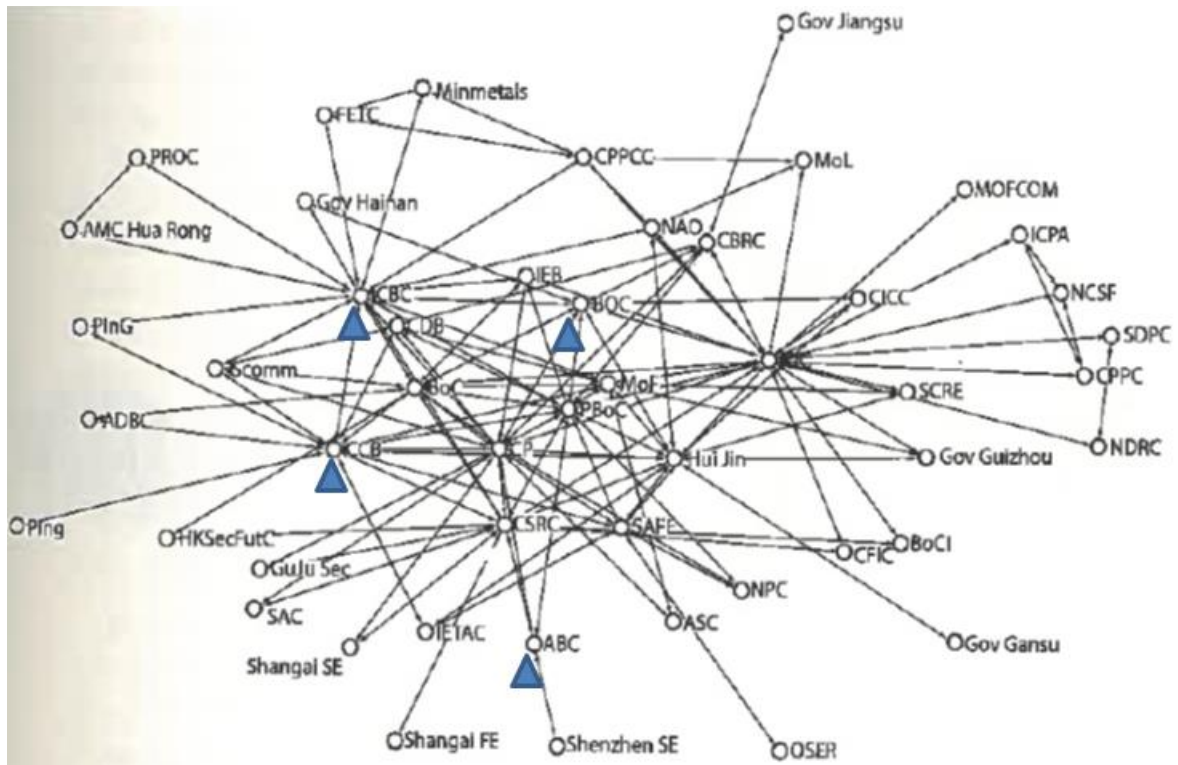
odobrenje Središnjeg organizacijskog odbora Kineske komunističke partije sastavlja listu od 10 vodećih kandidata koje zaposlenici rangiraju prema preferencijama. Ukoliko se Središnjem organizacijskom odboru KKP-a takav izbor ne sviđa moguće je ponovno ponoviti proces sve dok se ne izluče dva najizglednija kandidata od kojih će se Odbor odlučiti za jednoga (Cheng, 2012). Naravno da zaposlenici preferiraju imenovanje izvršnog direktora iz vlastitih redova jer im to omogućava veći utjecaj na njegove odluke, dok Središnji organizacijski odbor KKP-a i najviša razina vodstva (Politbiro) imaju u vidu strožu kontrolu nad operacijama poduzeća/banke ili jednostavno nagrađivanje političkih saveznika dotičnim mjestom (Brødsgaard, 2012). Premda izvršni direktori banaka mogu imati svoju vlastitu agendu kao što je postizanje što većeg profita i jačanje vlastite organizacijske infrastrukture, Središnji organizacijski odbor KKP treba jamčiti da u slučaju potrebe kreditne ekspanzije ili financiranja politički oportunih projekata bude zajamčena njihova lojalnost. Izvršni odbor direktora često nema mogućnost promijeniti tok stvari, već samo naknadno potvrđuje odluke donesene na najvišoj političkoj razini kada su u pitanju izvršne kompenzacije, stjecanje i prodaja vrijedne imovine i godišnji budžeti za državna poduzeća (Wei, 2013). Osim toga, članovi Partije u pravilu su imenovani na ključna mjesta unutar organizacijske strukture kako bi osigurali nesmetanu transmisiju direktiva i politika s više razine usprkos tome što su se Guo Suqing (CCB) i Liu Mingkang (BOC) u više navrata pred zapadnim medijima negativno izjašnjavali o sustavu Partijskog imenovanja.⁷⁸

Promatrajući menadžment ljudskim resursima u financijskom sustavu Kine Pistor (2013) se oslanja na bazu podataka koja uključuje 127 pojedinaca u 18 različitih financijskih entiteta. Od njih 127, njih 24 u isto vrijeme zauzima neku dodatnu poziciju unutar sustava. Od preostalih 103 koji ne zauzimaju preklapajuće pozicije njih 54 je u prošlosti služilo na nekoj drugoj poziciji. Dodatno analizirajući pozadinu tih 54 pojedinaca vidljivo je da je njih 39 imalo neku od pozicija u regulatornim tijelima poput PBOC, CBRC, SAFE, dok su ostali dolazili iz neke druge banke. U svojem istraživanju Katharina Pistor na primjeru proučavanja interakcija i funkcija 127 ključnih administratora i menadžera u kineskom financijskom sustavu pokazuje da je nakon većeg otvaranja državno-komercijalnih banaka prema

⁷⁸ Vrlo je zanimljiva transformacija Liu Mingkanga koji je za potrebe zapadnih medija uvijek naglašavao ono što su zapadni financijski analitičari, novinari i operativci htjeli čuti: otvaranje kineskog bankovnog sustava i usvajanje najboljih međunarodnih praksi poput Basela II, tj. činjenice da će Kina postajati sve sličnija Zapadu. U isto vrijeme takve izjave nisu dobrodošle za kućnu upotrebu s obzirom da je i on sam član Partije imenovan od iste pa kod kuće puno bolje zvuče osude liberaliziranog i dereguliranog financijskog sustava na Zapadu i veličanje izuma poput 'sinificiranog marksizma' (McGregor, 2010).

inozemstvu, nakon javnih ponuda njihovih dionica na inozemnim tržištima kapitala i djelomične promjene njihove vlasničke strukture, došlo do pomaka u strategiji njihovog upravljanja koja se od tada bazira na upravljanju ljudskim resursima (*Slika 25*). U identificiranju njihovog paralelnog obnašanja određenih političkih dužnosti ili prethodnog držanja političkih pozicija prije ulaska u upravljačke strukture financijskih institucija vidljivo je da je njihov karijerni put nadziran od strane Središnjeg organizacijskog odbora KKP-a. Uloga ove institucije nije ostatak maoističke prakse koja se igrom slučaja još nije uspjela ukloniti u procesu dugogodišnjih ekonomskih i financijskih reformi, već se radi o rješenju za problem kako osigurati kontrolu nad 'komandnim visinama' (engl. commanding heights) ekonomije u procesu reformi, ali i nakon njih. Usprkos obvezama koje je preuzela samim članstvom u WTO-u i liberalizaciji uslužnog sektora, uključujući i otvaranje prema inozemnim pružateljima financijskih usluga, KKP paralelno uspijeva integrirati svoj kadar na ključne pozicije unutar najvećih financijskih institucija, državnih poduzeća i regulatornih tijela.⁷⁹ Naglasak na principu lojalnosti koji je uravnotežen sa poticajima za napredovanje predstavlja neformalne mehanizme zadržavanja kontrole čak ukoliko formalni mehanizmi pružaju dojam da je Partija otpustila uzde i olabavila stupanj kontrole nad najvećim financijskim institucijama.

⁷⁹ Ulazak Kine u WTO rezultirao je samo sa udjelom od 2 % vlasništva stranih financijskih institucija nad financijskom aktivom usprkos uvažavanju principa ne-diskriminacije između domaćih i stranih ponuđača. Ovakva situacija proizlazi iz kineskog zadržavanja kapitalnih kontrola, reguliranih kamatnih stopa i nedostatka kreditnih registara tako da je zbog njihovog postojanja stranim financijskim institucijama teško i malo isplativo unositi i iznositi kapital iz zemlje potreban za obavljanje poslovnih operacija. U ovome je lako uočiti dvojak cilj KKP-a. S jedne strane radi se o preventivnoj mjeri sprječavanja špekulativnih destabilizacijskih učinaka priljeva i odljeva 'vrućeg novca' (engl. hot money) kao što je to bilo vidljivo u JI Aziji za vrijeme Azijske financijske krize. No, drugi razlog je čak važniji s obzirom na želju za održavanjem kontrole KKP-a nad cjelokupnim sustavom, a to je onemogućavanje da inozemne financijske institucije dugoročno povoljnijim uvjetima privuku domaće depozite i na taj način odsjeku izvor financiranja velikim državno-komercijalnim i ostalim politički relevantnim bankama koje kapital usmjeravaju prema politički sponzoriranim sektorima, projektima i poduzećima.

Slika 25 Katharina Pistor (2013) kroz pristup mrežnog upravljanja pokazuje stupanj kontrole bankovnog sustava od strane Kineske komunističke partije kroz sustav nomenklature koja implicira rotaciju kadrova između različitih pozicija unutar financijskog sustava. Plavim trokutom označene su četiri vodeće banke: ICBC, BOC, CCB i ABC. Iz strelica je moguće iščitati s koje pozicije su izvršni direktori došli u upravljačku strukturu banke i da li eventualno drže neku dodatnu funkciju u financijskom sustavu.

9.7. Fragmentirani autoritarizam kao stanje postmaoističke Kine

Kina je u procesu ekonomske transformacije, pogotovo u zadnjem desetljeću, prema analizi Cheng Lija (2012) stupila u fazu karakterističnu po kombinaciji 'slabe vlade i jakih interesnih skupina' koje prvenstveno utjelovljuju tzv. 'nacionalni šampioni' odnosno velika državna poduzeća i s njima povezani sektori. U novije vrijeme u Kini sve više cirkulira pojam *zongli guanbuliao zong jingli* (premijer ne može kontrolirati glavnog menadžera) koji opisuje ozbiljan izazov po administrativan kapacitet središnje vlade.⁸⁰ Važno je napomenuti da se najaktivnije interesne skupine u Kini koncentriraju oko dva *cluster*a. Prvi se sastoji od elite koja radi u državnim poduzećima sa monopolističkom/oligopolističkom pozicijom poput banaka, telekomunikacija, energetike, željeznica, duhana i brodogradnje, a drugi od aktera koji posluju u sektoru nekretnina u svoje ime ili djeluju kao posrednici za državna poduzeća, strana i privatna poduzeća. Imajući u vidu njihovu snagu i sustav poticaja lokalnih partijskih vodstava neminovan je nastanak koluzije između njih. Ovakav trend vrlo dobro objašnjava zbog čega dolazi do nekontroliranog financijskog produbljivanja sa svim njegovim negativnim posljedicama, odnosno zbog čega su makroekonomske politike u proteklih deset godina bile većinom neučinkovite, zbog čega u Kini i dalje dolazi do jačanja špekulativnih aktivnosti na tržištu nekretnina te je Vladi trebalo čak 13 godina da donese antitrustovski zakon koji je prepun izuzetaka. Premda je sustav moći u Kini centraliziran i kontroliran od strane KKP, kontrola nije apsolutna te nastanak i jačanje interesnih grupa dovodi do fragmentacije u procesu kreiranja specifičnih politika, tj. do pojave fragmentiranog autoritarizma (Lieberthal i Oksenberg, 1988).⁸¹ Naime, u vodećim državnim poduzećima i državno-komercijalnim bankama država je i dalje ključan dioničar i veto-igrač te Središnji organizacijski odbor KKP provodi kadrovsku politiku, ali imenovani kadar je također ukorijenjen u postojeću tržišnu strukturu i logiku te osim provođenja specifične politike pokušava slijediti vlastite ciljeve koji su u napetosti sa prvotnim zadatkom. Model

⁸⁰ U to se uklapa i pojam *heishehui* ili 'crno društvo' koji se odnosi na rastuću skupinu pojedinaca koji se odjevaju u crno, voze crne luksuzne automobile, prihode crpe iz neregistriranog dijela ekonomije i često imaju veze sa kriminalnim podzemljem.

⁸¹ Pojam je preuzet od Lieberthala i Oksenberga (1988) koji kineski sustav percipiraju na taj način zbog toga jer postoji sklonost da vertikalni birokratski entiteti dođu u sukob sa horizontalnom razinom teritorijalno definirane vladine administracije. *Policy-proces* u takvom kontekstu može se označiti kao inkrementalan, rastavljen i dugotrajan, usprkos izvanjskoj percepciji da kineski autoritarni sustav djeluje nesputano i da se u tome krije njegova ključna prednost.

'integriranog fragmentizma' u određenoj mjeri korespondira sa modelom birokratske politike u kojoj vođe birokratskih jedinica pokušavaju maksimizirati resurse koji se nalaze pod njihovom kontrolom (budžet, stupanj neovisnosti, veličina itd.). Iz takve konstelacije u slučaju Kine proizlazi porast korupcije, nepotizma, preferencijalnih politika za pojedine grupe i donošenje odluka u korist partikularnih interesa.⁸² No, usprkos svim dosadašnjim ekscesima, naročito u zadnjem desetljeću, Partijski sustav je relativno dobro integriran kroz sustav kontrole nomenklature koji održava ravnotežu između Partije i interesnih skupina. Suština sustava 'integriranog fragmentizma' kroz rotaciju partijskog kadra na različitim pozicijama unutar sustava, osim pokušaja poticanja meritokracije i implementacije politika, sastoji se i u prevenciji nastanka političke snage koja bi izazvala partijski monopol na političku moć (Brødsgaard, 2012). Ulogu financijskog sustava u tom pogledu najbolje opisuju Walter i Howie (2011):

Kineskim moćnim interesnim skupinama odgovara postojanje kompleksnog, ali primitivnog financijskog sustava u kojemu novac brzo mijenja ruke. Postojanje više proizvođača, regulatora, tržišta i pravila zamagluje porijeklo i odredište masovnih financijskih tokova. U takvom poslovnom okruženju 'nacionalni šampioni', članovi obitelji menadžmenta i ostali pripadnici upravljačke elite pljačkaju ogromna domaća tržišta i gomilaju ogromne profite. Sa nacionalnim monopolima ili još gore oligopolima, ove velike poslovne grupe ne žele promjenu niti vjeruju da je potrebna strana tržišna participacija. Na koji način Kina može koristiti antitrustovske zakone kada je Partija vlasnik monopola? Uvođenje stranih tržišnih aktera čini stvari kompliciranijima od jednostavnog promišljanja moguće vrijednosti koju bi oni mogli dodati, zašto uopće dijeliti bogatstvo? Ukoliko se je namjera Zhu Rongjia sastojala od učlanjivanja Kine u WTO u svrhu otvaranja stranoj konkurenciji i posljedične ekonomske promjene, čini se da je taj cilj s vremenom nestao iz vidokruga (Walter i Howie, 2011:240)

Postojanje *guanxija* kao iznimno važne neformalne prakse komplicira pitanje nedostatka efektivne odgovornosti i supervizije unutar političkog i financijskog sustava. Naime, baš kao što nižerangirani službenici i članovi Partije ovise o naklonosti više razine u

⁸² Dodatan element u objašnjenju uloge političke i financijske/ekonomske elite u povezanosti financijskog produbljivanja i dohodovne nejednakosti svakako se odnosi na postojanje nepotističkih veza između pripadnika obje elite koje je vrlo teško zasebno promatrati. Naime, ključne pozicije u pet sektora (financije, vanjska trgovina, poslovi s nekretninama, velike inženjerske operacije te osiguranje i ostale vrijednosnice) u 85% - 90% slučajeva zauzimaju djeca visokorangiranih dužnosnika (Hart-Landsberg, 2010).

procesu promocije i napredovanja tako i višerangirani i nadređeni službenici teže povećati svoju relativnu moć u odnosu na svoje pandane kroz izgradnju svoje klijentelističke mreže, pogotovo ukoliko nižerangirani iza sebe imaju uspjeh u podizanju lokalnih stopa rasta i potiskivanju masovnih incidenata. Sinergija djelovanja odozgo prema dolje i odozdo prema gore rezultira povezanošću financijskog produblјivanja i porasta dohodovne nejednakosti. Osim izgradnje vertikalnih mreža vrlo važnu ulogu ima i izgradnja horizontalnih mreža s ciljem jačanja pozicije u frakcijskim borbama za prevlast. Takav sustav građenja političkih koalicija prepun je nedostataka jer sprječava provođenje reformi i blokira anti-korupcijske istrage i smanjuje inklinaciju za suočavanje s istom s obzirom na 'efekt bumeranga'. Naime, pokrenuta anti-korupcijska istraga s ciljem eliminacije političkih protivnika ili pokušaja uvođenja reda vrlo lako može zahvatiti političke saveznike na horizontalnoj i vertikalnoj razini i proširiti se brzinom šumskog požara do samog pokretača istrage.

Situaciju fragmentiranog autoritarizma u nekoliko proteklih godina dodatno zaoštravaju neformalne i podzemne kreditne institucije. One su ponovno iznimno zaživjele nakon izbijanja globalne financijske krize s obzirom na iznimne karakteristike kineske političke ekonomije. Zapravo, one su uvijek bile prisutne u Kini (čak i u razdoblju maoizma) i igrale su ogromnu ulogu u financiranju rasta 1980-ih, ali njihova transformacija nakon izbijanja globalne financijske krize u kvantitativnom i kvalitativnom smislu nema presedana i o tome će biti detaljno riječi u poglavlju o financijalizaciji. Nakon analize interakcije političke elite i financijskih institucija provedene u ovoj cjelini moguće je utvrditi usku vezu između političke elite i financijskih institucija u postmaovskoj Kini koja utječe na karakter i intenzitet financijskog produblјivanja. Imajući na umu zaključak izveden iz empirijskog testiranja veze između financijskog produblјivanja i porasta dohodovne nejednakosti moguće je silogistički zaključiti da uska povezanost političke elite i financijskih institucija bitno determinira karakter i intenzitet dohodovne nejednakosti u NR Kini.

10. Financijske institucije i kreiranje novca kao važan izvor dohodovne nejednakosti

10.1. Konvencionalno objašnjenje teorije monetarnog multiplikatora

Konvencionalno objašnjenje teorije monetarnog multiplikatora zasniva se na premisama da središnja banka zemlje ima mogućnost kontrole nad ukupnom količinom novčane mase u ekonomiji kroz instrumente monetarne politike (naročito propisanu stopu obvezne rezerve) i da banke za odobrenje kredita moraju imati adekvatnu količinu depozita prikupljenu od strane svojih klijenata. Osim stope obvezne rezerve na mogućnost odobravanja kredita utječu i ostali faktori poput stope likvidnosti i razine bezgotovinskog plaćanja. Prema takvom shvaćanju na strani pasive treba se nalaziti veći iznos depozita od iznosa kredita na strani aktive. U skladu s tim objašnjenjem, višestruka ekspanzija bankovnih rezervi ili multiplikacija depozita ostvaruje se kroz recikliranje kratkoročnih novčanih sredstava posredstvom cjelokupnog bankovnog sustava određene zemlje. Depoziti se operacijama bezgotovinskog plaćanja transformiraju u nove depozite što rezultira multiplikacijom, tj. pozitivnim prirastom koji znači da sredstva odobrena u svrhu izdavanja kredita nadmašuju inicijalne depozite.

Za to nam može poslužiti sljedeći primjer u kojem pojedinac A dolazi u banku Y koja predstavlja banku prve generacije i odluči na račun položiti iznos od 1000 dolara. Ukoliko je stopa obvezne rezerve 10% to znači da je nakon tog koraka banka u poziciji da raspolaže sa 900 dolara viška sredstava na koje ne može ostvariti zaradu ukoliko ih ostavi neiskorištenima u svojem trezoru. Stoga je sljedeći korak odobravanje 900 dolara kredita potencijalnom korisniku koji će taj novac položiti ili uplatiti kao rezultat realizacije određene poslovne transakcije na račun banke druge generacije. Ta banka će ponoviti postupak i 90 dolara zadržati kao dio propisane rezerve, a ostatak od 810 dolara odobrit će u vidu kredita novom potencijalnom korisniku. Nakon toga na red dolazi banka treće generacije i nova podjela na 81 dolara obvezne rezerve i 729 dolara kreditnih sredstava. Na kraju nekoliko stotina transakcija dolazi do stvaranja ukupne kreditne aktivnosti od 10000 dolara na temelju inicijalnih 1000 dolara depozita u sustavu (Samuelson i Nordhaus, 2007). Naravno, proces multiplikacije može ići i u obrnutom smjeru ako iz nekog razloga dođe do podizanja depozita od strane klijenata banaka i njihovog pretvaranja u gotovinu, tj. proces negativnog prirasta. Prema toj teoriji matematički maksimalna granica kreditne ekspanzije određena je u gore navedenom primjeru koeficijentom 9, koji predstavlja faktor multiplikacije kredita (kreditni multiplikator) odnosno koeficijentom 10, koji predstavlja faktor multiplikacije depozita.

10.2. Osnovni elementi endogene monetarne teorije

U 'Povijesti ekonomskih analiza' u poglavlju koje se dotiče teme novca, kredita i poslovnih ciklusa Joseph Schumpeter znakovito je primjetio: *Ljudi godinama mogu biti savršeno upoznati sa određenim fenomenom i čak ga često doticati u svojim raspravama bez osvješćivanja njegovog pravog značenja i bez njegovog prihvaćanja u svoju opću shemu promišljanja* (Schumpeter, 1954: 1081). Upravo u ovome pitanju uloge novca i kreditnih mehanizama postoji ogromna diskrepancija između konvencionalne teorije objašnjene u prethodnom odjeljku, koja naglašava efikasnost, racionalnost i samo-regulaciju financijskih tržišta i činjeničnog stanja koje joj proturječi. Profesor Charles Goodhart sa *London School of Economics* u svojoj knjizi *Monetary Policy in Theory and Practice* konvencionalno objašnjenje kreditnog procesa karakterizira kao:

..toliko nepotpun opis procesa određivanja količine novca u ekonomiji da je ravan dezinformaciji. (Goodhart, 1984:188).

Stoga je neophodno u narednim redcima izložiti osnovne elemente endogene monetarne teorije. Endogena monetarna teorija stipulira da novac dolazi u optjecaj na temelju zahtjeva koji dolaze iz sektora realne i financijske ekonomije zbog rasta profitne stope te da se rezerve financijskog sektora šire ili kontrahiraju s ciljem akomodiranja potražnje za kreditima na što utječu očekivanja i kamatne stope. U sklopu tog pristupa moguće je konstatirati da 'zajmovi stvaraju nove depozite' i da posudba povećava sumu depozita dok otplata zajmova znači njihovo smanjenje. Prema tome, suma zajmova nije jednaka sumi depozita i banke ne trebaju povećati odgovarajući iznos depozita prije nego što izdaju zajam. Za razliku od Krugmanove pretpostavke o odobravanju kredita na temelju različitih intertemporalnih preferencija vjerovnika i dužnika, odnosno strpljivih agenata koji se suzdržavaju od potrošnje i nestrpljivih agenata koji odlučuju potrošnju financirati na dug, endogena teorija postulira da odobravanje novih zajmova ne dolazi na štetu smanjenja kupovne moći strpljivog agenta. Kupovna moć nestrpljivog agenta neposredno je uvećana na temelju procjene vjerovnika o njegovom kredibilitetu i posljedičnog kreiranja kreditnog novca (Keen, 2012). Argument za ovakav smjer promišljanja možemo pronaći u Schumpeterovom klasiku *The Theory of Economic Development* te knjizi Hymana Minskog *Stabilizing Unstable Economy*:

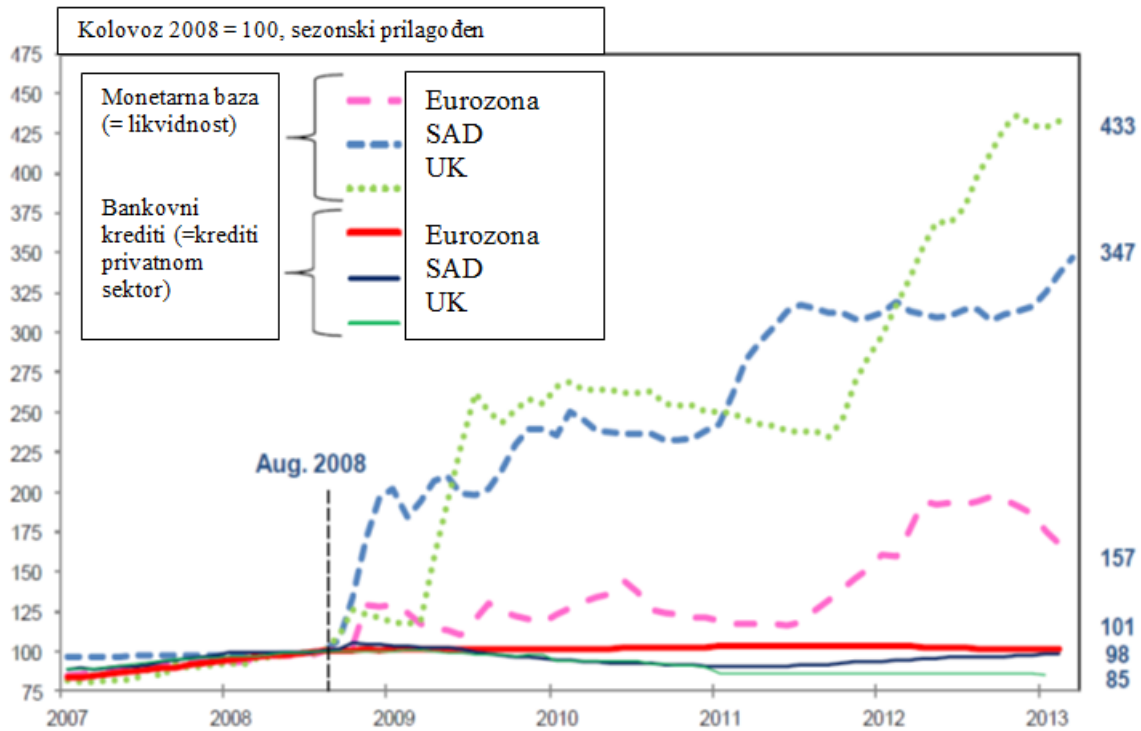
Ova metoda pribavljanja novca zapravo je kreacija kupovne moći od strane banaka...nije uvijek pitanje transformacija kupovne moći koja već postoji u nečijem posjedovanju, već stvaranje nove kupovne moći iz ničega. (Schumpeter, 1934: 73)

Bankarstvo nije posuđivanje novca jer da bi mogao posuđivati novac zajmodavac mora imati novac. Temeljna bankovna aktivnost je prihvaćanje, tj. garancija, da je određena stranka kredibilna (Minsky, 2008:256).

Dok banke u vrijeme krize mogu imati stvarne probleme koje im nameće ograničenje kapitalne osnovice, u većini zemalja solventna banka nije ograničena rezervama u financiranju i izdavanju kredita jer u normalnim okolnostima može nabaviti rezerve ili financiranje od strane središnje banke ili na međubankovnom tržištu. Banke nisu ograničene stopom obvezne rezerve i središnja banka ima vrlo ograničenu mogućnost kontrole nad emisijom kreditnog novca što znači da za razliku od neoklasične interpretacije procesa multiplikacije bankovnih rezervi na temelju monetarnog multiplikatora banke mogu umjesto kreditne piramide stvoriti kreditni mjehur. Dakle, banke proračunato slijede bilo koju profitabilnu priliku za izdavanje zajmova tretirajući pitanje financiranja u hodu i na agregatnoj razini kroz djelovanje cjelokupnog financijskog sustava. Eugen Fama i Kenneth French zaključili su da korelacija između razine investicija i promjene razine korporativnog duga potvrđuje pretpostavku da financiranje zaduživanjem ima ključnu ulogu u objašnjenju varijacije u stopi investicija kroz vrijeme. (Fama i French 1999: 1954). Osim toga, ovim zapažanjima važno je dodati da u bilo kojem trenutku u tako koncipiranom sustavu ukupna količina duga premašuje količinu novca u optjecaju (Kydland and Prescott, 1990). Zaključno, u kreditno-utemeljenoj ekonomiji postoje tri različita izvora agregatne potražnje:

1. Potražnja koja se derivira iz dohotka zarađenog prodajom dobara i usluga, a koji primarno financira potrošnju drugih dobara i usluga
2. Potražnja koju omogućava rastući poduzetnički dug kojim se financiraju investicije
3. Potražnja na temelju rastućeg 'Ponzi duga' koji financira kupovinu postojeće financijske imovine, a koja tek indirektno može utjecati na sferu realne ekonomije ukoliko prevlada 'efekt bogatstva' u odnosu na pokušaj špekuliranja ili čuvanja neto vrijednosti u dotičnoj kategoriji financijske imovine (Keen, 2012).

Sve konstatacije izrečene u gore navedenim odjeljcima mogu se potkrijepiti primjerom da je u Velikoj Britaniji 2006. godine omjer kreditnog novca i monetarne baze iznosio 80:1, dok je 2012. usprkos nekoliko akcija 'kvantitativnog olakšanja' *Bank of England* omjer iznosio 14:1 (Ryan-Collins *et al.*, 2012). Podatke za eurozону i SAD pokazuje *Slika 26*.

Slika 26 Povećanje monetarne baze ne vodi automatski do povećanja kreditnog novca i oporavka nakon kreditnog škripca što je vidljivo za sva tri aktera usporedbe: eurozону, Veliku Britaniju i SAD. Novi ciklus prvenstveno ovisi o efektu razduživanja te povjerenju i očekivanjima vjerovnika od pokretanja novog kreditnog ciklusa. Izvor: Koo (2013)

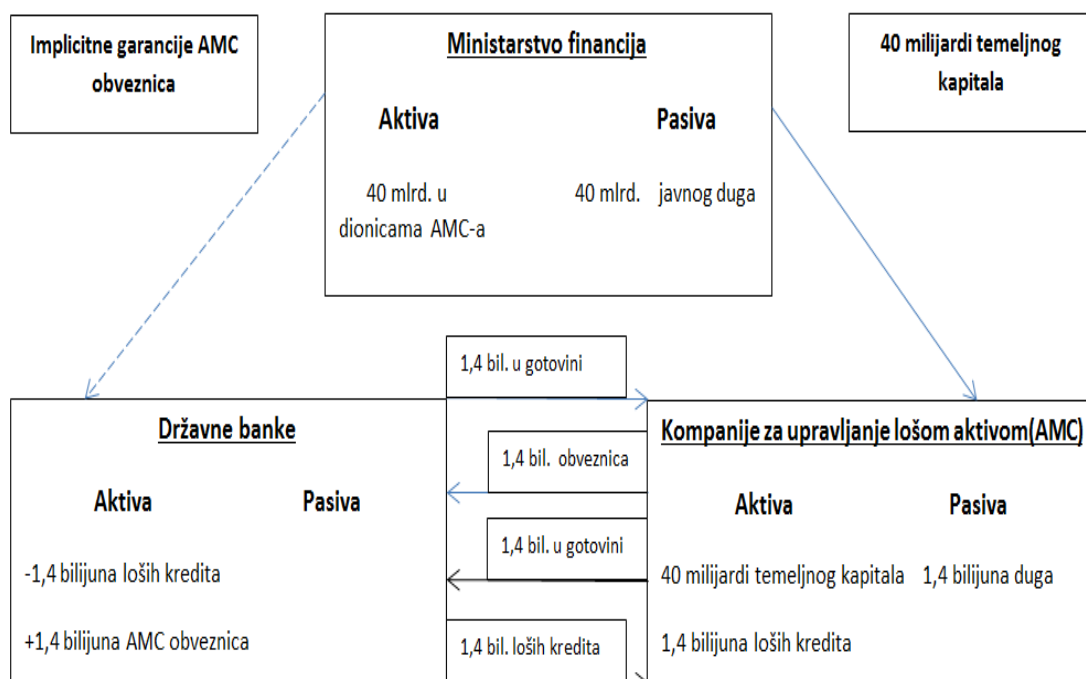
10.3. Argumenti u korist validnosti teze o postojanju bankovnog sustava u NR Kini koji se prema atributima uklapa u osnovne postulate endogene monetarne teorije

Empirijska potvrda zapažanja koja se uklapaju u gore navedenu i obrazloženu endogenu monetarnu teoriju u NR Kini dolazi iz detaljne analize njezinih financijskih i monetarnih podataka, a koji su već grafički predloženi na *Slici 6* i *7*. Krajem 2011. godine monetarni agregat M2 u Kini popeo se na 85,16 bilijuna RMB-a dok je bilanca kineske središnje banke iznosila 28,1 bilijuna što pokazuje da je velika većina kineske novčane mase stvorena transakcijama četiriju vodećih državno-komercijalnih banaka, dioničarskih banaka (engl. joint stock commercial bank) i aktivnostima 'bankovnog sustava iz sjene' (Trading Economics, 2013; PBOC China Stability Report, 2012). Osim toga, u podacima preuzetima iz financijske baze podataka Svjetske banke pod nazivom *Global Financial Development Database* moguće je vidjeti omjer kreditne aktivnosti prema depozitnoj bazi u NR Kini u periodu od 1985. – 2012. koji je višestruko u korist kreditne aktivnosti kroz cjelokupno reformsko razdoblje.

Zadnji i konačan empirijski dokaz u korist endogene monetarne teorije moguće je izvesti iz detaljnog objašnjenja pokušaja saniranja bankovnih bilanci vodećih kineskih banaka nakon posljedice bankovne krize koja je kulminirala 1998. godine sa iznimno velikim porastom udjela loših kredita (Shih, 2006). Naime, službeni podaci o lošim ili čak nenaplativim kreditima u Kini koncem 1990-ih kretali su se na razini od 30% dok su neslužbeni podaci govorili o udjelu od čak 50% (Shih, 2008). S obzirom na akutnost situacije kineski premijer Zhu Rongji zadužen za ekonomska pitanja i nositelj epiteta velikog reformatora osmislio je u najmanju ruku kreativno rješenje za sanaciju bankovnih bilanci. Imajući u vidu da je središnja vlada bila iznimno nesklona izdavanju državnih obveznica i direktnom spašavanju banaka novcem poreznih obveznika, grupa tehnokrata sa premijerom na čelu osmislila je rješenje u obliku osnivanja posebnih financijskih kompanija za preuzimanje loših zajmova sa bilanci četiri najveće državne banke (engl. AMC ili Asset Management Companies). Na temelju početnih 40 milijardi RMB-a temeljnog kapitala od strane Ministarstva financija za pokretanje četiri specijalna financijska entiteta ili 'loše banke', odnosno kompanija za upravljanje lošim kreditima (AMC), iste su izdale 1,4 bilijuna obveznica državnim bankama u problemima. Dakle, državne su banke generirale *ex nihilo* 1,4 bilijuna RMB-a gotovine. Nakon toga 'loše banke' iskoristile su novac dobiven u protuvrijednosti izdanih obveznica za otkup loše aktive/kredita sa bilanci najvećih banaka. Svaka od četiri banke dobila je jednu 'lošu banku' zaduženu za suradnju s njome pa je tako *Bank of China* dobila *China Orient AMC*, *Industrial and Commercial Bank of China* dobila je

China Huarong AMC, Agricultural Bank of China kompaniju China Great Wall AMC i naposljetku China Construction Bank kompaniju China Cinda AMC.

Svaka od četiri 'loše banke' osnovana je na temelju povelje koja je trebala regulirati njihov rad i ostvarenje cilja da se u roku od deset godina naplati najveći mogući dio loših kredita, a eventualna razlika pokrije novom emisijom državnih obveznica ili novom rekaptalizacijom banaka iz akumuliranih deviznih rezervi. Na ovakav 'kreativan' način 'loše banke' postale su skladište loših kredita, a postupkom su ušminkane bilance vodećih banaka i Ministarstva financija koje nije bilo opterećeno porastom duga jer se garancije izdane za obveznice 'loših banaka' prema državnim bankama nisu tretirale kao dio javnog duga (Slika 27). U svrhu realizacije kratkoročnih birokratskih interesa aktera zainteresiranih za akumulaciju moći unutar sustava došlo je do koncipiranja rješenja koje nimalo nije zahvatilo u meritum problema, a usput je omogućilo nastavak problematične sprege KKP-a i državnog bankovnog sustava. Ovaj primjer zorno pokazuje da se kineski financijski sustav prema kriteriju kreiranja novca kroz transakcije banaka koje podrazumijevaju nastanak novoga duga nimalo ne razlikuju od *modus operandi* banaka u razvijenim ekonomijama poput Velike Britanije, Njemačke i SAD-a.

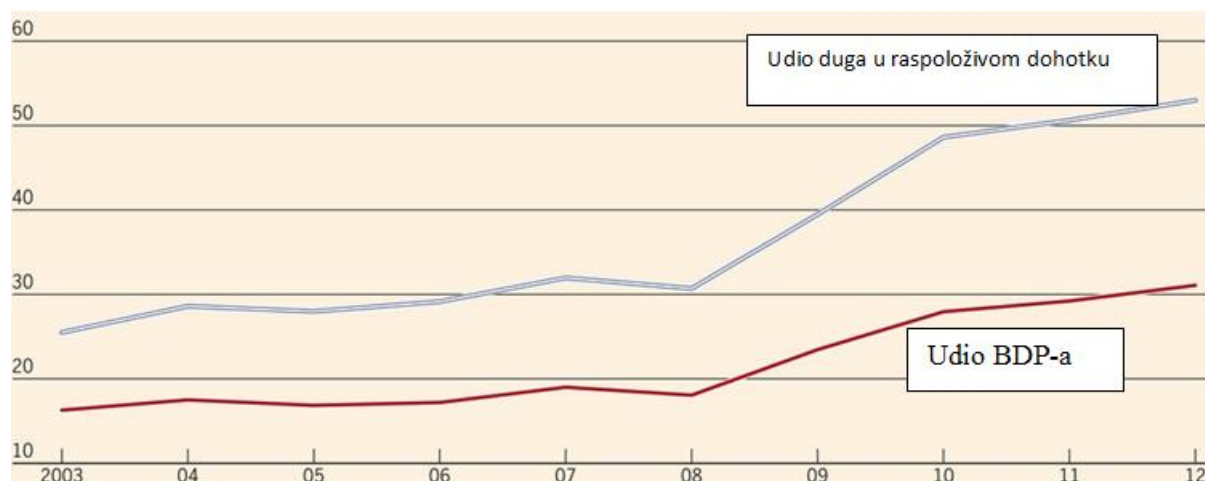
Slika 27 Nacrt postupka spašavanja državnih banaka kroz operacije 'loših banaka' preuzet je iz članka *Partial Reform Equilibrium, Chinese Style: Political Incentives and Reform Stagnation in Chinese Financial Policies*, autora Victora Shiha (2006).

10.4. Uloga endogene monetarne teorije kao jednog od izvora dohodovne nejednakosti

Način na koji proces stvaranja novca utječe na nejednakost može se objasniti pomoću dva kruga: 'krug novca' i 'krug duga'. Oni su pak uzajamno povezani zavišću i željom za oponašanjem onih koji inicijalno profitiraju od kreditne ekspanzije ('mimetički efekt'), kao i strahom/anksioznošću na relaciji bogati-siromašni oko pitanja redistribucije dohotka. Dakle, između procesa stvaranja kreditnog novca i porasta dohodovne nejednakosti posreduje nekoliko faktora. Ovaj kompleksan proces najbolje pokazuje *Slika 29*. Na njoj je moguće vidjeti međuodnos kreditne ekspanzije, financijske aktive, zaduženosti korporativnog i sektora kućanstava, kompenzacija u bankovnom sustavu, 'mimetike' i grupnog pritiska kao psiholoških mehanizama i političkog intervencionizma u kontekstu frakcijskog sustava bankovnih rezervi s djelomičnim pokrićem, opisanim u odjeljcima o endogenoj monetarnoj teoriji. Dohodovna nejednakost koja nastaje u inicijalnoj fazi 'kruga novca' kasnije se putem interakcije različitih mehanizama prenosi u 'krug duga'. Uzimajući u obzir mehanizme opisane u sljedećem odjeljku o endogenoj monetarnoj teoriji kao objašnjenju financijskih kriza, nekontrolirana kreditna ekspanzija povećava cijenu financijske aktive i ostalih kategorija imovine te se na taj način aktivira mehanizam 'pozitivne povratne sprege u uzlaznom dijelu poslovnog ciklusa. Izniman porast financijskih kompenzacija kroz ovaj proces dovodi do širenja dohodovnog jaza između onih sa boljim pristupom koristima kreditne ekspanzije, kojima mogu pristupiti kroz posjedovanje realne i/ili financijske imovine kao potvrđama na 'stvarno ili opipljivo bogatstvo', te onih čiji dohodak stagnira ili se čak smanjuje. S druge strane 'mimetički efekt' ili efekt oponašanja rezultira pojačanim zaduživanjem od strane kućanstava u svrhu smanjenja dohodovne nejednakosti. No, porast duga u sustavu još više će pogodavati onima koji kontroliraju sredstva kreditne ekspanzije. Mehanizam kojim se vrši redistribucija od donjih decila kućanstava prema gornjima su povećana kamatna plaćanja, dodatna kreditna ekspanzija koja omogućava porast kompenzacija unutar bankovnog sustava kao i isplate dioničarima (Hodgson, 2013).

U slučaju Kine, ovaj mehanizam u kojemu su naglašeni efekti oponašanja kao izvora nejednakosti tek je moguće u izraženoj mjeri prepoznati nakon izbijanja globalne financijske krize 2008. i kreditne ekspanzije koja je nastupila nakog toga. Dug kineskih kućanstava narastao je sa 18% BDP-a na više od 30% BDP-a u samo pet godina, a taj porast pratio je i rapidan porast udjela troškova servisiranja dugova kineskih kućanstava u odnosu na

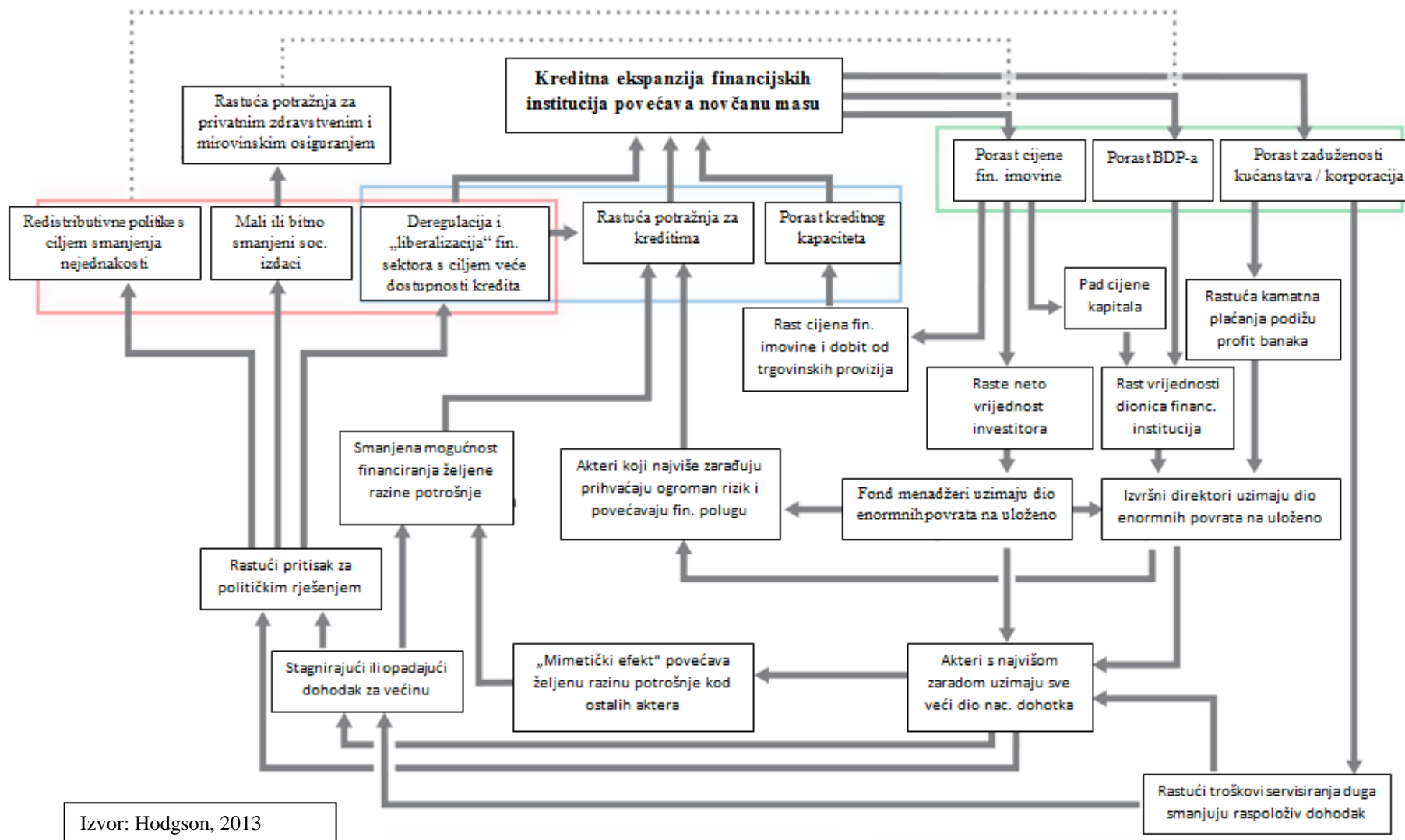
raspoloživi dohodak (Slika 28).⁸³ Osim ovoga relativno novijeg mehanizma potrebno se prisjetiti osnovnih elemenata izloženih u odjeljku o bankovnom sustavu NR Kine, od kojih se kao krucijalni argument ističe veličina kolaterala koja služi kao presudan kriterij u omogućavanju pristupa novim kreditima u fazi kreditne ekspanzije. Banke i njihova mogućnost stvaranja supstituta novca (tj. kreditnog novca) na taj način igraju presudnu ulogu u financijskom produbljanju koje djeluje u smjeru povećanja dohodovne i imovinske nejednakosti.

Slika 28 Usporedba duga kućanstava u BDP-u i udjela troškova servisiranja dugova u raspoloživom dohotku kućanstava. Izvor: Financial Times (2013)

⁸³ Ipak, spomenuti mehanizam prisutan je i kroz duže vrijeme prema istraživanju Xiaobo Zhanga i Shang-jin Wei (2011) objavljenom u *Journal of Political Economy*. Naime, zbog specifičnosti politike jednog djeteta i rezultirajućeg disbalansa između broja muškaraca i žena, na 'bračnom tržištu' nastala je oštra borba između muškaraca oko manjeg broja potencijalnih ženidbenih partnerica. Takvo stanje motivira njih i njihove obitelji da sagrade što veću ili kupe što više nekretnina kako bi bili što kompetitivniji i poželjniji ženici i tu je moguće na djelu vidjeti tzv. 'mimetički efekt'. Naravno da je i ovaj sociološki faktor dao dodatan impuls financijskom produbljanju i porastu nejednakosti na način da su oni sa boljim pristupom financijskim institucijama i većim kolateralom mogli daleko više profitirati u odnosu na konkurenciju.

Slika 29

10.5. Uloga endogene monetarne teorije u objašnjenju financijskih kriza

Gledajući kroz povijest, učestale financijske krize slijedile su slične obrasce neovisno o tome gdje i kako su se pojavile usprkos određenim elementima koje svaku krizu čine posebnom, što zapravo znači da njihov uzrok leži u samoj prirodi financijskog sustava. Eksterni šokovi poput tehnoloških inovacija i političkih kriza svakako imaju ulogu u potenciranju financijske ranjivosti i genezi krize, ali rukovodeći se logikom hipoteze o efikasnim financijskim tržištima i institucijama ne postoji razlog da destabiliziraju ionako stabilan *modus operandi*. Osim toga, pojava globalne financijske krize u samoj jezgri razvijenih i likvidnih tržišta zemalja OECD-a čini često ponavljanju tezu u zadnjih tridesetak godina, o nerazvijenoj institucionalnoj arhitekturi i krizi upravljanja kao ključnim uzrokom dosadašnjih kriza u zemljama u razvoju i tranzicijskim zemaljama, potpuno prozirnomo i neodrživom (Hudson, 2012). Standardan ortodokсни pogled na ulogu financijskog sustava obuhvaća nekoliko središnjih elemenata:

- Financijska inovacija i aktivnost su aksiomatski korisne.
- Beskonačno financijsko produbljivanje je korisno
- Rast kredita esencijalan je za nominalan porast BDP-a
- Frakcijski sustav ima mogućnost optimalne mobilizacije štednje i povećanja blagostanja kroz izgladivanje potrošnje tijekom životnog ciklusa

Ipak, financijska tržišta ne funkcioniraju po istoj logici kao i tržišta dobara i ostalih usluga s obzirom da često ne postoji jasna distinkcija između aktera koji kupuju i prodaju financijski proizvod, a pored toga često nisu ograničena određenim materijalnim faktorima poput produktivnosti, oskudnosti i troškova skladištenja i transporta koji bi mogli djelovati kao kočnica nekontroliranom povećanju cijena. To pokazuje i opservacija Henryja Calverta Simonsa:

U samoj prirodi sustava, banke će preplaviti ekonomiju sa supstitutima novca u vrijeme ekonomske ekspanzije i u konačnici prouzrokovati beskorisne pokušaje likvidacije (Simons, 1936).

Nemogućnost jasne distinkcije između ponašanja kupaca i prodavatelja predstavlja preduvjet za pojavu 'manija' kada većina investitora naslućuje povećanje cijena i broj kupaca nadmašuje broj prodavatelja. Nakon perioda manije slijedi 'panika' u kojem većina aktera projicira očekivanje značajnog pada cijena i potencijalni kupci rapidno nestaju sa tržišta. Sama euforija u periodu manije uzrokuje snažno očekivanje porasta cijena što je osnova za nastanak samoispunjavajućeg proročanstva. Dakle, za razliku od drugih vrsta tržišta, porast cijena određenog oblika financijske aktive ne obeshrabruje potražnju za njome već dovodi do upravo suprotne reakcije u periodu manije, dok u periodu panike dolazi do pada potražnje usprkos periodu rapidnog smanjenja cijena. Ovaj proces bio bi nemoguć ukoliko investitori u financijsku aktivu ne bi mogli povećati svoje isplate korištenjem financijske poluge, odnosno zaduživanjem. Ukoliko korisnici takvoga tipa kredita simultano koriste financijsku aktivu koja dobiva na vrijednosti kao kolateral, dolazi do nastanka pozitivne povratne sprege (engl. positive feedback loop) s obzirom da vjerovnici revidiraju procjene rizika na niže. Ovo pokazuje da postoji uska veza između potražnje za kreditima i njihove ponude od strane vjerovnika jer paralelno rastu u fazi ekspanzije, u uzlaznom dijelu poslovnog ciklusa, bez postojanja bilo kakvog endogenog mehanizma unutar financijskog tržišta koji bi djelovao kao stabilizator.

Prijelaz iz perioda manije u paniku nastaje u trenutku kada dolazi do promjene sentimenta i percepcije rizika među investitorima i financijskim institucijama, koji od 'bikovskog' mentaliteta poprima karakterna obilježja 'medvjeda'. Silazna faza donosi grubu korekciju i predstavlja uvod u deflacijski scenarij, a ponašanje ostaje podjednako iracionalno kao i u uzlaznoj fazi. Ova percepcija da su financijska tržišta inherentno nestabilna i potencijalno iracionalna izaziva pretpostavku ortodoksnog gledišta da su ona efikasna sama po sebi kao i da stabiliziraju cjelokupnu ekonomiju. Zapravo, pristup kreditu trebao bi djelovati anticiklički, omogućiti bolju intertemporalnu alokaciju kapitala i omogućiti 'izgladivanje' potrošnje kroz životna razdoblja u smislu da korisnici kredita mogu posuditi novac u vremenima oskudnosti kapitala i otplatiti ga s vremenom kada će na njih manje utjecati problem kapitalnog ograničenja. U skladu sa krajnje zanimljivom prilagodbom postulata neoklasične teorije na okolnosti moderne ekonomije 21. Stoljeća, valja naglasiti da prema toj liniji teorijske argumentacije financijski sustav i financijska tržišta imaju mogućnost discipliniranja kreatora ekonomske politike budući da će tržišta 'racionalno' procijeniti neodrživost politika koje ciljaju na podriivanje cilja ekonomske stabilnosti. Upravo se iz takvog gledišta konzekventno izvodi zaključak da financijski sustav nije potrebno previše sputavati regulatornim mjerama iznad određenog minimuma kao što su stope adekvatnosti

kapitala. No, iskustvo globalne financijske krize na početku 21.stoljeća uči nas da operacije financijskog sustava imaju iznimno veliku sklonost djelovanja u procikličkom smjeru i da su u većini zemalja poticale, umjesto ograničavale neodržive makroekonomske politike.

U ovo detaljno objašnjenje osnovnih mehanizama financijske krize uklapa se uz neka manja odstupanja i iskustvo Kine koja je od samog početka provođenja ekonomskih i financijskih reformi kraj svakog desetljeća dočekala sa iznimno lošim stanjem u bankovnom sustavu na rubu nesolventnosti, pri čemu su osnovni indikatori poput porasta kredita i ukupnog duga u sustavu naročito zabrinjavajući u periodu nakon izbijanja globalne financijske krize 2008. godine te o čemu će više riječi biti u narednom poglavlju koje se bavi fenomenom financijalizacije.⁸⁴ Ova tema je naročito važna i za debatu vezanu uz izgled demokratizacije političkog sustava o čemu će se raspravljati u zadnjem poglavlju koje će obrađivati (HG3). Važna je iz razloga što egzogeni šok poput financijske krize ima mogućnost djelovanja u smjeru demokratizacije sustava jer u tom slučaju dolazi do erozije političkog legitimiteta.

⁸⁴ Ukupan godišnji porast bankovne aktive u NR Kini nakon izbijanja globalne financijske krize jednak je porastu bankovne aktive u SAD-u kroz period od pet godina (Bloomberg, 2013b).

11. Financijalizacija kineske ekonomije

11.1. Faktori koji su doprinijeli pojavi fenomena financijalizacije

U zadnja dva desetljeća sve veća razina financijskog produbljivanja u zapadnim razvijenim ekonomijama naziva se financijalizacija. Zapravo, financijalizacija je pojam koji se često koristi u raspravama oko prirode i evolucije modernih inačica kapitalizma koje su se razvile u nekoliko proteklih desetljeća, a u kojima se naglo povećava korištenje financijske poluge i financijske institucije preuzimaju primat u odnosu na industrijsku i poljoprivrednu ekonomiju.⁸⁵ Epstein (2002) definira financijalizaciju kao rastuću dominaciju financijskih tržišta, financijskih motiva, financijskih institucija i financijskih elita u modalitetima upravljanja ekonomijom i njezinih najvažnijih institucija, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini. U slučaju zapadnih razvijenih zemalja govorimo o pojmu koji opisuje proces koji nastoji svesti sve vrijednosti kojima se vrši razmjena (opipljive i ne-opipljive vrijednosti, sadašnja i buduća obećanja) na financijski proizvod ili derivat financijskog proizvoda (Epstein, 2005; Krippner, 2010). U slučaju Kine definicija financijalizacije odnosi se na enorman porast važnosti financijskih institucija, financijskih tržišta i financijskih elita, ali treba imati na umu da se fenomen događa u kontekstu financijskog sustava koji je vrlo specifičan. Naime, on ima mnoga obilježja zapadnih financijskih sustava kao što to ukazuju Walter i Howie (2011), ali su ključne determinante u kontekstu kojih se događa rapidan porast likvidnosti: represivan financijski sustav sa kontrolom mobilnosti kapitala, u velikoj mjeri kontrolirane kamatne stope i daleko manji stupanj slobode i transparentnosti tržišta. U ovoj doktorskoj disertaciji koristit će se nekoliko indikatora koji mjere porast financijalizacije kineske ekonomije kao što su: porast dodane vrijednosti u BDP-u koja proizlazi iz aktivnosti financijskog sustava, rapidan porast profita financijskih institucija, omjer tržišne kapitalizacije izlistanih poduzeća u odnosu na BDP-a u komparativnoj perspektivi, omjer burzovnog prometa u odnosu na BDP-a također u komparativnoj perspektivi i omjer prosječnih cijena nekretnina i prosječnog godišnjeg dohotka u nizu kineskih gradova.

⁸⁵ Financijalizacija u kontekstu visoko razvijenih zapadnih financijskih tržišta podrazumijeva slabljenje stope akumulacije kapitala u realnom sektoru ekonomije i njezin pokušaj kompenzacije kroz postizanje jednako visokih ili viših profitnih stopa investicijama u financijske proizvode.

Fenomen financijalizacije nije nastao preko noći i njegovo nastajanje treba pratiti i povezati sa najvažnijim promjenama u globalnom financijskom sustavu u nekoliko proteklih desetljeća, što će biti cilj ovoga odjeljka. Sve do ranih 1970-ih privatni financijski tokovi imali su marginalno značenje u procesu recikliranja financijskih viškova prema zemljama u razvoju. Financijski tokovi prema njima, uz nekoliko izuzetaka poput Južne Koreje, odvijali su se putem službenih bilateralnih i multilateralnih kanala. Iznemada nakon Prvog naftnog šoka dolazi do dramatične promjene u smislu pravca, intenziteta i oblika njihovog kretanja. Pojava petrodolara koji su se držali u obliku depozita u središtu međunarodnog bankarskog sustava, a kojega su kontrolirale vodeće banke u razvijenim zemljama, označio je pomak prema recikliranju sve većih financijskih viškova u potrazi za novim investicijskim kanalima s obzirom na pad stope ekonomskog rasta u najrazvijenim zemljama pod teretom stagflacije. Do 1981. godine zemlje članice OPEC-a akumulirale su viškova likvidnosti u iznosu od 475 milijardi USD, a čak 400 milijardi bilo je deponirano na računima financijskih institucija u razvijenim zemljama (Chandrasekhar, 2010). Upravo je ovakav razvoj događaja, u kombinaciji sa značajnim padom porasta produktivnosti u razvijenim zemljama nakon inicijalnog zamaha poslijeratne rekonstrukcije i kontrakcijskih ekonomskih politika usmjerenih prema saniranju posljedica Prvog naftnog šoka, označio jačanje strukturne pozicije financijskih institucija u razvijenim zemljama. Međunarodni neto bankovni zajmovi u odnosu prema svjetskom BDP-u porasli su sa 0.7% 1964. godine na 8.0% 1981. godine, dok su 1991. iznosili značajnih 16.3%. U odnosu na volumen međunarodne trgovine međunarodni neto zajmovi porasli su sa 7.5% 1964. godine na 42.6% 1980., a 1991. godine brojka se penje na 104.6% (Chandrasekhar, 2010). Ojačana strukturna pozicija financijskih institucija u ključnim međunarodnim financijskim centrima rezultirala je politikom deregulacije njihovog djelovanja i sve manjeg ograničenja na mogućnost poticanja kreditne ekspanzije. U skladu sa postulatima endogene monetarne teorije objašnjene u prethodnoj cjelini, porast bankovnih rezervi nakon Prvog naftnog šoka pokrenuo je samo-perpetuirajući period kreditne ekspanzije uz kojega je paralelno rasla razina ukupne zaduženosti. Tako je u periodu između 2002. i 2010. ukupan globalni dug porastao sa 80 na gotovo 200 bilijuna USD, odnosno sa 280% na 340% globalnog BDP-a (Business Insider, 2011).

Dva dodatna procesa doprinijela su porastu globalne likvidnosti od 1970-ih i 1980-ih. Prvo, SAD je izgradio ogromne obveze prema međunarodnim vjerovnicima za vrijeme postojanja sustava iz Bretton Woodsa (pogotovo za vrijeme Vijetnamskog rata), a što mu je omogućila potražnja za dolarom kao izvorom likvidnosti u svrhu vršenja međunarodnih financijskih i trgovinskih transakcija. Rast eurodolarskog tržišta i povjerenja u dolar koji je

postao prihvaćen kao zlato omogućili su SAD-u postojanje mekih budžetskih ograničenja u njegovim međunarodnim plaćanjima što je rezultiralo ekspanzijom likvidnosti na međunarodnim financijskim tržištima. Drugo, promijenjena demografska struktura u razvijenim zemljama sa sve većim naglaskom stanovništva na štednji za umirovljenje potencirala je promjenu institucionalne strukture vezane uz ostvarenje mirovinskih prava.⁸⁶ Sve veće financijsko produblјivanje kroz povećanje depozitne osnove financijskih institucija i njihov deregulirani karakter dovelo je nakon nekog vremena do problema za bankovne i ne-bankovne financijske institucije zbog nedostatka dovoljno novih investicijskih prilika.⁸⁷ Nakon prolazne faze ekonomske ekspanzije u razvijenim zemljama temeljene na potrošačkim i stambenim kreditima (SAD u 1980-im i 1990-im), u nedostatku momenta rasta na domaćim tržištima, sve internacionaliziranije financijske institucije i korporacije počinju otkrivati nove prilike na tržištima u nastajanju. Financijski viškovi i želja za plasmanom nove likvidnosti pronalaze svoj put prema zemljama u razvoju u obliku izravnih stranih ulaganja i novih zajmova, što se pogotovo odnosi na zemlje koje odlučuju liberalizirati pravila prekograničnih financijskih tokova i omekšati propise koji reguliraju konvertibilnost domicilnih valuta.⁸⁸ Otvaranje Kine stranom kapitalu, naročito početkom 1990-ih, označilo je tektonsku promjenu globalne političke ekonomije.

⁸⁶ Smanjeni apetit javnih i privatnih aktera za financiranje mirovina koje se baziraju na shemi definiranog dohotka označio je pomak prema shemama temeljenima na definiranim doprinosima. Upravo je međudjelovanje navedenih promjena uvjetovalo rastuću potražnju za širokim portfeljom štednih instrumenata kao i višim prinosima što se manifestira u većem značenju institucionalnih investitora poput mirovinskih, investicijskih i novčanih fondova.

⁸⁷ Privremeni kanal za usmjeravanje viška likvidnosti i želje financijskih institucija za novim izvorima potražnje za kreditima otkriven je u privatnom sektoru, a ponovno je reaktiviran nakon prsnuća *dot-com* mjehura u SAD-u. Rapidan porast privatnog zaduženja uklapa se u priču o *privatnom kejnezijanzizmu* (Crouch, 2009). Nakon zamjene kejnezijanske paradigme o upravljanju agregatnom potražnjom instrumentima fiskalne politike, zbog problema koje njihovo pretjerano korištenje donosi u ekspanzivnoj fazi poslovnog ciklusa poput inflacije, krenulo se je u drugu krajnost (Streeck, 2011). Usprkos naglasku na monetarizmu kao novom pristupu koji je trebao omogućiti ekonomski rast kroz stabilan monetarni okvir i reguliranje količine novca u optjecaju, u praksi se je etablirao model *privatnog kejnezijanzizma*. Naime, on se je sastojao u održavanju ekonomskog rasta temeljem potrošnje i ulaganja u poslove povezane s nekretninama financirane zaduživanjem privatnog sektora, a ovaj trend kasnije je slijedio i javni sektor. Takav model implicite podrazumijeva da središnje banke nisu uspjele efektivno kontrolirati nastajanje nove novčane mase.

⁸⁸ Premda Kina nema punu konvertibilnost vlastite valute ona je s obzirom na njezino članstvo u MMF-u dužna osigurati stranim investitorima konvertibilnost zarade ostvarene u domicilnoj valuti u 'tvrdu' valutu i njezino slobodno iznošenje iz zemlje.

11.2. Ukorijenjenost Kine u globalnu financijsku superstrukturu

Koevolucija Kine i njezinog financijskog sustava sa globalnom financijskom superstrukturuom naročito se može povezati sa njezinim izvoznim modelom u kojemu je središnji naglasak na politici fiksnog tečaja koji je vezan uz dolar.⁸⁹ U tom smislu, u kontekstu održavanja fiksnog tečaja kao jednog od tri fundamentalna makroekonomska cilja (nezavisna monetarna politika, fiksni devizni tečaj i mobilnost kapitala), suficit ostvaren u dolarima kroz međunarodnu trgovinsku razmjenu koristi se za stvaranje novčane protuvrijednosti denominirane u RMB-u (renmimbi). Oslobođena likvidnost stvaranjem protuvrijednosti u RMB nije mogla i ne može biti adekvatno sterilizirana operacijama kineske središnje banke te je to vidljivo u sve manjem postotku izdanih obveznica PBOC-a u odnosu na ukupne devizne rezerve koje bi trebale igrati ulogu sterilizacije.⁹⁰ Početkom 2000. godine američke državne obveznice iznosile su samo 60 milijardi USD u portfelju kineskih deviznih rezervi, tj. oko 2% ukupnog javnog duga SAD-a koji je tada iznosio 3300 milijardi dolara. U međuvremenu je američki javni dug porastao na 12000 milijardi dolara (16700 ukoliko se u taj iznos uključe međuvladina potraživanja), dok je Kina povećala svoje držanje obveznica američkog Ministarstva financija na 1300 milijardi u srpnju 2013. Na taj iznos svakako treba dodati 700 milijardi dolara kineskih potraživanja prema kvazi-javnim agencijama SAD-a, hipotekarnim bankama *Fannie Mae* i *Freddie Mac*. Od ukupnih stranih potraživanja prema SAD-u kineska

⁸⁹ Jedini period koji predstavlja izuzetak je period između 2005. – 2008.

⁹⁰ Ovo ukazuje na usporavanje sterilizacije i sve manju mogućnost kontrole kreditnih tokova unutar Kine jer banke počinju raspolagati sa sve većom likvidnošću kao podlogom za novo kreditiranje. S druge strane, središnja banka ima ograničen manevarski prostor u sterilizaciji jer izdavanje veće količine obveznica smanjuje njezinu zaradu, a podizanje kamatnih stopa je politički teško izvedivo zbog dugova politički utjecajnog državnog i korporativnog sektora. Zadnja opcija koja je korištena više od 20-ak puta od izbijanja globalne financijske krize odnosi se na podizanje stope obveznih rezervi, ali uz nedovoljan uspjeh. Druga mjera za obuzdavanje kreditne ekspanzije koju u prvi plan ističu analitičari koji nisu upoznati s pogledom na financijski sustav iz perspektive endogene monetarne teorije odnosi se na omjer zajmova i depozita. Ipak, ono što zaboravljaju u svom objašnjenju to je da je omjer zajmova i depozita mjera likvidnosti, a ne mjera solventnosti. Visoki omjer sugerira da se banka previše oslanja u financiranju svojih poslovnih aktivnosti na kratkoročno volatilno kreditiranje umjesto na stabilan izvor dugoročnog financiranja u vidu štednih depozita. Time naravno riskira da bude uhvaćena bez dovoljno rezervi potrebnih za servisiranje svojih obaveza prema kreditorima, primoravajući je da prodaje svoju aktivu čak ispod cijene i što je može odvesti u bankrot. Čak ukoliko i banka ima značajne rezerve na desnoj strani svoje bilance to ne znači da ima zajamčen kapacitet koji joj omogućava apsorpciju svih loših zajmova i izbjegavanje bankrota. U Kini je dozvoljeni omjer zajmova i depozita za četiri velike banke 0,75.

potraživanja čine 22%, dok je njihov udio u ukupnim potraživanjima 11%. Kroz proces kupovine američkog javnog duga i recikliranja svojih viškova na tekućem računu bilance plaćanja u svrhu održavanja tečajnog pariteta prema američkom dolaru, Kina je 60% svojih deviznih rezervi vezala u američki dolar uz impresivnu stopu rasta od 28% godišnje (Roach, 2013; Monan, 2013)

Umreženost Kine u globalne financijske tokove usprkos restrikcijama po mobilnost kapitala vidljiva je i obrnutom smjeru (povećanju neto inozemne vjerovničke pozicije), tj. u činjenici da je postala važniji vjerovnik u Africi i Latinskoj Americi u odnosu na Svjetsku banku kao i u sve izraženijim kapitalnim ulaganjima izvan vlastitih granica. No, kineska ulaganja su primarno vezana uz razvijene zemlje. Ukupno polovica strane aktive korporativnog sektora i države koja ne otpada na devizne rezerve (1,5 bilijuna američkih dolara) odnosi se na potraživanja prema zemljama u razvoju. S druge strane, od deviznih rezervi središnje banke koje su početkom 2013. iznosile 3,2 bilijuna američkih dolara, gotovo su sve koncentrirane u razvijenim zemljama (zona dolara i eura) pa iz toga proizlazi da se na potraživanja prema zemljama u razvoju odnosi svega 15% kineske inozemne financijske aktive.

11.3. Domaća institucionalna konfiguracija koja pogoduje trendu financijalizacije

Dramatičan porast međunarodnih deviznih rezervi pogonio je enormnu ekspanziju domicilne valute temeljene na tim rezervama. Porast domicilne novčane mase na temelju jake kreditne ekspanzije učinio je kontrolu ponude novca iznimno teškom. Stoga je potrebno naglasiti da se ne-efikasnost monetarne politike od druge polovice 1990-ih može pripisati velikom broju promjena u financijskoj i monetarnoj sferi. Prvo, kapitalni tokovi imaju sve autonomniji karakter koji ne prate rast izvoza kao ključne komponente kineskog ekonomskog rasta pa je kontrola novčane mase za središnju banku postala gotovo nemoguća. Ukoliko se i PBOC kasnih 1990-ih pokušavao nositi s problemom porasta novčane mase kroz proces sterilizacije što je podrazumijevalo prodaju državnih obveznica, uskoro je takva strategija postala neizvediva zbog ograničene količine istih i pritiska na njezinu bilancu. Drugi razlog za smanjenje efikasnosti monetarne politike sastoji se u postupnoj deregulaciji i decentralizaciji kontrole nad bankama nakon izbijanja globalne financijske krize što je u praksi značilo da su provincijske i lokalne vlasti mogle utjecati na kreditiranje usmjereno prema njihovim projektima. Analizom prethodnih poslovnih ciklusa vidljivo je da su kineske banke u uzlaznoj fazi poslovnog ciklusa sklone izdavanju veće količine zajmova od kojih su

mnogi upitne i problematične kvalitete (porast loših kredita). Kao rezultat takve prakse komercijalne banke s vremenom su postale sve zabrinutije pitanjem sigurnosti zajma u odnosu na pitanje profitabilnosti. Posudbe državnim poduzećima premda ne-efikasne i uz visoke oportunitetne troškove, najčešće pod pritiskom nomenklature, postale su preferirani izbor za visoko pozicionirane bankare.

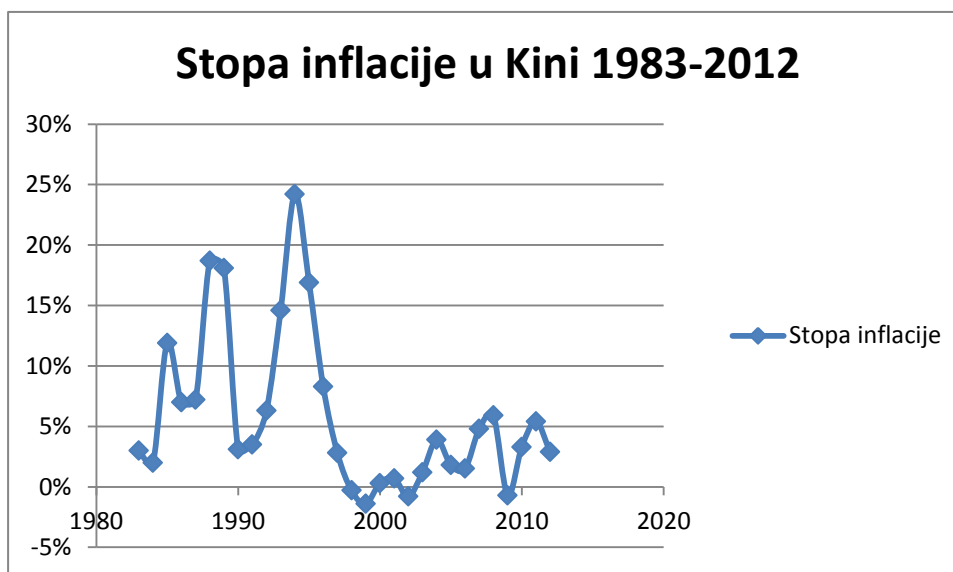
Neizostavan element u objašnjenju domaćih faktora koji pogoduju jačanju financijalizacije svakako je financijska represija.⁹¹ U kontekstu represivnog kineskog financijskog sustava aktivna kamatna stopa ima ograničenu mogućnost prilagodbe za specifičan omjer rizika i povrata na uloženo pa stoga visina realne kamatne stope stimulira pretjerano investiranje od strane aktera koji imaju najbolji pristup kreditnim sredstvima.⁹² U svrhu izbjegavanja rastuće stope inflacije i stvaranja špekulativnih mjehura monetarne vlasti su inzistirale na određivanju kreditnih kvota za svaku godinu.⁹³ *Slika 30* pak pokazuje nedostatnu učinkovitost takvog pristupa iz perspektive učinkovitog kontroliranja stope inflacije. Mnogi autori poput Joe Zhanga (2014) nastanak kineskog 'bankovnog sustava iz sjene' pripisuju isključivo financijskoj represiji. No priča je puno kompleksnija jer se problem ne sastoji isključivo u regulaciji konvencionalnog bankovnog sektora kroz ograničenja koja nameće financijska represija, već se je paralelno odvijala i deregulacija netradicionanih bankovnih poslova kao i ne-bankovnih financijskih entiteta (INET China Economics Seminar, 2013b). Negativna realna kamatna stopa postojala je kroz značajan broj godina kineske ekonomske transformacije i uvijek je postojala potražnja za kategorijom financijskih proizvoda koji omogućavaju više prinose, ali tek je financijska deregulacija nakon 2004.

⁹¹ 2004. godine ukinut je plafon na visinu aktivne kamatne stope, ali je pod ostao nepromijenjen. Naime, postoji vrlo mala mogućnost devijacije aktivne kamatne stope od strane državno-komercijalnih banaka i to maksimalno za 30%. No, usprkos činjenici da je je plafon ukinut postoji čitav set političkih poticaja za kreditiranje državnih poduzeća s obzirom da su reformom 1998. menadžeri i direktori banaka učinjeni osobno odgovornima za loše kredite (Schüller, 2003b). To naravno nije spriječilo proliferaciju loših kredita zbog strukturnih karakteristika i logike kineske političke ekonomije jer je menadžerima i direktorima banaka bilo daleko lakše opravdati loše kredite državnim poduzećima na kojima su ionako inzistirali njihovi nadređeni.

⁹² Kineski financijski sustav obilježava kontekst kapitalnih kontrola, fiksiranih kamatnih stopa (izraženije na strani depozita) i odsustva značajnijeg stranog vlasništva u financijskom sektoru (oko 2%). Dakle, radi se o jednom poprilično zatvorenom i autoreferencijalnom sustavu u kojemu pokušaj rješavanja problema u jednom dijelu sustava generira nastanak problema u nekom drugom dijelu.

⁹³ Kroz najveći dio perioda kineskih ekonomskih reformi ukupna kreditna ekspanzija bila je veća nego predviđena i ciljana od strane monetarne vlasti. *Slika 22* već je pokazala period od 2001. do 2012. godine u kojemu je samo u 2003. i 2004. kreditna ekspanzija bila manja od ciljane.

godine i višak likvidnosti nakon izbijanja globalne financijske krize stvorio konfluenciju faktora pogodnih za razvoj 'bankovnog sustava iz sjene'.⁹⁴

Slika 30 Kineska stopa inflacije u periodu od 1980. – 2012. Stope inflacije bile bi i više u zadnjem desetljeću reformi kojega povezujemo s pojavom fenomena financijalizacije i kreditne ekspanzije, ali velik dio cijena je administrativno reguliran pa je prava stopa inflacije sigurno viša, naročito kad je u pitanju cijena prehrambenih namirnica što je politički iznimno osjetljivo pitanje. Izvor: World Development Indicators

11.4. Financijalizacija kineske ekonomije nakon izbijanja globalne financijske krize 2008.

U periodu od 2007. godine na Kinu otpada 40-50% rasta šire novčane mase u 16 najvećih svjetskih ekonomija. U tom razdoblju pa sve do 2012. zabilježen je skok sa 5,47 bilijuna na 14,49 bilijuna američkih dolara. Taj porast valja staviti u kontrast sa podatkom da Kina zauzima 10-12% globalne ekonomije (Pettis, 2012). O enormnom porastu likvidnosti vrlo ilustrativno govori *Slika 31*. Kao reakcija na financijsku represiju i naglo povećanje likvidnosti nakon izbijanja globalne financijske krize javljaju se nove kategorije financijskih proizvoda u sklopu 'bankovnog sustava iz sjene' kao i u konvencionalnom bankovnom sustavu, koji je kroz kompleksne financijske transakcije povezan sa tim istim nereguliranim ne-bankovnim sustavom.

⁹⁴ Zanimljivo je napomenuti da je negativna realna kamatna stopa bila viša 2004. nego 2009. godine pa ipak nije došlo do proliferacije 'bankovnog sustava iz sjene' što upućuje na to da je priča puno složenija.

Ovaj moment pokazuje vrlo dobro da sa otvaranjem Kine i postupnom integracijom u globalno tržište kapitala i jačanjem domaćih interesnih skupina Partija više ne može u potpunosti kontrolirati financijske poluge zemlje bez suočavanja sa značajnim rizicima. Nakon izbijanja globalne financijske krize, usprkos početnom uspjehu u mobilizaciji financijskih resursa u svrhu anti-cikličke kreditne ekspanzije, u hodu su se javili rizici kroz nastanak novih financijskih proizvoda zbog viška likvidnosti. Osim toga, Partija preko financijskih institucija poput PBOC-a i Ministarstva financija ima još manji manevarski prostor u kontroli količine novca u sustavu korištenjem instrumenata poput sterilizacije i stope propisanih obveznih rezervi o čemu je već bilo riječi. Govoreći o novim financijskim proizvodima svakako valja ukazati na proizvode pod imenom 'proizvodi za upravljanje bogatstvom' (engl. wealth management products) koji nude priliku za izbjegavanje ograničenja kojega nameće kontekst financijske represije s obzirom na daleko više stope povrata na uloženo u novom inovativnom tržišnom segmentu. No, problem sa tom kategorijom proizvoda sastoji se u njezinoj netransparentnosti, špekulativnom karakteru u smislu da se uloženi novac prelijeva u kupovinu postojeće aktive umjesto u financiranje novih investicija i problematičnim shvaćanjem investitora da iza svih investicija stoji implicitna garancija države i poreznog obveznika imajući u vidu značajan angažman državno-komercijalnih banaka. Izniman porast ove kategorije financijskih proizvoda pokazuju sljedeći brojevi. Od prvog kvartala 2010., preko prvog kvartala 2011., prvog kvartala 2012. pa sve do četvrtog kvartala 2012. godine vidljiv je njihov rapidan porast: 2,2 – 3,1 – 5,1 i 7 bilijuna RMB-a (China Economics Seminar, 2013b).

U Kini u nekoliko proteklih godina prema analizi Gurufocusa (2012) do izražaja dolazi trend financijalizacije i najvažniji indikatori koji ukazuju na neodrživu kreditnu ekspanziju su:

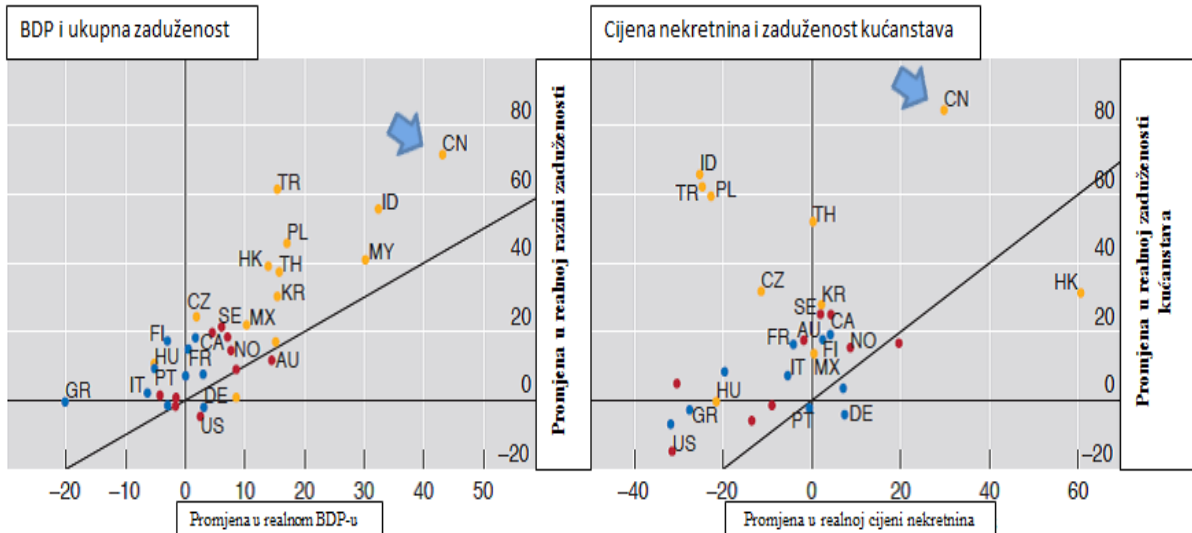
- Moralni hazard (široko ukorijenjeno mišljenje da će središnja vlada jamčiti za sve zajmove u financijskom sustavu)
- Konstantno recikliranje nenaplativih ili samo djelomično otplativih kredita
- Financiranje povezanih entiteta (praksa da lokalne vlasti osnivaju specijalne financijske entitete koji dobivaju kredite lokalnih banaka, engl. related-party transaction)
- *De facto* financijska liberalizacija (pojava i brz rast 'bankovnog sustava iz sjene')

- Ponzi financijske sheme (potreba za konstantno rastućim cijenama financijske aktive i povezanih proizvoda kako bi se sredstvima novih investitora financirao povrat na uloženo prethodnim investitorima)
- Upotreba posebnih financijskih entiteta koji bankama omogućavaju sakrivanje rizika sa svojih bilanca (zamagljivanje stupnja financijske poluge)
- Rizik maturiteta zajmova i problemi povezani s financiranjem (financijski entiteti koriste kratkoročne izvore financiranja da bi financirali projekte s dužim periodom povrata)
- Rizik zaraze između formalnog i ne-formalnog bankovnog sustava ('bankarski sustav iz sjene')
- Široko rasprostranjene financijske prevare i korupcija (od napuhivanja vrijednosti kolaterala do prodaje financijskih proizvoda pod lažnim navodima)

U usporedbi sa 2004. godinom u 2009. postojale su pogodne okolnosti za nastanak ne-bankovnih financijskih institucija kao što je izrazito jaka kreditna ekspanzija i tek je ona omogućila daljnji razvoj onoga što je započeto 2004. deregulacijom 'proizvoda za upravljanje bogatstvom' pod pokroviteljstvom CBRC-a. Ono što je znakovito to je da je prvi takav proizvod lansiran od strane *Everbright* banke u srpnju 2004., dva mjeseca prije službene autorizacije 2005., što ukazuje na zanimljiv međuodnos između financijske i političke elite. CBRC je tada izdao smjernice za dotične proizvode koje su se odnosile na ostale komercijalne banke. Ova anegdota pruža uvid u heterogenost preferencija unutar Partije po pitanju deregulacije i liberalizacije financijskog sustava i nemogućnosti apsolutne kontrole važnih procesa što zajedno pruža priliku nastajućoj financijskoj eliti da iskoristi slobodan prostor i svojim odlukama trasira put prema financijalizaciji ekonomije (China Economics Seminar, 2013b). Od 2010. postoje ograničenja na kredite koje mogu dobiti *developeri* od strane banaka što predstavlja mjeru koja cilja na ispuhivanje špekulativnog mjehura na kineskom tržištu nekretnina. No, kvote i restrikcije na takvu vrstu kredita stvorili su ogromnu potražnju za njima posredstvom neformalnih kanala koji nisu toliko regulirani ('bankovni sustav iz sjene'), pogotovo od strane korisnika koji su se nalazili/nalaze na negativnom teritoriju kada je u pitanju njihova neto-vrijednost i rentabilnost upravljanih projekata. Ovakva situacija može se elegantno opisati drevnom kineskom poslovicom da je lako štedljivost zamijeniti obiljem,

ali suprotno nije slučaj. Osim toga, s druge strane nalaze se štediša koje žele viši povrat na uloženo nego što bi to bio slučaj sa štednjom u formalnom bankovnom sustavu. S obzirom na ojačanu konkurenciju u neformalnom sektoru u utрку su se uključile velike državno-komercijalne banke i ostale dioničarske banke jer nisu željele dopustiti odljev depozita i slabljenje njihove kapitalne baze, na načine koje nisu mogli kontrolirati niti regulatori (STRATFOR, 2013b).

2010. godine sa naglim bujanjem špekulativnih aktivnosti pod utjecajem prevelike količine likvidnosti u sustavu CBRC je pokušao natjerati banke da svoje izvanbilančne aktivnosti koje provode kroz specijalne entitete ponovno vrata na svoje bilance u svrhu kontrole rasta kreditne ekspanzije. No, pokušaj regulacije nikada ne treba izjednačavati sa njezinim ishodom jer su i nakon toga trustovske kompanije i ostali oblici specijalnih entiteta nastavili rasti zaprepašćujućom brzinom. Ukoliko je aktiva trustovskih kompanija 2010. godine iznosila svega 3 bilijuna RMB-a, ta brojka se je do ožujka 2013. popela na 9 bilijuna. U isto vrijeme kineske komercijalne banke počele su razvijati 'proizvode za upravljanje imovinom' (engl. wealth management products) zahvaljujući dodatnoj deregulaciji od strane CSRC-a krajem 2012. U periodu od kraja 2012. do ožujka 2013. godine kumulativ dotične aktive povećan je sa 1,89 na 3 bilijuna RMB-a. Iz ovih podataka vidljivo je da postoji disharmonija između različitih regulatornih agencija u kineskom financijskom sustavu s obzirom na različite interese koje zastupaju. Vidljiv indikator disharmonije sastoji se u činjenici da je 2011. PBOC počeo objavljivati podatke o ukupnom socijalnom financiranju koji imaju za cilj pružiti daleko širi uvid u izvore novog kreditiranja s ciljem da se sa PBOC-a skine moguća odgovornost za rastuću inflaciju i s ciljem da se pokaže da kreditiranje koje potječe iz 'bankovnog sustava iz sjene' raste brže od klasičnog oblika kreditiranja (China Economics Seminar, 2013b). O tome jako dobro govore podaci sintetizirani od strane profesora Michaela Pettisa i Chrisa Edwardsa (2011) sa Sveučilišta Tsinghua (*Tablica 5*). Ovi podaci pokazuju da sa sve većim integriranjem Kine u globalnu financijsku superstrukturu manevarski prostor Partije da kontrolira proces kreditne ekspanzije s vremenom postaje sve manji. Zanimljivo je napomenuti da se tip ograničenja koji proizlazi iz egzogenog globalnog konteksta nadovezuje na probleme koje je Kina oduvijek imala kao nominalno unitarna zemlja (ali sa izraženim decentraliziranim autoritarizmom u praksi), problema kontrole kreditne ekspanzije na lokalnoj razini. Jake interesne skupine i kontradiktornost regulatornih tijela nimalo ne olakšavaju zadatak očuvanja financijske i posljedično političke stabilnosti.

AU = Australija; CA = Kanada; CN = Kina; CZ = Češka Republika; DE = Njemačka; FI = Finska; FR = Francuska; GR = Grčka; HK = Hong Kong; HU = Mađarska; ID = Indonezija; IT = Italija; KR = Južna Koreja; MX = Meksiko; MY = Malezija; NO = Norveška; PL = Poljska; PT = Portugal; SE = Švedska; TH = Tajland; TR = Turska; US = SAD

Slika 31 Iz oba koordinatna sustava moguće je vidjeti u kojoj mjeri je u usporedbi sa ostalim ekonomijama došlo do financijalizacije u NR Kini. Kretanje se odnosi na period 2008. – 2013. Izvor: Bank for International Settlements (2013).

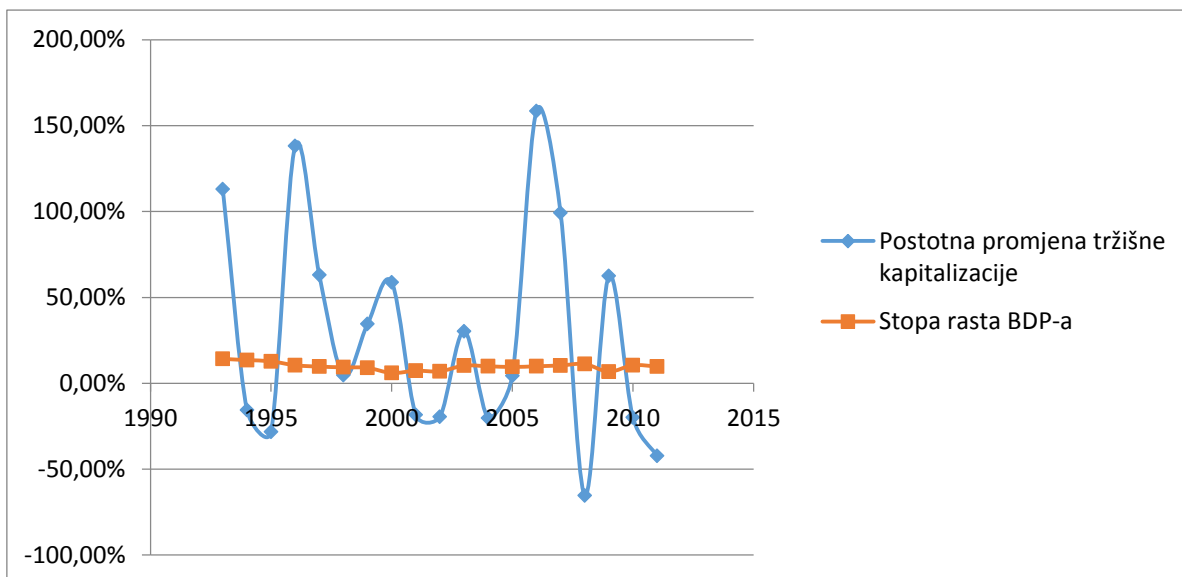
Tablica 5

	Total	RMB zajmovi banaka	Zajmovi preko provjerenog posrednika	Trustovski zajmovi	Bankarske priznanice	Korporativne obveznice
2002	100%	92%	0,90%	-	3,50%	1,60%
2003	100%	81%	1,80%	-	5,90%	1,60%
2004	100%	78,80%	11,10%	-	1%	1,80%
2005	100%	82,10%	3,40%	-	0,10%	7,00%
2006	100%	79,30%	4,70%	2,10%	3,80%	2,10%
2007	100%	61,30%	5,70%	2,90%	11,30%	3,90%
2008	100%	71,50%	6,20%	4,60%	1,60%	8,10%
2009	100%	68,10%	4,80%	3,10%	3,30%	9,20%
2010	100%	55,60%	7,90%	2,70%	16,30%	8,40%

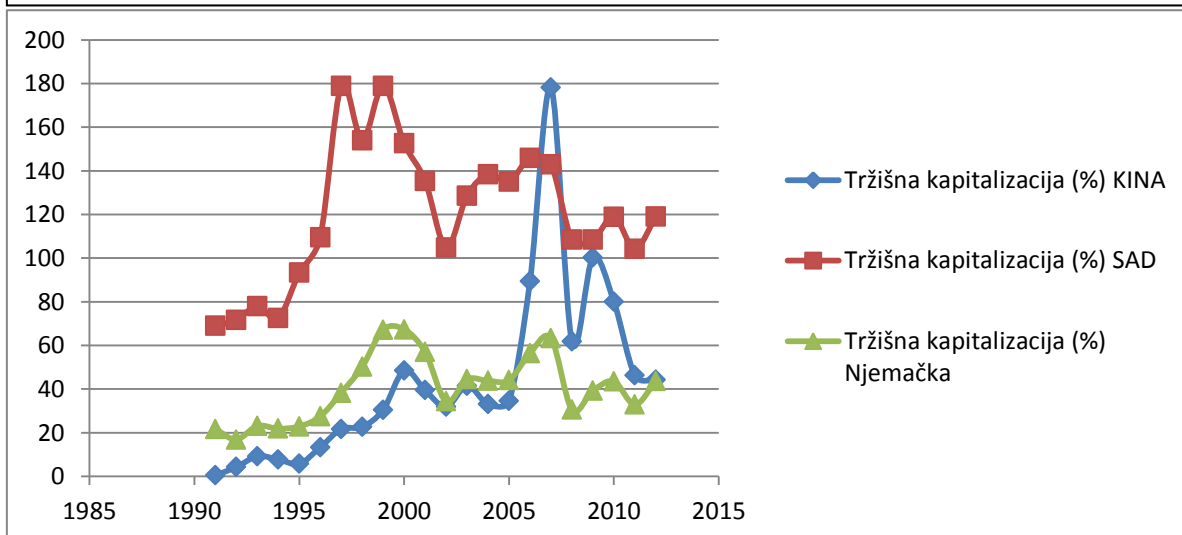
Izvor: Pettis i Edwards (2011)

11.5. Empirijski pokazatelji financijalizacije kineske ekonomije

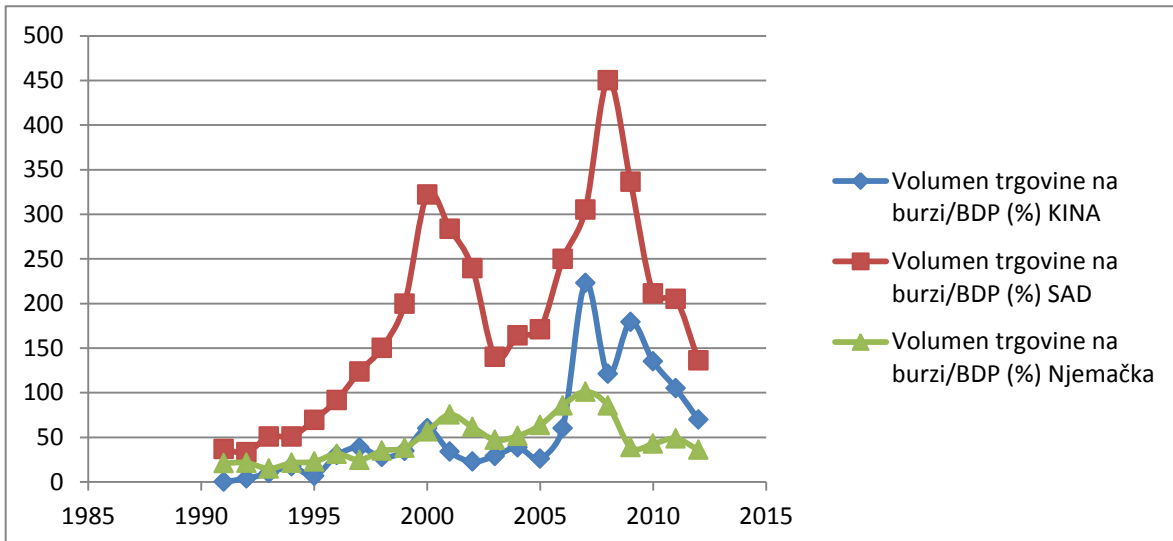
Zasigurno najpoznatiji kineski ekonomist Wu Jinglian okarakterizirao je kinesko tržište kapitala kao 'gore nego kasino jer barem u kasinu postoje pravila i ne mogu se vidjeti protivnikove karte' (China Daily, 2012). Zapravo, kinesko tržište kapitala nema kategoriju strpljivih investitora, već obiluje akterima koji igraju na kartu špekulativnih aktivnosti što je i dijelom refleksija kineske povijesti i kulturno ukorijenjenih obrazaca s obzirom na dugu povijest prožetu volatilnošću i prevratima (Pettis, 2013). Jedan od kandidata za ulogu dugoročnog investitora bi trebala biti sama država kroz svoje uloge u državnim poduzećima. Sva tržišta kapitala pogonjena su kombinacijom faktora poput likvidnosti, špekulacije temeljene na volatilnosti i ekonomskih fundamenata (kvaliteta poslovne strategije i poslovanja poduzeća izlistanih na burzi). No, kineska tržišta kapitala uistinu su izolirana od aktualnih ekonomskih fundamenata zemlje. Gruba usporedba oba kretanja pokazuje da ne postoji nikakva korelacija između obje varijable (*Slika 32*). Vidljivo je da kineske dionice kojima se trguje na tržištima kapitala u Shenzhenu i Shanghaiu ignoriraju ekonomske fundamente koji proizlaze iz performansi izlistanih poduzeća i cjelokupne kineske ekonomije te da čine žetone u funkciji bogaćenja dobro umreženih *insidera* povezanih sa Partijskim strukturama umjesto da služe kao kanal kojim će prikupljati kapital investitora potreban za podizanje produktivnih potencijala poduzeća i zemlje (*Slika 33 i 34*). 2011. godine Kina je imala drugo najveće tržište kapitala na svijetu sa ukupnom kapitalizacijom od 4 bilijuna američkih dolara (40 puta veći iznos nego 1999) (Knoop, 2013) No, država je većinski vlasnik većine izlistanih poduzeća tako da u sustavu postoji očiti konflikt interesa jer je država u isto vrijeme u ulozi regulatora i vlasnika državnih poduzeća. Stoga ne treba previše čuditi podatak da prema podacima Waltera i Howiea (2011) 20% korporativnog profita državnih poduzeća potječe iz špekulativnih aktivnosti na tržištu nekretnina i tržištima kapitala. Kineski financijski sustav demonstrira dvije velike slabosti: rapidan porast likvidnosti u sustavu u kombinaciji sa iznimnom netransparentnošću.

Slika 32 Vidljivo je da postotna promjena tržišne kapitalizacije kineskih tržišta kapitala nema nikakve dodirne točke sa stopom rasta BDP-a. Kineski finansijski sustav pretežito je bankovni sustav usprkos postojanju rastućeg tržišta kapitala (omjer bankovnih kredita i BDP-a prema World Development Indicators je viši od 1,55 dok je omjer tržišne kapitalizacije i BDP-a 0,44 u 2012. godini). Razlog treba tražiti u tome što Partija koja kontrolira najvažnija regulatorna tijela, a koja određuju pravila inicijalne javne ponude (IPO-a), ne dozvoljava da na tržište kapitala pristup dobiju neprovjereni akteri bez političke pozadine i da se na taj način zaobiđu banke pod kontrolom države (Brand i Zhu, 2006). Izvor: World Development Indicators

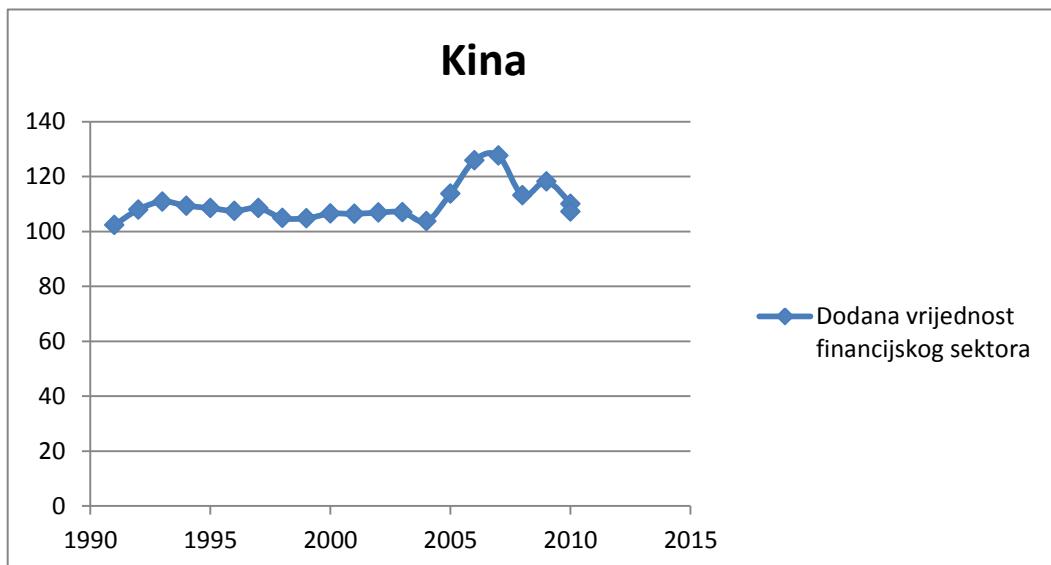

Slika 33 Tržišna kapitalizacija kineskih burzi kao postotak BDP-a u odnosu na SAD i Njemačku. Iz slike je vidljivo da je Kina usprkos daleko nižem BDP-u per capita u odnosu na Njemačku u vrlo kratkom roku stvorila eratične burze koje po visini svojih amplituda postaju sve sličnije američkim tržištima kapitala, ali uz daleko slabije regulatorno okruženje. Izvor: World Development Indicators

Slika 34 Volumen trgovanja na kineskim burzama kao postotak BDP-a u odnosu na SAD i Njemačku.
Izvor: World Development Indicators

Sljedeći element financijalizacije kineske ekonomije svakako je rapidan porast profitabilnosti banaka u zadnjih nekoliko godina. On se svakako može u velikoj mjeri pripisati parcijalnoj kontroli PBOC-a nad kamatnim stopama. Naime, maksimalna dopuštena pasivna kamatna stopa iznosi 3,5% dok dopušteni prag za aktivnu kamatnu stopu iznosi 6,56% za kredit sa jednogodišnjim dospijecom što otvara prostor za solidnu profitnu maržu od 3,06%, koja je daleko viša nego u odnosu na Njemačku (0,8%), Francusku (0,3%) i Veliku Britaniju (1%) (Löchel i Li, 2011). U kombinaciji sa enormnom kreditnom ekspanzijom kineske banke imaju malo poticaja promijeniti postojeću matricu poslovanja i dati doprinos uravnoteženijem modelu kineske političke ekonomije. Slika 35 i Tablica 6 zorno predočuju stanje. Zadnji spomenuti indikator financijalizacije odnosi se na omjer prosječnih cijena nekretnina i prosječnog godišnjeg dohotka u nizu kineskih gradova, a što je već ilustrirano pomoću Slike 16.

Slika 35 Skok dodane vrijednosti financijskog sektora kineskom BDP-u u periodu od 2005. godine odražava rastuće profite pod utjecajem kreditne ekspanzije i financijske represije. Izvor: China Statistical Yearbook, 2012

Tablica 6 Porast profita vodeće četiri banke izražen u milijardama RMB-a

	ABC - profit	ICBC - profit	CCB - profit	BOC - profit
2007	43,787	81,52	60,053	56,248
2008	51,474	110,841	92,599	64,36
2009	64,992	128,645	106,756	80,819
2010	94,873	165,156	134,844	104,418
2011	121,927	208,265	169,258	124,182
2012	148,914	238,532	193,179	131,776

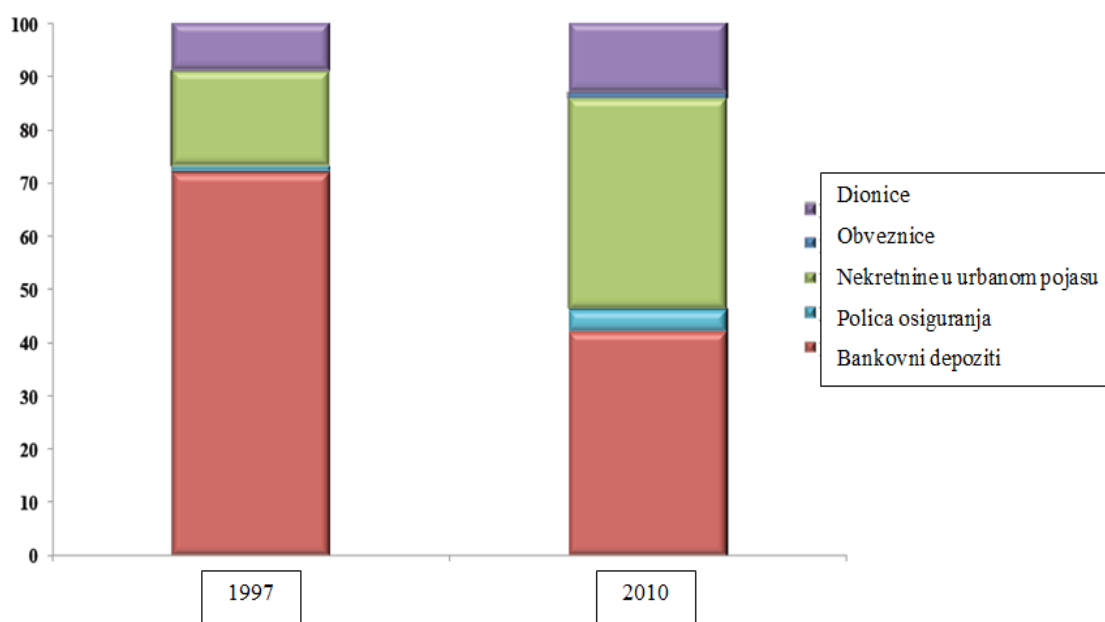
Izvor: The Banker (2012)

11.6. Politička ekonomija reformi financijalizirane ekonomije

Središnja vlada godinama je tolerirala ili čak podrijavala rastuću aktivnost na tržištu nekretnina i tržištu kapitala, ali se nekoliko godina nakon izbijanja globalne financijske krize nalazi pred velikim izazovom koje interese štititi i kako izbjeći pojavu razorne financijske krize u Kini. Ukupna likvidnost u odnosu na produktivan kapacitet nacionalne ekonomije SAD-a bila je za 20% viša od potrebne 2007., a u Kini je trenutačno na istoj razini što nagoviješta problematičan scenarij financijske krize ukoliko izostanu ozbiljne i kredibilne reformske mjere (Lee *et al.*, 2013). S jedne strane, prejak 'pritisak na kočnicu' kreditne ekspanzije mogao bi izazvati naglu i totalnu rasprodaju imovine i izazvati teške posljedice po niz interesnih skupina koje su vezane uz tržište nekretnina: bankovni sustav, 'bankovni sustav iz sjene', lokalne vlasti koje su same investirale u tržište ili ovise o izvan-budžetskim prihodima dobivenima od prodaje zemlje *developerima*, ne-financijski korporativni sektor koji je ulagao u nekretnine i srednju klasu koja je investirala u nekretnine u nedostatku drugih opcija za pohranjivanje vlastite neto-vrijednosti (Slika 36).⁹⁵ Sve ove interesne skupine su izrazito vokalne i relativno homogene dok s druge strane stoji dio ruralnog stanovništva i migranti koji bi rado preselili u gradove, ali se suočavaju sa problemom *hukoa* i previsokim cijenama nekretnina s obzirom na njihov dohodak pa bi im pad cijena nekretnina dugoročno odgovarao.⁹⁶ Iz ovoga je vidljivo da je pozicija središnje vlasti nezavidna jer na dugi rok ne može dozvoliti slom tržišta nekretnina na daleko višim valuacijama i još većom napregnutošću bilanci vjerovnika, ali se i vrlo teško može kratkoročno suočiti sa rješenjima koja su potrebna da bi se prevenirao takav scenarij.

⁹⁵ Ekonomske reforme rapidno mijenjaju kinesku društvenu strukturu u tolikoj mjeri da partijski funkcioneri sve teže raspoznaju socijalne skupine koje im predstavljaju prijetnju od onih koje to ne čine. Neizvjesnost procesa prijenosa moći u kineskom političkom sustavu i percipirane prijetnje izvana uparene su sa istinskim strahom partijske elite od unutrašnje socijalne nestabilnosti što često dovodi do primjene paranoidnih i represivnih mjera (Shambaugh, 2008). Stoga se vrlo često kao politički prigodno rješenje u sklopu pristupa 'mrkve i batine' smatra toleriranje rastuće likvidnosti u sustavu i namirenje interesa novonastajućih interesnih skupina kroz njihovu kooptaciju.

⁹⁶ S druge strane izazov po njihovu materijalnu situaciju predstavlja mogućnost pojave nesolventnih banaka u kojima bi mogla biti koncentrirana njihova štednja.

Slika 36 U periodu između 1997. – 2010. moguće je vidjeti značajnu promjenu u sastavu bogatstva urbanih kućanstava u korist nekretnina. Financijalizacija na tržištu nekretnina pokazuje da su se s vremenom u smislu političke ekonomije stvorile moćne interesne skupine koje se opiru reviziji politika usmjerenih prema stvaranju uravnoteženijeg tržišta nekretnina, tj. obuzdavanju kreditne ekspanzije koja omogućava konstantan porast cijena nekretnina. Izvor: Lardy (2011)

12. Povezanost udjela nadnica u BDP-u kao mjere funkcionalne raspodjele dohotka i porasta dohodovne nejednakosti u NR Kini

12.1. Kineski ekonomski model i njegove političke reperkusije

Na samom početku kineskih ekonomskih reformi pauperizirana Kina uklapala se je u Gerschenkronovo poimanje problema razvoja. Alexander Gerschenkron (1962) smatrao je da u određenim prilikama postoji prednost 'zaostalosti' u smislu brzine konvergencije nerazvijenih zemalja sa onima koje se nalaze na horizontu ekonomskog razvoja. Nakon turbulentnih godina Maove vladavine, novo vodstvo bilo je odlučno uz sveopću pomoć Deng Xiaopinga kao sive eminencije u nakani da osiromašenoj, izoliranoj i oslabljenoj Kini vrati staru moć i slavu. Cilj je bio trasirati kineski put prema prosperitetu, bogatstvu i moći (*fuqiang*), ali u isto vrijeme izbjeći transfer moći prema tržištu ili stanovništvu kroz instaliranje demokratskog poretka. S vremenom je KKP modificirala svoju strategiju društvenog inženjeringa i prilagođavala je duhu vremena uz dopuštanje minimalnog stupnja pluralizma.

Niska infrastrukturna izgrađenost, nedostatak proizvodnih kapaciteta i relativno visoka razina socijanog kapitala činili su temeljne preduvjete u skladu s kojima se je opravdavao model rasta vođen od strane države koji potiskuje potrošnju i potiče akumulaciju koja se pretvara u prijeko potrebne investicije. U tom slučaju nemogućnost privatnog sektora da mobilizira investicije vodila je prema većem oslanjanju na državne banke. Odabir između kontinuiteta stagnacije i ekonomskog razvoja zapravo je generirao tenziju koja rezultira pojavom institucionalnih inovacija koje stvaraju preduvjete za ekonomski razvoj. Sama zaostalost zemlje važna je jer služi kao okvir za razumijevanje strategija koje se primjenjuju kako bi se začarani krug 'niskog rasta-niskih investicija' pretvorio u virtuozni krug 'visokog rasta i visokih investicija' kroz koordinaciju politika i mjera koje provodi država (Knight, 2012a). U slučaju Kine, vitalan dio tih strategija zauzima naglasak na domaćoj proizvodnji proizvodnih dobara umjesto potrošnih dobara, oslanjanje na kapitalno-intenzivne metode postizanja rasta u odnosu na radno-intenzivne, javljanje sve većih proizvodnih jedinica i ovisnost o naprednijoj stranoj tehnologiji.⁹⁷

⁹⁷ Ovakav pristup razvoju vidljiv je za vrijeme Maove vladavine Kinom i zapravo mnogi ga označavaju kao nužno zlo, kao razvojnu fazu koju je Kina morala prijeći da bi stvorila osnovu za svoj budući razvoj.

Kineska ovisnost o visokim stopama rasta BDP-a može se pratiti naročito od početka 1990-ih, više nakon desetljeća od prvih eksperimenata sa uvođenjem specijalnih ekonomskih zona. Nakon studentskih prosvjeda na Tiananmenu 1989. i silovite represije istih mnogi unutar užeg vodstva Kineske komunističke partije počeli su promišljati i propitkivati korisnost ideje kineskog otvaranja prema ostatku svijeta i uvođenja tržišnih reformi.⁹⁸ Od tada pa do kraja prvog desetljeća 21. stoljeća kineska ekonomska ekspanzija nezaustavljivo napreduje, a izvori ekspanzije su višestruki. Ono što je važno navesti u smislu političkih reperkusija autoritarnog modela ekonomskog rasta odnosi se na činjenicu da se kineska strategija nije u velikoj mjeri temeljila na domaćim poduzetnicima nakon 1989. godine (*Tablica 7*). S jedne strane, od 1993. godine kada se je krenulo s prikupljanjem kapitala za velika državna poduzeća kroz inicijalne javne ponude (IPO) pa sve do prvog dijela 2010. godine, ta ista poduzeća prikupila su 389 milijardi USD na domaćim i 262 milijarde USD na međunarodnim tržištima kapitala. S druge strane, NR Kina privukla je 943 milijarde USD izravnih stranih ulaganja (FDI) (Walter i Howie, 2012: 13,14). Dakle, s namjerom brzog iskoraka po pitanju industrijalizacije, oslanjanje Kine na izravna strana ulaganja pokazalo se je kao važna komponenta za premošćivanje ekonomskih i političkih problema povezanih sa izvlačenjem poljoprivrednog viška u korist novog vala industrijalizacije.⁹⁹ Dok su izravna strana ulaganja stvorila potpuno novi ne-državni sektor transferom tehnologije i organizacijskih vještina, 651 milijardi USD prikupljenih na tržištima kapitala usmjerene su prema stvaranju i jačanju poduzeća unutar sistema budući da je sudjelovanje u inicijalnim javnim ponudama omogućeno samo državnim poduzećima. Stoga je neizostavno podvući crtu ispod dosad rečenoga i zaključiti kako je kineska ekonomska transformacija popraćena eksplicitnom internom i eksternom strategijom akumulacije kapitala. Eksterna strategija počiva na obilatom priljevu FDI-a i modelu rasta koji se temelji na izvozu, dok se interna strategija oslanja na

⁹⁸ Naime, njihova ključna bojazan sastojala se u tome da će dotične reforme bitno oslabiti bazu moći KKP-a. Iako je u tom trenutku bio tehnički umirovljen od partijskih funkcija, Deng Xiaoping ostao je sve do svoje smrti siva eminencija unutar KKP-a i nije bio voljan da propadnu njegova nastojanja spram trgovinske liberalizacije i korištenja određenih kapitalističkih elemenata u izgradnji moćne i jake Kine nakon dugog niza godina provedenih u izolaciji. Stoga je 1992. godine poduzeo svoju povijesnu inspekciju kineskog Juga i obalnog područja (Shanghai i Shenzhen) i posjetom lokalnim vodstvima koja su eksperimentirala sa određenim elementima tržišnih reformi pružio značajnu podršku njihovom daljnjem nastavku. Time je ujedno i učvrstio svoje povijesno nasljeđe i zacrtani reformski kurs s obzirom na poznatu mantru da je 'ekonomski rast prvi princip'.

⁹⁹ Ipak, ne smije se pretjerati u naglašavanju važnosti izravnih stranih ulaganja u Kinu kao ključnog pokretača ekonomskog rasta kao što to pokazuje Adam Hersh (2011).

korištenje državno usmjerenih domaćih banaka kroz kreditiranje operacija velikih poduzeća u državnom vlasništvu. Oslanjanje na ovakvu strategiju u slučaju Kine zasigurno je omogućilo da se smanji snaga privatnog sektora usmjerenog na domaće tržište izvan orbite utjecaja Partije.¹⁰⁰

Tablica 7

Godina	Državni proračun	Domaći zajmovi	Izravna strana ulaganja	Vlastita sredstva	Drugi izvori prihoda	Projekti središnje Vlade	Lokalni projekti
1978.	77.7%	-	5.6%	16.7%	-	53.2%	46.8%
1980.	53.7%	7.4%	9.6%	29.3%	0.0%	52.4%	47.6%
1985.	35.5%	17.5%	6.8%	31.6%	8.5%	53.5%	46.5%
1989.	20.8%	18.9%	14.3%	31.9%	14.1%	54.0%	46.0%
1990.	21.3%	22.2	13.2%	31.1%	12.2%	53.9%	46.1%
1991.	16.5%	24.9%	11.3%	35.3%	12.0%	50.1%	49.9%
1992.	10.2%	27.6%	11.1%	41.3%	9.8%	44.5%	55.5%
1993.	9.2%	23.8%	9.7%	42.4%	14.9%	39.8%	60.2%
1994.	6.8%	24.9%	14.3%	44.3%	9.7%	37.8%	62.2%

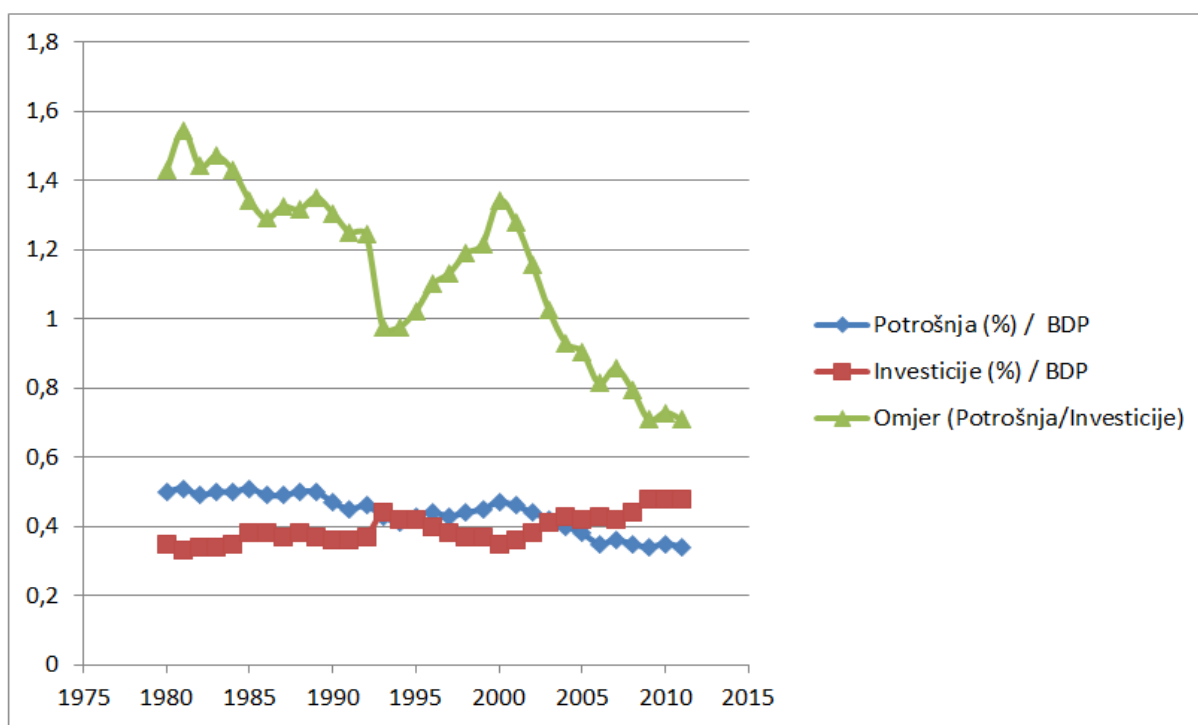
¹⁰⁰ Temeljeno na kalkulaciji i logici političkog preživljenja, autoritarni sustavi preferiraju skupine koje ne predstavljaju izravnu prijetnju sustavu i koje se mogu lako kooptirati. Strani investitori se uklapaju u taj profil zbog toga što je njihov primarni motiv profit, a ne moć. Prema Yashengu Huangu (2003) kinesko oslanjanje na izravna strana ulaganja pojačalo je neefikasnosti u državnom sektoru i efektivno penaliziralo domaći privatni sektor jer je strani kapital već 1982. mogao kupovati postojeća državna poduzeća i vršiti *greenfield* investicije dok je domaći privatni kapital bio diskriminiran. Stoga nagli porast izravnih stranih ulaganja ne treba tumačiti isključivo kao uspjeh, već i kao simptom institucionalne slabosti u sklopu koje se marginalizira ili čak diskriminira domaće poduzetnike. Paralelno sa otvaranjem tih sektora stranom kapitalu došlo je do sprječavanja ekspanzije malih i srednjih privatnih poduzeća. U isto vrijeme konsolidirani su moćni monopoli i oligopoli pod kontrolom Partije ili potomaka partijskih kadrova, koji su predestinirani da postanu 'nacionalni šampioni' spremni za izazove globalnog tržišta (Hart-Landsberg, 2010). Naravno, Partija nije odabrala liberalizaciju sektora koji donose najviše rente s ciljem izbjegavanja njihove disipacije, a potrebne za namirenje 'selektorata' o kojem ovisi politička potpora sustavu. U isto vrijeme sektori s vrlo malim rentama poput proizvodnje odjeće, obuće, hrane i potrošačke elektronike ubrzano su liberalizirani.

1995.	6.8%	22.7%	14.6%	43.1%	12.9%	40.1%	59.9%
1996.	6.1%	22.7%	14.5%	44.2%	12.5%	39.2%	60.8%
1997.	5.9%	23.1%	13.9%	45.6%	11.4%	38.9%	61.1%
1998.	8.8%	24.2%	12.4%	41.9%	12.6%	34.6%	65.4%
1999.	12.5%	25.1%	9.0%	41.0%	12.4%	32.5%	67.5%
2000.	12.6%	28.3%	6.7%	41.3%	11.0%	32.0%	68.0%
2001.	14.4%	25.5%	6.3%	43.7%	10.1%	29.7%	70.3%
2002.	14.7%	25.6%	6.0%	44.5%	9.2%	25.6%	74.4%
2003.	9.2%	26.9%	5.4%	49.3%	9.1%	18.1%	81.9%

Izvor: Chandrasekhar i Ghosh (2006)

Iznimno je problematično što i nakon trideset godina kineskih ekonomskih reformi postoje elementi početne Gerschenkronove strategije razvoja poput oslanjanja na kapitalno-intenzivne metode rasta koje supstituiraju jeftiniji rad i potiskivanja ili nedovoljnog poticanja domaće potrošnje kao poticaja za razvoj ekonomije razmjera u kategoriji potrošne robe.¹⁰¹ Nizak udio nadnica u BDP-u Kine i iznimno nizak udio potrošnje prema proizvodnoj metodi izračuna BDP-a u kontekstu oslanjanja na investicije financirane dugom, predstavljaju veliku barijeru na putu prema kreiranju održivije ekonomske strukture, ali i posljedičnih političkih promjena (*Slika 37*).

¹⁰¹ Prema marksističkoj ekonomskoj teoriji koja je još uvijek nominalno dominantna u Kini tri su ključna faktora proizvodnje za podizanje produktivnosti: kapital, rad i zemlja. Od njih troje, prema Marxu, najvažniji je faktor rada. Stoga bi slijedeći tu logiku bilo očito pogrešno podplaćivati faktor rada koji je ključan za stvaranje nove vrijednosti, a u korist prisvajanja vrijednosti od strane kapitala. No, kineska praksa nudi potpuno suprotno iskustvo i zaključak koji se izvodi iz toga je da su rastući omjeri fonda kapitala u odnosu na rad u proteklih dvadesetak godina bili ključni u propulziji visokih kineskih stopa rasta. Npr. 1991. godine na jednog kineskog radnika dolazilo je manje od 2,5 milijuna RMB-a kapitala dok je 2008. taj omjer iznosio 20:1 u korist kapitala kao faktora proizvodnje (China Tells, 2013).

Slika 37: Udio potrošnje i investicija u kineskom BDP-u i omjer udjela potrošnje i investicija u periodu od 1980. – 2011. Izvor: *Global Financial Development Database* (World Bank, 2013).

Već je bilo rečeno da se kineski ekonomski model bazira na iznimno visokom stupnju financijske represije uz paralelno postojanje financijskog produbljivanja što je pogonilo kinesku ekspanziju kroz reformsko razdoblje i dovelo do postojećih neravnoteža. Prema podacima nezavisnog kineskog think-tanka *Unirule Institute of Economics* i *Hong Kong Monetary Authority*, dvije ključne komponente koje su omogućavale transfer dohotka od kućanstava prema državnim entitetima odnose se na mogućnost monopolističkog određivanja cijena i niza direktnih i indirektnih subvencija. Bez tih subvencija, državna poduzeća koja su najviše pokretala investicijski val zarađivala bi negativan povrat na kapital u iznosu od 6-7% (Morrison, 2013b).¹⁰²

Kombinacija niskih kamatnih stopa na štednju širokih slojeva stanovništva i umjetno niska kamatna stopa na kredite državnom sektoru stvorila je okruženje povoljno za upuštanje u mnogo neisplativih investicijskih odluka koje su ciljale na projekte bez izračuna adekvatne stope povrata na uloženo, a u isto vrijeme rezultirale su nejednakom distribucijom dohotka kroz traženje rente u sklopu tih projekata. Zapravo, svako desetljeće nakon pokretanja

¹⁰² Direktni oblik subvencija odnosi se na subvencije u vidu povoljnog ili besplatnog zemljišta, niskih poreza i povoljnog poreznog tretmana, ali njihovu važnost nadmašuju indirektni subvencije kroz financijsku represiju kamata na rastuće depozite što se u principu svodi na transfer dohotka od strane kućanstava prema državnom sektoru.

kineskih ekonomskih reformi NR Kina završilo je sa bankovnom krizom većih razmjera, ali koje nisu bile vidljive zbog izraženijeg stupnja izolacije NR Kine od međunarodnog tržišta kapitala kroz kapitalne kontrole. Usprkos očitom odsustvu međunarodnog elementa u tim krizama, institucionalna arhitektura kineskog financijskog sustava i njezini učinci sadržavali su dramatične posljedice po redistribuciju dohotka i nacionalnog bogatstva. Nakon svake bankovne krize prosječni Kinezi plaćali su za sanaciju štete nastale krizom redovito na dva načina. Prvi način odnosi se na umjetno određenu razliku između aktivne i pasivne kamatne stope od strane središnje banke koja je kroz visoki *spread* između njih omogućila umjetno podizanje profita financijskih institucija, prvenstveno vodećih državnih banaka. Jedan od ciljeva takve kreditne politike upravo je bilo stvaranje kapitalnih rezervi banaka kroz podizanje njihove profitne stope kako bi lakše mogle apsorbirati gubitke po osnovi nenaplativih zajmova. Umjesto kompetentnog vođenja kreditne politike prema kriteriju financijske isplativosti financiranih projekata i njihove rentabilnosti, kreditna politika vođena je prema političkim kriterijima s ciljem povećanja baze moći KKP-a, a osigurač od ev. nesolventnosti bankovnog sustava tražen je upravo u sve većem broju kineskih štediša i njihovoj štednji koja je pogonjena restrikcijama na druge oblike pohrane vrijednosti.

Drugi način je iznimno niska kamatna stopa na depozite u odnosu na nominalnu stopu rasta BDP-a i postojanje negativne realne kamatne stopu koja je u praksi omogućila velikim državnim vjerovnicima svojevrsni 'oprost duga' s obzirom da je inflacija često vršila preraspodjelu dohotka od štediša/kućanstava prema državnom korporativnom sektoru (*Slika 14 i 15*).¹⁰³ Usprkos rapidnom rastu BDP-a u godinama nakon pokretanja reformi, naročito od 1992. godine pa sve do danas i rastućem apsolutnom dohotku kućanstava dolazi do smanjenja udjela potrošnje u BDP-u jer rast raspoloživog dohotka nije pratio rast BDP-a (*Slika 38*). Nakon početnog investicijskog zamaha koji smanjuje udio osobne potrošnje u BDP-u s vremenom se je očekivalo da će dohodak generiran tim investicijama naći svoj put prema većini kućanstava i povećati njihovu potrošnju u odnosu na BDP. No, dogodilo se je upravo suprotno budući da je od 2000. do 2010. došlo do smanjenja potrošnje u BDP-u sa 46% na svega 34% (World Development Indicators).¹⁰⁴

¹⁰³ Nizak trošak kamata ili čak negativna realna kamatna stopa u većini godina reformi, uz stalno recikliranje glavnice, omogućio je transfer dohotka od kućanstava uz paralelno povećanje zaduženosti korporativnog sektora koja je jedna od najviših na svijetu.

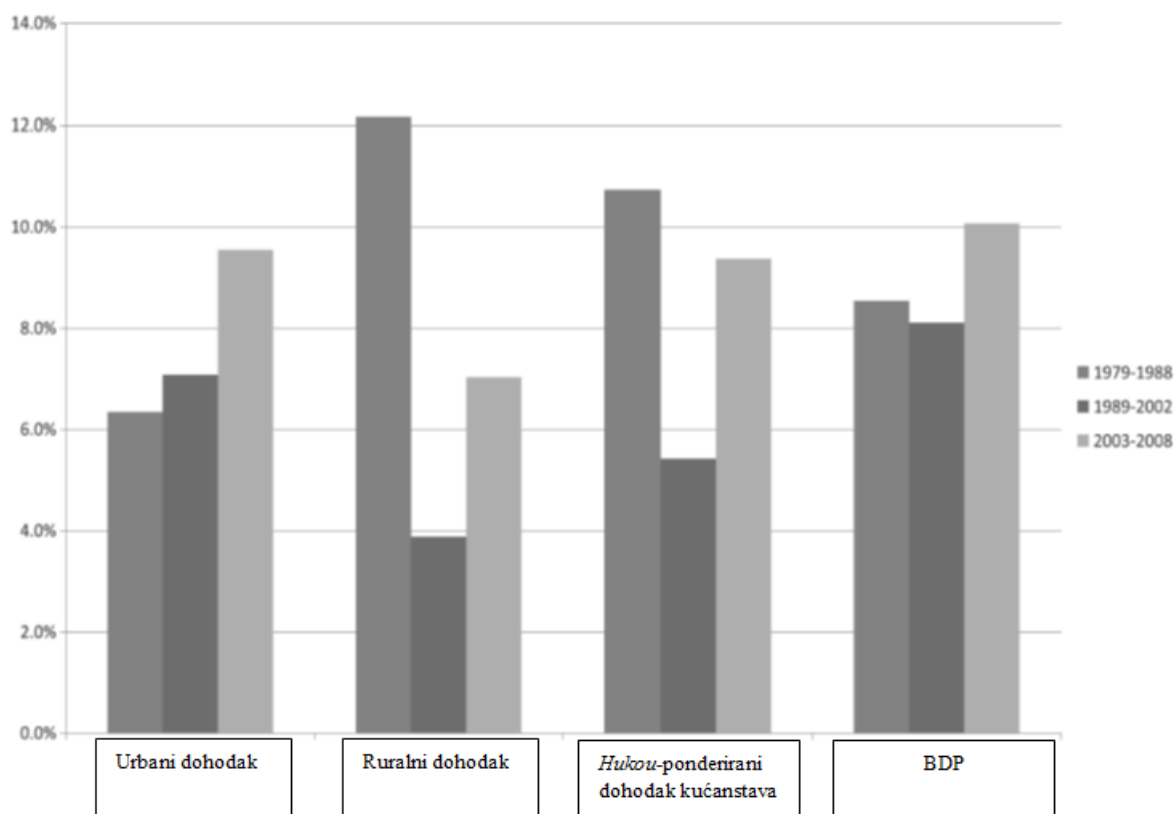
¹⁰⁴ Ovaj pad je problematičan zbog pogrešne alokacije investicija kroz državni sektor i kapaciteta realiziranih projekata da generiraju dohodak potreban za otplatu izdanih kredita.

Financijsko produblјivanje ili rastuća likvidnost unutar sustava bila je iznimno važna u početnoj fazi stimulacije investicija. Počevši sa niskom razinom likvidnosti mjerenom u odnosu na veličinu BDP-a i razinom postojećih kapitalnih fondova, kreditna ekspanzija omogućila je financiranje ekonomskih aktivnosti. U početku ekonomskih reformi financijsko produblјivanje u odnosu na produktivni kapacitet ekonomije iznosilo je manje od njegove polovice što je omogućilo manevarski prostor za povećanje rasta bez velikih pritisaka na povećanje cijene različitih kategorija financijske imovine. 1990-ih godina sa promjenom ekonomske strategije pod dualnim vodstvom Jiang Zemina i Zhu Rongjia dolazi do određenog odmaka od oslanjanja na bujajući privatni sektor i reaktiviranja naglaska na investicijsku aktivnost državnog korporativnog sektora koja dovodi do problema sve manje investicijske efikasnosti u kombinaciji sa sve većim financijskim produblјivanjem i posljedičnim porastom zaduženosti, dohodovne nejednakosti i pada udjela nadnica u BDP-u (*Slika 39*). U drugoj polovici 2000-ih dolazi do prvih znakova da količina likvidnosti značajno premašuje produktivni kapacitet ekonomije što je vidljivo u nastanku prvih špekulativnih mjehura kao elementa financijalizacije (Lee *et al.*, 2013).¹⁰⁵ 2007. godine nakon iznimnog porasta vrijednosti dionica na burzi u Shanghaiu dolazi do naglog pada na polovicu prethodne vrijednosti indeksa. Pod utjecajem kombinacije ekspanzivne monetarne i fiskalne politike kao reakcije na širenje posljedica globalne financijske krize u periodu 2008. - 2010. došlo je do rapidnog porasta cijena nekretnina nakon što je dobar dio investitora izgubio povjerenje u burzovna ulaganja usred optužbi za manipulaciju tržišta kapitala u korist *insidera*. Zaključno, cjelokupno razdoblje kineskih ekonomskih reformi najbolje se može izraziti riječima Juna

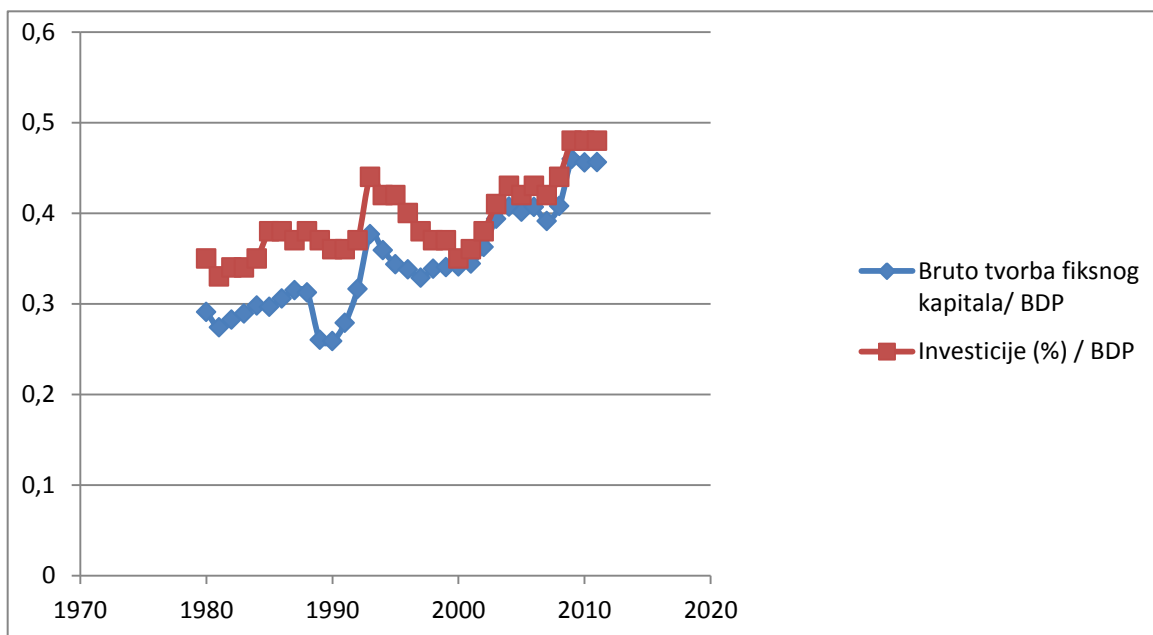
¹⁰⁵ U pet godina nakon izbijanja Azijske financijske krize (1998. – 2003.) omjer domaćih kredita/BDP-a porastao je za 40 postotnih poena (isto kao i u periodu od 2008. – 2011.) s obzirom da je vlada koncipirala ekspanzivnu i anti-cikličku monetarnu i fiskalnu politiku s ciljem sprječavanja efekta zaraze trgovinskim putem. U nekoliko narednih godina (2003. – 2008.) omjer domaćih kredita/BDP-a pao je za 26 postotnih poena budući da je rast prosječne stope nominalnog BDP-a iznosila 17% dok je godišnji rast kredita iznosio 15%. Iskustvo ovih pet godina govori da je u povoljnom eksternom okruženju i uz adekvatne domaće strukturne predispozicije (veliki priljev mlade radne snage iz ruralnih dijelova) moguće smanjiti dužnički teret. Pod pretpostavkom niskog graničnog kapitalnog koeficijenta moguće je eliminirati velik dio dugova (tržišne reforme i pozitivne eksternalije infrastrukturnih projekata). No, u periodu 2008.-2011. ukupna zaduženost kineske ekonomije popela se je sa 160% BDP-a na razinu preko 200% BDP-a. Iz toga je vidljivo da je ekonomski rast odigrao ključnu ulogu u smanjenju prethodne razine zaduženosti, ali je krajnje upitno da li je moguće ponoviti isto u današnjem kontekstu u kojemu se pojavljuju prvi znakovi demografskih problema i nepovoljnog makroekonomskog okruženja što otežava eliminiranje problema oslanjanjem na izvoz (Kroeber, 2012)

Zhanga koje uvažavaju ovisnost o prijašnjem putu (engl. path dependancy) i ograničenjima koja nameću dominantne ideje:

To je bio u najvećoj mjeri politički konstruiran proces pokušaja i pogreške, kontigentno definiran i implementiran na osnovi djelomičnih informacija i asimetričnih odnosa moći. Posljedičan pomak prema institucionaliziranom kapitalizmu nije bio planiran ex ante, već ga se može predočiti kao lanac reaktivnih mjera koje su omogućavale privremene i eksplorativne pokušaje reformi usmjerene prema njihovom ukorjenjivanju i perzistentnosti. U konačnici, naizgled mali i inkrementalni pomaci, prije nego pažljivo dizajnirani enormni pothvati, generirali su revolucionarne ishode (Zhang, 2012:2867).

Slika 38 Iz slike se može vidjeti da su kineske reforme podijeljene u tri vremenska perioda (1979. – 1988., 1989. – 2002. i 2003. – 2004. S lijeva na desno imamo: porast urbanog dohotka, ruralnog dohotka, ponderiranog dohotka kućanstava prema mjestu prebivališta (urbani/ruralni hukou) i porast BDP-a. Iz stupaca je vidljivo da je samo u prvom periodu reformi rast dohotka bio brži od rasta BDP-a (naročito utjecaj treba pripisati porastu ruralnog dohotka). U druga dva perioda dolazi do promjene i BDP raste puno brže od ruralnog, urbanog i nacionalnog dohotka. Izvor: Huang, 2010

Slika 39 Razlika između udjela investicijske komponente BDP-a i bruto stope formiranja kapitala predstavlja kompleksan fenomen čije objašnjenje je iznimno teško s obzirom na pouzdanost statističkih podataka. No, valja napomenuti da ona ukazuje na efikasnost korištenja kapitala, na kupovinu starih investicijskih dobara i na napuhane statistike vezane uz visinu ulaganja. Prema analizi Shena Minggaoa (2009) ova razlika ne može se samo objasniti kupovinom starih zgrada i strojeva, već je rezultat napuhivanja investicijskih statistika na temelju kojih se vrše promaknuća unutar redova Partije kao i prisvajanje investicijskih fondova za osobnu korist. Dakle, financijsko produbljanje financirano zaduživanjem u svrhu poticanja investicijskog *booma* povezano je sa porastom dohodovne nejednakosti. Izvor: World Development Indicators

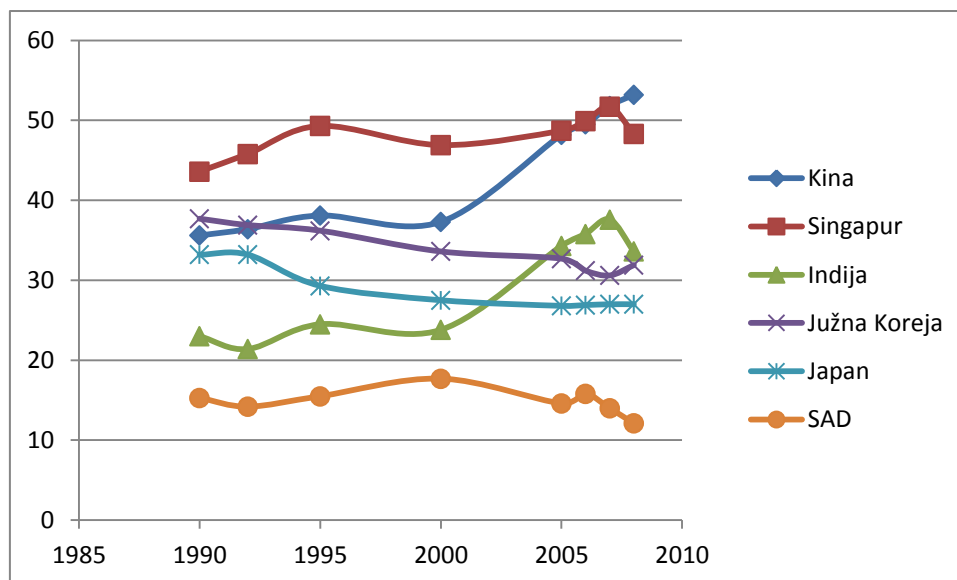
12.2.Pregled teorijske literature koja ukazuje na važnost funkcionalne raspodjele dohotka za ekonomski rast

U vrlo utjecajnom članku *A growth cycle* R.M.Goodwin (1967) prezentirao je vlastitu marksističku teoriju poslovnog ciklusa u skladu s kojom veći udio nadnica u BDP-u smanjuje izdatke na investicijska dobra. Takvo smanjenje rezultira višom nezaposlenošću koja smanjuje nadnice. Nakon pada nadnica dolazi do novog poticaja za investiranje što je zaslužno za porast nadnica i smanjenje nezaposlenosti. S druge strane Kalecki (1954) je zagovarao porast nadnica kao izvor stimulacije agregatne potražnje zbog činjenice da je granična sklonost potrošnji dohotka od rada veća nego što je to u slučaju dohotka od profita. Dakle, porast nadnica trebao bi se manifestirati u porastu osobne potrošnje. Kasnije je Goodwin donekle modificirao svoj stav smatrajući da u slučaju nezaposlenosti i fleksibilnog korištenja proizvodnih kapaciteta porast nadnica ne treba nužno voditi do smanjenja agregatne potražnje (Stockhammer i Stehrer, 2012).

No, ni Goodwinov kao ni Kalecki pristup ne može u potpunosti objasniti porast investicija u cjelokupnom periodu kineske ekonomske transformacije, pogotovo u periodu 1980-ih kada raste udio nadnica u BDP-u i periodu od 1990-ih naovamo. U tu svrhu moguće je pronaći objašnjenje koje se izvodi iz analize Bhadurija i Marglina (1990), koji povezuju funkcionalnu raspodjelu između rada i kapitala sa agregatnom potražnjom. Oni smatraju da postoje dvije različite vrste režima ekonomskog rasta: režim pogonjen profitom i režim pogonjen nadnicama, ovisno o relativnoj distribuciji dohodaka od faktora proizvodnje koja utječe na ekonomski rast. Ukoliko je pozitivan efekt u slučaju redistribucije u korist profita (nauštrb nadnica) u smislu poticanja izvoza i investicija viši u odnosu na pozitivan efekt viših nadnica na komponentu potrošnje, tada rastući udio profita promovira ekonomski rast kao što je to slučaj u Kini u zadnja dva desetljeća (profitni model). S druge strane, ukoliko prevladavaju negativni efekti redistribucije u korist profita s obzirom na njihov utjecaj na investicije i izvoz, koji je niži od pozitivnog efekta rastućih nadnica na agregatnu potražnju, govorimo o nadničnom modelu.

Razmatrajući učinak ulaganja na dugi rok valja napomenuti da su ona nepromijenjiva funkcija dvije varijable: udjela profita u BDP-u i razine korištenja proizvodnog kapaciteta. Svaka od ove dvije varijable, ukoliko se promatra odvojeno, ima pozitivan efekt na investicije. U slučaju većeg udjela profita javlja se potencijal za višom razinom investicija. S druge pak strane, u slučaju višeg udjela nadnica postoji viša granična sklonost potrošnji u odnosu na potrošnju iz profita pa upravo potrošnja povećava razinu korištenja kapaciteta i

potiče na dodatne investicije. Iz ovoga je razvidno da ove dvije odrednice investicija nisu komplementarne nego uzjamno isključive i odluka na koju će kartu zaigrati najvažniji politički i ekonomski akteri ovisi o samoj konfiguraciji političke ekonomije i njihove međusobne ravnoteže moći, kao i šireg globalnog konteksta. Dakle, prvi slučaj odnosi se na rast koji je pogonjen akumulacijom profita, a drugi je pogonjen rastućom kupovnom moći koja proizlazi iz porasta nadnica (Podkaminer, 2013).¹⁰⁶ Inače, u današnje vrijeme globalizacije nemoguće je promatrati odnos udjela nadnica i profita te njihovog međudnosa na rast u kontekstu zatvorene ekonomije. Stoga je potrebno imati širu sliku s obzirom da međunarodna trgovina igra ulogu koja ima potencijal da kamuflira ovu vezu i da se iz smanjivanja udjela nadnica u BDP-u izvuče zaključak koji bi mogao istovremeno vrijediti za više zemalja. Naime, trend smanjenja udjela nadnica u kineskom BDP-a neutraliziran je kroz komponentu inozemne potražnje i suficita na tekućem računu bilance plaćanja (*Slika 40*).

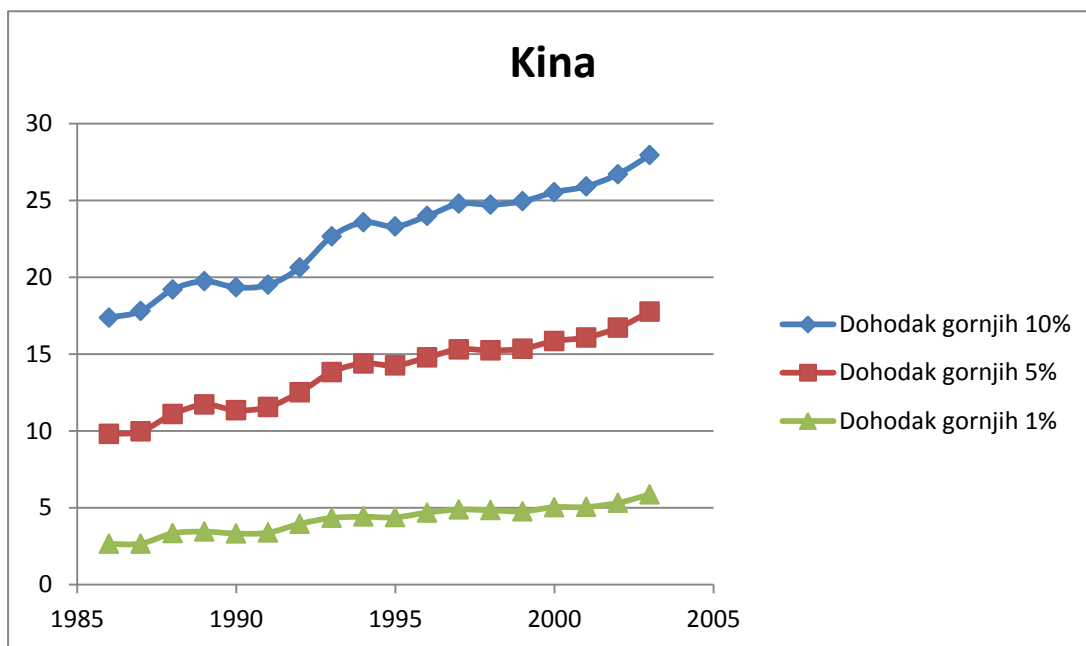
Slika 40 Kretanje kineske nacionalne stope štednje u usporedbi sa ostalim velikim azijskim ekonomijama, Singapurom i SAD-om. Usprkos prednosti u stopi štednje u odnosu na ostale azijske ekonomije, već je početkom 1990-ih vidljiva značajna divergencija. Ona je naročito izražena sa početkom 2000-ih kada Kina ostvaruje najveće suficite u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Izvor: Ma i Yi (2010)

¹⁰⁶ Ipak, kod analize udjela nadnica potrebno je imati na umu problem klasifikacije jer u udjel nadnica ulaze i nadnice visokoplaćenog menadžerskog kadra, a također je teško sistematizirati kuda spada dohodak samostalno zaposlenih.

12.3. Povezanost dohodovne nejednakosti i funkcionalne raspodjele dohotka te empirijsko testiranje veze na primjeru NR Kine

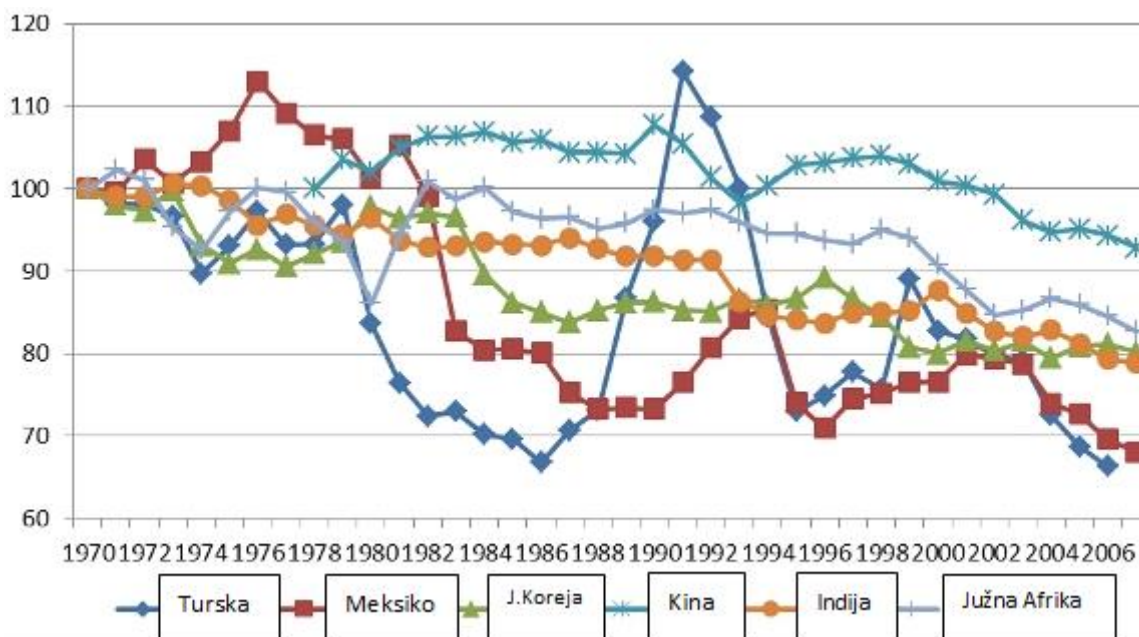
Postoji ograničen broj teorijske literature koja povezuje pitanje funkcionalne i osobne raspodjele dohotka mjerene Ginijevim koeficijentom. Autori poput Daudeya i Garcia-Peñalose (2007) naglašavaju teorijsku i empirijsku vezu između gore navedenoga para. Teoretsko obrazloženje za njihovu povezanost pronalazi se u nižim (višim) udjelima nadnica u nacionalnom dohotku koji se odnose na nadnice srednjih i donjih decila stanovništva i koji imaju učinak na rastuću (smanjujuću) dohodovnu nejednakost. U isto vrijeme viši (niži) udio profita u funkcionalnoj raspodjeli dohotka rezultira višim (nižim) udjelom dohotka za gornju decilu stanovništva i time utječe na povećanje (smanjenje) dohodovne nejednakosti (Molero-Simaro, 2012). Naravno da je daleko vjerojatnije da dohodak koji čini profit otpada na dohodak gornjih decila stanovništva jer je izglednije da pripadnici te kategorije stanovništva posjeduju poduzeće, vlasnici su dionica ili naprosto imaju povoljniji politički tretman kojim ostvaruju lakši pristup financijskim uslugama. Testiranje empirijske veze između funkcionalne raspodjele dohotka i dohodovne nejednakosti u slučaju ove doktorske disertacije provedeno je korištenjem empirijskih podataka izloženih u *Tablicama 1 i 2* (Appendix) i grafički prikazanih na *Slici 12 i 13* (Appendix). Johansenovim testom kointegracije pomoćne hipoteze (HP1) koja pretpostavlja negativnu povezanost između udjela nadnica u BDP-u kao mjere funkcionalne raspodjele dohotka i porasta dohodovne nejednakosti utvrđena je dugoročna ravnotežna veza između smanjenja udjela nadnica u BDP-u i povećanja dohodovne nejednakosti (za detaljno objašnjenje potrebno je konzultirati Appendix). *Slika 41* dodatno argumentira pretpostavku da za kategorije gornjih 1%, 5% i 10% stanovništva; koje posjeduju poduzeće, vlasnici su dionica ili naprosto imaju povoljniji politički tretman kojim ostvaruju lakši pristup financijskim uslugama, vrijedi sve veća koncentracija dohotka. Pri tome bi dosadašnje studije o stvarnom stupnju koncentracije dohotka u urbanoj Kini mogle bitno podcjenjivati stupanj koncentracije dohotka kao što to pokazuje studija profesora Xioloua rađena za *Credit Suisse*.¹⁰⁷ Paralelno sa tim trendom u slučaju Kine postoji i trend pada udjela nadnica u BDP-u što kasnije rezultira još većim porastom nejednakosti (*Slika 42*).

¹⁰⁷ Prof. Xiaolu radio je usporedbu porasta realnog urbanog raspoloživog dohotka 2010. godine sa stopom ekonomskog rasta i stopom rasta potražnje za potrošačkim dobrima.¹⁰⁷ Naime, stopa rasta realnog urbanog raspoloživog dohotka iznosila je 7,8 %, stopa ekonomskog rasta skoro 10%, dok je potražnja za potrošačkim dobrima rasla po stopi od 14,5%. Upravo ova diskrepancija ukazuje na važnost sive 'ekonomije' i dohotka koji proizlazi iz nje, a što vrlo dobro objašnjava porast dohodovne nejednakosti u Kini. Najveći porast potražnje

Slika 41 U periodu od 1986. – 2003. za koji postoje dostupni podaci vidljiv je očit porast dohotka gornjih 10%, 5% i 1% stanovništva. Tako je u tom periodu gornja decila povećala svoj udio sa 17,37 % na 27,94% ; gornjih 5% sa 9,8% na 17,75%, dok je najveći porast zabilježen među gornjih 1% stanovništva koje je uspjele više nego udvostručiti svoj udio sa 2,65% na 5,87%. Prateći sve tri linije na grafikonu moguće je vidjeti da najveći dio povećanja dohotka za ove tri skupine stanovništva dolazi u periodu nakon 1990. Naličje tog trenda je pad dohotka za donju decilu stanovništva koji je prema studiji Svjetske banke iznosio 2,4% svaki godine od 2001. – 2003., trend koji je još šokantniji imajući na umu da je stopa rasta BDP-a iznosila u tom periodu više od 10%. Dakle, ne samo da je u tom periodu za kojega postoje podaci došlo do pogoršanja relativne raspodjele dohotka što naglašava koncept relativne deprivacije, već je došlo i do apsolutnog pada dohotka za 130 milijuna najsiromašnijih Kineza (Huang, 2008). Izvor: World Top Income Database

zabilježen je u kategoriji nakita (46%), namještaja (37%), automobila (34%) i građevinskog materijala (34%), a upravo se ovakav obrazac potrošnje veže uz potrošnju gornjeg sloja stanovništva. Važno je napomenuti da je u sklopu studije prof. Xiaolu došao do zaključka da je u 2009. godini u Kini postojalo 1,5 bilijuna američkih dolara 'sivog dohotka' koji se nije pojavljivao u službenoj statistici (30% kineskog BDP-a). Dodatan zaključak koji se izvodi iz njegovog istraživanja ukazuje na to da je taj dohodak bio iznimno koncentriran i da je 63% dohotka otpadalo na gornjih 10% stanovništva. Ovakva raspodjela može se objasniti podatkom da je prosječni urbani dohodak rastao po stopi od 8% dok je dohodak gornjih 10% stanovništva rastao po stopi od 25%.

Slika 42 Na slici je moguće vidjeti indekse prilagođenog udjela nadnica u zemljama u razvoju od 1970. godine. Trend je u zadnjih 20 godina vrlo sličan onome u većini razvijenih zemalja od 1960. (izuzetak Velike Britanije i SAD-a u određenoj mjeri) prema smanjenju udjela nadnica u raspodjeli BDP-a. U Kini je moguće u periodu 1980-ih vidjeti trend prema povećanju udjela nadnica koji je kulminirao 1990. godine. Nakon toga dolazi do smanjenja vrijednosti indeksa od 12,8%. Izvor: Onaran i Galanis (2013)

12.4. Ekonomski paradoks? Rast u kontekstu pada udjela nadnica u BDP-u i rastuće dohodovne nejednakosti

Izuzetno je važno analizirati funkcionalnu i personalnu distribuciju dohotka u kontekstu integracije Kine u matricu globalne ekonomije uz paralelnu ekonomsku transformaciju iz centralno-planskog sustava u hibridan oblik ekonomije koji se često naziva 'socijalizam s kineskim karakteristikama'. Slično kao i u velikom broju zemalja u ostatku svijeta, udio nadnica ili dohotka od rada u Kini i porast udjela dohotka od kapitala predstavlja zrcalnu sliku ekonomske strukture u procesu transformacije. Sama promjena je pod utjecajem spleta faktora koji različito pridonose promjeni relativnog udjela dohodaka od rada i kapitala od zemlje do zemlje, a slučaj Kine je iznimno specifičan zbog njezine veličine, političkog sustava i razvojnog modela.

U Kini su u godinama prije izbijanja globalne financijske krize funkcionalna distribucija dohotka i dohodovna nejednakost mogle bile izuzetno problematične promatrajući njihove efekte po agregatnu potražnju. No, integracija Kine u globalnu ekonomsku strukturu kroz financijski i trgovinski kanal rezultirala je scenarijem kojega je teško zamisliti ukoliko se

funkcioniranje ekonomskog sustava promatra kroz paradigmu zatvorenog sustava u kojemu bi se povećanje dohodovne nejednakosti (kroz efekte granične štednje i potrošnje) i funkcionalna distribucija dohotka trebale manifestirati u pretjeranoj štednji i nedostatku potrošnje. Pad udjela potrošnje u BDP-u i relativno stabilan udio zaduženja privatnih kućanstava negativno bi se odrazili na rast kineske ekonomije i političku stabilnost, ali je povećanje suficita u godinama prije krize omogućilo nadilaženje spomenutih kontradikcija. Isključivo kombinacija distribucije dohotka i institucionalnog okruženja su u stanju objasniti ove trendove koji nisu djelovali inhibirajuće na kineski model rasta. Prema simulaciji Belabeda, Theobalda i van Treecka (2013) efektivna stopa imitacije funkcije potrošnje u periodu od 1980. – 2007. u Kini iznosi 0,46, u SAD-u 0,62, a u Njemačkoj 0,16. To znači da povećanje dohotka gornje decile za 1 dolar implicira porast potrošnje za 0,46 dolara u slučaju Kine, ali se taj porast u dotičnom razdoblju nije mogao realizirati zbog financijske represije i ekskluzivnog karaktera kineskog financijskog sustava.

Van Treeck i Behringer (2013) u svojim simulacijama pokazuju da će porast dohodovne nejednakosti među gornjim decilama stanovništva kaskadno rezultirati porastom potrošnje financirane zaduživanjem i porastom deficita tekućeg računa bilance plaćanja u kontekstu ekonomija koje imaju pretežito deregulirana financijska tržišta. Nasuprot tome, u zemljama sa izraženom korporativnom i vladinom štednjom dolazi do pada raspoloživog dohotka i potrošnje kućanstava. Upravo je to povezano sa slabom domaćom agregatnom potražnjom i izvoznim modelom rasta kao i time da su bogati kineski kreditori u vrijeme prije financijske krize kreditirali strane umjesto domaće dužnike.¹⁰⁸ Sasvim je jasno iz gore elaboriranih pretpostavki da dohodovna nejednakost i kolizija različitih nacionalnih dereguliranih/represivnih financijskih sustava predstavljaju tektonske ploče na globalnoj razini, čija interakcija i trenje stvaraju golemu količinu potresa, a posljedice zadnjeg potresa iz 2008. godine još uvijek imaju svoj odjek (Rajan, 2010).

¹⁰⁸ Michael Pettis (2013) smatra da konstantan suficit na tekućem računu bilance plaćanja u slučaju Kine i Njemačke nema svoje korijene u poslovičnoj štedljivosti koja je kulturološki uvjetovana, već u nadnicama ispod razine produktivnosti i dohotku kućanstava što dovodi do slabe domaće agregatne potražnje u odnosu na domaću proizvodnju. U slučaju Kine Pettis objašnjava kako niski porast nadnica, financijska represija i ostali skriveni transferi od kućanstava prema korporativnom sektoru/državi dovode do suficita i pozicije neto-kreditora korporativnog sektora. U slučaju Kine promatranje korporativnog sektora/države kao jedinstvenog računovodstvenog entiteta ne predstavlja značajan konceptualan problem zbog izraženog postotka državnog vlasništva nad korporativnim sektorom, a najveća neto štednja koncentrirana je u državnim monopolima i oligopolima.

U slučaju razvijenih zemalja poput SAD-a i Velike Britanije rastuća nejednakost je u godinama prije krize vodila do disbalansa štednje i investicija/potrošnje s obzirom da su decile stanovništva s nižim dohotkom posuđivale novac od decila s višim dohotkom i inozemnih kreditora. U Kini je dohodovna nejednakost također rasla, ali financijska tržišta su daleko manje inkluzivna i razvijena u odnosu na razvijene zemlje pa decile s nižim dohotkom nisu mogle pratiti porast dohotka gornjih decila kroz zaduživanje u periodu kineskih ekonomskih reformi, uz izuzetak zadnjih pet godina nakon izbijanja globalne financijske krize kada sve više do izražaja dolazi fenomen financijalizacije.¹⁰⁹ Zbog toga je rastuća kineska štednja bila usmjerena na financiranje američkog saveznog deficita umjesto usmjerena na potrebe razvoja domaćeg tržišta.¹¹⁰ Osim toga, korporativni sektor povećao je svoju neto zaduženost s ciljem generiranja još većih investicija umjesto isplata rastućih profita kućanstvima u obliku naknada izvršnih direktora/menadžmenta, bonusa i dividendi kao što je to slučaj sa SAD-om i Velikom Britanijom pa je udio nadnica u BDP-u nekoliko proteklih desetljeća bio relativno konstantan. No, čak i takve isplate ne bi bitno promijenile trend dohodovne nejednakosti jer bi velik dio neregistriranog dohotka koji ionako generira porast dohodovne nejednakosti postao registriran (Xiaolu, 2010)

Trend pada udjela dohotka od rada u Kini neminovno vodi prema povećanju dohodovne nejednakosti s obzirom da je dohodak od kapitala gotovo uvijek neravnomjernije raspodijeljen od dohotka od rada, kao što je već bilo objašnjeno. U smislu sektoralnog pristupa dodana vrijednost po radniku bila je iznimno visoka kroz nekoliko posljednjih desetljeća, a najveći dio dodane vrijednosti prelio se u korporativni sektor s obzirom da je konstantan dotok jeftine radne snage iz ruralnih sredina stvarao pritisak na visinu nadnica u urbanim centrima gdje je koncentrirana industrija. Sigurno da je raspodjela faktorskih dohodaka, kada su u pitanju ova dva faktora proizvodnje, pod utjecajem gore navedene logike financijske represije i viška rada u ruralnim dijelovima zemlje nakon dekolektivizacije i provedenih reformi u agrarnom sektoru. S druge strane, sa padom investicijske efikasnosti i sve većom ovisnošću o postizanju

¹⁰⁹ U dokumentu Međunarodne organizacije rada (ILO) pod nazivom *Global Wage Report: Wages and equitable growth 2012/2013* navodi se četiri osnovna faktora koja djeluju u slučaju razvijenih zemalja i zemalja u razvoju: tehnološka promjena, globalizacija trgovine, financijalizacija i promjene u političkim institucijama poput slabljenja sindikalne gustoće i erozija države blagostanja/njezina podrazvijenost; pri čemu financijalizacija i promjena sindikalne gustoće i erozija države blagostanja/podrazvijenost iste, najviše doprinose promjeni u funkcionalnoj raspodjeli dohotka.

¹¹⁰ Izrazito jak porast korporativne štednje u Kini dio je tranzicijskog procesa od centralno-planske prema tržišnoj ekonomiji i u procesu dolazi do neravnoteža koje pogoršavaju pitanje nejednakosti. Pad potrošnje samo je djelomično kompenziran povećanim investiranjem u sektor rezidencijalnih nekretnina.

visokih stopa ekonomskog rasta o kreditnoj ekspanziji, dolazi do porasta vrijednosti financijske aktive i znakova imovinskih mjehura u urbanim centrima. Imovinski jaz pogonjen porastom likvidnosti dodatno je diferencirao dohodak bogatih od dohotka siromašnih što se manifestira u dodatnom porastu dohodovne nejednakosti. Dakle, kineski autoritarni razvojni model oslonjen na visoku stopu investicija neovisno o njihovoj učinkovitosti više je pogodovao u inicijalnoj raspodjeli korporativnom sektoru nego faktoru rada, a sama raspodjela je dodatno promijenjena obrascem financijske represije na dio nadnica koje nisu odlazile u tekuću potrošnju nego su se prelijevale u štednju.^{111, 112}

Zaključno, usporedbom podataka iz *Tablica 1 i 2* te *Slika 11, 12 i 13* (Appendix) s jedne strane te *Slike 41 i 42* s druge strane, može se zaključiti da je dohodovna nejednakost u Kini u prvih 10-15 godina reformi rasla u većoj mjeri kao posljedica nejednakosti u raspodjeli nadnica o čemu svjedoči relativno stabilan udio nadnica u BDP-u prema Moleru-Simaru (2011) ili čak rastući udio prema Onaran i Galanis (2013). U drugoj fazi reformi s većim naglaskom na investicijsku komponentu BDP-a i samim smanjenjem udjela nadnica u BDP-u, na dohodovnu nejednakost sve više utječe karakter funkcionalne raspodjele dohotka, pa do izražaja dolazi negativna povezanost udjela nadnica u BDP-u i dohodovne nejednakosti, te bi povećanje udjela nadnica u BDP-u s obzirom na trenutačnu konfiguraciju kineske političke ekonomije djelovalo u smjeru egalitarnije raspodjele dohotka.

¹¹¹ Dakle, pretjerana investicijska aktivnost ne može doprinijeti održivoj potrošnji jer je potrošnja ovisna o trenutačnoj razini investicija čiji se učinci osjećaju kroz kanal dohotka kućanstava. Investicije koje stvaraju višak kapaciteta ili su umjerene na porast vrijednosti različitih kategorija financijske imovine u fazi neposredno nakon njihove realizacije podižu korporativni dohodak, ali bez efekta koji bi značajno dao impuls održivoj razini potrošnje. One s druge strane generiraju povrat na uložena sredstva čiji značajan dio završava kao dohodak gornjih decila kućanstava i koja svojom alokacijom dohotka daju poticaj novom investicijskom ciklusu.

¹¹² Kineski autoritarni razvojni model stimulirao je visoke stope rasta kroz multiplikaciju investicijskog kapaciteta, naročito u prerađivačkoj industriji.

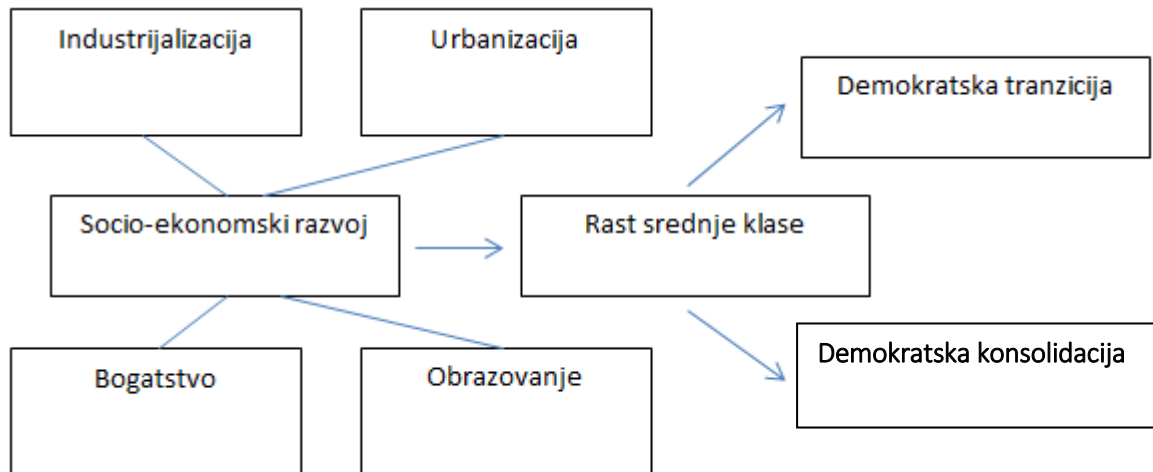
13. Odnos ekonomskog razvoja/modernizacije i demokratizacije u NR Kini

13.1. Definicija osnovnih pojmova i testiranje hipoteze

Većina zapadnih teoretičara smatra da su uvođenje tržišnih elemenata i razvoj kapitalizma neminovno povezani sa usponom demokratskih poredaka, tj. tezom o demokratskom kapitalizmu. Prema tome, najvažniji uvjet uspjeha demokratizacije sastoji se u ekonomskom razvoju i prevladavanju siromaštva te u sklopu dotičnog okvira Seymour Lipset (1959) pozicionira spremnost nekog društva za demokratizaciju. Kada se govori o pojmovima važno je naglasiti da postoje različita shvaćanja pojma demokratizacija, odnosno njezina uža i šira definicija pojma. Za potrebe teorijskog i normativnog shvaćanja pojma demokracija moguće se je poslužiti Dahlovim (1971) navođenjem osam institucionalnih jamstava demokratskog poretka: sloboda udruživanja i koaliranja, pravo na slobodno iskazivanje mišljenja, aktivno i pasivno biračko pravo, pravo političkih elita da se natječu za glasove i potporu birača, postojanje alternativnih pluralističkih izvora informiranja, slobodni i poštenu izbori i institucije koje političku vlast čine ovisnom o glasovima birača i ostalim oblicima izražavanja preferencija. U svrhu empirijskog operacionaliziranja pojma demokracije u kineskom i komparativnom kontekstu koristit će se *Polity IV* indeks demokratske demokratčnosti.

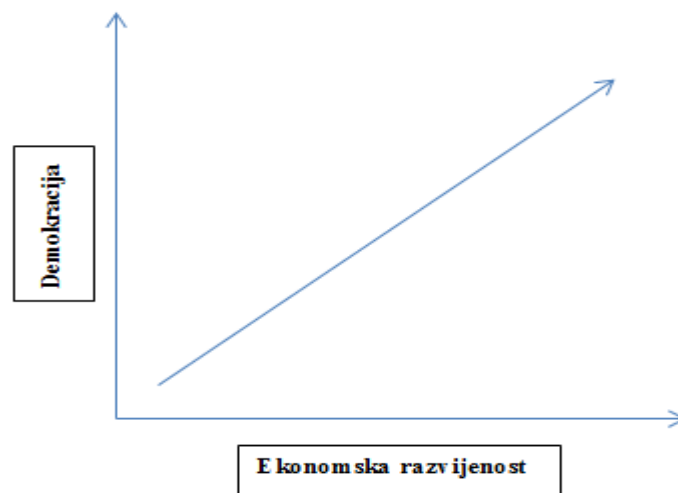
S druge strane, modernizacija ili ekonomska razvijenost operacionalizira se na različite načine. Neki autori pod modernizacijom podrazumijevaju isključivo ekonomski rast (Rostow, 1961) dok druga skupina tvrdi da modernizaciju možemo prvenstveno shvatiti kao stupanj raspodjele dohotka i drugih ekonomskih resursa (Todaro, 1994), tj. da je društveno-ekonomska transformacija korelat demokratizacije (Lipset, 1959). U kontekstu elaboriranja hipoteze o validnosti Lipsetove (1960) teorije modernizacije koristit će se njegovo shvaćanje modernizacije koje iza podatka o porastu BDP-a sublimira: visoku razinu društveno-ekonomskoga razvoja mjerenu pokazateljima kao što su opća obrazovna razina koja smanjuje ekstremizam, urbaniziranost, tehnička sredstva informiranja i komuniciranja; veliku vertikalnu mobilnost zbog manjeg intenziteta sukoba oko društvenih resursa, brojna srednji sloj ili srednji sloj koji brzo raste, radničku klasu i donji sloj koji nije ugrožen egzistencijalnom nesigurnošću; zadovoljavajuće obrazovno stanje mjereno prosječnim trajanjem školovanja, sustav razmjerno egalitarnih vrijednosti koje oslabljuju klasne razlike i visoku razinu organizacije i participacije u klubovima i udruženjima (*Slika 43*). Iako je sam Lipset isticao da je modernizacija jedan od najvećih uzroka uspješne demokratizacije to ne znači da je njihov odnos jednouzročan. Govoreći o 'rekvizitima' demokratizacije, oni stvaraju

uvjete i aktere potrebne za proces, ali oni nisu dovoljni uvjeti za demokratizaciju i njezinu konsolidaciju. Odnos između modernizacije/ekonomske razvijenosti i demokratizacije daleko je kompleksniji prema Landmanu (2008) s obzirom da ugrubo možemo razlikovati linearnu, krivuljastu i stupnjevitu funkciju (Slika 44).

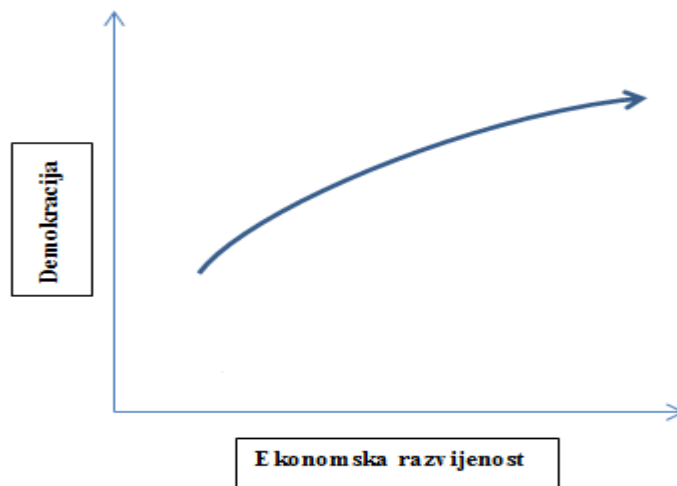

Slika 43 Modernizacija i proces demokratizacije prema Seymouru Lipsetu. Izvor: Wucherpfennig i Deutsch (2009).

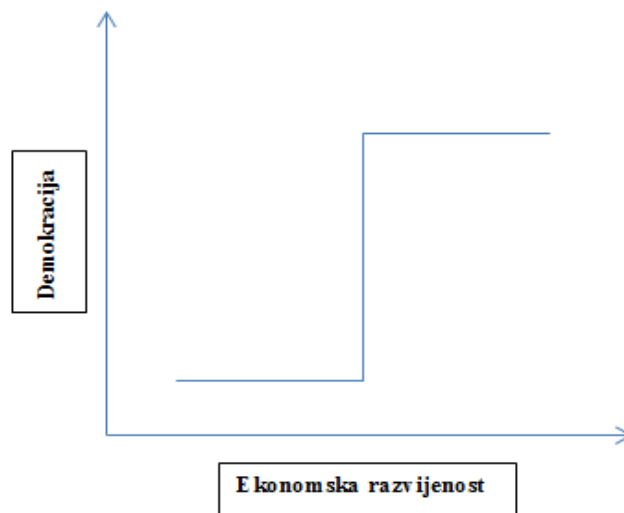
a)

b)

c)

Slika 44 Odnos modernizacije/ekonomske razvijenosti i demokratizacije. Izvor: Landman (2008).

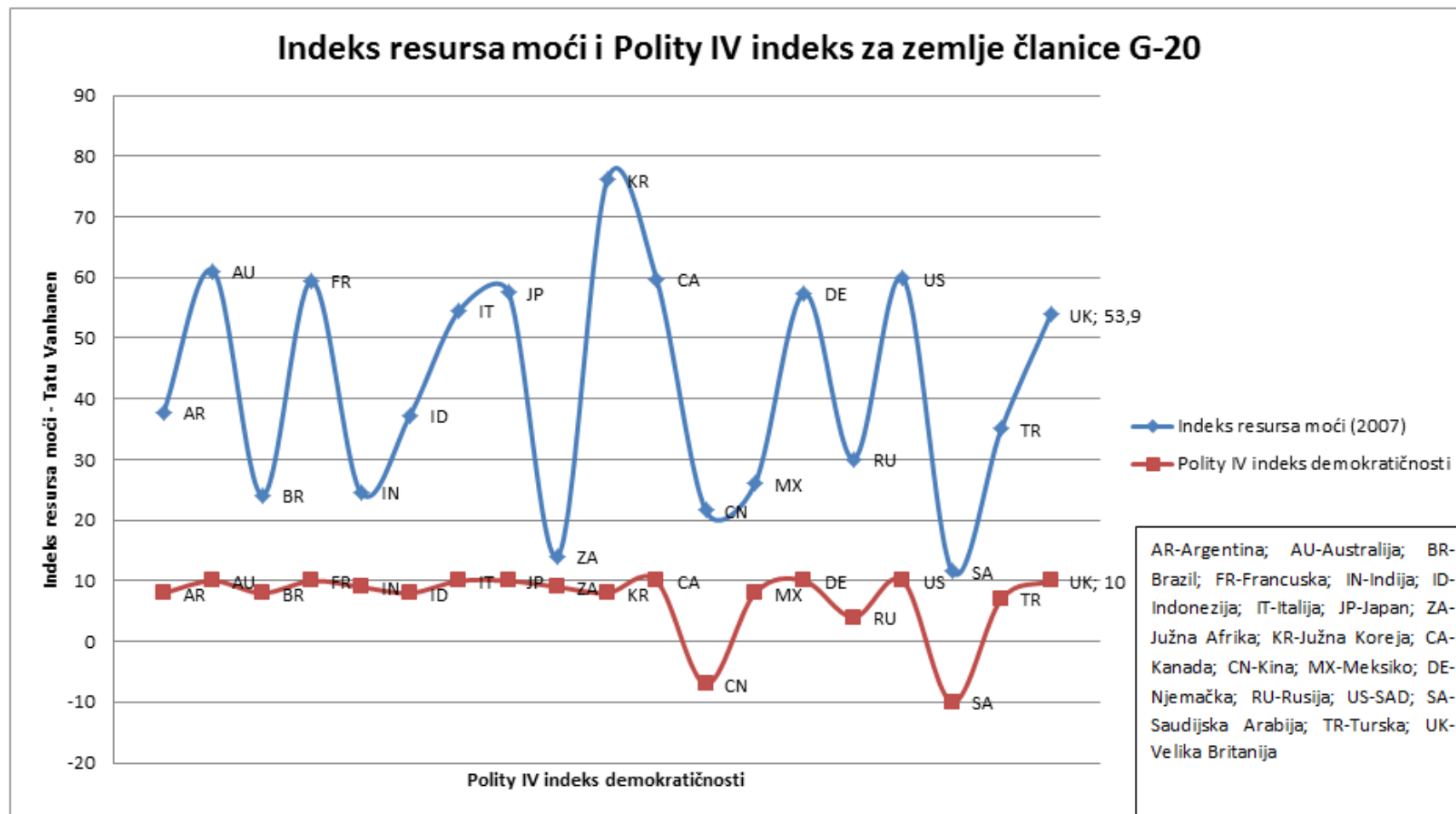
Pozitivna linearna povezanost ekonomske razvijenosti i demokracije stipulira da će sa povećanjem ekonomske razvijenosti/modernizacije doći i do povećanja vjerojatnosti da će neka zemlja postati demokratska (a). Krivuljasta povezanost smatra da se usprkos pozitivne povezanosti, kao u slučaju linearne povezanosti, sa povećanjem ekonomske razvijenosti/modernizacije smanjuje stupanj povećanja demokratizacije. Točka nakon prelaska koje se događa sve manji granični doprinos modernizacije procesu demokratizacije naziva prag se demokracije (b). Konačno, stupnjevita povezanost postulira da postoji jasan stupanj ekonomske razvijenosti/modernizacije nakon kojega se više ne mijenja vjerojatnost da zemlja bude demokratska (c).

13.2. Primjena teorije modernizacije na socio-ekonomski kontekst NR Kine

Prilikom elaboracije Lipsetove teorije modernizacije na vjerojatnost kineske demokratizacije, modernizacija će se empirijski operacionalizirati kroz pristup disperzije moći Tatu Vanhanena. Vanhanen (2007) je uvažio temeljne postulate teorije modernizacije o pluralizaciji i diferencijaciji društveno-ekonomskih struktura, ali ih dopunjuje razmatranjem o raspodjeli društvene moći. Osnovna hipoteza u kontekstu njegovog pristupa govori da koncentracija moći u društvu stvara prepreku procesu demokratizacije. Naime, široka disperzija moći onemogućava bilo kojoj društvenoj skupini uspostavu efektivne hegemonije. Zbog testiranja svoje hipoteze odlučio je konstruirati indeks resursa moći pomoću kojega obuhvaća disperziju ekonomskih, kognitivnih i profesionalnih resursa.¹¹³ Dakle, suprotno od uvriježenog mišljenja o BDP-u per capita kao pokazatelju modernizacije, Vanhanenov indeks resursa moći daje daleko diferenciraniji iskaz. S druge strane, u svrhu empirijskog operacionaliziranja pojma demokracije u kineskom i komparativnom kontekstu koristit će se *Polity IV* indeks demokratičnosti. *Slika 45* pokazuje da ne postoji sustavna korelacija između tako mjerene modernizacije/ekonomskog razvoja i stupnja demokratičnosti te da objašnjenje demokratizacije treba prije svega potražiti u specifičnim strategijama aktera koji joj se opiru i onih koji bi trebali biti njezini ključni protagonisti.¹¹⁴ Iz ovoga je vidljivo da umjesto nekritičkog oslanjanja na univerzalne teorije koje nadilaze politički i kulturalni kontekst, debatu o dosezima kineske političke promjene treba izbalansirati specifičnim strategijama aktera odozdo prema gore i odozgo prema dolje. O tome će biti više riječi u narednim odjeljcima.

¹¹³ Spomenuti indeks uključuje: a) udio gradskog stanovništva u ukupnom stanovništvu; b) udio onih koji ne rade u poljoprivredi u ukupnom stanovništvu; c) broj studenata na 100.000 stanovnika; d) stopu pismenosti ukupnoga stanovništva e) površinski udio obiteljskih seljačkih imanja u cjelokupnom zemljišnom posjedu; 6) stupanj decentralizacije neagrarnih ekonomskih resursa (Merkel, 2011).

¹¹⁴ Dodatan uvid u ovu raspravu pružaju podaci zaklade Bertelsmann pod nazivom BTI Transformation Index (2012a; 2012b; 2012c; 2012d). Prema godišnjem izvješću o procjeni političke i ekonomske transformacije Kina bilježi rezultat indeksa za ekonomsku transformaciju 6,57 dok je indeks političke transformacije zabilježio nizak iznos od svega 3,32. U isto vrijeme najveća svjetska demokracija Indija imala je politički BTI 8,2 dok je ekonomski iznosio 6,54. Brazil je imao rezultat 8,15 i 7,96, a Rusija 5,35 i 6,11.

Slika 45 Iz grafičkog prikaza može se zaključiti da postoji slaba korelacija između Vanhanenovog indeksa resursa moći i Polity IV indeksa demokratičnosti. Koeficijent kodeterminacije (R^2) dobiven testiranjem njihove empirijske povezanosti iznosi svega 0,34 (podaci za 2007.). U komparativnoj perspektivi NR Kina po stupnju modernizacije koja se mjeri preko indeksa resursa moći tek neznatno zaostaje za Brazilom i Indijom kao zemljama koje imaju tradiciju demokratskih institucija najmanje tri desetljeća, dok je značajno bolje pozicionirana od Južne Afrike koja završava svoje drugo desetljeće kao relativno stabilna demokracija. Izvor: Vanhanen (2007) i Polity IV (2013)

13.3. Problematičnost teorije modernizacije u kineskom kontekstu

Na liniji teorijske argumentacije Samuela Huntingtona (1991), Baringtona Moorea (1966) i Seymoura Lipseta (1959), kao i empirijskog iskustva azijskih zemalja poput Japana, J.Koreje i Tajvana, mnogi predviđaju organski proces transformacije autoritarnog sustava Kine u demokratski. Ipak, Kina je naglavačke okrenula takvo viđenje procesa kao što pokazuje njezino iskustvo tijekom zadnjih 25 godina. Samuel Huntington (1991) poznat je po svojoj tezi da je srednja klasa u zemljama u razvoju isprva revolucionarna, a tek kasnije poprima obilježje konzervativnosti.¹¹⁵ Iskustvo demokratizacije na Zapadu govori da ekonomski rast stvara nezavisne izvore ekonomske moći koja teži svojoj manifestaciji i u političkoj sferi, a potrošači naviknuti na slobodu izbora proizvoda i usluga proširenu sve većim oslanjanjem na tržište također traže veću autonomiju u političkoj sferi. Usprkos tome što je Lipset govorio o 'rekvizitima' demokratizacije ipak se je s vremenom s obzirom na gore navedeni korpus literature među *policy-makerima*, analitičarima i u akademskoj zajednici uvriježila misao o odnosu koji je puno čvršći i linearniji.¹¹⁶ Sukladno tome, u međunarodnoj akademskoj zajednici dosta je zastupljeno mišljenje da će rapidan ekonomski rast u Kini neminovno voditi do političke demokratizacije (Rowen, 2007).¹¹⁷ Henry Rowen predvidio je da će se Kina transformirati u demokraciju do 2015. godine ukoliko zadrži stopu rasta od 5% što bi je dovelo do kritičnog praga od 7000-8000 dolara per capita koji je prema njegovom

¹¹⁵ Jedan od dodatnih razloga zbog čega nastajuća srednja klasa u kineskim gradovima nije glasna u zagovaranju demokratskih reformi sastoji se u brojčanom odnosu snaga između ruralnog i urbanog stanovništva. Naime, gradski stanovnici prema analizi jednog pekinškog intelektualca imaju predrasude prema ruralnom stanovništvu kao prema 'seoskim tikvama' (*tu baozi*) i ambivalentni su prema demokratizaciji jer bi ih suočila s mogućnošću da budu nadglasani od manje obrazovane većine (Shirk, 2007).

¹¹⁶ Mnogi kreatori američke vanjske i ekonomske politike smatrali su da će otvaranje Kine i uvođenje kapitalističkih elemenata doprinijeti njezinoj demokratizaciji i da će na taj način postajati sve više sličnija SAD-u (Dickson, 2008).

¹¹⁷ Zheng Yongnian tvrdi da je vrlo izgledno da će kineska poduzetnička klasa igrati istu ulogu kao njezini europski pandani u prvom valu demokratizacije jer prema njegovom sudu kapitalizam generira kinesku 'buržoaziju' kao skupinu stanovništva sa 'zubima' (Yongnian, 2010). Ipak, teza Baringtona Moorea (1966) o vezi između 'buržoazije i demokracije' mogla je biti validna za feudalne države koje su se transformirale u prve nacije-države, ali nema primjenu u slučaju zemalja koje prolaze kroz zakašnjelu industrijalizaciju i modernizaciju u sklopu koje se rađa kooperativan odnos države i novonastajućih ekonomskih elita.

sudu razdjelnica između autokratskog i demokratskog režima (Rowen, 1996). Zanimljiva je perzistentnost i ukorijenjenost modernizacijske teorije s obzirom da čak površan pogled na demokratske tranzicije u 20.stoljeću sugerira da poduzetnici ne pokazuju kako sustavnu opoziciju prema autokratskim režimima tako niti podršku demokratskim režimima. Eva Bellin (2000) makro-historijskom komparacijom nedvojbeno pokazuje da su političke preferencije poduzetnika u zemljama koje prolaze zakašnjelu modernizaciju kontigentne o stupnju vlastite ovisnosti o direktnoj i indirektnoj podršci države njihovim poslovnim aktivnostima. Osim toga, proponenti modernizacijske teorije zanemaruju konceptualnu rastezljivost pojma demokracija. Sukladno razmjeru u kojem kineski poduzetnici podržavaju demokraciju kao dobar oblik vladavine, pod njihovom definicijom demokracije tipično se provlače dva centralna pitanja kao što je sigurnost vlasničkih prava i vladavina prava, a ne nužno kompetitivni višestranački izbori kao dio paketa koji treba jamčiti civilne i političke slobode. Isto vrijedi i za većinu stanovništva za koje demokracija ima iznimno pozitivne konotacije, ali se shvaća kroz filter konfucijanske kulture (World Values Survey, 2013)

Incident na Tiananmenu 1989. godine zasigurno je doveo pod znak upitnika očekivanja demokratizacije kineskog političkog sustava s obzirom da je nakon perioda u 1980-im, u kojem je postupno dolazilo do političke liberalizacije, taj trend naglo prekinut (Pei, 2006). Za razliku od iskustva prvog vala demokratizacije na temelju kojega se je stvorila percepcija da je demokracija prirodni ishod ekonomske razvijenosti, demokratizaciju u slučaju Kine potrebno je percipirati u kontekstu odnosa države i ekonomskog razvoja zemlje koja prolazi zakašnjelu industrijalizaciju i modernizaciju o čemu je već bilo riječi u 13. poglavlju u tumačenju zakašnjele industrijalizacije Alexandra Gershenkrona. Zakašnjeli razvoj neke zemlje implicira da se država ne shvaća samo kao instrument osiguranja političkog poretka, već i kao agent socio-ekonomskog razvoja. U takvim okolnostima odnos kapitalizma i demokracije treba se shvatiti u svjetlu međusobne napetosti zbog njihove specifične proturječnosti u datim okolnostima. Naime, demokratski poredak često zbog zadovoljenja želji elektorata dolazi u koliziju sa efektivnim ostvarivanjem ciljeva razvoja koji stavljaju državu iznad društva kao racionalnog agenta promjene (Yongnian, 2004). Proces demokratizacije zahtjeva stvaranje relativno 'destatizirane' društvene sfere dok ciljevi ekonomskog rasta i razvoja podrazumijevaju državnu penetraciju u društvo. Stoga prioritet ekonomskog razvoja u slučaju Kine stvara teške uvjete za razvoj demokracije. U takvim okolnostima, uvođenje demokratskog odlučivanja vrlo izvjesno predstavlja 'dar' političke elite društvu, u suprotnosti sa stvaranjem takvog tipa političkog sustava kroz pristup 'odozdo

prema gore' u skladu sa vlastitim preferencijama društva, kao što to pokazuju primjeri prvog vala demokratizacije.¹¹⁸

Kineski demokratski razvoj na lokalnoj razini sasvim je suprotan očekivanjima teorije modernizacije što se može vidjeti iz nekoliko praktičnih primjera. Naime, kineska praksa 'seoskih izbora' na najnižoj i neformalnoj razini daleko bolje funkcionira u siromašnijim dijelovima Kine nego u onima sa većom razinom razvoja mjenog BDP-om per capita, što je sasvim suprotno očekivanjima teorije. Prema podacima Ministarstva upravnih poslova koje nadzire 'seoske izbore' moguće je zaključiti da su izbori u provinciji Gansu, koja slovi kao jedna od najsiromašnijih kineskih provincija, daleko pošteniji i regularniji u odnosu na provinciju Guangdong koja je među pet najrazvijenijih provincija (Yongnian, 2004).¹¹⁹ Razlog za takav ishod treba tražiti u poziciji partijskih kadrova da u selima bogatijih provincija ishode suglasnost lokalnih rezidenata i kupe potrebne glasove.¹²⁰ S druge strane, u očima njihovih stanovnika postoji bojazan da odabir mimo oktroiranom partijskom kandidatu može ugroziti njihove materijalne aspiracije koje se realiziraju i postupno rastu. Stoga percepcija da postoji odabir između materijalnog bogatstva i političkih prava ne stvara jaki pritisak potreban za proces demokratizacije. Na strani poduzetnika, suprotno modernizacijskoj teoriji, kineski poduzetnici u najrazvijenijim obalnim provincijama (Guangdong, Zheijang, Jiangsu) imaju najmanju vjerojatnost da politički djeluju na asertivan način (izražavanje njihovog mišljenja kroz formalne političke institucije, pisanje pisama i peticija vladinim i medijskim tijelima i korištenje pravosudnog sustava) u odnosu na poduzetnike u daleko manje razvijenim provincijama u unutrašnjosti, pogotovo u onima u kojima dominiraju državna i kolektivna poduzeća (Tsai, 2007; Dickson i Chen, 2010).¹²¹

Dodatan inhibitor procesu demokratizacije u uvjetima kineske političke ekonomije predstavlja proces decentralizacije od središnje razine prema lokalnim vlastima ili od države prema društvu koji je imao za svrhu konsolidirati kontrolu Partije i njezinih struktura. Pri tome je za proces demokratizacije naročito problematičan specifičan način decentralizacije od

¹¹⁸ Osim toga, ovaj pravac promišljanja i entuzijazam oko njega ojačan je primjerima građanskog sudjelovanja u 'odozdo prema gore' demokratskim revolucijama u Srednjoj i Istočnoj Europi.

¹¹⁹ 'Seoski izbori' uvedeni su u određenom broju provincija 1980-ih kao izbori za najnižu razinu koja nije dio formalnog administrativnog ustrojstva zemlje.

¹²⁰ Decentralizacija kao vitalna komponenta kineskih ekonomskih i političkih reformi stvorila je mogućnost generiranja i koncentriranja ogromnih ekonomskih resursa u rukama lokalnih dužnosnika.

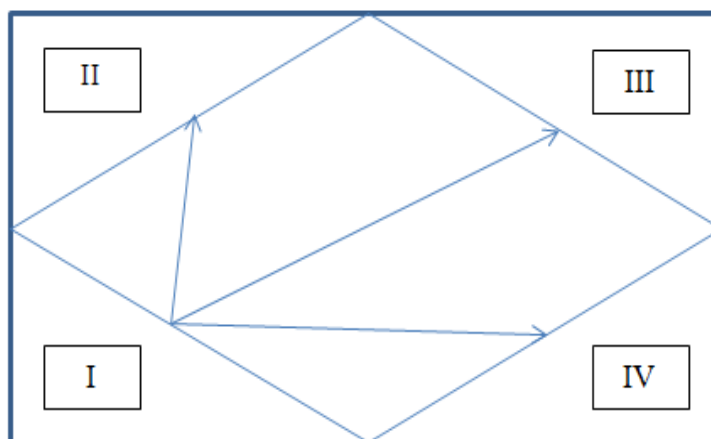
¹²¹ Suzdržanost i rad na ostvarenju ciljeva indirektnim putem ima dugu tradiciju u Kini. Vrlo je poznata izreka da se ljudi boje postati pretjerano vidljivima baš kao što se svinje boje prevelike utovljenosti koja ih previše izlaže pogledu mesara, *ren pa chuming, ju pa fei*.

razine središnje vlasti prema lokalnim vlastima.¹²² S druge strane, proces transformacije i otvaranje Kine neminovno dovodi do pluralizacije interesa i novih društvenih skupina. Reformski implus i razvoj iniciran od strane Partije koji je doveo do toga svakako se želi zadržati u domeni Partije s ciljem očuvanja hegemonije što znači da Partija nije pasivan, već vrlo aktivan akter kroz strategiju adaptacije. Sama reprodukcija hegemonije stoga preoblikuje oba aktera, kako društvene skupine tako i Partiju (Yongnian, 2010). Andrew Nathan prikladno je opisao dinamiku međuodnosa države i društva u slučaju Kine kao proces njihove uzajamne infiltracije pri čemu konvencionalne granice između države i društva postaju zamagljene (Nathan, 1990). Dakle, interaktivan odnos između Partije i društva svakako utječe na njihovo preoblikovanje, ali ne vodi demokratizaciji i izgradnji demokratskog poretka kako je on definiran po Dahlu.¹²³ *Slika 46* pokazuje da hegemonija zatvorenog tipa (I) kroz proces

¹²² Decentralizaciju je moguće povezati sa nastankom moćnih interesnih skupina na lokalnoj razini koje tvore moćne oponente demokratskim reformama koje bi zasigurno mogle ugroziti njihovu moć. Kevin Murphy, Andrei Schleifer i Robert Vishny (1992) pokazuju u svojoj studiji da centralizirana korupcija generira više agregatne prihode za središnju vlast jer postoji veći poticaj da država optimalizira stopu ekstrakcije resursa u odnosu na decentraliziranu korupciju koja ne samo da čini korupciju učestalijom aktivnošću koju je teže pratiti, već i smanjuje agregatnu razinu prihoda za središnju vlast. Na ovome mjestu potrebno je ukazati na razlikovanje Mancura Olsona (1993) između 'stacionarnih bandita' i 'šumskih razbojnika' s obzirom da se strategija potonjih sastoji u što većem plijenu i bijegu, dok se strategija prethodnih sastoji od nešto usporenijeg tempa generiranja renti kroz koruptivne aktivnosti kako se ne bi previše iscrpila ekonomija i onemogućilo daljnje sakupljanje plijena. U kontekstu odnosa principala (središnje vlasti) i agenta (lokalnih vlasti) problem se sastoji u činjenici da svaka razina vlasti odgovara višoj razini vlasti, a ne građanima tako da ne postoji dovoljno ograničenja i mehanizama odgovornosti koji bi sprječavali proliferaciju koruptivnih aktivnosti. Osim toga, ne postoji ni jaka linija horizontalne odgovornosti ako se ima na umu politička slabost narodnih kongresa na istoj razini vlasti i činjenica da sudačka imenovanja totalno ovise o lokalnim partijskim komitetima. Dvije institucionalne reforme svakako su dodatno zakomplicirale napetost na relaciji principal-agent uz sve izraženije kratkoročne političke strategije lokalnih vodstava. Prva se odnosi na obavezno političko umirovljenje nižerangiranih službenika sa 65 i 60 (članova Politbiroa i provincijskog vodstva) što je usred slabo razvijenih univerzalnih zdravstvenih, mirovinskih i socijalnih sustava rezultiralo još većim stupnjem predatorstva jer se je skratio rok povratka na njihova politička ulaganja. Druga institucionalna reforma odnosi se na rotaciju kadrova koja je počela 1990-ih kako bi se smanjila mogućnost pojave lokalnih paradržavnih struktura, a čiji nedostatak predstavlja razvoj predatorskih aktivnosti (Pei, 2006). Strukturalne nesigurnosti oko monopola političke moći utječu na vremenski horizont aktera i stopu po kojoj oni diskontiraju vrijednost budućih prihoda na njihovu sadašnju vrijednost, potičući ih na ponašanja koja rezultiraju kratkoročnim dobitcima, ali dugoročnim neefikasnostima.

¹²³ Prevrat u protekla tri desetljeća posijao je sjeme konflikta i promjene unutar Partije, ekonomije i društva. Prema etosu lenjinističke političke organizacije koja centralizira moć na vrhu i potiče decentralizaciju na najnižoj razini s ciljem multiplikacije kontrolnih mehanizama, ona je ta koja bi trebala vršiti infiltraciju društva.

administrativne decentralizacije dovodi do nastanka 'kompetitivne oligarhije' što predstavlja političku liberalizaciju (II), dok decentralizacija na relaciji država-društvo dovodi do pomaka prema otvorenoj hegemoniji (III) (povećana participacija društvenih skupina). Sasvim je jasno da Partijska strategija socijalnog inženjeringa, selektivnog inkorporiranja demokratskih elemenata i državnog korporatizma ne vodi u smjeru poliarhije (IV).^{124,125} Richard Baum (1996) pregnantno opisuje pomak prema takvom tipu političkog sustava kao 'konzultativni autoritarizam'. U naredna dva odjeljka raspravljat će se o integraciji bogatstva i moći kroz dvije različite, ali komplementarne perspektive kako bi se bolje mogli razumjeti razlozi zbog kojih ne postoji linearna veza između kineske modernizacije i ekonomskog rasta s jedne i demokratskih reformi s druge strane.¹²⁶

Slika 46 Proces pomaka od zatvorene prema hegemoniji otvorenog tipa i strategija inkorporiranja. Izvor: Yongnian (2010).

No, s obzirom na pluralizaciju uvjetovanu ekonomskom transformacijom javljaju se novi zahtjevi i društveni rascjepi, te se nove skupine regrutiraju i infiltriraju u redove Partije, dok se Partija pokušava nositi s tim procesom.

¹²⁴ Kineske društvene skupine uživaju samo vrlo limitiranu autonomiju tako da su organizacije civilnog društva hibridne organizacije u kojima su isprepletene država i društvene skupine i ne zadovoljavaju minimalnu definiciju sfere autonomnosti. Za razliku od Istočne i Srednje Europe koncem 1980-ih, organizacije civilnog društva u Kini služe kao državni instrument kontrole, a ne kao nezavisno sredstvo artikulacije i agregacije široke palete društvenih interesa.

¹²⁵ S obzirom na dihotomiju između 'dvorskih intriga' Zhongnanhaia i rastućeg utjecaja civilnog društva najprimjerenije je kinesku ekonomsku transformaciju i iznimno gradualno političko otvaranje zahvatiti konceptom državnog korporatizma (Pieke, 2012).

¹²⁶ Pri tome je pristup odozgo prema dolje u svom objašnjenju odgode demokratizacijskih reformi u kineskom kontekstu prvenstveno usmjeren na djelovanje središnje vlasti dok je pristup odozdo prema gore više usmjeren na interakciju lokalnih vlasti i poduzetnika.

13.4. Pristup integraciji bogatstva i moći 'odozdo prema gore'

Terensko istraživanje kineskih poduzetnika koje je provela Kellee Tsai pokazuje da se radi o iznimno heterogenoj skupini aktera od kojih mnogi prema dohotku i životnom stilu ne spadaju među pripadnike etablirane srednje klase (Tsai, 2007; 2011). Zbog njihove različitosti koja se manifestira u: različitom porijeklu, prethodnim vezama sa Partijom, različitim sektorima, dijelovima Kine u kojima posluju kao i veličini njihovog poduzeća; moguće je utvrditi da su kroz vrijeme razvili čitav niz različitih institucija u odnosu sa državnim i partijskim tijelima. Kroz ponavljanje specifičnog obrasca interakcije i njihovu difuziju, ove neformalne strategije 'hvatanja u koštac' sa institucionalnim ograničenjima pretvaraju se u adaptivne neformalne institucije koje imaju mogućnost njihove preobrazbe. Iz ovoga je moguće zaključiti da razvoj adaptivnih neformalnih institucija predstavlja strategiju pripadnika nastajuće kineske kapitalističke klase u svrhu kreiranja povoljnije investicijske klime i uklanjanja poslovnih barijera. Adaptivne neformalne institucije obuhvaćaju interakcije između političkih i ekonomskih aktera u sklopu kojih obje strane ne provode vrijeme u analizi širih posljedica vlastitih interakcija na svakodnevnoj osnovi. Umjesto toga, većina poduzetnika i partijskog kadra primarno je fokusirana na razvijanje poslovnih operacija, izgradnju poslovnih mreža, upravljanje brojnim preklapajućim odgovornostima i razvoj lokalne ekonomije, a čiji se zajednički nazivnik odnosi na rastezanje formalnih granica različitih institucija i njihovu posljedičnu transformaciju (Thelen, 2004). Dakle, u hodu dolazi do 'institucionalne konverzije' prema kojoj se mijenja izvorna namjena određene institucije kroz neformalne prakse i djelovanje aktera.

Osim 'institucionalne konverzije' svakako je neophodno navesti 'institucionalno uslojavanje' koje podrazumijeva paralelnu koegzistenciju više različitih institucija koje su međusobno proturječne i ne garantiraju koherenciju, ali koje mogu određeno vrijeme egzistirati bez većeg institucionalnog loma (Tsai, 2011).^{127, 128} Učinak takve prakse stvaranja

¹²⁷ Dobar primjer uslojavanja odnosi se na proturječan stav konfucijanske tradicije i maoizma prema praksi držanja konkubina. Usprkos službenoj marksističkoj ideologiji, u današnjoj Kini sasvim je regularna praksa da visoki partijski dužnosnici i bogatiji poduzetnici imaju nekoliko konkubina.

¹²⁸ Agenti lokalne države mogu surađivati s rastućom ne-Partijskom elitom u namjernoj pogrešnoj interpretaciji formalnih institucija koje bi zapravo trebali podupirati u svojem mandatu. Takva birokratska odstupanja su vjerojatnija u situacijama kada formalne institucije imaju nekoliko proturječnih zadataka što olakšava ignoriranje jednog seta pravila u korist drugih, kada je implementacijski proces decentraliziran i kada lokalni agenti imaju konvergirajuće interese sa lokalnim stanovništvom u nekom specifičnom području kao što je promicanje

neformalnih adaptivnih institucija ima moćan efekt difuzije na ostale lokalne aktere, a što u konačnici dovodi do sankcioniranja promjena i *de facto* transformacije ekonomskog i političkog poretka jer preživljavanje starih institucija zahtjeva njihovu reprodukciju kroz regularnu ljudsku interakciju, bez da je za institucionalnu promjenu potrebno ishoditi uvođenje demokratskog sustava. Stoga ovaj suptilni dinamizam i multidimenzionalnost interakcija objašnjava zbog čega postoji isprva paradoksalan ishod paralelnog postojanja čvrstog autoritarnog političkog sustava i propulzivne ekonomije, tj. hibrida lenjinističkog političkog sustava i dinamičnog tržišta u liberaliziranim sektorima ekonomije.

U sklopu detaljnog objašnjenja integracije bogatstva i moći svakako valja naglasiti postojanje više različitih političkih ekonomija unutar Kine s obzirom da se radi o zemlji iznimne heterogenosti i veličine, te njihov karakter otežava mobilizaciju poduzetnika kao protagonista demokracije oko pitanja koja bi im mogla biti zajednička. Kontekst lokalne političke ekonomije posreduje relativnu dostupnost i pristupačnost kapitala, radnika, kanala distribucije, karakter tržišta i aktivnost na relacijama tržište-država-civilno društvo. Na temelju toga Tsai (2007) razlikuje 5 modela političke ekonomije prema različitim regionalnim i socio-ekonomskim karakteristikama te zastupljenosti privatnog poduzetništva:

1. Wenzhou model u provinciji Zhejiang temeljen na propulzivnom privatnom poduzetništvu,
2. Sunan model poznat po ruralnoj industrijalizaciji na temelju aktivnosti gradskih i seoskih kolektivnih poduzeća
3. Zhuijiang model u provinciji Guangdong poznat kao magnet za izravna strana ulaganja (FDI)
4. Model u kojemu su još dominantna državna poduzeća poput provincije Liaoning
5. Model vrlo slabo razvijenih provincija u unutrašnjosti poput Qinghaia

Drugi način konceptualizacije raznolikosti kineske političke ekonomije s obzirom na jasno argumentiranu tezu da ne postoji jedan jedinstveni model kineske političke ekonomije moguće je pronaći kod Margaret Pearson (2011). Ona razlikuje tri sloja ekonomije od kojih najviši sloj *mingmai* predstavlja stožer (engl. commanding height) ekonomije kojemu korespondiraju državna poduzeća u strateškim sektorima poput energetike, telekomunikacija,

ekonomskog rasta i privlačenje investicija usprkos postojećim barijerama. Lokalne vlade imale su u periodu reformi fiskalni i politički poticaj njegovati dobre veze sa poduzetnicima usred vala decentralizacije (Xue, 2011).

financija, aeronautike, a koja pokriva SASAC. Sljedeći sloj odnosi se na sektore u kojima država pokazuje manji stupanj kontrole u smislu restrikcija po strana ulaganja i zastupljenost domaćeg vlasništva (npr. automobilska industrija). Konačno, zadnji ili treći sloj pokriva privatna i kolektivna poduzeća kao i cca. 90 000 manjih državnih poduzeća od kojih su mnoga u postupku značajnog smanjenja udjela državnog vlasništva pod utjecajem ulaska domaćih privatnih i stranih investitora.

U skladu sa heterogenim kontekstom kineske političke ekonomije nužno je da iz njega proizlaze heterogene skupine poduzetnika sa različitim interesima i željom za političkim djelovanjem. Kelle Tsai (2005) uvodi zanimljivu tipologiju koja nastaje iz uparivanja želje za konfrontacijom sa državom i kapacitetom za djelovanje u tom smjeru (*Tablica 8*). U takvom djelovanju vidljiv je indirektan način ostvarenja njihovih ciljeva u kontekstu razvojnog autoritarnog režima bez izravne konfrontacije sa Partijom koji bi bio neminovan u slučaju otvorenog zahtjeva za demokratizacijom. Čak u slučaju kada su zadovoljene pretpostavke za asertivan tip ponašanja spram Partije i države ono nema homogena obilježja koja bi činila platformu za zajednički nastup u svrhu ishođenja demokratizacije režima s obzirom da je čak i Schumpeter tvrdio da je moderna demokracija proizvod kapitalističkog procesa (Schumpeter, 1976). Osim toga, veliki broj poduzetnika ukorijenjen je u partijsku strukturu od samog početka reformi o čemu će više biti riječi u narednom odjeljku koji se bavi strategijom Partije prema poduzetnicima i načinom da se spriječi proces demokratizacije kroz kooptaciju potencijalno ključnih protagonista demokratskih procesa.¹²⁹ Zaključno, moguće se je složiti sa Margaret Pearson (1997) koja smatra da poduzetnici nisu izgledni kandidati za iniciranje zahtjeva za otvorenom demokratizacijom, već bi tek mogli sudjelovati u 'efektu povorke' ukoliko ostali akteri krenu s takvim zahtjevima.

¹²⁹ Od 23,5% poduzetnika članova Partije obuhvaćenih terenskim istraživanjem Kellee Tsai (2005) njih 85,7% već su bili članovi Partije u trenutku registracije svojega poduzeća u uspoređi s ostalih 14,3%.

Tablica 8

		SPOSOBNOST konfrontacije sa državom/Partijom	
		DA	NE
ŽELJA za konfrontacijom sa državom/Partijom	DA	Asertivni	Oni koji nerado prihvaćaju
	NE	Oni koji lojalno prihvaćaju	Oni koji izbjegavaju kontakt

Izvor: Tsai (2005)

13.5. Pristup integraciji bogatstva i moći 'odozgo prema dolje'

Kineska komunistička partija (KKP) kroz period ekonomskih reformi nije bila pasivan akter kao što to postulira veliki dio politoške literature o demokratskoj tranziciji kada se tematiziraju autokratski režimi, već je u svom djelovanju aktivno koristila dvije komplementarne strategije. Prva strategija, strategija 'grana i mostova' (engl. branches and bridges) sastoji se u infiltriranju partijskih ćelija u novonastala privatna poduzeća. Druga strategija manifestira se u intenzivnoj koordinaciji oko određenih elemenata javnih politika (engl. policy concertation) što je vidljivo kroz iniciranje sektorskih udruga i kooptaciju nove ekonomske elite u svoje okrilje kroz njihovo uključivanje u redove CCP-a (Dickson, 2003; Dickson, 2008; Tsai, 2011). Partija je kroz proces reformi poticala tok informacija i nastajanje organizacija pogodnih za ekonomski rast dok je aktivno sprječavala isto kad je u pitanju politički tip udruživanja i diseminacija informacija.

Dakle, iz kratkog sinopsisa njihove veze moguće je vidjeti da su političke reforme u Kini kaskale za ekonomskim reformama. Umjesto konflikta i otvorene konfrontacije režimskih snaga i novonastajuće srednje klase, kineska ekonomska i politička elita su izrazito isprepletene te surađuju na promicanju cilja nacionalnog razvoja i akumulacije privatnog bogatstva. Srednja klasa u Kini koja je do sada najviše profitirala kroz inicijaciju ekonomskih reformi i njezinu međunarodnu integraciju čini najveći oslonac KKP-a s obzirom na prešutnu pogodbu između između Partije i srednje klase u usponu. Naime, prema njoj Partija osigurava

ekonomski rast, a srednja klasa se odriče bilo kakve pretenzije na veći stupanj pluralizma koji bi erodirao politički primat KKP. Osim toga, računica srednje klase sastoji se u tome da bi bilo kakav veći demokratizacijski pokret narušio postojeću distribuciju ekonomske moći koja odgovara većini njezinih pripadnika.¹³⁰

Poučeni kolapsom istočnoeuropskih komunističkih režima, *policy-makeri* iz partijskih redova uspjeli su strategijom adaptacije i učenjem iz njihova neuspjeha izbjeći atrofiju vlastitog režima kroz cjelokupno razdoblje ekonomskih reformi (Shambaugh, 2008). Sama strategija obuhvaćala je ekonomske modalitete i osnovne principe politike moći.¹³¹ Ključan ingredijent strategije adaptacije Partije na novi institucionalni kontest bio je preduvjet da adaptacija ne narušava distribuciju postojeće moći u sustavu. Vrlo dobar primjer za to je podatak da se na listi *Fortune 500* najvećih globalnih korporacija nalazi 70 kineskih, od kojih 65 čine državna poduzeća (CNN Money, 2012).^{132,133} Ovakvo pozicioniranje bilo bi nemoguće bez shvaćanja fundamentalnih principa moći (Buena de Mesquita, 2010). Oni obuhvaćaju pokušaj Partije da bude ovisna o što manje aktera, mogućnost efektivne mobilizacije čim većeg dijela prorežimske koalicije u slučaju prijelomnih političkih trenutaka po režim, oporezivanje na način koji će uvažiti ograničenja silaznog dijela Lafferove krivulje i revolucije u slučaju prevelikog oporezivanja, te balans između pružanja javnih dobara u ograničenoj količini koja će biti tek dovoljna da se odvrti politička nestabilnost koja dolazi sa isključivim fokusom na proizvodnju privatnih dobara.¹³⁴

¹³⁰ Zanimljivo je naglasiti kako u kontekstu kineske političke ekonomije do sada nije vrijedila maksima 'no taxation without representation' koja bi djelovala kao ključan okidač zahtjeva za demokratizacijom, kao što je to bilo u zemljama prvog vala demokratizacije.

¹³¹ Analitičari poput Iana Bremmera (2006) pod kineskim državnim kapitalizmom kao modalitetom izbjegavanja atrofije podrazumijevaju sustav u kojemu državni namještenici upravljaju državnim poduzećima, privatnim nacionalnim šampionima, državno-komercijalnim bankama i suverenim fondovima s ciljem osiguranja ekonomskog rasta, radnih mjesta i bogatstva bez da to istovremeno znači jačanje pozicija privatnog sektora kao mogućeg rivala na domaćoj političkoj i ekonomskoj sceni.

¹³² Pri tome je važno napomenuti da je krajnje upitan status vlasništva mnogih svjetski poznatih kineskih korporacija poput Ping Anga i Huaweia s obzirom na netransparentnost podataka i financijskih izvješća tako da iza njih očito stoje utjecajni bivši ili sadašnji članovi Partije (Huang, 2008, McGregor, 2010).

¹³³ Usprkos tome što je broj privatno izlistanih poduzeća na kineskoj listi 500 najvećih povećan sa 13 na 184 između 2010. i 2011. godine, ona su dodatno zaostala za državnim poduzećima u smislu prihoda i profita. Od ukupnih prihoda i profita 500 najvećih poduzeća profit privatnih poduzeća jedva zauzima 15% i ne premašuje profit prvih deset poduzeća na listi koja su sva odredom u državnom vlasništvu (STRATFOR, 2011c).

¹³⁴ Na početku reformi pitanje distribucije koristi reformskih mjera nije bilo od presudnog značenja po političku stabilnost jer su u početku profitirali skoro svi slojevi stanovništva. No, u toku reformi *insideri* su profitirali

Na početku reformi pojedina progresivna provincijska vodstva počela su kriomice primati poduzetnike u svoje članstvo i kooptirati ih na taj način o čemu je već bilo riječi u odjeljku koji se bavi integracijom bogatstva i moći odozdo prema gore. Nakon toga je središnje vodstvo reagiralo na evoluciju privatnog sektora formaliziranjem te prakse shvaćajući njegovu važnost kao kreatora novih radnih mjesta i uloge u apsorpciji otpuštenih radnika iz neefikasnih manjih i srednjih poduzeća. Ključna i prijelomna točka za to je doktorina *sange daibiao* ili 'Tri predstavke' koju je na 16. Partijskom kongresu 2002. promulgirao Jiang Zemin i koje službeno sankcioniraju uključivanje poduzetnika u redove Partije.¹³⁵

Prema Dicksonu (2008) kineski politički sustav je decentraliziran i njime ne dominiraju za razliku od ostalih azijskih zemalja veliki obiteljski patrijarsi ili moćan pojedinac s mogućnošću visokog stupnja koncentracije moći. Veličina zemlje i decentraliziranost sustava omogućavaju službenicima na razini središnje i lokalne vlasti da razviju bliske veze sa prospektivnim poduzetnicima i tako profitiraju od bliskih veza direktno kroz korupciju i zapošljavanje svoje rodbine i pristaša i indirektno kroz promicanje ekonomskog rasta unutar jurisdikcije za koju su nadležni jer im o tome u značajnoj mjeri ovisi napredak unutar partijske hijerarhije. Drugo obilježje sastoji se u difuznosti sustava s obzirom da za razliku od Rusije ne postoji visoka koncentracija u privatnom sektoru i kineski privatni sektor karakteriziraju mala i srednja poduzeća (Kennedy, 2005). Dakle, difuzan karakter privatnog sektora bitno otežava kolektivnu akciju, a rizici su asertivnim poduzetnicima dobro poznati imajući na umu iskustvo Tiananmena. Iz ovoga razloga dominantna strategija poduzetnika sastoji se u pristupu političkoj moći sa svrhom bogaćenja i čuvanja vlastite pozicije. Treće i četvrto obilježje sastojе se u simbiotskom i samo-perpetuirajućem karakteru sustava jer postoji uzajamna podrška najutjecajnijih poduzetnika i Partije te nemogućnost formiranja široke koalicije usmjerene na političku liberalizaciju zbog heterogenosti njihovih interesa. Osim toga, sustav je ekspanzivan jer uključuje sve veći broj privatnih poduzetnika, novonastalih i 'crvenih kapitalista' (*xahai*) koji su uspjeli postati poduzetnici kroz proces *insiderske* privatizacije državnih poduzeća za koje je procijenjeno da nemaju strateški

nadproporcionalno tako da je postajalo sve važnije pitanje održavanja ravnoteže između privatnih dobara za *insidere* i ograničene količine javnih dobara potrebnih za izbjegavanje scenarija u kojem Partija gubi kontrolu.

¹³⁵ Njihova suština odnosi se na to da Partija predstavlja najnaprednije proizvodne snage, najprogresivnije oblike kulture i temeljne interese većine kineskog naroda (politički konsenzus).

značaj.¹³⁶ Zadnje obilježje sastoji se u paternalističkom karakteru sustava. U ranijoj fazi reformi mnogi lokalni partijski dužnosnici dobili su zadatak izgradnje lokalne ekonomije i sustav poticaja bio je usmjeren na zadržavanje najvećeg dijela poreznih prihoda generiranih lokalnom ekonomskom aktivnošću, na što se je nadovezivalo stvaranje kooperativnog odnosa između njih i novonastalih poduzetnika s ciljem unaprijeđenja njihovih kvaliteta.

Iz ovoga je jasno da se nikako ne smije podcijeniti kreativnost i ustrajnost Kineske komunističke partije u prilagodbi na nove okolnosti. Dok su mnogi predviđali raspad KKP-a nakon 1989. godine Partija je proturječila njihovim prognozama širokom paletom metoda poput infiltracije, pažljivog korištenja državnog korporatizma, prisile i adaptacije. Andrew Nathan (2003) otpornost kineskog autoritarnog sustava povezuje sa četiri aspekta njegove institucionalizacije: sve uređenija politika prijenosa vlasti ograničena jasnim pravilima, sve artikuliraniji meritokratski pristup u promoviranju na političke funkcije umjesto isključive pripadnosti frakciji, rastuća diferencijacija i funkcionalna specijalizacija režimskih institucija i uspostava institucija koje sukladno Eastonovom modelu politike omogućavaju lakše pružanje *inputa* pojedinaca u politički proces i kanaliziranje nezadovoljstva (peticije središnjoj vlasti) s ciljem jačanja političke legitimnosti režima.

Visok postotak crvenih kapitalista unutar redova Partije otkriva transformaciju KKP-a od masovne stranke u elitnu stranku s obzirom na profil članstva.¹³⁷ Partija koja je nekoć predstavljala seljake, radnike i vojnike i u čijem članstvu je 1978. bilo pola seljaka danas rapidno inkorporira studente i poduzetnike kao najbrže rastuće kategorije članstva. Od 2002. – 2007. broj studenata povećao se za 255% dok je broj poduzetnika porastao za 113% (McGregor, 2010).¹³⁸ Slika 47 pokazuje eklatantan primjer primjene strategije kooptacije.

¹³⁶ Ubrzavanje liberalizacije ekonomije nakon Dengovog proputovanja po južnoj Kini 1992. stvorilo je nove prilike za političke *insidere* koji su tražili priliku za *hedging* ili ograđivanje od rizika gubitka političke pozicije moći stavljanjem 'jaja' u poduzetničku košaricu. Želja za brzim ulaskom u poduzetničke vode i privatizacijom državne imovine na strani *xahai* ili 'crvenih kapitalista' može se protumačiti kao osobna polica osiguranja u kontekstu političke neizvjesnosti.

¹³⁷ Prema unutarnjem izvješću Ureda za istraživanje Državnog Vijeća i Kineske akademije društvenih znanosti 90% milijunaša su djeca visokorangiranih službenika (Dickson, 2008).

¹³⁸ Promatrajući studiju Brucea Dicksona o prisutnosti ćelija Kineske komunističke partije u kineskim poduzećima moguće je vidjeti da većina registriranih poduzeća nije imala partijske ćelije, ali tu se je primarno radilo o malim poduzećima koja nisu bila od presudnog značaja za strateške interese KKP-a. Međutim, državna poduzeća i velika privatna poduzeća nisu mogla zaobići takav oblik infiltracije i velik broj privatnih poduzetnika čak je samoinicijativno tražio članstvo u Partiji s obzirom na prednosti koje podrazumijeva političko zaleđe.

Slika 47 U periodu od 1993. – 2007. rapidno raste postotak crvenih kapitalista kao članova Partije. Doista se radi o impresivnom trendu imajući na umu političke reperkusije 1989. i striktnu zabranu koja se je odnosila na njihovo potencijalno članstvo. Izvor: Dickson i Chen, 2010

13.6. Odnos nejednakosti i demokratizacije

Nedavna istraživanja porijekla demokracije nastavljaju s preispitivanjem temeljnog postulata teorije modernizacije o postojanju demokratizacijskih impulsa koji proizlaze iz društveno-ekonomske promjene. Usprkos negiranju te veze od strane Przeworskog i Limongija (2000), povezanost oba fenomena proučavana je kroz inovativan teorijski pristup kojega su posebno afirmirali Carles Boix (2003) te Daron Acemoglu i James Robinson (2006). Naime, kontinuitet sa Lipsetom vidljiv je u debati oko uloge egalitarnih društvenih prilika kao poticaja za demokratizaciju. Fokus njihovog pristupa sastoji se u naglašavanju distribucije bogatstva na poticaj elita da blokiraju ili dozvole proces demokratizacije i političke liberalizacije te ih to svrstava u tabor redistributivističkih teorija demokratizacije. Takav pristup ne implicira da u sklopu modernizacije dolazi do masovne psihološko-kulturne promjene ili pojavu revolucionarne klase kako bi to postulirale marksističke teorije. Upravo strah elita od relativnih troškova redistribucije nakon provedene demokratizacije predstavlja ključan faktor na putu prema promjeni režima.

U većini društava sa izraženim stupnjem jednakosti igranje na kartu revolucije ili socijalnih nemira ne predstavlja dovoljno atraktivnu opciju za stanovništvo, bilo zbog toga što ne postoji dovoljno izražen otpor prema režimu ili zbog toga što se nezadovoljstvo može

prevenirati privremenim i ograničenim mjerama redistribucije. U relativno egalitarnijim društvima moguće je da građani povećavaju vlastitu razinu materijalnog blagostanja ili dobivaju indirektno kroz proces ekonomskog rasta pa to ne stvara dovoljan pritisak u smjeru inzistiranja na demokratizaciji. Upravo ovakva konstelacija okolnosti i interesa može objasniti razlog kasnije demokratizacije Južne Koreje i Tajvana, ali i činjenice da Singapur još uvijek predstavlja autoritaran grad-državu. U snažnom kontrastu spram toga stoji iskustvo izrazito nejednakih zemalja kao što je Južna Afrika prije demokratizacije početkom 1990-ih. U takvim zemljama stanovništvo ima izražen i jasan razlog nezadovoljstva, a koji je vrlo često popraćen nemirima i ustancima u odnosu na autoritarnu vlast.¹³⁹ U situaciji nejednake raspodjele dohotka i resursa autoritarna elita ima daleko 'više kože u igri' i iz toga se izvodi jači otpor demokratizaciji zbog redistribucije koju implicira teorija medijanskog birača (Meltzer i Richard, 1981). Dakle, ova dva scenarija pokazuju zbog čega demokratski tip poretka predstavlja samo jedan u nizu višestrukih institucionalnih ravnoteža.

S druge strane Boix (2003) i Boix i Stokes (2003) smatraju da dohodovna nejednakost također predstavlja centralan mehanizam za njihovo viđenje endogene demokratizacije, ali se donekle razlikuju u objašnjenju i predviđanju demokratizacije od Acemoglua i Robinsona. Držeći razinu bogatstva neke zemlje i specifičnost imovine konstantnima, Boix i Stokes sugeriraju da su dohodovna nejednakost i demokratizacija pozitivno povezani dok Acemoglu i Robinson zagovaraju postojanje izvornite U-krivulje između demokratizacije i nejednakosti te je o toj vezi već bilo riječi u gore napisanim redcima.¹⁴⁰ Boix (2003) sugerira da je demokratizacija daleko vjerojatnija kada elite drže mobilnu imovinu jer im je na taj način lakše zaštititi istu od prijetnje povećanog oporezivanja. Dakle, Boixova teorija svodi se na propoziciju da se vladajuća elita odlučuje za demokratizaciju kada je prijetnja redistribucije od siromašnih niska.¹⁴¹ Nešto drugačije objašnjenje izlažu Acemoglu i Robinson smatrajući da je demokratizacija najmanje vjerojatna u egalitarnim i agrarnim društvima jer se imovina može lako oporezivati i nacionalizirati. Ipak, ono što povezuje oba dvije teorije odnosi se na zajednički zaključak da relativno visoke razine ekonomske nejednakosti nisu pogodne za

¹³⁹ U tom svjetlu zanimljivo je istaknuti kontrast između Kostarike i Urugvaja kao najdemokratskijih zemalja Latinske Amerike koje su i ujedno najegalitarnije, dok je iskustvo Paragvaja i Salvadora potpuno suprotno.

¹⁴⁰ Demokratizacija je prema tome samo moguća na srednjoj razini nejednakosti, ali ne u slučaju egalitarnosti ili ekstremne nejednakosti.

¹⁴¹ Osim toga, Boix i Stokes (2003) uvjerljivo pokazuju da su se demokratske tranzicije prije 1950-ih događale na nižim razinama BDP-a per capita u usporedbi sa tranzicijama nakon toga.

izglede demokratizacije. Obje teorije fokusiraju se primarno na namjere autokratske elite što predstavlja 'stranu ponude' procesa demokratizacije.¹⁴²

Nasuprot ovakvom viđenju demokratizacije prema kojemu se sve svodi na predviđanje da li će medijanski birač 'iscijediti' pripadnike bogatije elite (teorije demokratizacije na strani 'ponude'), teorije koje naglašavaju stranu 'potražnje' u krupni plan stavljaju mogućnost da stanovništvo dobije nezavisnu i nepristranu zaštitu njihovog vlasništva u odnosu na možebitnu eksproprijaciju od strane vladajuće elite. Ben Ansell i David Samuels (2010) smatraju da je uvođenje demokratskih elemenata funkcija politički obespravljenih socijalnih skupina u usponu koje traže uvođenje kredibilnih institucija koje ih štite od kapricioznih poteza vladajuće elite i jamče im dosljedno pridržavanje pravila igre (North, 1990). Dakle, umjesto vladajuće monolitne elite i njezine odluke o demokratizaciji nameće se sukob između stare elite i nove elite u usponu. U kontrastu spram redistributivističkih teorija demokratizacije, naročito teorije Carlesa Boixa i Susan Stokes, ovakav pristup smatra da viša dohodovna nejednakost stvara povoljniji kontekst za demokratizaciju.¹⁴³ Ansell i Samuels se pozivaju na Kuznetsovu (1955) studiju koja postulira da ekonomski razvoj u prvoj fazi povećava dohodovnu nejednakost, a tek kasnije dolazi do njezinog pada. Njihovo teoretsko objašnjenje sastoji se u većem ulogu kojega u promjeni režima ima nova skupina društvenih aspiranata kao i mogućnosti da oni akumuliraju više resursa potrebnih za provedbu svojega plana stvaranja kredibilnih institucija koje ih štite od eksproprijacije. Dodatan element u pristupu Ansell i Samuela obuhvaća razlikovanje nejednakosti u vlasništvu nad zemljom i dohodovne nejednakosti koja je rezultat procesa industrijalizacije i razvoja financijskog sustava, kao i korespondirajućih političkih posljedica i utjecaja. Egalitarnija raspodjela zemlje djeluje pozitivno po mogućnost demokratizacije u kombinaciji sa porastom dohodovne nejednakosti. Veći broj maloposjednika koji se boje eksproprijacije od strane autokratske elite, u kombinaciji sa jačanjem industrijske i financijske elite koja također traži zaštitu svojega vlasništva kroz političko predstavništvo, tvore koaliciju koja zagovara demokratizaciju.¹⁴⁴ Ovdje se nameće zaključak da agregatna razina ekonomske razvijenosti i

¹⁴² Proces se može promatrati kroz ponudu i potražnju, pri čemu se potražnja za demokratizacijom odnosi na zahtjeve novih aspiranata prema vladajućoj eliti.

¹⁴³ Takvom stavu ide i u prilog podatak kojega iznose i koji govori da je 1880. Ginijev koeficijent u Kini iznosio 0,24 dok je 1867. u Velikoj Britaniji, u vrijeme drugog značajnog proširenja biračkog prava, isti koeficijent iznosio 0,5.

¹⁴⁴ Dodatan element u raspravi o demokratizaciji odnosi se na utjecaj industrijalizacije na dotičan proces. Od Drugog svjetskog rata smanjuje se udio neposredno zaposlenih u industrijskom sektoru. Socijalne i političke

bogatstva nema presudan utjecaj na demokratizaciju, već odgovor treba tražiti u distribuciji plodova razvoja.

U takvoj konstelaciji snaga pivotalna uloga pripada pripadnicima rastuće industrijske i financijske elite koja važe između troškova eksproprijacije od strane vladajuće elite s jedne strane i oporezivanja u korist siromašnijih slojeva koje se nameće u slučaju demokratizacije s druge strane. Analizirajući poziciju elite jasno je da velika nejednakost u raspodjeli zemlje neće dati poticaj vladajućoj eliti za pravljenje demokratskih ustupaka jer je veća vjerojatnost da će pobijediti u slučaju revolucije zbog koncentracije resursa. Naprotiv, u slučaju nejednakosti dohotka zbog rastuće industrijske i financijske elite veća je vjerojatnost da će vladajuća elita izgubiti poziciju u slučaju revolucije kao i da će nastajuća elita preferirati niže porezne stope kojima bi se trebale financirati potrebe najsiromašnijih. Konfluencija ovih faktora najčešće dovodi do parcijalne demokratizacije kroz koju se pokušavaju pomiriti interesi ove dvije elite.

Zadnji pogled na odnos dohodovne nejednakosti i demokratizacije u ovom teoretskom pregledu daje Christian Houle (2009) koji u svojoj empirijskoj studiji testira njihovu povezanost i iznosi zaključak da dohodovna nejednakost nije sustavno povezana sa demokratizacijom, već samo ima utjecaj na konsolidaciju demokratskog poretka. Tri su osnovne točke u sklopu kojih Houle iznosi svoju kritiku teorija Acemoglua, Robinsona, Boixa i Stokes. Prvo, on smatra da su korisne za razumijevanje demokratske tranzicije 'odozdo prema gore', ali da su daleko manje adekvatne u objašnjenju demokratske tranzicije koja emanira 'odozgo'. Drugo, čak i ukoliko promatramo poticaj da dohodovna nejednakost postane faktor koji vrši pritisak za demokratizaciju odozdo, nejednakost rezultira sa dva oprečna efekta koji se međusobno poništavaju. S jedne strane, one koji se nalaze na dnu ljestvice društvene raspodjele dohotka potiče na traženje demokratizacije, dok u isto vrijeme pojačava otpor onih koji se nalaze pri samom vrhu. Treće, prema njegovom sudu dotične

posljedice takve trajektorije rasta iznimno su važne jer su uporišta stabilnih demokratskih sustava sasvim očito nusproizvodi napredujućeg procesa industrijalizacije: organizirani radnički pokret, disciplinirane političke stranke i političko natjecanje organizirano između pola lijevo-desno. Običaji i navike demokratskog kompromisa rođene su iz povijesne borbe između predstavnika rada i kapitala, borbe koja se je u najvećoj mjeri odigravala na tvorničkim podovima. U svjetlu takvog narativa i povijesnih podataka važno je postaviti pitanje kako se u taj scenarij uklapa Kina. Usprkos tome što su kineske statistike problematične i što se Kina percipira kao 'svjetska tvornica' čini se da je udio zaposlenih u proizvodnji dosegao svoj vrhunac od 15% 1996. godine (Rodrik, 2013b). Uzimajući u obzir proces deindustrijalizacije, očito je da će današnje zemlje u razvoju prolaziti sasvim drugačiji put prema uspostavi i konsolidaciji demokratskog sustava i dobrog upravljanja.

teorije zanemaruju problem kolektivne akcije što smanjuje njihovu eksplanatornu moć. Dakle, odnos dohodovne nejednakosti i demokratizacije definitivno je dvosmislen, ali zato odnos nejednakosti i demokratske konsolidacije pokazuje da je demokraciju iznimno teško očuvati u kontekstu velike dohodovne nejednakosti.

13.7. Zaključna razmatranja o kineskim izgledima za demokratizaciju političkog sustava

Iz do sada provedene analize može se zaključiti da se relativno spor napredak u implementaciji demokratskih reformi u slučaju Kine bolje može objasniti teorijama demokratizacije temeljenima na izborima aktera u odnosu na strukturne teorije koje u prvi plan stavljaju naglasak na pojavu većeg broja pojedinaca sa socio-ekonomskim obilježjima srednje klase. Dakle, strukturne teorije naglašavaju postojanje nužnih, ali ne i dovoljnih uvjeta za postojanje demokratizacije. Iz te perspektive može se izvesti zaključak koji dovodi u negativnu vezu razinu ekonomskog rasta i demokratske tranzicije u slučaju Kine jer *ceteris paribus* vladajuća elita ima daleko manje poticaja da se povuče sa položaja moći budući da ekonomski prosperitet čini njihov monopol moći vrednijim. Pored toga, ekonomski rast uvećava resurse vladajuće elite koji se mogu usmjeriti u održavanje jakog represivnog aparata i kooptaciju potencijalnih protivnika. Zadnje i ne najmanje važno, na srednji rok vladajuća elita u autoritarnom sustavu može povećati svoj politički kapital i legitimnost kroz ekonomski rast pa je i na strani potražnje zahtjev za promjenom režima vidljiv tek na marginama.

Previđanje uspona demokracije u Kini krajnje je nezahvalno, ali postoje određeni elementi teorije koji omogućavaju oprezno predviđanje njezine trajektorije. Przeworski i Limongi (1997) pokazali su u svojoj studiji da se demokratizacija može pojaviti na svim razinama dohotka per capita (odnosno stupnju razvoja) i autoritarni režimi mogu egzistirati iznimno dugo ukoliko uspiju izbjeći razornu ekonomsku krizu. Dakle, trajnost kineskog autoritarnog sustava ovisi o tome koliko će KKP uspijevati u održavanju negativnih eksternalija rasta pod kontrolom, uz istovremeno zadržavanje visokih stopi rasta o kojima najviše ovisi.¹⁴⁵ Ukoliko će se vladajuća elita odlučiti isključivo na provođenje vrlo marginalnih reformi autoritarni sustav koji ih implementira izgledno će se naći na putu prema stagnaciji usred široko rasprostranjenih simptoma pogoršanja upravljanja i nesposobnosti

¹⁴⁵ Dokle god država ima mogućnost redistribucije resursa između pripadnika elite nije moguće očekivati fragmentaciju 'vladajuće koalicije' i mogućnost da 'golubovi' unutar pripadnika elite postanu agenti demokratizacije.

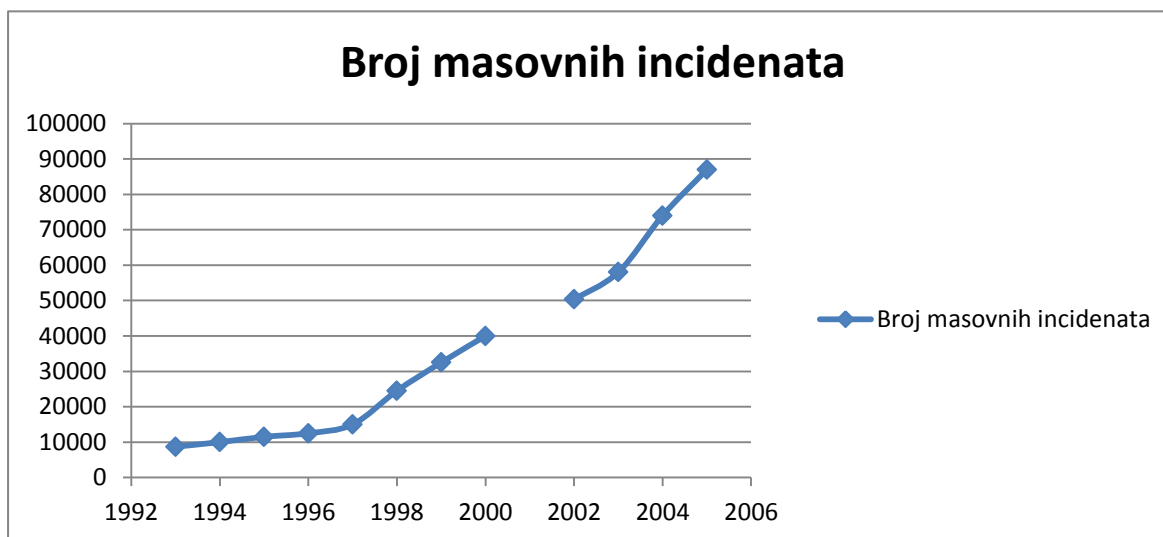
države da akumulira reformski kapacitet i obračuna se sa ukorijenjenim interesima.¹⁴⁶ O tome svjedoči i porast socijalne i političke nestabilnosti koja se manifestira kroz sve veći broj prosvjeda koji su za sada isključivo na lokalnoj razini i fokusirani na jedno pitanje te su još daleko od mogućnosti da mobiliziraju velik broj stanovnika na razini cijele države (*Slika 48*). Prema recentnoj studiji Easterlina *et al.* (2012) životno zadovoljstvo Kineza u periodu od 1990. – 2010. ostalo je na istoj razini usprkos povećanju prosječnog realnog dohotka kućanstva od pet puta. Ipak, pojava novih medija i socijalnih mreža, usprkos najmoćnijoj internet-policiji na svijetu, ima ozbiljan potencijal podriivanja stabilnosti jer se pojedincima na taj način proširuje referentna skupina s čijim pripadnicima se oni sami uspoređuju i pojačava se relativna deprivacija koja proizlazi iz ekstremne dohodovne nejednakosti.

Dakle, visoka razina nejednakosti ukorijenjena u specifičan kontekst kineske političke ekonomije definitivno otežava proces demokratizacije što se približava zaključcima Acemoglua i Robinsona (2006) te Boixa i Stokes (2003). No, vrlo je vjerojatno da će pitanje dohodovne nejednakosti u kombinaciji sa padom stope ekonomskog rasta natjerati središnju vlast da procijeni koji način smanjivanja nejednakosti implicira niži trošak po nju samu, od kojih niti jedan neće biti jeftin.¹⁴⁷ No, dugoročan dobitak od tako zacrtanog smjera očituje se u stabilnijem političkom sustavu i održavanju visokih ekonomskih performansi. Liew (2000) navodi da u Kini postoje segmentirano i nesavršeno tržište kapitala pa u takvom kontekstu inzistiranje na redistributivnim politikama djeluje pozitivno po cilj efikasnosti i rast ekonomije. Dodatan argument u korist egalitarnije redistribucije dohotka i participativnije politike navodi Dani Rodrik (2000). On smatra da participativna politika vodi prema više društvene suradnje i ekonomske stabilnosti koje su od vitalne važnosti za tržišne aktivnosti. S druge strane, Rodrik iznosi dokaze da manje demokratske zemlje uživaju manje političke

¹⁴⁶ Gradualna strategija reformi u post-totalitarnom okruženju suočava demokratizaciju s daleko većim preprekama nego što je to slučaj u klasičnim autoritarnim sustavima s jakim vođom ili političkom strankom, ali bez rasprostranjenog nasljeđa penetracije vladajuće partije u svaku poru društvenoga i osobnoga života.

¹⁴⁷ Smanjenje nejednakosti u kratkom roku kroz progresivno oporezivanje zasigurno bi rezultiralo odljevom kapitala što bi bitno pogoršalo međunarodnu neto-poziciju NR Kine usprkos postojanju relativno strogih kapitalnih kontrola (Shih, 2011a). Prema unutarnjem izvješću Središnjeg organizacijskog odbora KKP-a od 8370 članova višeg menadžmenta 120 državnih poduzeća pod nadzorom SASAC-a (Državna komisija za upravljanje i superviziju državne imovine) njih 6370 ima bliskog člana obitelji koji posjeduje stranu putovnicu ili živi u inozemstvu (Cheng, 2012). Ukoliko bi pak partijska elita željela izbjeći ovakav scenarij tada bi bila primorana liberalizirati upravljanje kamatnom stopom i smanjiti kreditnu ekspanziju u drugoj fazi što bi zasigurno bitno oslabilo njezinu bazu moći koja se opire demokratizaciji i dijeljenju moći.

stabilnosti, u njima postoji daleko veći stupanj heterogenosti preferencija koje otežavaju konsenzus i bilježe veću volatilitnost ekonomskog rasta no što je to slučaj sa demokratskim zemljama.

Slika 48 Broj socijalnih incidenata i protesta u Kini rapidno raste. Prema podacima profesora Li Shuguanga u periodu između 1979. – 1982. u Kini je zabilježeno 20,000 peticija stanovništva upućenih središnjoj vlasti u kojima se žale na razne nepravilnosti i kršenja njihovih prava na lokalnoj razini (Huang, 2008). Nasuprot tome, 2005. godine taj broj popeo se na 30,000,000 što upućuje na mnoge strukturne kontradikcije unutar kineskog autoritarnog razvojnog modela koje generiraju nezadovoljstvo velikog broja Kineza. U direktnom obraćanju peticijama središnjoj vlasti vidljiva je očita strategija 'dobrog i lošeg policajca' (engl. good and bad cop) središnje vlasti koja potječe još iz vremena kineskih dinastija. Naime, na taj način središnja vlast sakuplja vrijedan *policy input* i informacije koje može koristiti po potrebi za discipliniranje lokalnih kadrova i birokrata, ali i za pronalaženje prigodnog 'žrtvenog jarca' za probleme ukoliko ih dotične lokalne vlasti ne uspiju kontrolirati, potisnuti ili riješiti. Na slici se nalazi procijenjeni broj masovnih incidenata za period od 1993. – 2005. pri čemu podaci za 2001. nisu dostupni. Nakon toga broj masovnih incidenata raste eksponencijalno. Izvor: Dai (2011).

Sasvim je nerealno za očekivati da će se u Kini razviti poliarhijski tip demokracije kako ga je definirao Dahl (1971) s obzirom na konfucijansku elitističku tradiciju. U svijesti Kineza ukorijenjeno je shvaćanje demokracije kao *dangjia zuozhu* ili 'biti gospodar u svojoj kući'. U elitističkom shvaćanju politike postoji percepcija da bi obični Kinezi trebali biti u stanju predati odlučivanje u ruke političkih elita koje donose odluke za ljude ili *weimin zuozhu*. Dakle, teško je za očekivati otvorene i kompetitivne izbore kao krajnji ishod demokratizacije, ali Kina će u budućnosti neminovno morati uvesti mnoge elemente demokracije i pravne države, pogotovo na lokalnoj razini. Dva su scenarija koja imaju veliku vjerojatnost da odvedu Kinu prema toj trajektoriji razvoja političkog sustava koja jamči njegovu veću

održivost i stabilnost.¹⁴⁸ Prvi scenarij odnosi se na konsolidaciju moći središnje vlasti i postizanje dovoljnog reformskog kapaciteta za obračunavanje sa ekscesima na lokalnoj razini i stvaranje stabilnijeg financijskog sustava koji se bitno razlikuje od problematične kineske financijske arhitekture analizirane kroz endogenu monetarnu teorije i fenomen financijalizacije. Drugi scenarij odnosi se na pojavu žestoke financijske krize u slučaju odgađanja vitalnih reformi od koje nije bila imuna niti jedna razvijena kapitalistička ekonomija kao što to pokazuje komparativna analiza i analiza provedena u okviru ove doktorske disertacije posvećena otkrivanju unutarnjih kontradikcija kineskog financijskog sustava. U tom slučaju Partija bi mogla reagirati represivno i još više oslabiti državni kapacitet kroz pad stope ekonomskog rasta ili bi mogla inicirati demokratizacijske i financijske reforme koje je mogla generirati i prije uz niži trošak po sam režim. Dakle, liberalizacija režima i uvođenje demokratizacijskih elemenata djeluju kao vrlo izgledan scenarij, a financijska kriza i evolucija financijskog sustava djeluje kao njihov katalizator.

¹⁴⁸ O važnosti stabilnosti u političkoj kulturi Kine najbolje govori citat Deng Xiaopinga: *Od svih kineskih problema, problem koji nadmašuje sve ostale je potreba za stabilnošću. Moramo iskoristiti sve što donosi stabilnost. I ne možemo brinuti što će reći stranci. Koristit ćemo ozbiljne mjere da iskorijenimo prve naznake nereda čim se pojave. To će pokazati da ne prihvaćamo strano uplitanje i da ćemo štititi naš suverenitet* (Shirk, 2007:38).

14. Politička ekonomija kineskog autoritarnog razvojnog modela – Četiri 'NE': nestabilan, neuravnotežen, nekoordiniran i neodrživ

Tri ključna načela koja je promulgirao Deng Xiaoping i koja su uvijek bila čvrsto zacrtana u podsvijesti treće i četvrte kineske generacije lidera dolaze pod znak upitnika u kontekstu promijenjenih unutrašnjih i vanjskih okolnosti te se počinju nazirati inherentne kontradikcije kineskog autoritarnog razvojnog modela (ECFR, 2012).¹⁴⁹ Na početku reformske ere KKP bio je u poziciji primjenjivati Pareto poboljšavajuću strategiju (eng. Pareto improving strategy) koja je zacementirala snagu široke pro-reformske koalicije za odmak od centralno-planskog sustava i omogućila da se poboljša blagostanje gotovo svih društvenih aktera bez potrebe kompromisa koju nameće poslovanje ekonomije na granici proizvodnih mogućnosti tj. Pareto optimum (Liew, 2000). Nakon promjene kursa 1990-ih pod trećom generacijom lidera sve je vidljivija strategija Partije koja prioritizira politiku visoke zaposlenosti pod svaku cijenu. Pri tome se zanemaruje pitanje profitabilnosti koje bi se nametnulo u kontekstu tvrdih budžetskih ograničenja i što je na kraju rezultiralo disfunkcionalnim financijskim sustavom čije produblјivanje nije praćeno pomakom u efikasnoj alokaciji kapitala i poboljšanjem raspodjele dohotka.

Zbog početne zaostalosti Kine negativne eksternalije autoritarnog razvojnog modela nisu bile vidljive i on je omogućavao visoke stope rasta, što je bilo potrebno za političko preživljavanje Partije oslobođene ideološke legitimacije koja je ostala figurirati kao puka simbolika. Gotovo 100 milijuna Kineza koji su postali višak u državnim poduzećima nakon privatizacije po načelu *zhuada fangxiao*, tj. 'prigrli velike, otpusti male', većinom je uspješno apsorbirano u novonastajućem privatnom sektoru kojem je nakon ustavnih promjena koncem 1990-ih i početkom 2000-ih dopuštena veća uloga. Naime, središnje partijsko vodstvo procijenilo je da bi razvoj privatnog sektora na marginama mogao biti od koristi s obzirom na ostvarenje cilja zaposlenosti, ali konstantno pod budnim okom Partije kako se unutar njega ne bi razvile političke ambicije i instrumenti njihovog kanaliziranja. U posljednja dva desetljeća u svjetlu cilja očuvanja političkog *statusa quo* u Kini možemo promatrati smjenjivanje dvije različite strategije ovisno o spletu političkih i ekonomskih okolnosti kako bi se sustav uspio održati i legitimirati. Prva strategija odnosi se na kombinaciju 'elitističkih politika' usmjerenih na rast pod svaku cijenu u eri pod vodstvom Jiang Zemina i treće generacije lidera, dok se

¹⁴⁹ Tri Dengova načela obuhvaćaju rast BDP-a, političku stabilnost uz primat Partije i povučeniji profil Kine u međunarodnim odnosima kako bi se izbjegao konfrontacijski kurs i omogućilo povoljno međunarodno okruženje za kineski izvozni model.

druga strategija odnosi na 'populističke politike' harmoničnog društva (*hexie shehui*) proklamirane od strane četvrte generacije lidera (Hu Jintao –Wen Jiabao) kako bi se ublažili problemi nejednakosti i negativnih esktrnalija elitističkih politika. Ovo je prisutno barem na razini retorike, te dijela politika usmjerenih prema razvoju kineske unutrašnjosti i ispravljanju najvidljivijih koruptivnih ekscesa. Alternaciju između ove dvije strategije moguće je pratiti u pitanjima specifičnih sektorskih politika i kadrovske politike pa se tako klatno često pomiče između perioda označenih kao *fang* i *shou*, postupnog otvaranja sustava i represije koja ide u suprotnom smjeru (Dickson, 2008).

Strategija gradualizma usvojena na samom početku procesa otvaranja prema svjetskom tržištu zasigurno je donijela određene prednosti u usporedbi sa gorkim iskustvom tranzicije istočnoeuropskih država. No, upravo ova strategija i ovisnost o prijednom putu danas djeluje kao ogroman uteg spram daljne transformacije Kine u održivijem smjeru i čini Ahilovu petu jednostranačkog sustava jer su ključne reforme zaključane unutar 'ekvilibrija djelomične reforme'. Usprkos vrlo opipljivim i značajnim rezultatima ekonomskih reformi, izostanak političkih reformi dovodi ih s vremenom u pitanje. Slabost civilnog društva u post-totalitarnom kontekstu, visoki troškovi kolektivne akcije, selektivna liberalizacija koja je generirala rente za pripadnike *insiderske* elite i selektivna kooptacija novonastajuće poduzetničke elite omogućavaju nastavak kombinacije političke represije i umjerene ekonomske liberalizacije te otežavaju promjenu *statusa quo*. Naime, strategija reformi koja je bila usmjerena na stvaranje renti kako bi se stvorila reformska koalicija *vis-a-vis* dogmatičnih partijskih ideologa usmjerenih protiv liberalizacije omogućila je formiranje velikog uloga za dionike (engl. stakeholders) unutar sustava. Oni političkom promjenom gube pozicije moći i zbog logike igre s nultim ishodom nisu voljni pristati na promjenu političke logike sustava (Pei, 2006). Maksimizacija političkih i financijskih renti proizašlih iz gradualnih ekonomskih reformi povećava trošak političke liberalizacije pa se uloga državnih struktura sastoji u potiskivanju socijalnog nezadovoljstva i zaštiti postojećih privilegija. Poznata izreka Deng Xiaopinga 'da se prvo neki ljudi trebaju obogatiti, a onda će svojim bogatstvom dati poticaj drugima' zapravo je indirektno omogućila nastanak ukorijenjenih interesa koji su spremni opstruirati bilo kakav značajni pokušaj političke reforme.

Uopće nije upitno da se partijsko vodstvo može pohvaliti iznimno visokim stopama ekonomskog rasta, ali je upitno koliko su one točne i održive.¹⁵⁰ Postoji stara kineska

¹⁵⁰ Govoreći o održivom modelu razvoja zanimljivo je skrenuti pozornost na događaj iz 2004. godine. Te je godine *Državna agencija za planiranje okoliša* prvi puta uvela koncept 'zelenog BDP-a' u obliku pilot-projekta

poslovica da 'brojke stvaraju birokrate i birokrati stvaraju brojke' te ona često nalazi svoju primjenu u strategijama lokalnih partijskih vodstava u nastojanju za poboljšanjem svojih karijernih izgleda. Dodatnu spornu točku, osim kvalitete i pouzdanosti podataka o BDP-u, koja diskreditira učestalo referiranje na uspješan koncept kineske autoritarne razvojne države, moguće je pronaći u detaljnoj analizi kineske političke ekonomije. U tom pogledu valja istaknuti da Kina ima unitarni politički sustav, ali se *de facto* radi o najdecentraliziranijem unitarnom sustavu na svijetu kojega obilježavaju konstantne frikcije između središnje i lokalnih vlasti. Velik broj eminentnih eksperata karakterizira kinesku državu kao 'predatorsku državu' (Christine Wong), 'paradoksalnu razvojnu državu' (Mark Beeson) i 'disfunkcionalnu razvojnu državu' (Shaun Breslin) što skida pozlatu sa impresije da se u slučaju kineskog vodstva radi o tehnokratskom *top-down* stilu upravljanja zemljom koje se bazira na meritokratskim načelima (Ortmann, 2012).

Nakon globalne financijske krize 2008. godine čak je i u Kini zaživjela debata u kojem smjeru bi se Kina trebala razvijati u budućnosti. S obzirom na sve vidljiviji problem nejednakosti u raspodjeli dohotka zahtjevi za ublažavanjem problema dohodovne nejednakosti i nejednakosti mogućnosti koje ona implicira, zahtjevi uobličeni u slikovitoj doskočici da je moguće u isto vrijeme raditi na povećanju ekonomskog kolača i na njegovoj pravednijoj raspodjeli u hodu postaju sve glasniji (ECFR/Asia Center, 2011). No, rješenja i konkretni koraci još su uvijek u zrakopraznom prostoru čak godinu dana nakon što je peta generacija lidera pod vodstvom Xi Jinpinga i Li Keqiangua preuzela kormilo.¹⁵¹ 'Izdržljiv

koji je trebao uzeti u obzir količinu ekonomske aktivnosti koja degradira okoliš. U provinciji Shanxi, stopa rasta od 11,7% smanjena je na manje od 1% prema novoj metodi izračuna koja je obuhvaćala vrijednost zagađene pitke vode, tla na kojemu dolazi do erozije i deforestaciju (Breslin, 2007). Nakon početnog napretka u osvješćivanju *policy-makers* o pogubnosti kratkoročnog pristupa ekonomskom rastu, provincijski lideri uz prešutnu podršku iz središnje vlasti uspjeli su u opstrukciji implementacije programa na veći broj provincija. Rezultat je više nego šokantan zbog toga što se 2008. od 20 najzagađenijih gradova u svijetu njih 16 nalazilo u NR Kini, te je 90% kineskih gradova imalo kontaminirane izvore pitke vode. Osim gore navedenih problema održivosti po pitanju visokih stopa rasta, koje ne uzimaju u obzir visoku cijenu plaćenu po svakoj jedinici rasta BDP-a u vidu utroška energije i niske kvalitete rasta, potrebno je detaljno preispitati pouzdanost podataka kojima se mjeri BDP. U zajednici stručnjaka za Kinu postoji podosta sumnje oko 'inflacije stope rasta' što je evidentno u diskrepanciji između stope rasta BDP-a i podataka o korištenju električne energije (Rawski, 2002). S obzirom na navedene podatke o neefikasnosti Kine u generiranju svake dodatne jedinice BDP-a (naročito u zadnjih pet godina) teško je vjerovati u stope rasta u pojedinim godinama kao godinama nakon Azijske financijske krize.

¹⁵¹ Početkom studenoga 2013. održana je treća plenarna sjednica Centralnog komiteta Kineske komunističke partije. Nakon šturog komunikea nekoliko dana nakon zasjedanja objavljena je lista od 60 reformskih točaka. Mnoge točke djeluju revocionarno poput ustupanja primata tržištu i uloge države svedene na regulativnu ulogu,

autoritarizam' (engl. resilient authoritarianism) koji utjelovljuje kompromis 'populističke koalicije' unutar Partije (mincui tongmeng) i elitističke koalicije (jingying tongmeng) nalazi se na prekretnici kada je u pitanju njegova ekonomska i politička održivost (Cheng, 2012).¹⁵² KKP je inzistiranjem na autoritarnom modelu razvoja kreirala ekonomsku strukturu koja je sve ovisnija o priljevu likvidnosti kroz sve veće kreditiranje, a koja ju je sve manje sposobna apsorbirati na produktivan način uz niz negativnih eksternalija. Granični porast BDP-a generiran svakim dodatnim yuanom novog kredita pao je sa 0,85 na 0,15 yuana u svega pet godina od izbijanja globalne financijske krize (Evans-Pritchard, 2013). Sa 50% BDP-a koji odlazi na fiksna ulaganja uz stopu rasta BDP-a od 8%, ICOR (engl. Incremental Capital Output Ratio) mogao bi porasti na 6 u usporedbi sa 4,1 u periodu između 1991. – 2003., enormno podižući rizik od porasta loših kredita (Yongding, 2010).¹⁵³ Razina korupcije i nepotizma u Kini erodira socijalni kapital budući da su ekonomski pobjednici oni koji nisu najefikasniji nego oni s najboljim *guanxijem* što predstavlja ozbiljno socijalno i političko ograničenje za buduću produktivnu alokaciju kapitala (Pettis, 2012). Iz ovoga se može

ali ostavljaju prostora za skepsu promatrača. Xi Jinping počeo je u nekoliko zadnjih mjeseci konsolidirati moć potrebnu za implementaciju reformi kroz orkestrirane antikorupcijske akcije, ali za gotovo niti jednu reformu nije naveden konkretan rok njezine realizacije. Tijek frakcijskih borbi i mogućnost prevage odlučnog reformskog vodstva moći će se pozitivno interpretirati tek za nekoliko mjeseci ukoliko će u potezima vodstva biti moguće prepoznati kredibilitet i koherentnost. Antikorupcijske kampanje najčešće djeluju kao sredstvo političkog obračuna u postmaoističkoj Kini pa će biti zanimljivo vidjeti da li će njihov tijek biti konzistentan i podjednako zahvatiti 'tigrove' i 'muhe'.

¹⁵² O političkoj održivosti najbolje govore podaci o masovnim incidentima koji u zadnjih nekoliko godina rastu po stopi višoj od stope rasta kineskog BDP-a pa tako studija CASS-a procjenjuje da je 2011. godine zabilježeno njih 180,000 (ECFR, 2012). Iz perspektive ekonomske održivosti, negativne konzekvence financijskog produbljivanja u odsustvu razvijenih institucija poput vladavine prava i financijske regulacije/supervizije, koje pospješuju apsorpciju i kanaliziranje viška likvidnosti u produktivne investicije, nameću potrebu predanog rada na njihovom razvoju.

¹⁵³ Dodatan argument o slabijem kapacitetu cjelokupne ekonomije da sa sobom nosi teret rastućeg financijskog produbljivanja koje implicira porast ukupne zaduženosti proizlazi iz komparativne analize povrata na uloženo u privatnom sektoru i u slučaju državnih poduzeća. Tako je 2009. godine dotična stopa u privatnom sektoru iznosila 8,2% dok je u slučaju državnih poduzeća iznosila 3,1% što implicira veliki oportunitetni trošak koji je još naglašeniji jer financijska represija rezultira alokacijom 2/3 kapitala prema državnim poduzećima koja čine samo 1/3 ekonomije (Cheng, 2012; Knoop, 2013).

zaključiti da je u kineskom autoritarnom modelu razvoja politička 'igra' daleko važnija od ekonomske.¹⁵⁴

Nakon ovoga uvoda u narednim redcima detaljnije će se analizirati četiri 'NE' kineskog autoritarnog razvojnog modela: nestabilnost, neuravnoteženost, nekoordiniranost i neodrživost. Ovakva dijagnoza trenutnog stanja kineske političke ekonomije potječe od bivšeg kineskog premijera Wen Jiabaoa. Sva četiri objašnjena izazova prožima ključno pitanje političke ekonomije, odnosno umijeća mogućega s obzirom na postojeću konstelaciju moći. François Godement (2013) karakterizira stanje moderne Kine kao 'zamku uspjeha' budući da su uspjesi u proteklih 30 godina reformi stvorili moćne interesne skupine koje su u nedostatku mogućnosti održavanja postojećega kursa spremne ljubomorno čuvati *status quo* čak i pod cijenu silazne putanje kineske ekonomije.^{155,156}

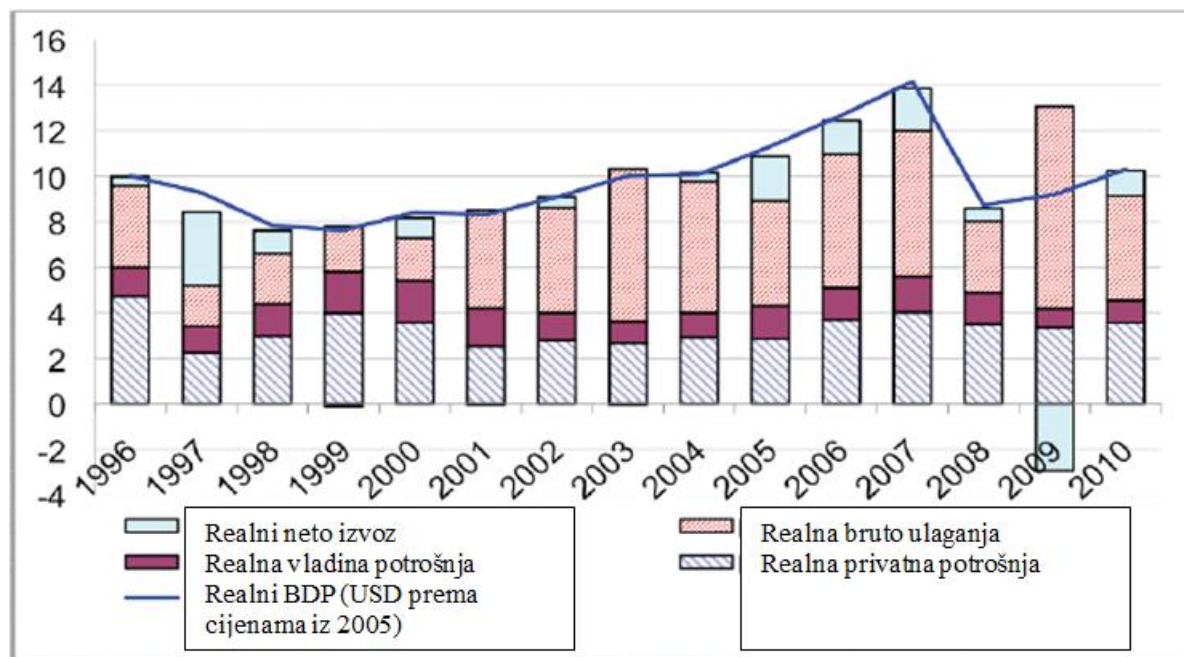
¹⁵⁴ Iznimno je važno napomenuti da je u periodu od 2000. – 2011. prema izračunu *Global Financial Integrityja*, ne-vladine organizacije iz Washingtona, zabilježen kumulativni ilegalni odljev kapitala u iznosu od 3,79 milijardi američkih dolara (Kar i Dev, 2012).

¹⁵⁵ To ne bi bilo toliko problematično kada bi se ekonomski procesi događali u vakuumu i kada ti pojedinci ne bi zauzeli i ojačali pozicije unutar ključnih institucija kako bi zaštitili i dalje generirali rente. Daljnje inzistiranje na postojećem stanju zasigurno će biti kontraproduktivno po interese velike većine kineskog stanovništva. Rastuća moć interesnih skupina i prožimanje interesa u trokutu Partija-Vlada-velika državna poduzeća / državno-komercijalne banke definitivno sputava dinamizam maloga i srednjega poduzetništva, nastanak inovativno usmjerene ekonomije i kineske tranzicije prema održivijem, stabilnijem i uravnoteženijem modelu rasta i razvoja (Overholt, 2012).

¹⁵⁶ Od 80 milijuna članova KKP, više od 5 milijuna njih drži neku od izvršnih pozicija unutar državnih poduzeća i s njima povezanim entitetima (Pei, 2012). Da stvar bude dodatno ilustrativna, svaki treći od 189 kineska milijardera u 2011. godini bio je član Partije, svaki osmi zauzima neko od mjesta važnih političkih savjetnika, dok su njih 83 članovi Nacionalnog kongresa. U isto vrijeme, od tih 83 članova njih 38 bogatije je od najbogatijeg člana američkog Kongresa (Follath i Wieland, 2011; Bloomberg 2013a).

14.1 Neuravnotežen autoritarni razvojni model

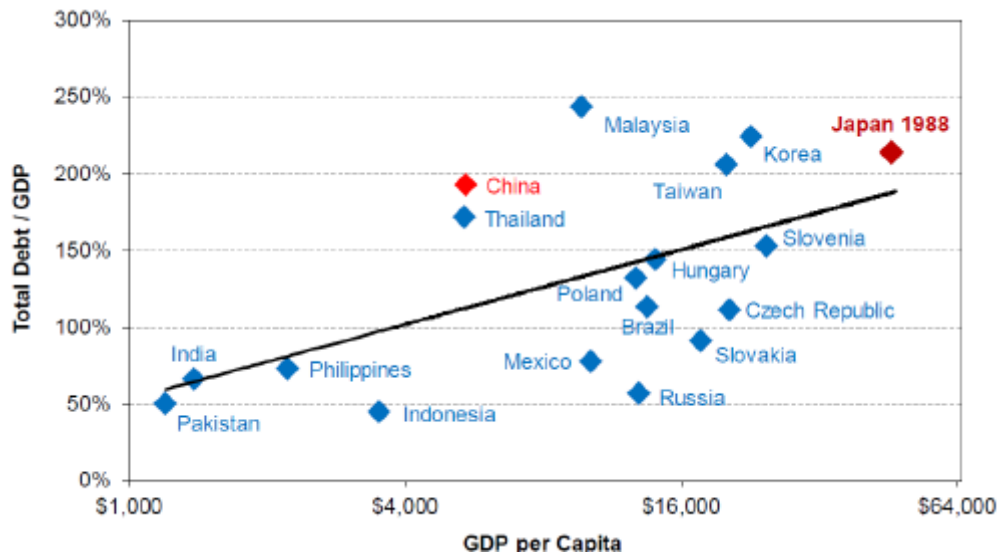
Prvo, govoreći o neuravnoteženom autoritarnom razvojnem modelu potrebno je naglasiti kompoziciju rasta BDP i njezinu asimetriju u korist neto-izvoza i fiksnih ulaganja (Slika 49).

Slika 49 Kompozicija kineskih stopi ekonomskog rasta od 1996. – 2010., Izvor : Economist Intelligence Unit

Gledajući doprinos komponente potrošnje porastu BDP-a instruktivno je promatrati njezinu zrcalnu sliku vidljivu u orijentaciji Partije na strategiju državnih poduzeća zaduženih za fiksna ulaganja. Argument se dobro uklapa u narativ Yashenga Huanga da 1990-e donose strateški zaokret prema državnom kapitalizmu, koji je kompatibilan s preferencijama Partije. U periodu od 2001. do 2011. udio potrošnje u BDP pao je sa 47% na 34% dok je udio investicija porastao sa 35% na 48% (World Development Indicators). Naravno da je rast investicija većinom financiran zaduživanjem što je povezano sa problematičnom razinom financijskog produbljanja. Svaka zemlja koja je slijedila ovakvu strategiju razvoja praćenu neodrživim porastom duga upala je u 'zamku srednje razine dohotka' (engl. middle income trap) ili je devastirana financijskom krizom i deflacijskim scenarijem kao što je slučaj Japana (Pettis, 2013). Neodrživ porast ukupne zaduženosti u odnosu na BDP moguće je vrlo ilustrativno prikazati na primjeru Japana i Južne Koreje. U slučaju Japana ukupna zaduženost u periodu od 1985. – 1990. porasla je za 45 postotnih poena, u Južnoj Koreji u periodu od 1994. – 1998.

za 47 postotnih poena , a u Kini u periodu od 2008. – 2013. za enormnih 73 postotna poena (Bloomberg, 2013b). *Slika 50* nudi dodatno pojašnjenje. Problem povezan sa ovakvom rapidnom razinom financijskog produblivanja sastoji se u činjenici da mnogi ruralni i urbani građevinski i infrastrukturni projekti ne podižu dugoročnu produktivnost i ekonomske potencijale cjelokupne ekonomije, čak ukoliko podižu stope rasta u kratkom roku. Dakle, ključno pitanje je da li investicije financirane kreditnom ekspanzijom imaju kapacitet generiranja prihoda potrebnih za otplatu postojećih dugova i kamata povezanih s njima.

Slika 50 Komparativan prikaz razine ukupne zaduženosti tržišta u nastajanju (engl. emerging markets). Vidljivo je da je Kina daleko zaduženija od drugih tržišta s daleko nižim dohotkom per capita. Osim toga, zanimljiva je usporedba Kine i Japana iz 1988. godine kada je prsnuo japanski špekulativni mjehur. U slučaju Japana prsnuće mjehura uslijedilo je na daleko višoj razini BDP-a per capita pa su njegove posljedice po životni standard Japanaca bile podnošljivije no što bi to bio slučaj sa Kinom na današnjem stupnju razvoja. U isto vrijeme zanimljivo je usporediti ukupnu zaduženost korporativnog sektora, države i kućanstava u Kini i SAD-u pri čemu ona u Kini iznosi velikih 208% dok je u SAD-u 303%, uz daleko viši BDP per capita (Shane, 2013). No, osim ukupne zaduženosti daleko je važniji pokazatelj omjer duga i fiskalnih prihoda čija procjena iznosi između 278 i 345%, u oba slučaja daleko više nego što je prosjek G-20 zemalja, te se nalazi samo iza Japana i Indije (INET China Economics Seminar, 2013a). Izvor ilustracije: Gurufocus, 2013

U slučaju Kine potrebno je istaknuti da je ona svako desetljeće od pokretanja ekonomskih reformi završila sa katastrofalnim stanjem financijskog sustava koji se doslovce utapa u hrpi loših kredita, dok su u periodu nakon 2008. godine akumulirani dugovi apsolutno bez presedana (Walter i Howie, 2011). Strategija potiskivanja ravnomjernog porasta potrošnje i investicija u kontekstu kineskog autoritarnog razvojnog modela implicira problem da ne

postoji zemlja koja bi bila u poziciji produktivno investirati i reinvestirati na razini 50% vlastitog BDP-a u novu kapitalnu opremu i infrastrukturu, bez da se posljedično ne suoči sa opadajućim graničnim kapitalnim koeficijentom (engl. ICOR - Incremental Capital Output Ratio). Opadajući granični kapitalni koeficijent povezan je sa problemom prekomjerne izgradnje kapaciteta, padom investicijskih prihoda i posljedičnim problemom servisiranja kreditnih obaveza (porast loših kredita). U slučaju Kine situacija je zakomplicirana prekomjernom fiksacijom na sektor nekretnina koji čini 10% kineskog BDP-a i na njega otpada čak četvrtina ukupnih investicija, što govori u prilog teze o financijalizaciji kineske ekonomije (Yongding, 2012). Središnja vlast dugo je tolerirala i čak poticala takav tip investicija u svrhu stimuliranja rasta (naročito u slučaju naznake recesije) dok su lokalne vlasti koristile takvu vrstu ekspanzije kao sredstvo za punjenje vlastitih proračuna.¹⁵⁷ Kao što je već bilo rečeno u prethodnim poglavljima, postojeći model prenosi osobno bogatstvo kućanskog sektora prema državnim poduzećima kroz operacije državno-komercijalnih banaka. Propisanim niskim pasivnim kamatnim stopama i ograničenjem po mogućnost formiranja aktivnih kamatnih stopa (restrikcije su donekle olabavljene u zadnje dvije godine) bankama je omogućen 'lagan profit' potreban za novo kreditiranje, a koji se može dodatno povećati kreditnom ekspanzijom u kontekstu mekih budžetskih ograničenja i moralnog hazarda kojega on nameće. U isto vrijeme time se stvaraju uvjeti za jeftino kreditiranje državnog i korporativnog sektora. Ovakva neravnoteža dodatno je potencirana rastućom štednjom kućanstava kao što je već bilo rečeno u prethodnim poglavljima. Čini se posve kontraintuitivnim da je u cijelom razdoblju kineskih ekonomskih reformi rasla štednja usprkos 'inflacijskom porezu'. No, u odsustvu razvijenih socijalnih sustava takav obrazac ponašanja sasvim je racionalan i u funkciji strategije preživljavanja.

Iz perspektive političke ekonomije, jeftino kreditiranje investicija i industrijske proizvodnje ključno je u osiguranju rasta, visoke zaposlenosti i socijalnog mira kao ključne legitimacijske osnove Partije (Friedman, 2013). Glavni cilj cjelokupnog sustava sastoji se u osiguranju velikog protoka (materijala, energije, finalnih proizvoda) kroz sustav koji treba sprječiti porast nezaposlenosti i političke nemire, koje će biti nemoguće izbjeći ukoliko Kina ne promjeni i uravnoteži vlastiti model rasta.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Osim toga, ulaganje u nekretnine bio je jedini alternativni kanal za Kineze bez mogućnosti iznošenja kapitala u inozemstvo, a s obzirom na već objašnjeni problem financijske represije i eratičnost kineskih burzi obilježenih *insiderskim* trgovanjem.

¹⁵⁸ Podaci o profitnoj marži proizvođača sa niskom dodanom vrijednosti pokazuju da je ona od 2000. – 2010. godine stagnirala između 3-4% dok je profitna marža proizvođača sa visokom dodanom vrijednosti povećana sa

14.2. Nestabilan autoritarni razvojni model

Kina je nestabilna i nestabilnost ima dvije različite dimenzije: domaću i internacionalnu. U principu, unutrašnja dimenzija nestabilnosti ima nekoliko elemenata povezanih s već objašnjenim problemima koji proizlaze iz neuravnoteženosti modela. Unutrašnja ograničenja koja utječu na javljanje domaćeg izvora nestabilnosti proizlaze iz investicijskih mjehura pogonjenih pretjeranom likvidnošću, koja podiže razinu zaduženosti u kontekstu frakcijskog sustava bankovnih rezervi sa djelomičnim pokrićem. Na taj način Kina riskira porast inflacije i pucanje špekulativnih investicijskih mjehura što implicira 'tvrdo slijetanje' (engl. hard landing).¹⁵⁹ Usprkos tome što je današnja generacija Kineza daleko odmakla po pitanju materijalnog standarda u odnosu na generaciju njihovih roditelja sve je izraženija percepcija da su od kineskih reformi disproportionalno profitirali članovi Partije, njihove obitelji i ostali privilegirani pojedinci (koncept relativne deprivacije). Prosvjedi koji se sve više javljaju raznoliki su po izvoru nezadovoljstva koje ih generira, ali radi se primarno o eksproprijaciji zemljišta, ekološkim havarijama, radnicima kojima nisu isplaćene plaće, porastu cijena. Zajedničku poveznicu svih prosvjeda moguće je pronaći u propustima kineskog razvojnog modela čije negativne eksternalije impliciraju enorman porast likvidnosti, korupcije i nejednakosti.¹⁶⁰

Internationalna dimenzija nestabilnosti izvire iz vanjskog ograničenja kojega nameće kineski model usmjeren na izvoz. Objašnjenje je ukorijenjeno u pristupu globalnog kejnzejianizma koji naglašava problematiku neravnoteže na relaciji suficitarnih i deficitarnih zemalja (Palley, 2004). Prema tome objašnjenju nije moguće da bilo koja zemlja na dugi rok bilježi konstantne trgovinske suficite bez potrebe vršenja prilagodbe. Naime, ukupna suma globalnih suficita jednaka je ukupnoj sumi globalnih deficita pa kineski suficit ima svoju zrcalnu sliku u američkom trgovinskom deficitu. Bez slobodno fluktuirajućeg tečaja nemoguća je prilagodba trgovinskih tokova i u godinama prije izbijanja globalne financijske

2 na 7%, ali je uslijedila stagnacija nakon 2006. (China Tells, 2012). Kini tek prestoni uspinjanje na ljestvici kada su u pitanju proizvodi visoke dodane vrijednosti i za to je potreban inovacijski kapacitet kojega je iznimno teško postići u kontekstu političke ekonomije Kine obilježene nizom represivnih mjera.

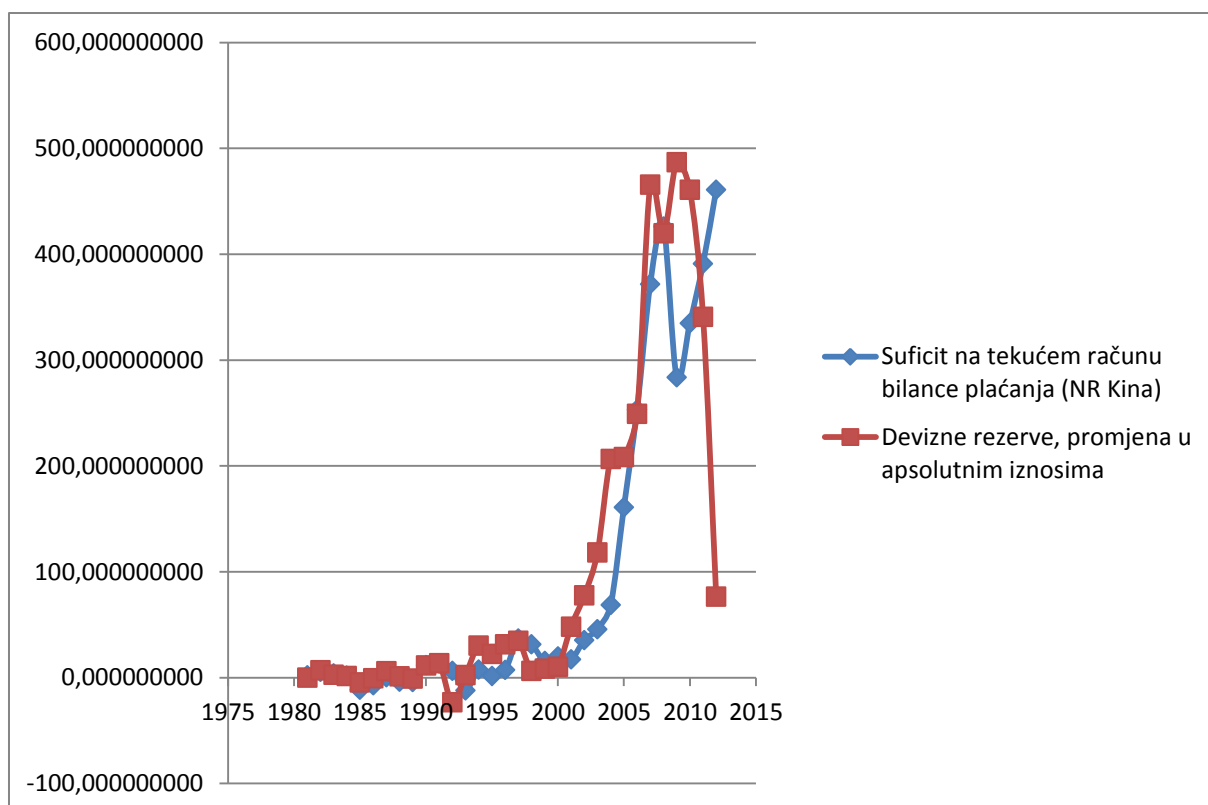
¹⁵⁹ Unutrašnja dimenzija nestabilnosti dodatno je potencirana nejednakom raspodjelom dohotka pa tako gornja decila ima 23 puta viši dohodak od donje decile (China Daily, 2012).

¹⁶⁰ Korupcija je naročito izražena u slučaju državno-komercijalnih banaka, rudarskog sektora, industrijskih monopola, telekomunikacija, energetskeg sektora (Yifu Lin, 2012).

krize stvorile su se ogromne makroekonomske neravnoteže.¹⁶¹ Drugi problem povezan sa međunarodnom dimenzijom nestabilnosti odnosi se na kinesku rastuću ovisnost o potrošnji energije i sve veći uvoz energenata (primarno nafte) kao posljedice neuravnoteženog modela razvoja.¹⁶² Svakako da bi pomak prema zelenijoj i energetske učinkovitijoj ekonomiji ublažio problem energetske sigurnosti i smanjio sklonost sudjelovanja u regionalnim geopolitičkim incidentima oko nalazišta nafte u Južnom i Žutom moru jer bi tada ulog u tim odmjeravanjima snage bio manji. Treći element međunarodne dimenzije nestabilnosti ističe ranjivost Kine u odnosu na sve volatilnije tokove kapitala između nje i ostatka svijeta što zorno prikazuje *Slika 51*. U zadnje dvije godine vidljiv je sve izraženiji odljev domicilnog i stranog kapitala i odmak od stanja dvojnog suficita koje je vrijedilo za Kinu u proteklih 15 godina, tj. suficita na kapitalnom i tekućem računu bilance plaćanja.

¹⁶¹ U simplificiranom primjeru dvije zemlje neto-izvoz podrazumijeva porast štednje u zemlji A pa je prilagodba jedino moguća na jedan od tri načina: investicije u zemlji B rastu, raste potrošnja u zemlji B, raste nezaposlenost u zemlji B i prilagoda se postupno odražava na zemlju A i njezine ekonomske performanse (Pettis, 2013).

¹⁶² Neto uvoz nafte porastao je sa 0,6 milijuna barela dnevno 1997. na 5,1 milijuna barela u 2011. godini što je činilo 52% ukupne kineske energetske potrošnje (Morrison, 2013).

Slika 51 Suficit na kineskom tekućem računu bilance plaćanja u usporedbi sa neto povećanjem deviznih rezervi (u bilijunima američkih dolara). Gotovo svake godine kineske devizne rezerve rastle su brže od suficita na tekućem računu bilance plaćanja i Kina je ostvarivala višak na kapitalnom računu bilance plaćanja. Usprkos postojanju kapitalnih kontrola, u slučaju Kine postoji mnogo kreativnih načina na koji kapital može ući u zemlju. Jedan od najpoznatijih i najčešće korištenih načina čini pogrešno navođenje izvoznih cijena (engl. trade-misinvoicing), odnosno cijene robe za izvoz više su u odnosu na trošak inputa i maržu. 2010. godine dolazi do obrata i suficit na kapitalnom računu bilance plaćanja prelazi u deficit. U ovome također igra ulogu pogrešno navođenje uvoznih i izvoznih cijena s ciljem odljeva kapitala iz zemlje u inozemstvo što govori da se povećava inozemna aktiva zemlje. Priljev kapitala označava povjerenje investitora u zemlju, dok odljev kapitala predstavlja 'glasovanje nogama' u kontekstu Hirschmanove (1970) palete ponašanja 'glas, izlaz, lojalnost'. U zadnjih 30-ak godina porast međunarodnih tokova kapitala implicira porast volatilnosti i nastanak pozitivne odnosno negativne povratne sprege jer velik dio kapitalnih tokova nije u funkciji izgradnje makroekonomskih kapaciteta i stvaranja dodatne vrijednosti u realnom sektoru ekonomije. Naime, početak priljeva često implicira nastanak efekta krda u izgledu svjetle budućnosti i vala optimizma, dok odljev kapitala odražava preferenciju likvidnosti, tj. želju da se *insideri* prve generacije špekulanata povuku na vrijeme u svrhu ostvarenja profita kao i porast pesimizma *vis-a-vis* izgleda dotične ekonomije. U slučaju Kine valja napomenuti da se kod odljeva i priljeva kapitala, usprkos postojanju kapitalnih kontrola koje otežavaju takav postupak za *outsidere* bez *guanxija*, prvenstveno radi o kapitalu u vlasništvu bogatijih kineskih rezidenata. Tome u prilog idu i podaci o izvorima kumulativnih stranih ulaganja u Kinu u periodu 1979. – 2012. (iznosi nisu korigirani za inflaciju). Prva dva mjesta zauzimaju Hong Kong i Britanski Djevičanski Otoci sa 604,5 i 111,8 od ukupno 1335,7 milijardi američkih dolara ulaganja. Peto i šesto mjesto nakon Japana i SAD-a zauzimaju Tajvan i Singapur (u oba slučaja logično je za pretpostaviti da se radi o kineskom kapitalu) (Morrison, 2013). Visoko mjesto koje zauzimaju Britanski Djevičanski Otoci može se objasniti postojanjem kanala za izbjegavanje plaćanja poreza kroz efekt recikliranja kapitala (engl. round-tripping). Na taj način kineski kapital ponovno ulazi u zemlju i tretira se kao strani kapital te mu je omogućen povoljniji porezni tretman. Zanimljiv podatak u tom smjeru promišljanja predstavlja 500,000 pojedinaca koji posjeduju 10 milijuna RMB (1,55 milijuna američkih dolara) u osobnoj investicijskoj imovini od kojih njih 27% predstavljaju investitore-imigrante u zemljama poput SAD-a, Kanade i Singapura (STRATFOR, 2011b). Izvor: *World Development Indicators*

14.3. Nekoordiniran autoritarni razvojni model

Treći problem kineskog autoritarnog razvojnog modela sastoji se u specifičnoj političkoj ekonomiji 'federalizma usmjerenog na očuvanje tržišta' (engl. market preserving federalism) (Qian i Weingast, 1996; Naughton, 2010). Kineska vrsta *de facto* 'federalizma' ograničava kontrolu središnje vlasti u donošenju odluka, stimulira natjecanje između lokalnih aktera i igra vitalnu ulogu u sprječavanju povratka na rigidni centralizam. Slabljenje centralne vlasti u odnosu na Maovo razdoblje govori u prilog teze da je u Kini zadržana politička centralizacija, ali je došlo do ekonomske decentralizacije što je bio važan preduvjet za postizanje visokih stopa rasta. Iako je 'federalizam usmjeren na očuvanje tržišta' u početku igrao vrlo važnu ulogu u stvaranju tržišta dok je Kina bila okovana nasljeđem centralnog planiranja i žestokim protivljenjem prelasku na tržište samih partijskih ideologa, kasnije je degenerirao u lokalni protekcionizam. Osim toga, došlo je do bujanja prekomjernih kapaciteta i traženja financijske i političke rente provincijskih lidera u nedostatku koherentne strukture ekonomskih poticaja.

Središnja vlast u Pekingu teži promicanju ekonomskog rasta i socijalne stabilnosti na razini cijele zemlje dok lokalni službenici kroz poticanje lokalnog rasta ciljaju na vlastito karijerno napredovanje unutar partijske hijerarhije. U kineskom modelu decentraliziranog autoritarizma središnja vlada i više razine vlasti i dalje igraju iznimno važnu ulogu i mogu biti veto-akter u procesu evaluacije lokalnih službenika na temelju niza kriterija, ali među kojima postoji očiti *bias* prema maksimizaciji BDP-a. U praksi, lokalni službenici često uživaju ogromnu diskreciju i ovisno o pregovaračkoj poziciji i jačini vlastitog zaštitnika (mreže političkog patronatstva) mogu promicati partikularnu agendu nauštrb centralnih direktiva i planova. Npr. iako središnja i više razine vlasti zadržavaju mogućnost kontrole monetarnih izdataka teško je u isto vrijeme vršiti monitoring kvalitete pruženih usluga ukoliko se lokalnim represivnim mjerama uspije potisnuti nezadovoljstvo i osigurati socijalna stabilnost (Gordon i Wei, 2013). Upravo se u tome sastoji poticaj za maksimizaciju BDP-a u svojoj jurisdikciji dok se negativne posljedice ne trebaju internalizirati, već njezini troškovi mogu biti eksternalizirani kroz prostor i vrijeme. Podaci lokalnih partijskih kongresa pokazuju da su 19 provincija i gradova: uključujući Peking, Shanghai, Tianjin i Zheijang; postavili previsoke ciljeve ekonomskog rasta u odnosu na ciljeve stipulirane 12. Kineskim petogodišnjim planom,

što je eklatantan primjer problematične koordinacije različitih razina vlasti (ChinaScope Financial, 2012).¹⁶³

14.4. Neodrživ autoritarni razvojni model

Zadnja i ne najmanje važna dilema odnosi se na pitanje da li je kineski autoritarni razvojni model uistinu održiv. Svake godine u Kini se stvori novi električni kapacitet koji je veći za 100000 megavata u odnosu na prethodnu godinu što je više nego Kalifornija i Teksas zajedno. Ovo povećanje većinom je vezano uz neobnovljive izvore energije povezane sa značajnim onečišćenjem koje nagrizava prirodno bogatstvo i supstancu potrebnu za budući razvoj. Neki znanstvenici procjenjuju da je trošak degradacije okoliša u 2011. godini iznosio 11% kineskog BDP-a (Friedmann, 2011). Usprkos dugoročnoj viziji 12. Kineskog petogodišnjeg plana koji naglasak stavlja na energetska efikasnost i zelene tehnologije, upitno je koliko središnja vlast može osigurati njegovu implementaciju u skladu sa originalnom matricom imajući na umu već objašnjeni izazov decentraliziranog autoritarizma sa mnogo interesnih skupina poput naftnog sektora koje blokiraju reforme (Carney, 2012).¹⁶⁴ Stvar je dodatno problematična zbog toga što su voda i zemlja kao resursi iznimno ograničeni u Kini budući da zemlja posjeduje manje od 10% svjetske obradive zemlje i pitke vode u odnosu na 20% svjetske populacije što zasigurno ne daje razloga za dugoročne optimistične prognoze ukoliko izostanu potezi koji su usmjereni na promjenu trajektorije razvoja (STRATFOR, 2013a). Drugi problem koji utječe na održivost visokih kineskih stopa rasta odnosi se na kinesku dobnu strukturu, tj. demografski problem. Ogroman kineski napredak u postizanju visokih stopa rasta i smanjenju udjela krajnje siromašnih stanovnika ne bi bio moguć bez velikog priljeva raspoložive radne snage u okviru migracijskog vala između unutrašnjosti i obale. No, nakon uvođenja politike jednog djeteta početkom 1980-ih počinje se polako smanjivati kohorta mladog i radno sposobnog stanovništva (doduše sa iznimno visokih razina). Prema podacima Kineskog informacijskog centra za monitoring tržišta ljudskim resursima (engl. *China Human Resource Market Information Monitoring Center*) 2010. godine prvi puta je došlo do izjednačavanja omjera ponude i potražnje za radom u 116 velikih kineskih gradova obuhvaćenih studijom, a što je promjena u odnosu na prethodno stanje u

¹⁶³ Naime, radi se o tome da su ciljevi nižih razina vlasti predviđjeli udvostručenje respektivnih lokalnih BDP-a u roku od pet godina, što nije kompatibilno sa ciljem stabilnog, održivog i uravnoteženog razvoja.

¹⁶⁴ O tome svjedoče jalovi pokušaji središnje vlade da provede konsolidaciju u sektoru proizvodnje ugljena i zatvori brojne ilegalne rudnike koji ne zadovoljavaju minimalne uvjete sigurnosti.

kojemu je ponuda uvijek nadmašivala potražnju (STRATFOR, 2011a). Između 2000. i 2010. kinesko stanovništvo raslo je po stopi od 0,57% godišnje što je rezultat vrlo niske stope fertiliteta od 1,4 djeteta po bračnom paru. U narednih 20 godina predviđa se pad omjera radnog u odnosu na ovisno stanovništvo sa 5:1 na 2:1 što potvrđuje strah da će Kina prije ostarjeti nego što će se obogatiti u smislu BDP-a per capita (Feng, 2012).

14.5. Važnost inkluzivnih političkih i ekonomskih institucija u stvaranju održive kineske političke ekonomije

Uzimajući u obzir sve gore navedene kontradikcije (neuravnoteženosti, nekoordiniranosti, nestabilnosti i neodrživosti) valjano je i opravdano postaviti pitanje koji bi bio najprikladniji put za prevladavanje problematične veze financijskog produbljanja i dohodovne nejednakosti? Daron Acemoglu i James Robinson (2012) smatraju otvorene ekonomske i političke institucije koje omogućavaju inkluzivnost i participaciju raznih aktera u donošenju odluka ključnim preduvjetima za pluralističku disperziju moći, proces kreativne destrukcije, proliferaciju novih ideja i cirkulaciju elita. Njima su suprotstavljene ekstraktivne ili eksploativne institucije koje pogoduju u svom načinu rada interesima elita usmjerenih na traženje političke i financijske rente. One sprječavaju pluralističku disperziju moći, kočte tehnološki napredak, uspostavljaju monopole i specijalne privilegije te intenziviraju konflikt oko podjele ekonomskog kolača jer su uložili u slučaju gubitka moći *insiderske* elite ne samo gubitak prestiža, moći, bogatstva, već i gubitak gole egzistencije. Izraziti kontrast između 'začaranog kruga propadanja' kojega impliciraju eksploativne institucije i 'kruga poticanja vrline' (engl. virtuous cycle) koji proizlazi iz otvorenih institucija, leži u pozadini prosperiteta i propadanja nacija sa ili bez sustavnih stabilizatora u vidu optimalne kombinacije novih i starih socijalnih grupa sa različitim ekonomskim i političkim zaleđem. Upravo njihovo međusobno balansiranje omogućava lakše stvaranje konsenzusa i mirno rješavanje konflikata. Stoga koncepti Acemoglua i Robinsona nude vrijedne pouke za aktualne izazove kineske ekonomske tranzicije. Osim toga, vrijedi imati na umu da institucije ne služe samo kao filter preferencija različitih interesnih grupa koje emaniraju iz neke 'crne kutije', već također uvjetuju njihovo nastajanje i preoblikovanje (Steinmo, 1989). Upravo ovo omogućava priliku odlučnom Partijskom vodstvu da kroz institucionalne kanale potakne samopojačavajući proces njihove inkluzivnosti i respozivnosti s obzirom na potrebe većine stanovništva, a ne klijentele postojećih politika.

Pristup ekonomskoj areni u Kini postupno je otvaran u proteklih 30 godina kroz snižavanje ulaznih barijera. No, premda gotovo svatko tko ima poduzetničkih ambicija i sposobnosti može pokrenuti posao i razviti poslovne operacije do određene visine, veliki poslovi i velika tržišta otvoreni su samo onima sa dobrim političkih vezama. Iz tog razloga Kina treba otvorene, stabilne i inkluzivne ekonomske institucije koje se mogu najbolje opisati kao 'infrastruktura vlasničkih prava' (engl. Property Rights Infrastructure). Njezina uloga sastoji se u osiguranju glatke i transparentne alokacije resursa, otkrivanju i formiranju cijena, upravljanju rizicima te kvalitetnom korporativnom upravljanju. Uloga takvih institucija sastoji se u delineaciji, razmjeni i provedbi vlasničkih prava (Sheng, 2003). Osim toga, u izraženom kontrastu spram postojećega sustava nepristupačnog *outsiderima*, otvoreniji i transparentniji financijski sustav pomogao bi u rješavanju problema političkog predstavnštva i natjecanja u Kini. Stupanj i kvaliteta političkih prava građana značajno je isprepletana sa njihovim pristupom financijskim institucijama (Haber i Perotti, 2008). Kada su u pitanju inkluzivne političke institucije, Kina treba izgraditi pravnu državu s ciljem da državne institucije postanu odgovorne građanima te da vrijedi sustav 'kočnica i ravnoteža' umjesto neformalnog 'Partijskog ustava'.

U sklopu tog pothvata neizbježno je da se oslanjanjem na njih razvijaju elementi poput slobodnog tiska i interneta, budžetska odgovornost i efikasni sudovi oslobođeni političkih pritisaka, a to bi i riješilo izazove s kojima se suočava logika kolektivne akcije u kontekstu kineskog autoritarnog sustava.¹⁶⁵ Prema riječima prof. Yaoa Kina treba 'nezainteresiranu vladu' (engl. disinterested government):

Otvoren i inkluzivan politički proces generalno je uspjevao u ograničavanju moći interesnih grupa u razvijenim demokracijama poput SAD-a. Uistinu, upravo je ovo mandat 'nezainteresirane vlade', da balansira zahtjeve različitih socijalnih grupa (Yao, 2010).

Stoga je glavna pouka koju Peking mora izvući iz sve neizvjesnijeg i kompleksnijeg okruženja upravo usporavanje kreditno pogonjenog rasta i ukrcavanje na kurs značajnih političkih, ekonomskih i financijskih reformi. Samo takav pristup može korigirati negativne eksternalije povezanosti između financijskog produbljivanja i porasta dohodovne nejednakosti. Sasvim je izvjesno da stavljanje kineskog rasta i razvoja na održiviju i stabilniju

¹⁶⁵ Vezano uz sudstvo u Kini, važno je napomenuti da imenovanje i financiranje sudaca dolazi od lokalnih partijskih komiteta pa je u tako postavljenoj političkoj ekonomiji sudskog procesa gotovo nemoguće računati na nezavisno sudstvo.

osnovu zahtjeva uvođenje participativnijih političkih institucija te temeljito promišljanje i reviziju funkcioniranja financijskog sustava koji je analiziran kroz endogenu monetarnu teoriju. S obzirom na standardnu dogmu neoklasične sinteze da su pravednost i efikasnost uvijek dijametralno suprotstavljeni ova doktorska disertacija pokazuje da praksa kineskih ekonomskih reformi ne opravdava ovakav pristup.

15. Zaključak

U ovoj doktorskoj disertaciji, ekonomskoj i političkoj transformaciji Kine pristupilo se s ciljem dobivanja što sveobuhvatnije slike specifičnosti dotičnog procesa uz namjeru izvođenja šire primjenjivih zaključaka testiranjem postavljenih hipoteza. Empirijskim testiranjem (HG1) koja tvrdi da financijsko produblјivanje kineske ekonomije predstavlja faktor koji je povezan sa porastom dohodovne nejednakosti u NR Kini pokazalo se je da uz specifičnu institucionalnu konfiguraciju, rastuća likvidnost u sustavu može imati sasvim suprotan učinak od očekivanja da financijsko produblјivanje služi kao sredstvo postizanja pravednosti i efikasnosti. Ova teza dodatno je elaborirana primjenom endogene monetarne teorije i teorije historijskog institucionalizma. Prisustvo i odsustvo određenih institucija poput specifičnog kineskog bankovnog modela, financijske represije, sustava *hukou*, decentraliziranog autoritarnog sustava, efikasne porezne administracije i univerzalnih socijalnih usluga rezultiralo je izraženom socijalnom polarizacijom. Dakle, sinergija interakcije središnje i lokalnih vlasti kroz dvije komplementarne perspektive 'odozgo prema gore' i 'odozgo prema dolje' rezultira porastom kreditne ekspanzije, pri čemu u perspektivi 'odozgo prema gore' prevladavaju politički motivi napredovanja lokalnog vodstva unutar redova Partije dok u perspektivi 'odozgo prema dolje' stabilizacija i maksimiziranje ukupne podrške režima zauzimaju presudnu ulogu. U kombinaciji s tom dinamikom, prisustvo gore navedenih institucija omogućilo je logiku disproporcionalnog prisvajanja rastuće likvidnosti u sustavu, dok su u isto vrijeme izostale institucije koje bi djelovale u suprotnom smjeru.

Drugi važan element koji je imao ulogu objašnjenja geneze dohodovne nejednakosti i njezinog povezivanja sa financijskim produblјivanjem sastojao se u analizi interakcije političke elite i financijskih institucija (HG2). Korištenjem koncepata poput: integriranog fragmentizma tj. fragmentiranog autoritarizma; mrežnog upravljanja; primjenom modela ponude i potražnje za specifičnim financijskim politikama i inovacijama; kao i analizom centralizacije/decentralizacije monetarne politike, ukazalo se je na predominantnost političke elite u koncipiranju monetarne i financijske politike koja implicira negativne efekte financijskog produblјivanja. Ipak, evolucijom financijskog sustava dolazi do funkcionalne diferencijacije i pojave financijske elite koja postaje relativno autonomnija, ali još uvijek duboko ukorijenjena u političke strukture. Čvrsta kontrola političke elite nad financijskim institucijama i povremena napetost koja proizlazi iz pojave relativno autonomne financijske elite može se dovesti u vezu sa porastom dohodovne nejednakosti u kontekstu rastuće likvidnosti. Nakon provedene analize moguće je zaključiti da kineski financijski sustav

predstavlja 'čudnovatog kljunaša' koji je sastavljen od elemenata preuzetih iz američkog sustava poput održavanja iznimno visoke likvidnosti u sustavu, preuzimanja financijskih inovacija, pojave 'bankovnog sustava iz sjene' i principa stvaranja kreditnog novca sa samo djelomičnim pokrićem kao sekundarnih institucija, a što je nakalemljeno na primarne institucije financijske represije, fiskalne uloge financijskih institucija i podređenost financijskog sustava političkoj logici Partije.

U pojašnjenju nejednakosti i funkcioniranja financijskog sustava Kine korišten je pristup endogene monetarne teorije koja pokazuje kako se njegova institucionalna arhitektura u najvažnijem elementu ne razlikuje od financijskih sustava zapadnih razvijenih zemalja i da kao takva ima ulogu kao izvor dohodovne nejednakosti (HP2). Argument se sastoji u činjenici novac nije samo sredstvo plaćanja, zaliha vrijednosti i obračunska jedinica, već i instrument političke moći koji nastaje na temelju stvaranja duga kroz operacije komercijalnih, u kineskom slučaju državno-komercijalnih i 'dioničarskih' banaka. Upravo se na ovaj način može povezati rapidna kreditna ekspanzija i paralelan porast duga, a svakako da tako ustrojen financijski sustav rezultira i redistribucijom jer kreiranje novca služi kao 'inflacijski porez' koji ide u korist onih koji kontroliraju financijske institucije. S druge strane, u slučaju liberalizacije financijskog sustava koji potiče kreditnu ekspanziju dolazi do mimetičkog efekta među stanovništvom. Takav proces povećava njegovu zaduženost dok kamate na dug povećavaju dohodak aktera koji kontroliraju kreditiranje i imaju ulogu preraspodjele, te je njegov zametak vidljiv u Kini u zadnjih nekoliko godina.

U zadnjih nekoliko godina, naročito nakon izbijanja globalne financijske krize 2008. godine, u Kini dolazi do izražaja fenomen financijalizacije kao rastuće dominacije financijskih institucija, tržišta, aktera i motiva. U ovoj doktorskoj disertaciji koristilo se je nekoliko indikatora koji mjere porast financijalizacije kineske ekonomije kao što su: porast dodane vrijednosti u BDP-u koja proizlazi iz aktivnosti financijskog sustava, rapidan porast profita financijskih institucija, omjer tržišne kapitalizacije izlistanih poduzeća u odnosu na BDP-a u komparativnoj perspektivi, omjer burzovnog prometa u odnosu na BDP-a također u komparativnoj perspektivi i omjer prosječnih cijena nekretnina i prosječnog godišnjeg dohotka u nizu kineskih gradova. Rezultati pokazuju da se financijalizacija manifestira čak i u kontekstu kineskog autoritarnog sustava, a ne samo u slučaju zapadnih razvijenih financijskih tržišta (HP3).

Promatranjem i povezanošću trenda rastuće dohodovne nejednakosti i trenda smanjenja udjela nadnica u BDP-u bavila se je (HP1). Johansenovim testom kointegracije utvrđena je njihova dugoročna ravnotežna veza kroz period kineskih ekonomskih reformi (*Slika 7,*

Appendix). Dakle, u Kini su u godinama prije izbijanja globalne financijske krize funkcionalna distribucija dohotka i dohodovna nejednakost mogle biti izuzetno problematične iz aspekta agregatne potražnje. No integracija Kine u globalnu ekonomsku strukturu kroz financijski i trgovinski kanal rezultirala je scenarijem kojega je teško zamisliti ukoliko se funkcioniranje ekonomskog sustava promatra kroz paradigmu zatvorenog sustava u kojemu bi se povećanje dohodovne nejednakosti (kroz efekte granične štednje i potrošnje) i funkcionalna distribucija dohotka trebale manifestirati u pretjeranoj štednji i nedostatku potrošnje. Stoga je (HP1) usmjerena na objašnjenje ovoga u prvu ruku teško objašnjivog paradoksa.

Primjenjivost modernizacijske teorije Seymoura Lipseta u kontekstu kineske političke ekonomije i njezin demokratizacijski potencijal testirani su kao dio (HG3). Na temelju analize povezanosti osnovnih empirijskih pokazatelja modernizacije/ekonomske razvijenosti i demokratizacije ustanovljeno je da socio-ekonomska promjena sama po sebi ne može objasniti nizak stupanj demokratizacije u Kini. Iz ovoga je vidljivo da umjesto nekritičkog oslanjanja na univerzalne teorije koje nadilaze politički i kulturalni kontekst, debatu o dosezima kineske političke promjene treba izbalansirati specifičnim strategijama aktera odozdo prema gore i odozgo prema dolje. Upravo analiza integracije bogatstva i moći kroz dvije različite, ali komplementarne perspektive služi kako bi se bolje mogli razumjeti razlozi zbog kojih novi savez između političke i šire definirane ekonomske elite prkosi osnovnoj pretpostavci modernizacijske teorije da poduzetnici i srednja klasa djeluju kao moćni protagonisti demokratizacije. Strategija kooptacije poslovne elite i razvoj adaptivnih neformalnih institucija u kineskom kontekstu definitivno se ne uklapaju u očekivanje da autoritarni sustav nije u stanju generirati visoke stope rasta. Ipak, u 15. poglavlju koje se bavi problemima i izazovima neuravnoteženog, nestabilnog, nekoordiniranog i neodrživog autoritarnog razvojnog modela naglašena je nemogućnost dugoročnog oslanjanja na dotične strategije, te je iznijeto predviđanje da će Kina u budućnosti biti primorana prihvatiti određene elemente demokratizacije, pri čemu je najvjerojatnije da će financijska kriza kao egzogeni šok djelovati u tom smjeru. Ipak, čak i nakon toga teško je očekivati nastanak demokracije prema kriterijima koje je iznio Robert Dahl (1971).

APPENDIX

1. Objašnjenje metodološkog pristupa u testiranju postavljenih hipoteza (HG1 i HP1)

Važnost ekonometrijskog pristupa proteže se izvan granica ekonomskih znanosti. Ekonometrija je istraživački alat koji se koristi u svakodnevnim aktivnostima poput računovodstva, financija, marketinga i menadžmenta. Osim toga, koriste ga i drugi istraživači u području društvenih znanosti poput politologa, povjesničara i sociologa. Dakle, cijeli pristup oslanja se na proučavanje povezanosti varijabli korištenjem matematičkog koncepta funkcije:

$$c = f(i)$$

Jedno od vrlo važnih područja unutar pristupa predstavlja korištenje vremenskih serija u svrhu inferencije povezanosti između dvije ili više varijabli, a što nameće potrebu razlikovanja stacionarnih i ne-stacionarnih vremenskih serija. Varijabla y_t koja je stohastičkog karaktera je zapravo varijabla koja se ne može savršeno predvidjeti i njezine vrijednosti ne mogu se znati prije nego što su opažene. Zapravo, vremenski niz se može predočiti kao uzorak u odnosu na cjelokupnu populaciju. Opažena vrijednost y_t varijable predstavlja materijalizaciju stohastičkog procesa, jedan od mogućih puteva kojim je stohastički proces mogao krenuti. Govoreći o vremenskim nizovima kao stohastičkim procesima moguće je razlikovati stacionarne vremenske serije od nestacionarnih vremenskih serija. Stacionarne vremenske serije ne sadrže trend u smislu da se opažena razina pojave mijenja značajno s vremenom, te ako ne sadrži periodične varijacije i ako varijanca ne ovisi o vremenu (Erjavec, 2013b). Dakle, kovarijacija između dvije vrijednosti iz vremenske serije ovisi samo o dužini intervala između njih, a ne o vremenu kroz koje se promatra kretanje varijable. Drugim riječima, to znači da statistike prvog reda poput srednje vrijednosti i varijance ostaju nepromjenjive. U slučaju nestacionarnih vremenskih serija govorimo o suprotnim obilježjima.

Pod pojmom *random walk* podrazumijevamo stohastičke trendove koji se tipično razvijaju u određenim vremenskim intervalima kao varijable koje sadrže trend. Ukoliko u određenim intervalima regresor i regresand imaju zajednički trend moguće je često ustanoviti značajnu povezanost između varijabli ili spurioznu regresiju s obzirom da se između nezavisnih slučajnih procesa ne može uspostaviti stupanj povezanosti. Dakle, ukoliko se koriste nestacionarne vremenske serije u regresijskoj analizi moguće je ustanoviti lažnu povezanost. Prema Granger-Newbold 'pravilu palca' kombinacija regresijskog koeficijenta

koji je viši od vrijednosti Durbin-Watsonovog testa autokorelacije rezidua upućuje na vrlo izvjesno postojanje lažne povezanosti (Granger and Newbold, 1974). To se događa iz razloga što su vremenske serije pod utjecajem glatkih dugoročnih trendova (Vidi *Tablice 3, 4, 5 i 6*). U tom slučaju procjenitelj i prediktor najmanjih kvadrata nemaju uobičajena svojstva i rezultati t-statistike nisu pouzdani. Uobičajena svojstva metode najmanjeg kvadrata u regresijskoj analizi koja koristi vremenske serije ovise o pretpostavci da varijable predočuju stacionaran stohastički proces. No, ipak je moguće ustanoviti odstupanje od pravila da se nestacionarne vremenske serije ne bi smjele koristiti u regresijskom modelu premda postoji pretpostavka da bi njihova linearna kombinacija također mogla biti nestacionarna i imati jedinični korijen (engl. unit root).

U tu svrhu nameće se korištenje kointegracijskog pristupa kako bi se moglo doći do pouzdanog zaključka o istinskoj povezanosti nestacionarnih vremenskih serija jer su mnoge vremenske serije poput podataka o BDP-u, stopi inflacije, stopi nezaposlenosti itd. nestacionarnog karaktera pa bi nemogućnost njihovog korištenja u analizi predstavljalo ogromno ograničenje za konstruiranje dizajna istraživanja i specificiranje hipoteza. Iz gore navedenoga je jasno da ukoliko se samo regresiraju varijable koje nemaju obilježje stacionarnosti lako se može pojaviti problem lažne regresije. Ukoliko se pak samo inzistira na korištenju stacionarnih varijabli moguće je izgubiti vrijedne informacije filtriranjem. Kointegracijska analiza omogućava sintezu između metodološki orijentirane analize vremenskih serija (metodološka egzaktnost, ali bez pretežito naglašene teorijske pozadine u kojoj bi 'podaci trebali govoriti sami za sebe') i teorijski orijentirane regresijske analize ukorijenjene u ekonomsku teoriju (ali statistički-metodološki problematične zbog problema lažne regresije). Cjelokupan postupak baštini temeljitu analizu i propitkivanje svojstva vremenskih serija kao pretpostavke za pouzdanu procjenu dok od klasične ekonometrije uzima orijentaciju na određeni ekonomski model koji pruža interpretacijski okvir. Dakle, ključan naglasak treba staviti na razlikovanje dugoročne veze (definirane teorijom) i kratkoročne dinamike o kojoj teorija nema dovoljno iskaza. Npr. u ekonomskoj znanosti kointegracija između vremenskih serija može se naslutiti u parovima gdje je moguće postulirati jaku teorijsku vezu između varijabli: količina novca u optjecaju – stopa inflacije, nadnice – produktivnost, dohodak – potrošnja. Za postupak testiranja na kointegraciju između vremenskih serija potrebno je utvrditi stupanj integracije vremenskih serija, odnosno da li je on odgovarajući za nastavak daljnje procedure. U principu je moguće izdvojiti četiri različite kombinacije:

$$(a) x_t I(0) \Rightarrow a + bx_t I(0)$$

$$x_t I(1) \Rightarrow a + bx_t I(1)$$

$$(b) x_t I(0)$$

$$y_t I(0) \Rightarrow ax_t + by_t I(0)$$

$$(c) x_t I(1)$$

$$y_t I(0) \Rightarrow ax_t + by_t I(1)$$

$$(d) x_t I(1)$$

$$y_t I(1) \Rightarrow ax_t + by_t I(1)$$

Ukoliko se u istraživačkom pristupu i specifikaciji modela kao predmet analize uzimaju u obzir nestacionarne varijable onda sve varijable uključene u model moraju imati isti stupanj integracije (jedinični korijen). Tek tada je moguće prionuti provedbi statističke regresije za određivanje kointegracijskog vektora. Nakon toga je potrebno preispitati stacionarnost rezidua i na temelju toga procijeniti da li uopće postoji dugoročna povezanost između vremenskih serija. U tom slučaju reziduali regresije $y_t = a + bx_t + e_t$ pokazuju odstupanje od $bx_t + e_t$, odnosno $e_t = y_t - a - b - x_t$. Stoga valja napomenuti da postoji alternativna metoda procjene koja rješava problem lažne ili spuriozne regresije. Kointegracija pretpostavlja da y_t i x_t dijele zajedničke stohastičke trendove i budući da je njihova razlika e_t stacionarna one nikada previše ne odstupaju jedna od druge. Kointegrirane varijable y_t i x_t predstavljaju dugoročnu ravnotežnu vezu definiranu kroz $y_t = a + bx_t + e_t$; gdje e_t predstavlja kratkoročne devijacije od dugoročne ravnotežne veze. Pristup kroz koncept kointegracije postulira da dva niza mogu biti pojedinačno nestacionarna, ali njihova linearna kombinacija može biti stacionarna. Dakle, svaka varijabla u kointegracijskom odnosu ponaša se nestacionarno u smislu da je njezina dinamika određena trendom. Međutim, postoje teoretski objašnjive silnice koje ne dozvoljavaju varijablama da značajno divergiraju jedna od druge, dakle, moguće je utvrditi dugoročnu povezanost $y_t = a + bx_t$ (Hill, Griffiths and Judge, 2001).

Pomoću Johansenovog testa veličine za testiranje kointegracije skupa varijabli moguće je otkloniti problem lažne regresije nestacionarnih vremenskih serija (Erjavec, 2013c).

$$\lambda_{trace}(r) = -T \sum_{i=r+1}^g \ln(1 - \lambda_i)$$

Pomoću λ_{trace} testira se nul-hipoteza da je broj kointegracijskih vektora (relacija) manji ili jednak r . Alternativna hipoteza glasi da je broj kointegracijskih vektora drugačiji od r . Drugi način za provjeru kointegracije u sklopu Johansenovog testa je test maksimalne svojstvene vrijednosti.

$$\lambda_{\text{max}}(r, r+1) = -T \ln(1 - \hat{\lambda}_{r+1})$$

Pomoću λ_{max} testira se nul-hipoteza da je broj kointegracijskih vektora (relacija) jednak r . Alternativna hipoteza glasi da je broj kointegracijskih vektora jednak $r+1$. Ako je empirijska vrijednost testa veličine veća od kritične vrijednosti, odbacuje se H_0 (broj kointegracijskih vektora jednak je r) u korist H_1 (veći je od r) (Erjavec, 2013a).

U slučaju testiranja postavljenih hipoteza HG1: Financijsko produblјivanje kineske ekonomije predstavlja faktor koji je povezan sa porastom dohodovne nejednakosti u NR Kini i HP1: Između udjela nadnica u BDP-u kao mjere funkcionalne raspodjele dohotka i porasta dohodovne nejednakosti moguće je utvrditi negativnu povezanost; proveden je Johansenov test kointegracije između specificiranih parova varijabli: varijable 'M2/BDP' i 'Ginijevog koeficijenta', varijable 'Financijska aktiva/BDP' i 'Ginijevog koeficijenta' te varijable 'Udio nadnica u BDP' i 'Ginijevog koeficijenta'. Razlog provedbe postupka sastoji se u osnovanoj sumnji da bi rezultati dobiveni višestrukom linearnom regresijom u slučaju testiranja HG1 i jednostavnom linearnom regresijom u slučaju testiranja HP1 mogli upućivati na lažnu regresiju. Naime, u oba slučaja regresijski koeficijent je viši od rezultata dobivenog primjenom Durbin-Watsonovog testa na auto-korelaciju rezidua.

Kao pretpostavka samog testa nameće se determiniranje da li sva tri para, odnosno varijable uključene u njih imaju isti stupanj integriranosti. Provedbom Augmented Dickey-Fuller testa koji određuje da li vremenska serija ima svojstvo jediničnog korijena moguće je utvrditi da sve vremenske serije imaju obilježje nestacionarnosti što je ključan preduvjet za nastavak postupka u vidu Johansenovog testa kointegracije (*Slike 1, 2, 3 i 4*). Osim toga, u *Tablicama 7,8,9 i 10* na temelju aritmetičke sredine i standardne devijacije unutar samih vremenskih serija koje su različite u prvom i drugom dijelu niza, moguće je također utvrditi njihovu nestacionarnost.

. dfuller M2BDP, lags(1)

Augmented Dickey-Fuller test for unit root Number of obs = 29

Test Statistic	Interpolated Dickey-Fuller		
	1% Critical Value	5% Critical Value	10% Critical Value
Z(t)	-3.723	-2.989	-2.625

MacKinnon approximate p-value for Z(t) = 0.9577

Slika 1 Augmented Dickey-Fuller test za varijablu koja obuhvaća omjer monetarnog agregata M2 i BDP-a

. dfuller Financialassets, lags(1)

Augmented Dickey-Fuller test for unit root Number of obs = 29

Test Statistic	Interpolated Dickey-Fuller		
	1% Critical Value	5% Critical Value	10% Critical Value
Z(t)	-3.723	-2.989	-2.625

MacKinnon approximate p-value for Z(t) = 0.8489

Slika 2 Augmented Dickey-Fuller test za varijablu koja obuhvaća omjer financijske aktive i BDP-a

. dfuller GINI, lags(1)

Augmented Dickey-Fuller test for unit root Number of obs = 30

Test Statistic	Interpolated Dickey-Fuller		
	1% Critical Value	5% Critical Value	10% Critical Value
Z(t)	-3.716	-2.986	-2.624

MacKinnon approximate p-value for Z(t) = 0.7725

Slika 3 Augmented Dickey-Fuller test za varijablu Gini koeficijent

. dfuller Udionadnica, lags(1)

Augmented Dickey-Fuller test for unit root Number of obs = 30

Test Statistic	Interpolated Dickey-Fuller		
	1% Critical Value	5% Critical Value	10% Critical Value
Z(t)	-0.539	-3.716	-2.986

MacKinnon approximate p-value for Z(t) = 0.8842

Slika 4 Augmented Dickey-Fuller test za varijablu Udio nadnica u BDP-u

Rukovodeći se gore navedenim pravilom izraženim kroz dvije jednačbe:

$$\lambda_{trace}(r) = -T \sum_{i=r+1}^g \ln(1 - \hat{\lambda}_i)$$

$$\lambda_{max}(r, r+1) = -T \ln(1 - \hat{\lambda}_{r+1})$$

moгуće je ustanoviti da sva tri para varijabli obuhvaćenih Johansenovim testom: varijable 'M2/BDP' i 'Ginijevog koeficijenta', varijable 'Financijska aktiva/BDP' i 'Ginijevog koeficijenta' te varijable 'Udio nadnica u BDP' i 'Ginijevog koeficijenta' zadovoljavaju preduvjete koje nameće sam test da bi se mogla demonstrirati njihova kointegriranost. U sljedećem koraku u sva tri slučaja moguće je odbaciti nultu hipotezu da je broj kointegracijskih vektora (relacija) manji ili jednak r , odnosno da je broj kointegracijskih vektora (relacija) jednak r . Dakle, rezultati testa govore da postoji dugoročna ravnotežna veza između sva tri para varijabli obuhvaćenih Johansenovim testom (Slika 5, 6 i 7). Rezultate je moguće replicirati i korištenjem Engle-Granger postupka koji također ukazuje na dugoročnu ravnotežnu vezu između sva tri para varijabli obuhvaćenih Johansenovim testom (Slika 8, 9 i 10).

. vecrank GINI FINANCIALASSETS, trend(constant) lags(1) max

Johansen tests for cointegration

Trend: constant Number of obs = 29
 Sample: 1982 - 2010 Lags = 1

maximum				trace	5%
rank	parms	LL	eigenvalue	statistic	critical value
0	2	80.955948	.	36.4940	15.41
1	5	91.621989	0.52078	15.1619	3.76
2	6	99.202934	0.40716		

maximum				max	5%
rank	parms	LL	eigenvalue	statistic	critical value
0	2	80.955948	.	21.3321	14.07
1	5	91.621989	0.52078	15.1619	3.76
2	6	99.202934	0.40716		

Slika 5 Johansenov test kointegracije između varijabli Gini koeficijent i Financijska aktiva/BDP pokazuje njihovu kointegriranost ili dugoročnu ravnotežnu vezu između njih.

. vecrank GINI M2GDP, trend(constant) lags(1) max

Johansen tests for cointegration

Trend: constant Number of obs = 29
 Sample: 1982 - 2010 Lags = 1

maximum				trace	5%
rank	parms	LL	eigenvalue	statistic	critical value
0	2	83.02033	.	37.0479	15.41
1	5	94.544617	0.54832	13.9993	3.76
2	6	101.54426	0.38291		

maximum				max	5%
rank	parms	LL	eigenvalue	statistic	critical value
0	2	83.02033	.	23.0486	14.07
1	5	94.544617	0.54832	13.9993	3.76
2	6	101.54426	0.38291		

Slika 6 Johansenov test kointegracije između varijabli Gini koeficijent i M2/BDP pokazuje njihovu kointegriranost ili dugoročnu ravnotežnu vezu između njih.

```
. vecrank Ginicoefficient WageshareasaofGDP, trend(constant) lags(1) max
```

```
Johansen tests for cointegration
```

```
Trend: constant Number of obs = 30  
Sample: 1982 - 2011 Lags = 1
```

maximum				trace	5%
rank	parms	LL	eigenvalue	statistic	critical value
0	2	121.69007	.	36.6742	15.41
1	5	133.12463	0.53341	13.8051	3.76
2	6	140.02717	0.36882		

maximum				max	5%
rank	parms	LL	eigenvalue	statistic	critical value
0	2	121.69007	.	22.8691	14.07
1	5	133.12463	0.53341	13.8051	3.76
2	6	140.02717	0.36882		

Slika 7 Johansenov test kointegracije između varijabli Gini koeficijent i Udio nadnica u BDP-u pokazuje njihovu kointegriranost ili dugoročnu ravnotežnu vezu između njih.

GINI	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
FINANCIALASSETS	.0601491	.1039116	0.58	0.567	-.1527042	.2730025
_cons	.0176272	.0076674	2.30	0.029	.0019212	.0333331

. predict ehat, residual

. regress D.ehat L.ehat L.D.ehat

Source	SS	df	MS	Number of obs = 28		
Model	.021535856	2	.010767928	F(2, 25) =	11.46	
Residual	.0234816	25	.000939264	Prob > F =	0.0003	
Total	.045017456	27	.001667313	R-squared =	0.4784	
				Adj R-squared =	0.4367	
				Root MSE =	.03065	

D.ehat	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ehat						
L1.	-1.008	.2161884	-4.66	0.000	-1.453248	-.5627514
LD.	.3387911	.1646275	2.06	0.050	-.0002656	.6778478
_cons	.0008193	.0058018	0.14	0.889	-.0111298	.0127684

Slika 8 Engle-Grangerov postupak također pokazuje kointegriranost varijabli Gini koeficijent i Financijska aktiva/BDP ili dugoročnu ravnotežnu vezu između njih (Hill, Griffiths and Judge, 2001). 5% kritička vrijednost za kointegrirajuću regresiju koja sadrži odsječak iznosi -3,67. T - vrijednost dobivena primjenom Engle grangerovog postupka iznosi -4,66. U ovome slučaju odbacuje se nulta hipoteza nepostojanja kointegracije jer je $-4,66 < -3,67$ (podaci dobiveni usporedbom sa vrijednostima iz Engle-Granger tablice za dati broj varijabli i broj opservacija, <http://www.economics.utoronto.ca/jfloyd/book/statabs.pdf>)

GINI	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
M2GDP	.0937736	.1158203	0.81	0.425	-.1434736	.3310208
_cons	.0144799	.0091118	1.59	0.123	-.0041846	.0331445

. predict ehat, residual

. regress D.ehat L.ehat D.L.ehat, constant

Source	SS	df	MS	Number of obs = 28		
Model	.022530846	2	.011265423	F(2, 25) =	11.64	
Residual	.024195149	25	.000967806	Prob > F =	0.0003	
Total	.046725995	27	.001730592	R-squared =	0.4822	
				Adj R-squared =	0.4408	
				Root MSE =	.03111	

D.ehat	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ehat						
L1.	-1.042982	.2253172	-4.63	0.000	-1.507032	-.5789331
LD.	.3213825	.1687946	1.90	0.068	-.0262566	.6690216
_cons	.0007263	.0058899	0.12	0.903	-.0114042	.0128569

Slika 9 Engle-Grangerov postupak također pokazuje kointegriranost varijabli Gini koeficijent i M2/BDP ili dugoročnu ravnotežnu vezu između njih (Hill, Griffiths and Judge, 2001). 5% kritička vrijednost za kointegrirajuću regresiju koja sadrži odsječak iznosi -3,67. T - vrijednost dobivena primjenom Engle grangerovog postupka iznosi -4,63. U ovome slučaju odbacuje se nulta hipoteza nepostojanja kointegracije jer je $-4,63 < -3,67$ (podaci dobiveni usporedbom sa vrijednostima iz Engle-Granger tablice za dati broj varijabli i broj observacija, <http://www.economics.utoronto.ca/jfloyd/book/statabs.pdf>)

Ginicoefficient	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
WageshareasaofGDP	-.1603649	.3318756	-0.48	0.633	-.8391268	.5183969
_cons	.018475	.006512	2.84	0.008	.0051564	.0317936

. predict ehat, residual

. regress D.ehat L.ehat L.D.ehat, constant

Source	SS	df	MS	Number of obs = 29		
Model	.019656672	2	.009828336	F(2, 26) =	10.37	
Residual	.024644407	26	.000947862	Prob > F =	0.0005	
Total	.044301079	28	.001582181	R-squared =	0.4437	
				Adj R-squared =	0.4009	
				Root MSE =	.03079	

D.ehat	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
ehat						
L1.	-.9666565	.2188628	-4.42	0.000	-1.416536	-.5167775
LD.	.3057873	.1662698	1.84	0.077	-.0359851	.6475597
_cons	.0002615	.0057227	0.05	0.964	-.0115016	.0120246

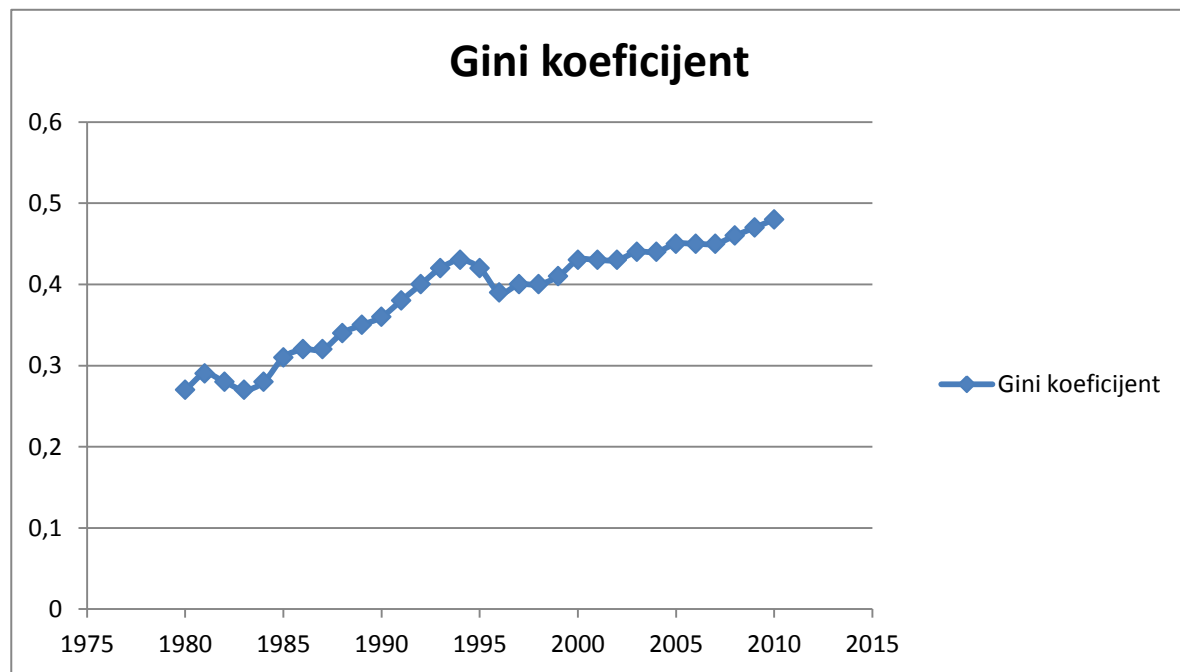
Slika 10 Engle-Grangerov postupak također pokazuje kointegriranost varijabli Gini koeficijent i Udio nadnica u BDP-u pokazuje njihovu kointegriranost ili dugoročnu ravnotežnu vezu između njih (Hill, Griffiths and Judge, 2001). 5% kritička vrijednost za kointegrirajuću regresiju koja sadrži odsječak iznosi -3,67. T- vrijednost dobivena primjenom Engle-Grangerovog postupka iznosi -4,42. U ovome slučaju odbacuje se nulta hipoteza nepostojanja kointegracije jer je $-4,42 < -3,67$ (podaci dobiveni usporedbom sa vrijednostima iz Engle-Granger tablice za dati broj varijabli i broj opservacija. <http://www.economics.utoronto.ca/jfloyd/book/statabs.pdf>)

2. Pregled empirijskih podataka i analiza njihovog karaktera

Tablica 1 Pregled osnovnih podataka za empirijsko testiranje (HG1)

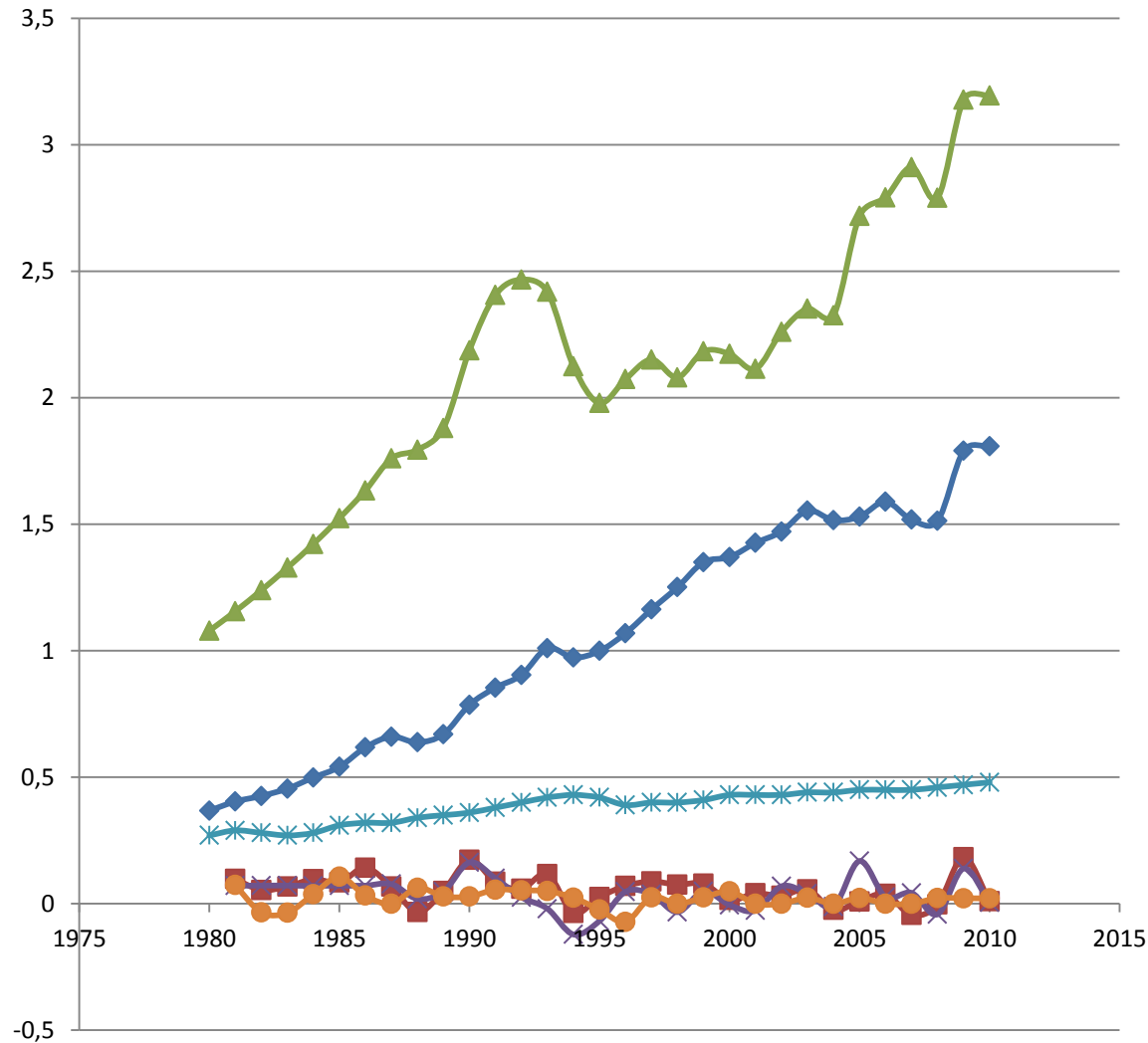
Kina nacionalna razina	M2/BDP	Postotna promjena (M2/BDP)	Financijska aktiva	Postotna promjena (financijska aktiva)	Gini koeficijent	Postotna promjena (Gini koeficijent)
1980	0,368		1,079		0,27	
1981	0,404	0,097826087	1,156	0,071362373	0,29	0,074074074
1982	0,426	0,054455446	1,239	0,071799308	0,28	-0,034482759
1983	0,455	0,068075117	1,328	0,071832123	0,27	-0,035714286
1984	0,499	0,096703297	1,422	0,070783133	0,28	0,037037037
1985	0,541	0,084168337	1,524	0,071729958	0,31	0,107142857
1986	0,618	0,14232902	1,633	0,07152231	0,32	0,032258065
1987	0,66	0,067961165	1,76	0,077770974	0,32	0
1988	0,638	-0,033333333	1,794	0,019318182	0,34	0,0625
1989	0,67	0,05015674	1,88	0,04793757	0,35	0,029411765
1990	0,786	0,173134328	2,187	0,163297872	0,36	0,028571429
1991	0,854	0,086513995	2,406	0,100137174	0,38	0,055555556
1992	0,904	0,058548009	2,467	0,025353283	0,4	0,052631579
1993	1,01	0,117256637	2,418	-0,019862181	0,42	0,05
1994	0,973	-0,036633663	2,124	-0,121588089	0,43	0,023809524
1995	0,999	0,02672148	1,979	-0,06826742	0,42	-0,023255814
1996	1,069	0,07007007	2,073	0,047498737	0,39	-0,071428571
1997	1,163	0,087932647	2,151	0,037626628	0,4	0,025641026
1998	1,251	0,07566638	2,08	-0,033007903	0,4	0
1999	1,35	0,079136691	2,183	0,049519231	0,41	0,025
2000	1,37	0,014814815	2,173	-0,004580852	0,43	0,048780488
2001	1,426	0,040875912	2,114	-0,027151404	0,43	0

2002	1,471	0,031556802	2,26	0,069063387	0,43	0
2003	1,554	0,056424201	2,352	0,040707965	0,44	0,023255814
2004	1,516	-0,024453024	2,325	-0,011479592	0,44	0
2005	1,53	0,009234828	2,718	0,169032258	0,45	0,022727273
2006	1,589	0,038562092	2,791	0,026857984	0,45	0
2007	1,518	-0,04468219	2,911	0,042995342	0,45	0
2008	1,513	-0,003293808	2,79	-0,041566472	0,46	0,022222222
2009	1,79	0,183079974	3,178	0,1390681	0,47	0,02173913
2010	1,808	0,010055866	3,194	0,005034613	0,48	0,021276596

Slika 11 Kretanje Ginijevog koeficijenta u Kini od 1980. - 2010. Izvor: Podaci dobiveni u korespondenciji sa Prof. Yao Yanga, Pekinško sveučilište.

Kina (1980-2010)

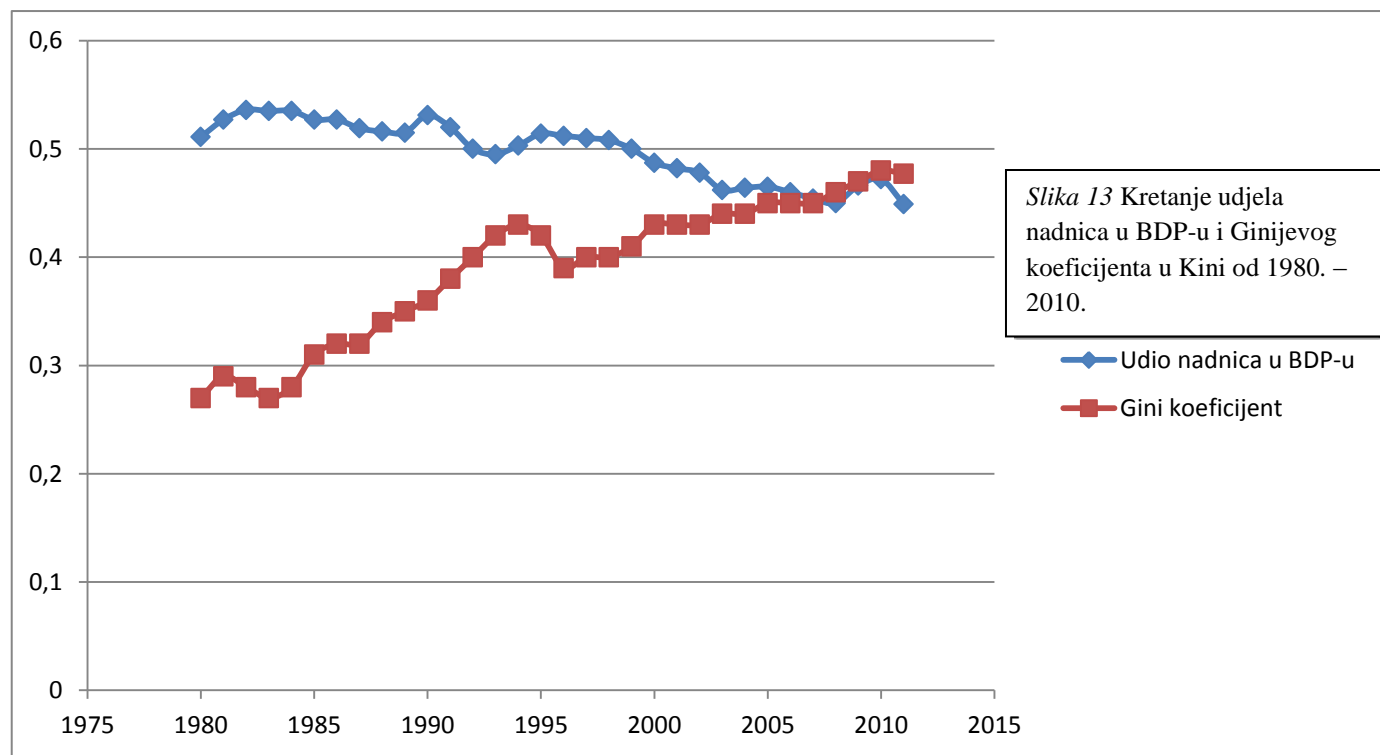
Slika 12 Kretanje osnovnih empirijskih varijabli testiranih u ovome istraživanju i njihova postotna promjena od 1980. – 2010.

- ◆ M2/BDP
- Postotna promjena (M2/BDP)
- ▲ Financijska aktiva
- × Postotna promjena (financijska aktiva)
- * Gini koeficijent
- Postotna promjena (Gini koeficijent)

Tablica 2 Pregled osnovnih podataka za empirijsko testiranje (HP1)

Kina	Udio nadnica u BDP-u	Gini koeficijent	Udio nadnica u BDP-u (postotna promjena)	Gini koeficijent (postotna promjena)
1980	0,511	0,27		
1981	0,527	0,29	0,031311155	0,074074074
1982	0,536	0,28	0,017077799	-0,034482759
1983	0,535	0,27	-0,001865672	-0,035714286
1984	0,535	0,28	0	0,037037037
1985	0,527	0,31	-0,014953271	0,107142857
1986	0,527	0,32	0	0,032258065
1987	0,519	0,32	-0,015180266	0
1988	0,516	0,34	-0,005780347	0,0625
1989	0,515	0,35	-0,001937984	0,029411765
1990	0,531	0,36	0,031067961	0,028571429
1991	0,52	0,38	-0,020715631	0,055555556
1992	0,5	0,4	-0,038461538	0,052631579
1993	0,495	0,42	-0,01	0,05
1994	0,503	0,43	0,016161616	0,023809524
1995	0,514	0,42	0,021868787	-0,023255814
1996	0,512	0,39	-0,003891051	-0,071428571
1997	0,51	0,4	-0,00390625	0,025641026
1998	0,508	0,4	-0,003921569	0
1999	0,5	0,41	-0,015748031	0,025
2000	0,487	0,43	-0,026	0,048780488
2001	0,482	0,43	-0,01026694	0
2002	0,478	0,43	-0,008298755	0
2003	0,462	0,44	-0,033472803	0,023255814

2004	0,464	0,44	0,004329004	0
2005	0,465	0,45	0,002155172	0,022727273
2006	0,46	0,45	-0,010752688	0
2007	0,454	0,45	-0,013043478	0
2008	0,45	0,46	-0,008810573	0,022222222
2009	0,466	0,47	0,035555556	0,02173913
2010	0,472	0,48	0,012875536	0,021276596
2011	0,449	0,477	-0,048728814	-0,00625

Tablica 3

Rezultati višestruke linearne regresije između varijabli: Financijska aktiva/BDP, M2/BDP i Gini koeficijent				
<i>Regresijska statistika</i>				
Višestruki R	0,96246034			
R ² –koeficijent determinacije	0,926329906			
Prilagođeni koeficijent determinacije	0,921067757			
Standardna greška	0,018346875			
Broj opservacija	31			
	<i>Koeficijenti</i>	<i>Standardna greška</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-vrijednost</i>
Intercept	0,199273382	0,015070548	13,22270317	1,46E-13
M2/BDP	0,088708642	0,016156224	5,490679213	7,27E-06
Financijska aktiva	0,043990809	0,01301547	3,379886257	0,002151

Tablica 4

Rezultati jednostavne linearne regresije za variable: Udio nadnica u BDP-u i Gini koeficijent				
<i>Regresijska statistika</i>				
Višestruki R	0,864004			
R ² koeficijent kodeterminacije	0,746502			
Prilagođeni koeficijent kodeterminacije	0,738052			
Standardna greška	0,033892			
Broj opservacija	32			
	<i>Koeficijenti</i>	<i>Standardna greška</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-vrijednost</i>
Intercept	1,405402	0,108307	12,97614	7,71E-14
Udio nadnica u BDP-u	-2,0418	0,217232	-9,39917	1,9E-10

Tablica 5 Durbin-Watson test u sklopu višestruke linearne regresije koja uključuje M2/BDP, Financijsku aktivu/BDP i Gini koeficijent

Reziduali	DW brojnik	DW nazivnik	DW
-0,009384245		8,80641E-05	
0,004034951	0,000180075	1,62808E-05	
-0,011567876	0,000243448	0,000133816	
-0,028055609	0,000271845	0,000787117	
-0,026093925	3,8482E-06	0,000680893	
-0,004306751	0,000474681	1,85481E-05	
-0,005932314	2,64246E-06	3,51924E-05	
-0,01524491	8,67244E-05	0,000232407	
0,005210993	0,000418444	2,71544E-05	
0,008589107	1,14117E-05	7,37728E-05	
-0,005206274	0,000190313	2,71053E-05	
-0,000872449	1,8782E-05	7,61167E-07	
0,012008679	0,000165923	0,000144208	
0,024761113	0,000162625	0,000613113	
0,050976631	0,000687253	0,002598617	
0,045048873	3,51383E-05	0,002029401	
0,004704132	0,001627698	2,21289E-05	
0,002934237	3,13253E-06	8,60975E-06	
-0,001748776	2,19306E-05	3,05822E-06	
-0,005061985	1,09774E-05	2,56237E-05	
0,01360375	0,00034841	0,000185062	
0,011231524	5,62746E-06	0,000126147	
0,000816977	0,000108463	6,67451E-07	
-0,000592995	1,98802E-06	3,51643E-07	
0,003965685	2,07816E-05	1,57267E-05	
-0,004564624	7,27662E-05	2,08358E-05	
-0,013009763	7,13204E-05	0,000169254	
-0,011990346	1,03921E-06	0,000143768	
0,003776085	0,00024858	1,42588E-05	
-0,027864643	0,001001136	0,000776438	
-0,020165251	5,92806E-05	0,000406637	
	SUM	SUM	
	0,006556285	0,009425019	0,695626

Tablica 6 Durbin-Watson test u sklopu jednostavne linearne regresije koja uključuje Udio nadnica u BDP-u i Gini koeficijent

Reziduali	DW brojnik	DW nazivnik	DW
-0,09204		0,008471825	
-0,03937	0,002774002	0,00155029	
-0,031	7,01607E-05	0,000960847	
-0,04304	0,000145005	0,001852384	
-0,03304	0,0001	0,001091597	
-0,01937	0,000186749	0,000375341	
-0,00937	0,0001	8,78667E-05	
-0,02571	0,000266813	0,000660908	
-0,01183	0,000192505	0,000140032	
-0,00388	6,3333E-05	1,50181E-05	
0,038793	0,001820626	0,001504934	
0,036334	6,05059E-06	0,001320136	
0,015498	0,000434139	0,000240178	
0,025289	9,58637E-05	0,000639518	
0,051623	0,0006935	0,002664943	
0,064083	0,000155246	0,004106616	
0,029999	0,001161692	0,000899957	
0,035916	3,50038E-05	0,001289936	
0,031832	1,66758E-05	0,001013281	
0,025498	4,01246E-05	0,000650132	
0,018954	4,2816E-05	0,000359265	
0,008745	0,000104224	7,64802E-05	
0,000578	6,67031E-05	3,34196E-07	
-0,02209	0,000513874	0,000487999	
-0,01801	1,66758E-05	0,000324256	
-0,00597	0,000145005	3,55848E-05	
-0,01617	0,000104224	0,000261608	
-0,02843	0,000150082	0,000807986	
-0,02659	3,35916E-06	0,00070715	
0,016077	0,001820626	0,000258454	
0,038327	0,000495098	0,001468982	
-0,01163	0,00249614	0,000135352	
	0,014316314	0,03445919	0,415457

Tablica 7 Stacionarnost varijable M2/BDP

Kina nacionalna razina	M2BDP	Kina nacionalna razina	M2BDP
1980	0,368	1996	1,069
1981	0,404	1997	1,163
1982	0,426	1998	1,251
1983	0,455	1999	1,35
1984	0,499	2000	1,37
1985	0,541	2001	1,426
1986	0,618	2002	1,471
1987	0,66	2003	1,554
1988	0,638	2004	1,516
1989	0,67	2005	1,53
1990	0,786	2006	1,589
1991	0,854	2007	1,518
1992	0,904	2008	1,513
1993	1,01	2009	1,79
1994	0,973	2010	1,808
1995	0,999		

Srednja vrijednost (1980-1995)	Standardna devijacija (1996-2010)	Minimum	Maksimum	Broj opservacija
0,6753125	0,22131387	0,368	1,01	16

Srednja vrijednost (1980-1995)	Standardna devijacija (1996-2010)	Minimum	Maksimum	Broj opservacija
1,4612	0,202822301	1,069	1,808	15

Tablica 8 Stacionarnost varijable Financijska aktiva/BDP

Kina nacionalna razina	Financijska aktiva	Kina nacionalna razina	Financijska aktiva
1980	1,079	1996	2,073
1981	1,156	1997	2,151
1982	1,239	1998	2,08
1983	1,328	1999	2,183
1984	1,422	2000	2,173
1985	1,524	2001	2,114
1986	1,633	2002	2,26
1987	1,76	2003	2,352
1988	1,794	2004	2,325
1989	1,88	2005	2,718
1990	2,187	2006	2,791
1991	2,406	2007	2,911
1992	2,467	2008	2,79
1993	2,418	2009	3,178
1994	2,124	2010	3,194
1995	1,979		

Srednja vrijednost (1980-1995)	Standardna devijacija (1980-1995)	Minimum	Maksimum	Broj opservacija
1,77475	0,46171427	1,079	2,467	16

Srednja vrijednost (1996-2010)	Standardna devijacija (1996-2010)	Minimum	Maksimum	Broj opservacija
2,4862	0,402737277	2,073	3,194	15

Tablica 9 Stacionarnost varijable Gini koeficijent

Kina nacionalna razina	Gini	Kina nacionalna razina	Gini
1980	0,27	1996	0,39
1981	0,29	1997	0,4
1982	0,28	1998	0,4
1983	0,27	1999	0,41
1984	0,28	2000	0,43
1985	0,31	2001	0,43
1986	0,32	2002	0,43
1987	0,32	2003	0,44
1988	0,34	2004	0,44
1989	0,35	2005	0,45
1990	0,36	2006	0,45
1991	0,38	2007	0,45
1992	0,4	2008	0,46
1993	0,42	2009	0,47
1994	0,43	2010	0,48
1995	0,42		

Srednja vrijednost (1980-1995)	Standardna devijacija (1996-2010)	Minimum	Maksimum	Broj opservacija
0,34	0,056450568	0,27	0,43	16

Srednja vrijednost (1996-2010)	Standardna devijacija (1996-2010)	Minimum	Maksimum	Broj opservacija
0,4353333	0,026421492	0,39	0,48	15

Tablica 10 Stacionarnost varijable Udio nadnica u BDP-u

Kina nacionalna razina	Udio nadnica u BDP-u	Kina nacionalna razina	Udio nadnica u BDP-u
1980	0,511	1996	0,512
1981	0,527	1997	0,51
1982	0,536	1998	0,508
1983	0,535	1999	0,5
1984	0,535	2000	0,487
1985	0,527	2001	0,482
1986	0,527	2002	0,478
1987	0,519	2003	0,462
1988	0,516	2004	0,464
1989	0,515	2005	0,465
1990	0,531	2006	0,46
1991	0,52	2007	0,454
1992	0,5	2008	0,45
1993	0,495	2009	0,466
1994	0,503	2010	0,472
1995	0,514		

Srednja vrijednost (1980-1995)	Standardna devijacija (1996-2010)	Minimum	Maksimum	Broj opservacija
0,5194375	0,012484991	0,495	0,536	16

Srednja vrijednost (1996-2010)	Standardna devijacija (1996-2010)	Minimum	Maksimum	Broj opservacija
0,478	0,020952327	0,45	0,512	15

Bibliografija:

1. Acemoglu, Daron. 2002. *Why Not a Political Coase Theorem? Social Conflict, Commitment and Politics*. Department of Economics, MIT. Mimeo.
2. Acemoglu, Daron i James A. Robinson. 2006. *Economic Origins of Dictatorship and Democracy*. Cambridge University Press: New York.
3. Acemoglu, Daron i James A. Robinson. 2012. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. Crown Business: New York.
4. Acemoglu, Daron i James A. Robinson. 2013. Is State Capitalism Winning?. *Project Syndicate*.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/why-china-s-growth-model-will-fail-by-daron-acemoglu-and-james-a--robinson> (pristupljeno: 10. veljače, 2013)
5. Aisen, Ari i Francisco Jose Veiga. 2011. How Does Political Instability Affect Economic Growth?. *IMF Working Paper* WP/11/12.
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp1112.pdf> (pristupljeno: 23. ožujka, 2013)
6. Alesina, Alberto i Roberto Perotti. 1996. Income distribution, political stability and investment. *European Economic Review*. 40: 1203-1228.
7. Ansell, Ben i David Samuels. 2010. Inequality and Democratization: A Contractarian Approach. *Comparative Political Studies*. XX(X): 1-32. doi: 10.1177/0010414010376915
8. Allen, Franklin; Qian, Jun 'QJ'; Zhang, Chenying i Mengxin Zhao. 2013. China's Financial System: Opportunities and Challenges. u: Joseph P. H. Fan i Randall Morck, ur. *Capitalizing China*. Chicago University Press. Chicago: 63-143.
9. Bank for International Settlements. 2013. *83rd Annual Report*. BIS: Basel.
10. Baum, Richard. 1996. *Burying Mao: Chinese Politics in the Age of Deng Xiaoping*. Princeton University Press: Princeton, NJ.
11. Behringer, Jan i Till van Treeck. 2013. Income distribution, aggregate demand and current account: a sectoral perspective. Institut für Makroökonomie und Konjunkturforschung: Düsseldorf. http://www.boeckler.de/pdf/v_2013_10_24_behringer_van_treeck.pdf (pristupljeno: 08. studenoga, 2013)
12. Belabed, Christian A.; Theobald, Tomas i Till van Treeck. 2013. Income Distribution and Current Account Imbalances. *Working Paper 126*. Institut für Makroökonomie und Konjunkturforschung: Düsseldorf. http://www.boeckler.de/pdf/imk_wp_126_2013 (pristupljeno: 08. studenoga, 2013)
13. Bellin, Eva. 2000. Contingent Democrats: Industrialists, Labor and Democratization in Late-Developing Countries. *World Politics*. 52(2): 175-205.

14. Benes, Jaromir i Michael Kumhof. 2012. The Chicago Plan Revisited. *IMF Working Paper* WP/12/202. Washington, D.C
15. Berg, Andrew G. i Jonathan D. Ostry. 2011. Unsustainable Growth and Income Inequality: Two Sides of the Same Coin?. *IMF Staff Discussion Note*.
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2011/sdn1108.pdf> (pristupljeno: 21. siječnja, 2013)
16. Bertelsmann Stiftung Transformation Index. 2012a. *China Country Report*.
<http://www.bti-project.de/laendergutachten/aso/chn> (pristupljeno: 20. veljače, 2013)
17. Bertelsmann Stiftung Transformation Index. 2012b. *India Country Report*.
<http://www.bti-project.de/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI%202012%20India.pdf>
(pristupljeno: 20. veljače, 2013)
18. Bertelsmann Stiftung Transformation Index. 2012c. *Brazil Country Report*.
<http://www.bti-project.de/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI%202012%20Brazil.pdf>
(pristupljeno: 20. veljače, 2013)
19. Bertelsmann Stiftung Transformation Index. 2012d. *Russia Country Report*.
<http://www.bti-project.de/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI%202012%20Russia.pdf>
(pristupljeno: 20. veljače, 2013)
20. Bezemer, Dirk. 2013. Debt: The Good, the Bad, and the Ugly. *Institute for New Economic Thinking*.
<http://ineteconomics.org/institute-blog-0/dirk-bezemer-debt-good-bad-and-ugly>
(pristupljeno: 11. srpnja, 2013)
21. Bhaduri, Amit i Stephen Marglin. 1990. Unemployment and the real wage: the economic basis for contesting political ideologies. *Cambridge Journal of Economics*. 14: 375-93.
22. Bloomberg News. 2013a. China's Billionaire People's Congress Makes Capitol Hill Look Like Pauper. <http://www.bloomberg.com/news/2012-02-26/china-s-billionaire-lawmakers-make-u-s-peers-look-like-paupers.html> (pristupljeno: 20. lipnja, 2013)
23. Bloomberg News. 2013b. China Credit-Bubble Call Pits Fitch's Chu Against S&P. <http://www.bloomberg.com/news/2013-05-28/china-credit-bubble-call-pits-fitch-s-chu-against-s-p.html> (pristupljeno: 20. lipnja, 2013)
24. Boettke, Peter J., Coyne, Christopher J., Leeson, Peter, T. i Frederick Sautet. 2005. The New Comparative Political Economy. *The Review of Austrian Economics*. 18:3/4, 281-304.
25. Boix, Carles i Susan C. Stokes. 2003. Endogenous Democratization. *World Politics*. 55(4): 517-549.
26. Boix, Carles. 2003. *Democracy and Redistribution*. Cambridge University Press: Cambridge.
27. Brandt, Loren i Xiaodong Zhu. 2006. China's Banking Sector and Economic Growth. u: Charles W. Calomiris, ur. *China's Financial Transition at a Crossroads*. Columbia University Press. New York: 86-136.

28. Bremmer, Ian. 2006. *The J-Curve: A New Way to Understand Why Nations Rise and Fall*. Simon&Schuster Inc: New York.
29. Breslin, Shaun. 2007. *China and the Global Political Economy*, Palgrave MacMillan: Basingstoke.
30. Brødsgaard, Kjeld Erik. 2012. Politics and Business Group Formation in China: The Party in Control?. *China Quarterly*, Vol. 211: 624-648.
31. Bueno de Mesquita, Bruce. 2010. *Principles of International Politics*. CQ Press: Washington, D.C
32. Burnham, Peter, Karin Gilland, Wyn Grant i Zig Layton-Henry. 2006. *Metode istraživanja politike*. Fakultet političkih znanosti: Zagreb.
33. Business Insider. 2011. CHART OF THE DAY: KYLE BASS: This Is What The End Of The Global Debt Super-Cycle Looks Like. <http://www.businessinsider.com/chart-of-the-day-global-debt-to-gdp-2011-12> (pristupljeno: 20. studenoga, 2013)
34. Carney, Richard W. 2012. Political and Hierarchy and Finance: The Politics of China's Financial Development. u: Andrew Walter i Xiaoke Zhang, ur. *In East Asian Capitalism: Diversity, Continuity, and Change*. Oxford University Press. Oxford: 159-179.
35. Chandrasekhar, C.P. i Jayati Ghosh. 2006. Macroeconomic Policy, Inequality and Poverty Reduction in India and China. *The IDEAs Working Paper Series 2006 No.5*. <http://www.networkideas.org/networkideas/wp.php?&wpid=28> (pristupljeno: 24. travnja, 2013)
36. Chandrasekhar, C.P. 2010. From Dirigisme to Neoliberalism: Aspects of the Political Economy of the Transition in India. *Development and Society*. 39(1): 29-59.
37. Cheng, Li. 2012. The End of the CCP's Resilient Authoritarianism? A Tripartite Assessment of Shifting Power in China. *China Quarterly*, Volume 211, 595 – 623.
38. China Banking Regulatory Commission. 2011. *CBRC Annual Report 2011*. <http://www.cbrc.gov.cn/chinese/files/2013/8FC77357E36D44D2BD8B3C4BE97F965F.pdf> (pristupljeno: 02. srpnja, 2013)
39. China Labour Bulletin. 2011. Latest population statistics show migrants still on the margins in Guangdong. <http://www.clb.org.hk/en/content/latest-population-statistics-show-migrants-still-margins-guangdong> (pristupljeno: 20. lipnja, 2013)
40. China Tells. 2012. China's Manufacturers Struggle on Profit Margin. <http://blog.chinatells.com/2010/05/4364> (pristupljeno: 11. kolovoza, 2013)
41. ChinaScope Financial. 2012. 19 Chinese Provinces and Cities Set to Double GDP Growth in Five Years. <http://www.chinascopefinancial.com/en/news/post/13752.html> (pristupljeno: 11. kolovoza, 2012)

- 42.CIA: The World Factbook. 2013. China. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> (pristupljeno: 20.travnja, 2013)
- 43.Claessens, Stijn i Enrico Perotti. 2007. Finance and Inequality: Channels and Evidence. *Journal of Comparative Economics*. 35(4): 748–773.
- 44.CNN Money. 2012. Fortune Global 500. http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2012/full_list/ (pristupljeno: 20.rujna, 2013)
- 45.Cornia, Andrea. 2004. *Inequality, Growth, and Poverty in an Era of Liberalization and Globalization*, Oxford University Press: Oxford.
- 46.Crouch, C. 2009. Privatised Keynesianism: An Unacknowledged Policy Regime, *British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 11, 382–399.
- 47.Dahl, Robert. 1971. *Polyarchy. Participation and Opposition*. New Haven i London.
- 48.Dai, Jia. 2011. *Deliberating in the Chinese Blogosphere: A Study on Hotspot Internet Incidents*. Dissertation: The University of Texas at Austin. <http://repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/ETD-UT-2011-05-3484?show=full> (pristupljeno: 20.rujna, 2013)
- 49.DataMarket. 2013a. 5-Bank Asset Concentration for China. <http://datamarket.com/data/set/3gco/5-bank-asset-concentration-for-china#!display=line&ds=3gco> (pristupljeno: 13.srpnja, 2013)
- 50.DataMarket. 2013b. Private expenditure on health as a total expenditure on health. <http://datamarket.com/de/data/set/1chm/private-expenditure-on-health-as-percentage-of-total-expenditure-on-health#!display=line&ds=1chm!ryu=w> (pristupljeno: 13.srpnja, 2013)
- 51.Daudey, Emilie i Cecilia Garcia Peñalosa. 2007. The personal and the factor distributions of income in a cross-section of countries. *Journal of Development Studies*, 43(5): 812-829.
52. Demigurc-Kunt, Asli i Leora Klapper. 2012. Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database. The World Bank: Development Research Group. http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2012/04/19/000158349_20120419_083611/Rendered/PDF/WPS6025.pdf (pristupljeno: 20.veljače, 2013)
- 53.Dickson, Bruce. 2003. *Red Capitalists in China: The Party, Private Entrepreneurs, and Prospects for Political Change*. Cambridge University Press: Cambridge.
- 54.Dickson, Bruce. 2008. *Wealth into Power: The Communist Party's Embrace of China's Private Sector*. Cambridge University Press: New York.
- 55.Dickson, Bruce. i Chen, Jien. 2010. *Allies of the State: China's Private Entrepreneurs and Democratic Change*. Harvard University Press: Cambridge.
- 56.Easterlin, Richard, Robson, Morgan, Malgorzata Switek i Fei Wang. 2012. China's life satisfaction, 1990-2010, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(25): 9775-80.

57. Engerer, Hella i Stefan Voigt. 2002. Institutionen und Transformation – Mögliche Politikimplikationen der neuen Institutionenökonomik, u: Klaus F. Zimmerman, ur. *Neue Entwicklungen in der Wirtschaftswissenschaften*, Heidelberg, S. 149 – 216.
58. Epstein, Gerry. 2002. Financialization, Rentier Interests, and Central Bank Policy. Department of Economics, University of Massachusetts: Amherst.
http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/financial/fin_Epstein.pdf (pristupljeno: 20. siječnja, 2013)
59. Epstein, Gerry. 2005. *Financialization of the World Economy*. Edward Elgar Publishing: Northampton.
60. Erjavec, Nataša. 2012a. Kointegracija – Predavanje 11.
<http://web.efzg.hr/dok/STA/nerjavec/P11-kointegracija.pdf> (pristupljeno: 25. rujna, 2013)
61. Erjavec, Nataša. 2012b. Stacionarnost – Predavanje 5.
<http://web.efzg.hr/dok/STA/nerjavec/P5-stacionarnost.pdf> (pristupljeno: 25. rujna, 2013)
62. Erjavec, Nataša. 2013c. Testovi kointegracije – Predavanje 8.
<http://web.efzg.hr/dok/STA/nerjavec/P91-Johansen.pdf> (pristupljeno: 25. rujna, 2013)
63. European Council on Foreign Relations/Asia Center. 2011. *One or Two Chinese Models?*.
[http://www.ecfr.eu/page/-/China Analysis One or two Chinese models November2011.pdf](http://www.ecfr.eu/page/-/China%20Analysis%20One%20or%20two%20Chinese%20models%20November2011.pdf)
(pristupljeno: 10. veljače, 2013)
64. European Council on Foreign Relations. 2012. *China 3.0.*. London: United Kingdom.
65. Evans-Pritchard, Ambrose. 2013. Fitch says China credit bubble unprecedented in modern world history. *The Telegraph*.
<http://www.telegraph.co.uk/finance/china-business/10123507/Fitch-says-China-credit-bubble-unprecedented-in-modern-world-history.html> (pristupljeno: 10. Srpnja, 2013)
66. Fama, Eugene F. i Kenneth. R. French. 1999. The Corporate Cost of Capital and the Return on Corporate Investment, *Journal of Finance* 54(6): 1939-1967.
67. Fan, Joseph. P.H, Morck, Randall i Bernard Yeung. 2013. Translating Market Socialism with Chinese Characteristics into Sustained Prosperity. u: Joseph P. H. Fan i Randall Morck, ur. *Capitalizing China*. Chicago University Press. Chicago: 1-32.
68. Feng, Wang. 2011. The End of Growth with 'Equity'? Economic Growth and Income Inequality in East Asia. *Asia Pacific Issues*.
<http://www.eastwestcenter.org/sites/default/files/private/api101.pdf> (pristupljeno: 23. lipnja, 2013.)
69. Feng, Wang. 2012. Racing Towards the Precipice. *Brookings Institution*.
<http://www.brookings.edu/research/articles/2012/06/china-demographics-wang#>
(pristupljeno: 20. kolovoza, 2013)

- 70.Ferguson, Niall. 2008. *The Ascent of Money: The Financial History of the World*. Penguin: New York.
- 71.Follath, Erich and Wieland Wagner. 2011. Mao Inc.: China's Terribly Successful Communist Party Turns 90. *Der Spiegel*.
<http://www.spiegel.de/international/world/mao-inc-china-s-terribly-successful-communist-party-turns-90-a-770696-5.html> (pristupljeno: 09.prosinca, 2012)
- 72.Friedman, George. 2013. Recognizing the End of the Chinese Economic Miracle. *STRATFOR*. <http://www.stratfor.com/weekly/recognizing-end-chinese-economic-miracle> (pristupljeno: 25.srpnja, 2013).
- 73.Friedmann, Julio. 2011. How Chinese Innovation is Changing Green Technology. *Foreign Affairs*.<http://www.foreignaffairs.com/articles/136761/s-julio-friedmann/how-chinese-innovation-is-changing-green-technology> (pristupljeno: 10.kolovoza, 2013)
- 74.Financial Stability Board. 2012. Global Shadow Banking Monitoring Report 2012. http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_121118c.pdf (pristupljeno: 20.prosinca, 2013)
- 75.Financial Stability Group of the People's Bank of China. 2012. *China Financial Stability Report 2012*.
http://www.pbc.gov.cn/publish/english/959/2012/20121017164314763633238/20121017164314763633238_.html (pristupljeno: 05.srpnja, 2013)
76. -----*China Financial Stability Report 2011*.
http://www.pbc.gov.cn/publish/english/959/2011/20110926090224561436288/20110926090224561436288_.html (pristupljeno: 05.srpnja, 2013)
77. -----*China Financial Stability Report 2010*.
http://www.pbc.gov.cn/publish/english/959/2010/20100917102952632398099/20100917102952632398099_.html (pristupljeno: 05.srpnja, 2013)
78. -----*China Financial Stability Report 2008*.
http://www.pbc.gov.cn/publish/english/959/1958/19586/19586_.html (pristupljeno; 05.srpnja, 2013)
79. -----*China Financial Stability Report 2007*.
http://www.pbc.gov.cn/publish/english/959/1958/19585/19585_.html (pristupljeno: 05.srpnja, 2013)
80. -----*China Financial Stability Report 2006*.
http://www.pbc.gov.cn/publish/english/959/1958/19584/19584_.html (pristupljeno: 05.srpnja, 2013)

81. -----China Financial Stability Report 2005. Accessed 5 July 2013.
http://www.pbc.gov.cn/publish/english/959/1958/19583/19583_.html (pristupljeno: 05.srpnja, 2013)
- 82.Galbraith, John Kenneth. 1975. *Money: Whence it Came, Where it Weng*. Houghton Mifflin: Boston.
- 83.Galbraith, James K., Sara Hsu i Wenjie Zhang. 2009. Beijing Bubble, Beijing Bust: Inequality, Trade and Capital Inflow into China. *Journal of Current Chinese Affairs*. 38(2): 3-26.
- 84.Gan, Li. 2013. Findings from China Household Finance Survey. *Texas A&M University and Southwestern University of Finance and Economics*. Accessed July 10 2013.
<http://econweb.tamu.edu/gan/Report-English-Dec-2013.pdf> (pristupljeno: 10.srpnja, 2013)
- 85.Gershenkron, Alexander. 1962. *Historical Backwardness in Historical Perspective*. Cambridge, Harvard University Press: Cambridge, MA.
- 86.Ghosh, Jayati. 2013. Is global finance finally shrinking?. Real-World Economics Blog Review.<http://rwer.wordpress.com/2013/04/02/is-global-finance-finally-shrinking/>
 pristupljeno (2.travnja, 2013.)
- 87.Godement, François. 2013. 'Xi Jinping's China', European Council on Foreign Relations.
http://ecfr.eu/page/-/ECFR85_XI_JINPING_CHINA_ESSAY_AW.pdf (pristupljeno: 26.srpnja, 2013)
- 88.Goldman, Merle i Roderick MacFarquhar. 1996. *The Paradox of China's Post-Mao Reforms*. Harvard University Press: Cambridge.
- 89.Goodhart, Charles. 1984. *Monetary Policy in Theory and Practice*. Macmillan: London.
- 90.Goodhart, Charles i Xiaosong Zeng. 2006. China's Banking Reform: Problems and Potential Solutions. *Journal of Chinese Economic and Business Studies* 4:3. 185-198. doi: [10.1080/14765280600992204](https://doi.org/10.1080/14765280600992204)
- 91.Goodwin, Richard M. 1967. A growth cycle. u: C.H.Feinstein, ur. *Socialism, capitalism and economic growth*. Cambridge University Press. Cambridge: 54-58.
- 92.Gordon, Robert H. i Wei Li. 2013. Provincial and Local Governments in China: Fiscal Institutions and Government Behaviour. in Joseph P. H. Fan and Randall Morck, eds. *Capitalizing China*. Chicago University Press. Chicago: 337-372.
- 93.Granger, Clive W.J. i Paul Newbold. 1974. Spurious Regression in Econometrics. *Journal of Econometrics*. 2: 111-120.
- 94.Greenwood, Jeremy i Boyan Jovanovic. 1990. Financial Development, Growth, and the Distribution of Income. *The Journal of Political Economy*. Vol. 98, 5(1):1076-1107.

95. Guillaumont Jeanneney, Sylviane i Kangi Kpodar. 2008. Financial Development and Poverty Reduction: Can There Be a Benefit Without a Cost? *IMF Working Paper* WP/08/62. (pristupljeno: 13. lipnja, 2013) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp0862.pdf>
96. Guoan, Ma i Wang Yi. 2010. China's high saving rate: myth and reality. *International Economics*. 122: 5-40.
97. Gurufocus. 2013. GMO White Paper - Feeding the Dragon: Why China's Credit System Looks Vulnerable. <http://www.gurufocus.com/news/205735/gmo-white-paper--feeding-the-dragon-why-chinas-credit-system-looks-vulnerable> (pristupljeno: 23. lipnja, 2013)
98. Haber, Stephen i Enrico Perotti. 2008. The Political Economy of Financial Systems. <http://ideas.repec.org/p/dgr/uvatin/20080045.html> (pristupljeno: 20. ožujka, 2013)
99. Hall, Peter A. 1993. Policy Paradigm, Social Learning and the State: The Case of Economic Policymaking in Great Britain. *Comparative Politics*. 25(3): 275-296.
100. Hart-Landsberg, Martin. 2010. The Chinese Reform Experience, A Critical Assessment. *Review of Radical Political Economics*. 43(1): 56– 76.
101. Heilmann, Sebastian. 2005. Regulatory Innovation by Leninist Means: Communist Party Supervision in China's Financial Industry. *China Quarterly*. 181:1-21.
102. Hersh, Adam S. 2011. Why China Grew: Understanding the Financial Structure of Late Development. *Open Access Dissertations*. Paper 334.
103. Hill, R. Carter, Griffiths, William E. i George G. Judge. 2001. *The Principles of Undergraduate Econometrics*. John Wiley&Sons: Singapore.
104. Hirschman, Albert O. 1970. *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*. Harvard University Press: Cambridge, MA.
105. Hirschman, Albert O. i Michael Rothschild. 1973. The Changing Tolerance for Income Inequality in the Course of Economic Development. *The Quarterly Journal of Economics*. 87(4): 544-566.
106. Hodgson, Graham. 2013. *Banking, Finance and Income Inequality*. Positive Money. <http://www.positivemoney.org/publications/banking-finance-and-income-inequality/> (pristupljeno: 26. listopada, 2013)
107. Houle, Christian. 2009. Inequality and democracy: Why inequality harms consolidation but does not affect democratization. *World Politics*, 61: 589-622.
108. Hsu, Chih-Chia. 2002. The Increasingly Uneven Distribution of Wealth in Mainland China. *Division of Strategic and International Studies Peace Forum (China Studies) Essay* No. 08/21/2002.

- 109.Hu, Angang i Zhou Li. 2001. Market Openess and Good Governance: The Changing Regional Disparity of Financial Development in China. http://www.hks.harvard.edu/m-rcbg/Conferences/financial_sector/MarketOpennessandGoodGovernance.pdf (pristupljeno: 19.srpnja, 2013)
- 110.Huang, Yasheng. 2003. *Selling China: Foreign Investment during the Reform Era*. Cambridge University Press: New York.
- 111.Huang, Yasheng. 2008. *Capitalism With Chinese Characteristics: Entrepreneurship and the State*, Cambridge: Cambridge University Press
- 112.Huang, Yasheng. 2010. Debating China's Economic Growth: The Beijing Consensus or The Washington Consensus. *Academy of Management Perspectives*. 24(2): 31-47.
- 113.Huang, Yasheng. 2011. Rethinking the Beijing Consensus. *Asia Policy*. Number 11: 1-26.
- 114.Hudson, Michael. (2012) *The Bubble and Beyond*, Kansas City: ISLET
- 115.Huntington, Samuel P. 1968. *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press: New Haven.
- 116.Huntington, Samuel P. 1991. *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*. University of Oklahoma Press: Norman.
- 117.Hurun Report i Industrial Bank Co., Ltd. 2012. The Chinese Luxury Consumer White Paper. <http://img.hurun.net/hmec/2012-03-27/201203271608211665.pdf> (pristupljeno: 20. Srpnja, 2013)
- 118.IndexMundi. 2013. China – Education Expenditure. <http://www.indexmundi.com/facts/china/education-expenditure> (pristupljeno: 15.srpnja, 2013)
- 119.Institute for New Economic Thinking (INET). 2013a. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=581030728607395&set=pb.122894447754361.-2207520000.1387312324.&type=3&theater> (pristupljeno: 20.kolovoza, 2013)
- 120.Institute for New Economic Thinking (INET). 2013b. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=569514436425691&set=pb.122894447754361.-2207520000.1387312851.&type=3&theater> (pristupljeno: 20.kolovoza, 2013)
- 121.Institute for New Economic Thinking (INET) China Economics Seminar. 2013a. The Real Risk In China's Local Government Debt. <http://ineteconomics.org/blog/institute/real-risk-china-s-local-government-debt> (pristupljeno: 09.rujna, 2013)
- 122.Institute for New Economic Thinking (INET) China Economic Seminar. 2013b. Why did Chinese shadow banking surge after 2009?. <http://ineteconomics.org/%5Btermalias-raw%5D/why-did-chinese-shadow-banking-surge-after-2009> (pristupljeno: 15.srpnja, 2013)

123. International Labour Organization. 2013. *Global Wage Report 2012/2013: wages with equitable growth*. ILO: Geneva. http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-wage-report/2012/WCMS_194843/lang--nl/index.htm (pristupljeno: 23. travnja, 2013)
124. Jinglian, Wu. 2009. China's Economy: 60 Years of Progress. *Caijing*. <http://english.caijing.com.cn/2009-09-30/110269580.html> (pristupljeno: 25. travnja, 2013)
125. Johansson, Andres C. i Xun Wang. 2012a. Financial Sector Policies, Poverty and Inequality. <http://swopec.hhs.se/hacerc/papers/hacerc2012-024.pdf> (pristupljeno: 25. lipnja, 2013)
126. Johansson, Andres J. 2012b. Financial Repression and China's Economic Imbalances. "CERC Working Paper 22". <http://swopec.hhs.se/hacerc/papers/hacerc2012-022.pdf> (pristupljeno: 05. srpnja, 2013)
127. Kalecki, Michael. 1954. *Theory of Economic Dynamics: An essay on cyclical and long-run changes in capitalist economy*. 1965 edition. Monthly Review Press: New York.
128. Kar, Dev i Sarah Freitas. 2012. Illicit Financial Flows from China and the Role of Trade Misinvoicing. *Global Financial Integrity*. Accessed 15 June 2013. <http://www.gfintegrity.org/storage/gfip/documents/reports/ChinaOct2012/gfi-china-oct2012-report-web.pdf> (pristupljeno: 15. srpnja, 2013)
129. Keen, Steve. 2012. Instability in Finance Markets: Sources & Remedies. *INET Conference*, Berlin. <http://ineteconomics.org/sites/inet.civicaactions.net/files/keen-steve-berlin-paper.pdf> (pristupljeno: 20. svibnja, 2013)
130. Kennedy, Scott. 2005. *The Business of Lobbying in China*. Harvard University Press: Cambridge.
131. Khan, Azizur R. i Carl Riskin. 2005. China's household income and its distribution, 1995 and 2002. *The China Quarterly*, Vol. 182: 356-384.
132. Kim, Dong-Hyeon i Shu-Chin Lin. 2011. Nonlinearity in the financial development-income inequality nexus. *Journal of Comparative Economics*. 39(3): 310-325.
133. Knight, Frank A. *Risk, Uncertainty and Profit*. Houghton Mifflin Co. Boston, MA.
134. Knight, John. 2012a. China as a Developmental State. *CSAE Working Paper WPS/2012-13*. Centre for the Study of African Economies. University of Oxford: Oxford.
135. Knight, John. 2012b. The Economic Causes and Consequence of Social Instability in China. Department of Economics, *Discussion Paper Series*. University of Oxford: Oxford. <http://www.economics.ox.ac.uk/materials/papers/12212/paper619.pdf> (pristupljeno: 22. rujna, 2013)
136. Knoop, Todd. 2013. *Global Finance in Emerging Market Economies*. Abingdon: Routledge.

- 137.Koo, Richard. 2013. Central Banks in a Balance Sheet Recession: A Search for Correct Response. *Institute for New Economic Thinking*.
<http://ineteconomics.org/sites/inet.civicaactions.net/files/Koo%20Paper.pdf> (pristupljeno: 19.travnja, 2013)
- 138.Kornai, Janos. 1992. *The Socialist System: The Political Economy of Communism*. Oxford University Press: New York.
- 139.Krasner, Stephen D. 1984. Approaches to the State: Alternative Conceptions and Historical Dynamics. *Comparative Politics* 16(2): 223-246.
- 138.Krippner, Greta R. 2010. The Political Economy of Financial Exuberance. u: Michael Lounsbury and Paul Hirsch, ur. *Markets on Trial: The Economic Sociology of the U.S. Financial Crisis. Research in the Sociology Organizations*: 141-173.
- 140.Kroeber, Arthur R. 2012. Why Financial Reform is Crucial for China's Growth. *Brookings Institution*. <http://www.brookings.edu/research/papers/2012/03/19-china-financial-reform-kroeber> (pristupljeno: 20.listopada, 2013)
- 141.Kumhof, Michael i Romain Rancière. 2010. Inequality, Leverage and Crises. *IMF Working Paper Series* WP/10/268.
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10268.pdf> (pristupljeno: 20. prosinca, 2013)
- 142.Kuznets, Simon. 1955. Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*, Vol. XLV. No. 1: 1-28.
- 143.Kydland, Finn E., Prescott, Edward C. 1990. *Business Cycles: Real Facts and a Monetary Myth*. Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review
- 144.Lan, Lan. 2012. New Plan to Reduce Income Inequality. *China Daily*.
http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-05/23/content_15360815.htm
 (pristupljeno: 20.rujna, 2012)
- 145.Landman, Tod. 2008. *Teme i metode komparativne politike: uvod*. Fakultet političkih znanosti: Zagreb.
- 146.Landry, Pierre F. 2008. *Decentralized Authoritarianism in China: The Communist Party's Control of Local Elites in the Post-Mao Era*. Cambridge University Press: Cambridge.
- 147.Lapavitsas, Costas. 2011. Theorizing financialization. *Work, Employment & Society*. 25(4): 611-626.
- 148.La Porta, Rafael, Lopez-de-Silanes, Florencio, Shleifer, Andrei i Robert W. Vishny. 1997. Trust in Large Organizations. *American Economic Review*. 87(2): 333-338.
- 149.Lardy, Nicholas R. 2011. What Could Shortcircuit China's Economy?. 2011 DTN-Progressive Farmer Ag Summit, Chicago.
http://www.dtnprogressivefarmer.com/go/agsummit/agsummit2011files/presentations/NickLardy_China.pdf (pristupljeno: 20.studenoga, 2011)

- 150.Lee, Hounq Li, Syed Murtaza i Xin Wang. 2013. Two Sides of the Same Coin? Rebalancing and Inclusive Growth in China. *IMF Worling Papers* WP/13/185, Washington, D.C.
- 151.Levine, Ross. 1997. Financial Development and Economic Growth: Views and Agendas. *Journal of Economic Literature*. 35: 688-726.
- 152.Levy, Tal i David R. Meyer. 2012. Challenges of Network Governance at the State Banks of China. *Journal of Contemporary China*. 21(75):481-498.
doi: [10.1080/10670564.2011.647436](https://doi.org/10.1080/10670564.2011.647436)
- 153.Lieberthal, Kenneth i Michael Oksenberg. 1988. *Policy Making in China: Leaders, Structures, and Processes*. Princeton University Press: NJ, Princeton.
- 154.Liew, L.H. 2000. China's Economic Reform Experience : The End of a Pareto-Improving. *China Information* Vol. XIV. No.2. 131-168. doi: [10.1177/0920203X0001400204](https://doi.org/10.1177/0920203X0001400204)
- 155.Lipset, Seymour Martin. 1959. Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *American Political Science Review*. 53(1): 69–105.
- 156.Lipset, Seymour Martin. 1960. *Political man: the social bases of politics*. Doubleday: New York.
- 157.Liu, Yia-Ling. 2012. From Predator to Debtor : The Soft Budget Constraint and Semi-Planned Administration in Rural China. *Modern China*. 38(3):308-345.
doi: [10.1177/0097700411432674](https://doi.org/10.1177/0097700411432674)
- 158.Löchel, Horst i Helena Xiang Li. 2011. Understanding the high profitability of Chinese banks, *Working paper series No. 177*. Frankfurt School of Finance & Management: Frankfurt.
- 159.Martin, Michael F. 2013. China's Banking System: Issues for Congress. *Congressional Research Service*. www.fas.org/sgp/crs/row/R42380.pdf (pristupljeno: 14.srpnja, 2013)
- 160.McCartney, Matthew. 2009. *India – The Political Economy of Growth, Stagnation and the State, 1951-2007*. Routledge: Abingdon.
- 161.McGregor, Richard (2011) *The Party: The Secret World of China's Communist Rulers*. HarperCollins: New York.
- 162.McKinnon, Ronald I. 1973. *Money and Capital in Economic Development*. The Brookings Institution: Washington, D.C
- 163.Meltzer, Allan i Richard Scott. 1981. A rational theory of the size of government. *Journal of Political Economy*. 89: 914-927.
- 164.Merkel, Wolfgang. 2011. *Transformacija političkih sustava*. Fakultet političkih znanosti: Zagreb

165. Milanovic, Branko. 2005. *Worlds Apart*. Princeton University Press: New Jersey.
166. Minggao, Shen. 2009. Macroreview: Deconstructing China's Investment. *Caijing*. <http://english.caijing.com.cn/2009-07-16/110198793.html> (pristupljeno: 12. lipnja, 2013)
167. Minsky, Hyman. 2008. *Stabilizing an Unstable Economy*. McGraw Hill: New York.
168. Molero Simaro, Ricardo. 2011. Functional Distribution of Income and Economic Growth in the Chinese Economy, 1978-2007. School of Asian and Oriental Studies. *Department of Economics Working Papers*.
<http://www.soas.ac.uk/academics/departments/economics/research/workingpapers/econ-working-papers.html> (pristupljeno: 18. rujna, 2012).
169. Molero Simaro, Ricardo. 2012. Primary Distribution, Top Incomes and Inequality in China, 1978-2007. *Working Paper Series 301*. PERI, University of Massachusetts: Amherst
http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/working_papers/working_papers_301-350/WP301.pdf (pristupljeno: 10. prosinca 2012)
170. Molero-Simarro, Ricardo. 2013. Control of Agricultural Prices, Rural-Urban Migration and Primary Distribution: Reasons behind Inequality in China. Paper presented at Conference on the Inequalities in Asia, World Economics Association (WEA).
<http://iiaconference2013.worldeconomicsassociation.org/control-of-agricultural-prices-rural-urban-migration-and-primary-distribution-reasons-behind-inequality-in-china-1978-2007/> (pristupljeno: 30. lipnja, 2013)
171. Monan, Zhang. 2013. America's Bond-Market Blues. *Project Syndicate*.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/the-end-of-cheap-financing-for-the-us-by-zhang-monan> (pristupljeno: 10. rujna, 2013)
172. Moore, Barrington. 1966. *Social Origins of Dictatorship and Democracy*. Beacon Press: Boston, MA.
173. Morrison, Wayne M. 2013. China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. *Congressional Research Service*. Accessed 14 July 2013.
<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf>
174. Murphy, Kevin, Shleifer, Andrei i Robert Vishny. 1992. The Transition to a Market Economy: Pitfalls of Partial Reform. *The Quarterly Journal of Economics* 57(3): 889-906.
175. Naughton, Barry. 1995. *Growing out of the Plan: Chinese Economic Reform 1978-1993*. Cambridge University Press: Cambridge.
176. Naughton, Barry. 2007. *Chinese Economy: Transitions and Growth*. Cambridge, MA: MIT Press
177. Naughton, Barry. 2008. A Political Economy of China's Economic Transition. u: Loren Brandt i Thomas Rawski, ur. *China's Great Economic Transformation*. Cambridge: Cambridge University Press: 91-135.

- 178.Naughton, B. 2010. China's Distinctive System: can it be a model for others?, *Journal of Contemporary China*, 19(65): 437-460.
- 179.Nathan, Andrew J. 1990. *China's Crisis: Dilemmas of Reform and Prospects for Democracy*. Columbia University Press: New York.
- 180.Nathan, Andrew J. 2003. Authoritarian Resilience. *Journal of Democracy*. 14(1): 6–17.
- 181.National Bureau of Statistics of China. 2012. *China Statistical Yearbook 2012*. Beijing: China Statistics Press.
- 182.North, Douglas. 1990. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press: Cambridge.
- 183.OECD. 2010. Growth, Employment and Income Inequality in Brazil, China, India and South Africa: An Overview. <http://www.oecd.org/employment/emp/45282661.pdf> (pristupljeno: 20.ožujka, 2013)
- 184.OECD. 2011a. Growing Income Inequality in OECD Countries: What Drives it and How Can Policy Tackle it ?. <http://www.oecd.org/els/soc/47723414.pdf> (pristupljeno: 25.ožujka, 2013)
- 185.OECD. 2011b. Special Focus: Inequality in Emerging Economies (EEs). <http://www.oecd.org/els/soc/49170475.pdf> (pristupljeno: 25.ožujka, 2013)
- 186.OECD. 2012. OECD Statistics: Inequality. Accessed 2 April 2013. <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=INEQUALITY>
- 187.Olson, Mancur. 1993. Dictatorship, democracy, and development. *American Political Science Review*. 87:567-576.
- 188.Onaran, Özlem i Giorgos Galanis. 2013. Income Distribution and Aggregate Demand: A Global Post-Keynesian Model. *Working Paper Series No. 301*. <http://www.peri.umass.edu/236/hash/e8ea9f85a1570727b2b8f2263d018b81/publication/563/> (pristupljeno: 20.travnja, 2013)
- 189.Ortmann, Stefan. 2012. The 'Beijing consensus' and the 'Singapore model': unmasking the myth of an alternative authoritarian state-capitalist model. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*. 10:4, 337-359.
- 190.Overholt, William H. 2012. Reassessing China: Awaiting Xi Jinping, *The Washington Quarterly*. 121-137. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies.
- 191.Palley, Thomas I. 2004. External Contradictions of the Chinese Development Model: Why China Must Abandon Export-led Growth or Risk a Global Economic Contraction, *Working Paper Series No. 94*, Political Economy Research Institute, University of Massachusetts: Amherst.
- 192.Pearson, Margaret. 1997. *China's New Business Elite: The Political Consequences of Economic Reform*. University of California Press: Berkley.

193. Pearson, Margaret. 2011. Variety Within and Without: The Political Economy of Chinese Regulation. u: Scott Kennedy, ur. *Beyond the Middle Kingdom*. Stanford University Press: Stanford: 25-43.
194. Pei, Minxin (2006) *China's Trapped Transition: the Limits of Developmental Autocracy*. Harvard University Press: Cambridge, MA.
195. Pei, Mei. 2012. China's Politics of the Economically Feasible. *Project Syndicate*. <http://www.project-syndicate.org/commentary/china-s-politics-of-the-economically-possible> (pristupljeno: 22. listopada, 2013)
196. Pettis, Michael i Chris Edwards. 2011. Is loan growth in China slowing? *Business Insider*. <http://www.businessinsider.com/is-loan-growth-in-china-slowng-2011-3> (pristupljeno: 23. kolovoza, 2013)
197. Pettis, Michael. 2012. The pace of financial sector reform. *STRATFOR*. <http://www.stratfor.com/the-hub/pace-financial-sector-reform> (pristupljeno: 20. lipnja, 2013)
198. Pettis, Michael. 2013. *The Great Rebalancing: Trade, Conflict and the Perilous Road Ahead for the World Economy*. Princeton University Press: New Jersey.
199. Pieke, F. N. 2012. The Communist Party and social management in China. *China Information*. 26(2): 149-165. doi: [10.1177/0920203X12442864](https://doi.org/10.1177/0920203X12442864).
- Pistor, Katharina. 2013. The Governance of China's Finance. u: Joseph P. H. Fan i Randall Morck, ur. *Capitalizing China*. Chicago University Press. Chicago: 35-60.
200. Podkaminer, Leon. 2013. Global output growth: wage-led rather than profit-led?. *real-world economics review*. 65: 116-119. <http://www.paecon.net/PAEReview/issue65/Podkaminer65.pdf> (pristupljeno: 01. listopada, 2013)
201. Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2012. <http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm> (pristupljeno: 11. studenoga, 2013)
202. Przeworski, Adam i Fernando Limongi. 1997. Modernization: Theories and Facts. *World Politics*. 49: 155-183.
203. Przeworski, Adam. Democracy and Development. u: Edward D. Mansfield i Richard Sisson, ur. *Political Science and the Public Interest*. Ohio State University Press: Columbus.
204. Qian, Yingyi i Barry R. Weingast. China's Transition to Markets: Market-preserving Federalism, Chinese Style. *Journal of Policy Reform*. Vol. 1(2): 149-185.
205. Qian, Yingyi. 2002. How Reform Worked in China. *William Davidson Working Paper Number 473*. University of Michigan Business School. <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/39858/wp473.pdf?sequence=3> (pristupljeno: 19. rujna, 2013)

- 206.Rabinovitch, Simon. 2013. The debt dragon: Credit habit proves hard for China to kick. *Financial Times*.
<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f43a4dda-08f2-11e3-ad07-00144feabdc0.html> (pristupljeno: 27.kolovoza, 2013)
- 207.Rajan, Raghuram G. i Luigi Zingales. 2003. The great reversals: the politics of financial development in the twentieth century. *Journal of Financial Economics*. 69: 5–50.
- 208.Rajan, Raghuram G. 2011. *Fault lines: how hidden fractures still threaten the world economy*. Princeton University Press: New Jersey.
- 209.Ravallion, Martin i Shaohua Chen. 2007. China's (uneven) progress against poverty. *Journal of Development Economics*. 82: 1– 42.
- 210.Rawski, Thomas. 2002. Where's the Growth?.
<http://www.pitt.edu/~tgrawski/papers2002/oped.pdf> (pristupljeno: 10.kolovoza, 2013).
- 211.Roach, Stephen. 2011. China's Turning Point.“ *Project Syndicate*.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/china-s-turning-point> (pristupljeno: 10.srpnja, 2013)
- 212.Roach, Stephen. 2013. China's Wake-Up Call from Washington. *Project Syndicate*.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/stephen-s--roachon-what-the-us-debt-ceiling-fiasco-should-teach-its-largest-foreign-creditor> (pristupljeno: 21.listopada, 2013)
- 213.Rodrik, Dani. 2000. Participatory Politics, Social Cooperation, and Economic Stability. *The American Economic Review*. 90 (2): 140–44.
- 214.Rodrik, Dani. 2013a. The Tyranny of Political Economy. *Project Syndicate*.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/how-economists-killed-policy-analysis-by-dani-rodrik> (pristupljeno: 13.veljače, 2013)
- 215.Rodrik, Dani. 2013b. The Perils of Premature Deindustrialization. *Project Syndicate*.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/dani-rodrikdeveloping-economies--missing-manufacturing> (pristupljeno: 11.listopada, 2013)
- 216.Rostow, Walt W. *The Stages of Economic Growth: A non-communist manifest*. Cambridge University Press: Cambridge.
- 217.Rowen, Henry S. 1996. The Short March: China's Road to Democracy. *The National Interest*. 45: 61–70.
- 218.Rowen, Henry S. 2007. When Will the Chinese People Be Free?. *Journal of Democracy*. 18(3): 38-5.
- 219.Rutkowski, Ryan. 2013. Too Big to Fail: Deposit Insurance and Chinese State Banks. *Peterson Institute for International Economics*. <http://www.piie.com/blogs/china/?p=2849> (pristupljeno: 10.srpnja, 2013)
- 220.Ryan-Collins, J. *Where Does Money Come From?*. Positive Money: London.

- 221.Samuelson, Paul A. i William D. Nordhaus. 2007. *Ekonomija*. McGraw Hill i MATE: Zagreb.
- 222.Sanders, Richard i Chen Yang. 2003. China's Path to the 'New Economy' – An Institutional Approach. *Journal of Transforming Economies and Societies*. 2(36): 32-45.
- 223.Schumpeter, Joseph Alois. 1934. *The theory of economic development : an inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle*. Harvard University Press: Cambridge.
- 224.Schumpeter, Joseph Alois. 1954. *History of Economic Analysis*. Oxford University Press: Oxford.
- 225.Schumpeter. Joseph Alois. 1976. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. Allen and Unwin: London.
- 226.Schularick, Moritz i Alan M. Taylor. 2009. Credit Booms Gone Bust: Monetary Policy, Leverage Cycles and Financial Crises: 1870-2008. *NBER Working Paper Series 15512*. <http://www.nber.org/papers/w15512> (pristupljeno: 10.ožujka, 2013)
- 227.Schüller, Margot. 2003a. Der institutionelle Wandel der Finanzintermediation in der VR China. *Schriften des Vereins für Socialpolitik: Institutionen und wirtschaftliche Entwicklung*, Band 298, Berlin: Duncker&Humblot, 183-218.
- 228.Schüller, Margot. 2003b. Financial system reform in China. u: Maximilian J.B. Hall, ur. *The International Handbook on Financial Reform*. Edward Elgar Publishing. Cheltenham: 73-87.
- 229.Seprt, Kaja. 2005. Supporting sunset sectors: the financial system in China's economic development. u: Saadia M. Pekkanen i Kellee S. Tsai, ur. *Japan and China in the World Political Economy*. Abingdon: Routledge
- 230.Sheng, Andrew, Xiao Geng i Wang Yuan. 2003. Corporate Governance and Property Rights Infrastructure: The Experience of Hong Kong and Lessons for China. *In Policy Reform and Chinese Markets: Progress and Challenges*. <http://siepr.stanford.edu/publicationsprofile/1063> (pristupljeno: 18.lipnja, 2013)
- 231.Sheng, Andrew. 2011. Putting Finance to Work for the Real Economy: The Next Reform. <http://www.funglobalinstitute.org/publications/articles/putting-finance-to-work-for-the-real-economy-the-next-reform-16.html> (pristupljeno: 10.srpnja, 2013)
- 232.Shahbaz, Muhammad, Aviral Tiwari i Sherafatian-Jahromi Reza. 2012. Financial Development and Income Inequality: Is there any Financial Kuznets curve in Iran?. <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/40899/> (pristupljeno: 20.lipnja, 2013)
- 233.Shambaugh, David. 2008. *China's Communist Party: Atrophy and Adaptation*. Woodrow Wilson Center Press: Washington, D.C
- 234.Shane, Oliver. 2013. China on Track. <http://www.strategicfp.com.au/insight/shane-oliver-insights-china-on-track/> (pristupljeno: 21.studenoga, 2013).

235. Shih, Victor. 2005. Elite Decision-Making in China's Financial Sector: A Quasi-Market Analysis. http://faculty.wcas.northwestern.edu/~vsh853/papers/shih_cepil_elite_decision.pdf (pristupljeno: 02.lipnja, 2013)
236. Shih, Victor. 2006. Partial Reform Equilibrium, Chinese Style: Political Incentives and Reform Stagnation in Chinese Financial Policies. *Comparative Political Studies*. Volume XX. Number X: 1-25. doi: [10.1177/0010414006290107](https://doi.org/10.1177/0010414006290107)
237. Shih, Victor. 2008. *Factions and Finance in China: Elite Conflict and Inflation*. Cambridge University Press: New York.
238. Shih, Victor, Luke Qi Zhang i Mingxing Liu. 2008. When Autocrat Gives: Determinants of Fiscal Transfers in China. http://faculty.wcas.northwestern.edu/~vsh853/papers/shih_zhang_liu_autocratgives08.pdf (pristupljeno: 05.srpnja, 2013)
239. Shih, Victor. 2011a. High Wealth Concentration, Porous Exchange Control and Shocks to Relative Return: the Fragile State of China's Foreign Exchange Reserve. Presented at the *Institute of New Economic Thinking Meeting*. Bretton Woods: NH. September 4. <http://ineteconomics.org/bretton-woods/presentation-prepared-bretton-woods-conference-victor-shih> (pristupljeno: 02.svibnja, 2013)
240. Shih, Victor. 2011b. 'Goldilocks' Liberalization: The Uneven Path Toward Interest Rate Reform in China. *Journal of East Asian Studies*. 11(3): 437-465.
241. Shirk, Susan. 1993. *The Political Logic of Economic Reform in China*. University of California Press: Berkeley and Los Angeles.
242. Shirk, Susan. 2007. *China. Fragile Superpower*. Oxford University Press: New York.
243. Simons, Henry Calvert. 1936. Rules versus Authorities in Monetary Policy. *The Journal of Political Economy*. 44(1): 1-30.
244. Sisci, Francesco. 2013. Xi cuts CEO cloth for bruising battle. *Asia Times*. <http://www.atimes.com/atimes/China/CHIN-02-020713.html> (pristupljeno: 10.srpnja, 2013)
245. Solt, Frederick. 2011. *Standardized World Income Inequality Database: Frederick Solt Dataverse*. <http://dvn.iq.harvard.edu/dvn/dv/fsolt/faces/study/StudyPage.xhtml?studyId=36908&tab=files> (pristupljeno: 10.srpnja, 2013)
246. Steinmo, Sven. 1989. Political Institutions and Tax Policy in the United States, Sweden and Britain. *World Politics*. 41(4): 500-535.
247. STRATFOR. 2011a. Chinese Labor Shortages and a Questionable Economic Model. <http://www.stratfor.com/analysis/chinese-labor-shortages-and-questionable-economic-model> (pristupljeno: 10.rujna, 2013).

- 248.STRATFOR. 2011b. The Importance of China's Rising Middle Class. <http://www.stratfor.com/analysis/importance-chinas-rising-middle-class> (pristupljeno: 23.lipnja, 2013)
- 249.STRATFOR. 2011c. China Political Memo: Dilemma for Private Enterprises. <http://www.stratfor.com/analysis/china-political-memo-dilemma-private-enterprises> (pristupljeno: 15.srpnja, 2012)
- 250.STRATFOR. 2013a. An Obstacle to China's Goal of Food Self-Sufficiency. available at <http://www.stratfor.com/sample/analysis/obstacle-chinas-goal-food-self-sufficiency> (pristupljeno: 18.lipnja, 2013)
- 251.STRATFOR. 2013b. China's Shadow Lending Boom. <http://www.stratfor.com/analysis/chinas-shadow-lending-boom> (pristupljeno: 05.ožujka, 2013)
- 252.Stockhammer, Engelbert i Robert Stehrer. 2011. Goodwin or Kalecki in Demand? Functional Income Distribution and Aggregate. *Review of Radical Political Economics*. 43(4): 506 – 522.
- 253.Stockhammer, Engelbert. 2012. Rising Inequality as a Root Cause of the Present Crisis. *Working Paper Series No. 282*. Political Economy Research Institute. University of Massachusetts: Amherst. <http://www.peri.umass.edu/236/hash/d0dd58f0ff4fff1d628d250876e26211/publication/504/> (pristupljeno: 03.siječnja, 2013)
- 254.Strange, Susan. 1994. *States and Markets*. Continuum: London.
- 255.Streeck, Wolfgang. 2011. The Crises of Democratic Capitalism. *New Left Review* 71: 5-29.
- 256.Tao-chiu, Lam. 2010. Central-provincial relations amid greater centralization in China. *China Information*. 24(3): 339-363. doi: [10.1177/0920203X10382338](https://doi.org/10.1177/0920203X10382338)
- 257.Tao, Ran, Kaizong Yang i Mingxing Liu. 2009. State Capacity, Local Fiscal Autonomy, and Urban – Rural Income Disparity in China. *China Information*. Vol XXIII (3). 355-381. doi: [10.1177/0920203X09343975](https://doi.org/10.1177/0920203X09343975)
- 258.The Banker Database. 2013. <http://www.thebanker.com/> (pristupljeno, 05.lipnja, 2013)
- 259.Thelen, Kathleen i Sven Steinmo.1992. Historical Institutionalism in Comparative Politics. u: Kathleen Thelen, Sven Steinmo i Frank Longstreth, ur. *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Anaysis*. Cambridge University Press. Cambridge: 1-32.
- 260.Thelen, Kathleen. 2004. *How Institutions Evolve: The Political Economy of Skills in Germany, Britain, the United States, and Japan*. Cambridge University Press: New York.
- 261.Todaro, Michael P. 1994. *Economic Development*. Longman: London.

262. Tollison, Robert D. 1982. Rent Seeking: A Survey. *KYKLOS*. 35(4): 575-602.
263. Trading Economics. 2013. Money.
<http://www.tradingeconomics.com/china/money-supply-m0> (pristupljeno: 01. srpnja, 2013)
264. Tsai, Kellee S. 2002. *Back-Alley Banking: Private Entrepreneurs in China*. Cornell University Press: Ithaca and London.
265. Tsai, Kellee S. 2003. Segmented Markets: Grassroots Finance in Rural China and India. *China Report*. 39(4): 511-535. doi: [10.1177/000944550303900405](https://doi.org/10.1177/000944550303900405)
266. Tsai, Kellee S. 2005. Capitalists without a Class Political Diversity Among Private Entrepreneurs in China. *Comparative Political Studies*. 38(9): 1130-1158.
267. Tsai, Kellee S. 2007. *Capitalism without Democracy*. Cornell University Press: Ithaca.
268. Tsai, Kellee S. 2011. Comparing China's Capitalists: Neither Democratic Nor Exceptional. u: Scott Kennedy, ur. *Beyond the Middle Kingdom: Comparative Perspectives on China's Capitalist Transition*. Stanford University Press: Stanford: 136-158.
269. University of Texas Inequality Project. 2012. China.
<http://www.fsd.uta.fi/en/data/catalogue/FSD2420/meF2420e.html> (pristupljeno: 20. listopada, 2013)
270. Vanhanen, Tatu. 2007. FSD2420 Index of Power Resources (IPR) 2007.
<http://www.fsd.uta.fi/en/data/catalogue/FSD2420/meF2420e.html> (pristupljeno: 12. studenoga, 2013)
271. Veblen, Thorstein. 1899. *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. The Macmillan Company: New York.
272. Walter, Carl i Fraser Howie. 2011. *Red Capitalism: The Fragile Financial Foundation of China's Extraordinary Rise*. John Wiley and Sons: Singapore.
273. Wei, Zhang-Jin i Zhang, Xiaobo. 2011. The Competitive Saving Motive: Evidence from Rising Sex Ratios and Savings Rates in China. *Journal of Political Economy*. 119(3): 511-564.
274. Wei, Yu. 2013. Party Control of China's Listed Enterprises. *Journal of Economics and Finance*. 63(4): 382 – 397.
275. Weingast, Barry, Jin, Hehui i Yingyi Qian. 2005. Regional decentralization and fiscal incentives: Federalism, Chinese style. *Journal of Public Economics*. 89(9): 1719-1742.
276. Weintraub, Roy E. 2002. Neoclassical Economics. *Library of Economics and Liberty*.
<http://www.econlib.org/library/Enc1/NeoclassicalEconomics.html> (pristupljeno: 21. ožujka, 2013)
277. Whyte, Martin K. 2010. *Myth of a Social Volcano: Perceptions of Inequality and Distributive Justice in Contemporary China*. Stanford University Press: Stanford.

278. Wicksell, Knut. 1898. *Interest and Prices*. (Reprinted 1962). Sentry Press: New York.
279. Wilkinson, Richard i Kate Pickett. 2009. *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. Penguin: London.
280. Wong, Christine. 1992. Fiscal Reform and Local Industrialization: The Problematic Sequencing of Reform in Post-Mao China. *Modern China*. 18(2): 197–227.
281. World Development Indicators. 2013.
<http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>
 (pristupano u više navrata tijekom 2012. i 2013.)
282. World Bank. 2013. *Global Financial Development Database*.
<http://data.worldbank.org/data-catalog/global-financial-development> (pristupljeno: 01. srpnja, 2013)
283. World Top Income Database. 2013. China.
<http://topincomes.g-mond.parisschoolofeconomics.eu/> (pristupljeno: 19. rujna, 2013)
284. World Values Survey. 2013. China. <http://www.worldvaluessurvey.org/> (pristupljeno: 23. rujna, 2013)
285. Wucherpfennig, Julian i Franziska Deutsch. 2009. Modernization and Democracy: Theories and Evidence Revisited. *Living Reviews in Democracy*. Vol. 1
<http://democracy.livingreviews.org/index.php/lrd/article/view/lrd-2009-4/13> (pristupljeno: 28. listopada, 2013)
286. Xiangyang, Huang. 2012. It's time to clean up the stock 'casino'. *China Daily*.
http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2012-03/08/content_14784257.htm (pristupljeno: 14. veljače, 2013)
287. Xiaolu, Wang. 2010. Analysing Chinese Grey Income. *Credit Suisse*.
http://www.institutionalinvestorchina.com/arfy/uploads/soft/100925/1_1732139941.pdf
 (pristupljeno: 20. listopada, 2013)
288. Xu, Chenggang. 2011. The Fundamental Institutions of China's Reforms and Development. *Journal of Economic Literature*. 49(4): 1076–1151.
289. Xuanhui, Liu. 2013. Path Dependence and the Authoritarian Regime in Traditional Chinese Culture: a Historical Institutionalism Framework of Analysis. *Journal of Public Administration and Governance*. 3(1): 1-16. doi: [10.5296/jpag.v3i1.2507](https://doi.org/10.5296/jpag.v3i1.2507)
290. Xue, Jinjun. 2013. Income Inequality in China. Paper presented at *Conference on the Inequalities in Asia*. World Economics Association (WEA). 27 May - 12 July.
<http://iiaconference2013.worldeconomicsassociation.org/income-inequality-in-china/>
 (pristupljeno: 14. lipnja, 2013)

291. Yang, Guangbing i Miao Li. 2013. Western Political Science Theories and the Development of Political Theories in China. u: Sujian Guo, ur. *Political Science and Chinese Political Studies: The State of the Field*. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag: 61-84.
292. Yeung, Godfrey. 2009. How Banks in China make Lending Decisions. *Journal of Contemporary China*. 58(29): 285-302.
293. Yao, Yang i Daxing He. 2013. Equality, the Disinterested Government and Economic Growth. *China Center for Economic Research Working Paper Series No. E2013002*.
<http://www.nsd.edu.cn/cn/userfiles/Other/2013-06/2013060915524457164157.pdf>
(pristupljeno: 11. srpnja, 2013)
294. Yao, Yang. 2010. The end of the Beijing consensus: can China's model of authoritarian growth survive?. *Foreign Affairs*. <http://www.foreignaffairs.com/articles/65947/the-end-of-the-beijing-consensus> (pristupljeno: 15. srpnja, 2013)
295. Yifu Lin, Justin. 2011. Demystifying the Chinese Economy. *Project Syndicate*.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/demystifying-the-chinese-economy>
(pristupljeno: 11. kolovoza, 2013)
296. Yongding, Yu. 2012. China's Struggle to Slowdown. *Project Syndicate*.
<http://www.project-syndicate.org/commentary/china-s-struggle-to-slow> (pristupljeno: 20. lipnja, 2013)
297. Yongnian, Zheng. 2004. *Will China Become Democratic? Elite, Class, and Regime Transition*. Eastern Universities Press: Singapore, London and New York.
298. Yongnian, Zheng. 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor: Culture, Reproduction and Transformation*. Routledge: London and New York.
299. Zhang, Jun. 2012. From Hong Kong's Capitalist Fundamentals to Singapore's Authoritarian Governance: The Policy Mobility of Neo-liberalising Shenzhen, China. *Urban Studies*. 49(13) 2853–2871. doi: [10.1177/0042098012452455](https://doi.org/10.1177/0042098012452455)
300. Zhang, Joe. 2014. *Inside China's Shadow Banking: The Next Subprime Crisis*. Enrich Professional Publishing: Honolulu, HI.

CURRICULUM VITAE

Kristijan Kotarski, Mag. pol.
University of Zagreb
Faculty of Political Science
Lepušićeva 6
kristijan.kotarski@fpzg.hr

Education

- 2010. - 2014.** PhD student in Comparative Politics at Faculty of Political Science, University of Zagreb
- 2003. – 2007.** Faculty of Political Science, University of Zagreb
- 1999. – 2003.** Grammar School, High School Krapina

Further Education and Conferences

- 2013** Institute of Asian Studies, German Institute of Global and Area Studies (GIGA) – DAAD 6-month PhD scholarship, 1st May – 30th October 2013, Hamburg, Germany
- 2013** Chinese Economic Association UK, Balancing China's Economy – Universiteit Leiden, 29 – 31th of August 2013, The Hague, Netherlands
- 2011** European Association for Comparative Economic Studies (EACES), Faculty of Economics – University of Belgrade, Faculty of Economics – University of Montenegro, *Market Failures and the Roles of Institutions*, 22 – 24th of September 2011, Miločer, Montenegro
- 2011** IMPP and Hanns Seidel Stiftung, Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije, 5-6th of May, Belgrade, Serbia
- 2010** CEPSA (Central European Political Science Association), Comenius University, *From Crisis to Recovery? Domestic and International Responses in a United Europe* 14 – 15th of October, Bratislava, Slovakia

- 2010** Faculty of Economics&Business – Zagreb, *An Enterprise Odyssey: From Crisis to Prosperity – Challenges for Government and Business*, 26 – 29th of May, Opatija, Croatia
- 2009** Faculty of Economics – University of Belgrade, *Global Recession and Economic Policy*, 25 – 27th of September, Beograd, Serbia
- 2009** University of Greenwich, The Old Royal Naval College, *7th International Conference on Accounting and Finance in Transition (ICAFT-2009)*, 23 – 25th of July, London, UK
- 2008** CEPSA (Central European Political Science Association), *Europeization of National Politics*, 2 – 4th of October, Opatija, Croatia
- 2008** IBEI, *Barcelona Summer School in International Politics 2008* (successfully attended following courses: Trade, Inequality, Politics; Theory and Policy in International Relations; The Middle East at the Crossroads; Democratization in an Interdependant World), 29th of June – 11th of July, Barcelona, Spain
- 2008** International Political Science Association (IPSA), *Constructing Policy Work in a Changing Governmental Environment*, 13 – 15th of June, Dubrovnik, Croatia
- 2007** Mississippi State University, (Successful participation and completion in social science research methods), Social Science Research Center, 8 – 23th of October, Starkville, USA
- 2007** World Bank Institute, *Tommorow's Leaders Speak Out: Partnering to Combat Corruption*, 14 – 15th of March, Bruxelles, Belgium
- 2007** Faculty of Political Science & DIM (Civil Association for Education and Social Development), service-learning project Croatia's youth policy analysis, (ISBN 953-98786-3-2), May-June, Zagreb, Croatia

Work experience

- 2007 -** Research Fellow at Faculty of Political Science, University of Zagreb, Teaches in courses *Introduction to Economic Policy*, *International Political Economy*, *Political Economy of the EU*
- 2008/2009** Economic commentator for daily business newspapers *business.hr*
- 2010** Lecturer at Political Academy „New Society“, Friedrich Ebert Stiftung/Alfred Mozer, Supetar & Rabac, Croatia

2011-2013 Lecturer at Croatian Military Academy (HVU) „Petar Zrinski“, International Course in Defense Diplomacy, Zagreb, Croatia

Computer skills MS Office, internet

Foreign languages English (TOEFL, C1), German (Deutsches Sprachdiplom, C1)

Interests Riding bike, swimming, philosophy, dogs, travelling, cooking, singing, dancing, reading

Awards

2012 Fourth Prize for paper titled *Challenges and opportunities of China's Economic Transformation*, Shanghai Get Together 2012, Shanghai, China

2006 The best student in his generation, Faculty of Political Science

2005 The best student in his generation, Faculty of Political Science

2004 The best student in his generation, Faculty of Political Science

2003 1st Prize in National Competition *EU QUIZ*, organized by Ministry of Foreign Affairs and European Integration and Delegation of the European Commission in Croatia, 26th of May, 2003

Published works

1. Kotarski, K. 2012: Deconstructing the profligacy myth using the critical theory and social constructivism: The case of Greece and its wider socio-economic and political consequences, *Political Thought: Croatian Political Science Review*, Vol.49, No.2, pp. 7-29

2. Brkić, L., Kotarski, K. 2012: Put u europsku integraciju: država i tržište i problemi europske konstitucije, *Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije 2* ISBN: 978-86-7067-164-5, pp. 299-319
3. Brkić, L., Kotarski, K. 2012: Is it justified to speak of government vs. market failure? A step into a more coherent world, *Economic Development and Institutional Organisation*, CIDEF, Belgrade, ISBN: 978-86-403-1210-3, pp. 119-134
4. Brkić, L., Kotarski, K. 2010: Managing Crisis in the Eurozone, Od úpadku k oživeniu?: Príčiny, priebeh a následky hospodárskej krízy, *CEPSA Conference Proceedings* printed by SAV and Friedrich Ebert Stiftung, Bratislava, pp. 197-211
5. Kotarski, K. 2010: The State Is Not Dead: Emerging Out of the Crisis by Activating Untapped Economic Potentials and the Case against Intellectual Monopoly, *From Crisis to Prosperity – Challenges for Government nad Business: Conference Proceedings*, ISBN-10: 953-6025-33-7
6. Kotarski, K., Brkić, L. 2009: Financialisation as an Obstacle to Economic Growth and a Path to Debt Peonage, *7th International Conference on Accounting and Finance in Transition, Conference Proceedings*, Greenwich University Press, London, ISBN 978-186166-263-7, pp. 247-258
7. Kotarski, K., 2009: Structural Imbalances and Financial Crisis Proliferation, *Political Thought: Croatian Political Science Review*, Vol. 46, No.3, pp. 69-90
8. Brkić, L., Kotarski, K. 2008: Euroization, Monetary Union and Credibility of Monetary Policy, *Annals of the Croatian Political Science Association* 5: pp. 443-460

Works to be published

1. Financial deepening and income inequality: is there any financial Kuznets curve in China? The Political Economy Analysis (currently under peer-review for China Economic Journal, Taylor&Francis)
2. Political Economy of Banking and Debt Crisis in the EU – its genesis, dynamics, economic and political consequences (currently under peer-review for Review of Radical Political Economics, SAGE)

Recommendations

Accessible upon request

